ORHAN TÜRKDOĞAN'IN TEMEL SOSYOLOJİK FİKİRLERİ

MERTCAN MUTLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Prof. Dr. Sezgin Kızılçelik

İzmir

İzmir Bakırçay Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Temmuz 2022

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

İzmir Bakırçay Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyoloji Anabilim dalında öğrenim görmekte olan Mertcan MUTLU'nun "Orhan Türkdoğan'ın Temel Sosyolojik Fikirleri" başlıklı tezi 21/07/2022 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "İzmir Bakırçay Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği"nin ilgili maddeleri uyarınca, Anabilim dalında Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri	**Unvanı Adı Soyadı**	**İmza**
Üye (Tez Danışmanı)		
Üye		
Üye		
Üye		
Üye		

.....

(Unvanı, Adı ve SOYADI)

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

FINAL APPROVAL FOR THESIS

This thesis titled “The Basic Sociological İdeas of Orhan Türkdoğan” has been prepared and submitted Mertcan MUTLU in partial fulfilment of the requirements in “İzmir Bakırçay University Directive on Graduate Education and Examination” for the Degree of Master of Science in Sociology Department has been examined and approved on 21/07/2022

Committee Members	Title, Name and Surname	Signature
Member (Supervisor)		
Member		
Member		
Member		
Member		

.....

(Title, Name and SURNAME)

Director of Graduate Education Institute

ÖZET
ORHAN TÜRKDOĞAN'IN TEMEL SOSYOLOJİK FİKİRLERİ

Mertcan MUTLU

Sosyoloji Anabilim Dalı

İzmir Bakırçay Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Temmuz 2022

Danışman: Prof. Dr. Sezgin KIZILÇEİK

Bu tezin ana konusu, Türk sosyolojisi için önemli bir isim olan Orhan Türkdoğan'ın temel sosyolojik fikirlerini incelemektir. Türkdoğan, Türk toplumunun yapısına, tarihine ve temel sorunlarına yoğunlaşmış bir sosyoloğumuz olduğu için onun sosyolojik düşüncelerinin araştırılması önem arz etmektedir.

Tezimizin ilk bölümünde, Türkdoğan'ın hayatına, eserlerine ve etkilendiği kişilere yer verilmiştir. İkinci bölümde, Türkdoğan'ın metot anlayışından bahsedilmiştir. Türkdoğan, Türk toplumunun tarihini, sosyal yapısını ve ana sorunlarını incelerken sosyolojik metodolojide birbirine eleştirel yaklaşan pozitivist metodu ve hermeneutik metodu önemsemiştir. Ayrıca Türkdoğan, metodolojisinde tarihsel analizlere de önem vermiştir. Bu bağlamda, Türkiye'nin sosyal gerçekliğini ve problemlerini tahlil ederken Türk tarihine yönelmiştir. Türk toplumunun sorunlarının temellerini tarihte aramıştır. Bu yüzden tezimizin üçüncü bölümünde Türkdoğan'ın, Türk tarihine yönelik görüşlerine yer verilmiştir. Türkdoğan, sosyolojik analizlerinde Türk tarihini önemsemiş ve onu İslamiyet öncesi, İslamiyet Sonrası (Osmanlı İmparatorluğu Dönemi) ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş dönemi olmak üzere üç ana dönemde incelemiştir. Türkdoğan, söz konusu bu üç temel dönemin toplumsal yapımızı şekillendirdiğini iddia etmiştir. Bu çerçevede, onun Türk toplumunda ana sosyal kurumlarına ilişkin görüşleri incelenmiştir. Tezimizin beşinci ve son bölümünde, Türkdoğan'ın, Türkiye'nin sosyal problemlerine yönelik görüşleri tahlil edilmiştir. Günümüzde Türkdoğan, Türk toplumunun temel meselelerini etniklik ve azınlık, Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin kalkınması, köyün yapısının

tahrip edilmesi, varoş kültürü, zenginlik kültürü, küreselleşme, Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri, terör-şiddet olayları ve üniversitelerdeki siyasal radikalleşme olarak belirlemiştir. Türk sosyolojisinde milliyetçi-muhafazakâr çizgiyi benimsemiş olan Türkdoğan, söz konusu ana sorunlarımıza milliyetçi bakış açısıyla çözüm yolları üretmeye gayret etmiştir. Türkdoğan, Türk toplumunun sosyal bütünleşmesine önem vermiştir. Türkiye'de milli kimliğin ve milli kültürün önemine dikkat çekmiştir. Türk toplumunun gelişmesi, ilerlemesi ve kalkınması için öneriler sunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Orhan Türkdoğan, Türk tarihi, Türkiye'nin toplumsal yapısı, milli kimlik, milli kültür.

ABSTRACT

ORHAN TÜRKDOĞAN'S BASİC SOCİOLOGİCAL İDEAS

Mertcan MUTLU

Department of Sociology

İzmir Bakırçay University, Graduate Education Institute, July 2022

Supervisor: Prof. Dr. Sezgin KIZILÇELİK

The main subject of this thesis is to examine the basic sociological ideas of Orhan Türkdoğan, an important name for Turkish sociology. Since Türkdoğan is a sociologist focused on the structure, history and basic problems of Turkish society, it is important to investigate his sociological thoughts.

In the first part of our thesis, Türkdoğan's life, works and the people he was influenced by are included. In the second part, Türkdoğan's understanding of method is mentioned. While examining the history, social structure and main problems of Turkish society, Türkdoğan gave importance to the positivist method and hermeneutic method, which approach each other critically in sociological methodology. In addition, Türkdoğan gave importance to historical analysis in his methodology. In this context, he turned to Turkish history while analyzing Turkey's social reality and problems. He sought the foundations of the problems of Turkish society in history. Therefore, in the third part of our thesis, Türkdoğan's views on Turkish history are included. Türkdoğan gave importance to Turkish history in his sociological analysis and examined it in three main periods: pre-Islamic, Post-Islamic (Ottoman Empire Period) and the founding period of the Turkish Republic. Türkdoğan claimed that these three basic periods shape our social structure. In this framework, his views on the main social institutions in Turkish society were examined. In the fifth and last part of our thesis, Türkdoğan's views on Turkey's social problems are analyzed. Today, Türkdoğan addresses the main issues of Turkish society as ethnicity and minority, the development of the Eastern

Anatolia Region and Southeastern Anatolia Region, the destruction of the village structure, suburban culture, culture of wealth, globalization, Turkey-EU relations, terrorism-violence and political radicalization in universities has determined. Türkdoğan, who has adopted the nationalist-conservative line in Turkish sociology, has tried to produce solutions to our main problems with a nationalist perspective. Türkdoğan gave importance to the social integration of Turkish society. He drew attention to the importance of national identity and national culture in Turkey. He offered suggestions for the development, progress and development of Turkish society.

Keywords: Orhan Türkdoğan, Turkish history, Turkish society structre, national identity, national culture.

ÖNSÖZ

Türk sosyologlarının görevi, Türk toplumunun yapısına, tarihine ve ana meselelerine odaklanmaktır. Bu çerçevede, Türk toplumunun yapısına, tarihine ve temel sorunlarına yoğunlaşan sosyologlarımızdan biri de Orhan Türkdoğan'dır. Türkdoğan, Türk toplumunun yapısını ve Türk tarihini ayrıntılı biçimde incelemiş, toplumsal sorunlarımıza çözümler üretmeye çalışmıştır.

Türkdoğan, Türk toplumunun sosyal yapısını, tarihini ve sorunlarını farklı metodolojiler, özellikle de pozitivizm ve hermeneutik, çerçevesinde incelemeye çalışmıştır. Türkdoğan, karma ve bütüncül bir metot ile Türk toplumunun sorunlarına eğilmiştir. Türkdoğan, günümüz Türk toplumunun yapısının anlaşılabilmesine önem vermiştir. Toplumsal yapımızın temellerini analiz ederken Türk tarihine yönelmiştir. Türk toplumunun yapısını incelerken Türk tarihine ve kültürüne odaklanmıştır. Türk toplumunun temel sorunlarına derinlikli ve titiz bir şekilde yaklaşmıştır. Bu yüzden Türkdoğan'ın sosyolojisinin tüm boyutlarıyla ele alınması ve incelenmesi önemlidir.

Türkdoğan'ın, Türk toplumunun tarihine, sosyal yapısına ve ana meselelerine yönelik görüşlerinin incelendiği "Orhan Türkdoğan'ın Temel Sosyolojik Fikirleri" isimli bu tezin her aşamasında bana yol gösteren, içinden çıkılamayacağını düşündüğüm zamanlarda bana destek olan, tezin daha iyi hale gelebilmesi için beni bıkmadan usanmadan cesaretlendiren tez hocam Prof. Dr. Sezgin KIZILÇELİK'e teşekkürü bir borç bilirim.

Mertcan MUTLU

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın İzmir Bakırçay Üniversitesi tarafından kullanılan Turnitin bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve hiçbir şekilde "intihal içermediğini" beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm

MERTCAN MUTLU

STATEMENT OF COMPLIANCE WITH ETHICAL PRINCIPLES AND RULES

I hereby truthfully declare that this thesis is an original work prepared by me; that I have behaved in accordance with the scientific ethical principles and rules throughout the stages of preparation, data collection, analysis and presentation of my work; that I have cited the sources of all the data and information that could be obtained within the scope of this study, and included these sources in the references section; and that this study has been scanned for plagiarism with Turnitin scientific plagiarism detection program used by İzmir Bakırçay University, and that "it does not have any plagiarism" whatsoever. I also declare that, if a case contrary to my declaration is detected in my work at any time, I hereby express my consent to all the ethical and legal consequences that are involved.

.....

(Signature)

.....

Mertcan MUTLU

(Name and SURNAME of the Student)

İÇİNDEKİLER

ORHAN TÜRKDOĞAN'IN TEMEL SOSYOLOJİK FİKİRLERİ .....
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI .....
FINAL APPROVAL FOR THESIS .....
ÖZET iii
ABSTRACT.....v
ÖNSÖZ.....vii
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ viii
STATEMENT OF COMPLIANCE WITH ETHICAL PRINCIPLES AND RULES.....ix
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ xii
GİRİŞ 1
1. BÖLÜM..... 8
ORHAN TÜRKDOĞAN'IN HAYATI, ESERLERİ VE ETKİLENDİĞİ KİŞİLER 8
1.1. Hayatı 8
1.2. Eserleri 19
1.3. Etkilendiği İsimler ve Ekoller 31
2. BÖLÜM..... 39
ORHAN TÜRKDOĞAN'IN METOT GÖRÜŞÜ..... 39
2.1. Bilime Yönelik Fikirleri..... 39
2.2. Metodu 50
3. BÖLÜM..... 66
ORHAN TÜRKDOĞAN'IN TÜRK TARİHİNE DAİR GÖRÜŞLERİ..... 66
3.1. İslamiyet Öncesi 66
3.2. Osmanlı İmparatorluğu..... 78
3.3. Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluş Dönemi..... 89
4. BÖLÜM..... 100
ORHAN TÜRKDOĞAN'IN TÜRK TOPLUMUNUN YAPISINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ
..... 100
4.1. Aile Kurumu..... 100
4.2. Ekonomi Kurumu 106
4.3. Din Kurumu..... 113
4.4. Siyaset Kurumu..... 120
4.5. Kültür..... 129

4.6. Sağlık-Hastalık Sistemi 139
5. BÖLÜM 144
ORHAN TÜRKDOĞAN'IN TÜRK TOPLUMUNUN TEMEL MESELELERİNE YÖNELİK GÖRÜŞLERİ 144
5.1. Etniklik ve Azınlık 144
5.2. Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Kalkınması 153
5.3. Köyün Yapısının Tahrip Edilmesi 159
5.4. Varoş Kültürü 163
5.5. Zenginlik Kültürü 169
5.6. Küreselleşme 175
5.7. Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri 181
5.8. Terör-Şiddet 185
5.9. Üniversitelerdeki Siyasal Radikalleşme 190
6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 195
KAYNAKÇA 205
ÖZGEÇMİŞ 214

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

YÖK : Yükseköğretim Kurulu

GAP : Güneydoğu Anadolu Projesi

AB : Avrupa Birliği

GİRİŞ

Sosyologlar, ait oldukları ve yaşadıkları toplumu anlamaya ve onun sorunlarına odaklanırlar. Bu bağlamda, oldukça üretken bir isim olan Orhan Türkdoğan da Türk toplumunun tarihine, yapısına ve ana problemlerine ilgi duymuştur. Türkdoğan, Türk sosyologlarının Türk toplumunun ana sorunlarıyla ilgilenmesi gerektiğini düşünmüştür. Türk toplumunun sosyal bütünleşmesine ve toplum düzeninin korunmasına özen göstermiştir. Bu bakımdan Türkdoğan, Türk toplumunun bütünleşmesi, sosyal dayanışmanın gerçekleşmesi, sosyal sorunlarımıza çözüm bulunması kısacası Türk toplumunun sosyal yapısının doğru tahlil edilmesi için Türk tarihine yönelmiştir. Türk tarihinin uzun bir geçmişe sahip olduğunu söylemiştir. Türk tarihinin, tarih kadar eski olduğunu iddia etmiştir. Çünkü tarihin en eski dönemlerinden itibaren Türk kültürünün var olduğunu ileri sürmüştür. Türkiye'nin toplum yapısını anlayabilmek için Türk tarihinin incelenmesi gerektiğine işaret etmiştir. Türkdoğan, Türk toplumunun tarihini incelerken üç ana dönemden söz etmiştir. Birinci dönem, İslamiyet öncesi Türk toplumudur. Türkdoğan'a göre, Türk toplumunun yapısının temelleri İslamiyet öncesine dayanır. İslamiyet öncesi Türk toplumu, göçebe kültür kodlarını benimsemiştir. Göçebe kültüründe yiğitlik, adalet, eşitlik, çalışkanlık ve özgürlük fikirleri vardır. Yönetenler ile yönetilenler arasında adaletsizliğe izin verilmemiştir. Türkdoğan, İslamiyet öncesi Türk toplumunun başka milletler tarafından ezilmediğini, özgürlüğüne düşkün olduğunu söylemiştir. Kendine ait malları olduğunu, ortak değerlere sahip çıktığını ve kuvvetli bir karakter yapısına sahip olduğunun altını çizmiştir (Türkdoğan, 2014b, s. 112). Türkdoğan, İslamiyet öncesi Türk toplum yapısının Türk kültür ve kimliğinin temeli olduğunu düşünmüştür. Türk tarihinde ikinci dönemi ise Osmanlı İmparatorluğu dönemi olarak görmüştür. Osmanlı İmparatorluğu dönemi, çok kimlikli bir imparatorluk dönemidir. Türkdoğan'a göre, bu dönemde kimlik farklılaşması ve dışlanması söz konusu olmuştur. Osmanlı yönetimi, Türk kimliğini dışlayarak kendisini hanedan kimliği altında tanımlamıştır. Osmanlı İmparatorluğunda Türk kültür ve değerleri dışlanmıştır. "Türk olmak" zaman zaman hakaret anlamına bile gelmiştir. Türkdoğan, Osmanlı İmparatorluğu dönemine merkez-çevre farklılaşması perspektifinden bakmıştır. Merkezin, yani hanedanın kendisini muhafaza edebilmesi için Türkleri dışlaması söz konusu olmuştur. Geçmişte Türklerin her daim hedefinin yönetim olduğu iyi tespit edilmiş ve yönetimin devrilmemesi, el değiştirmemesi için Türkler üzerinde ayrı bir

dışlama politikası uygulanmıştır. Türkdoğan'a göre, Türk kimliği bu dönemde dışlanmıştır (Türkdoğan, 2015c, s. 335). Türkdoğan, Osmanlı İmparatorluğu dönemine eleştirel yaklaşmış ve söz konusu dönemi Türk kimliğinin yıpratıldığı bir dönem olarak görmüştür.

Türkdoğan'a göre, Türk toplumunun tarihinde üçüncü dönem ise Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş dönemidir. Bu dönem Türk kimliğinin geri kazanılması bakımından çok önemlidir. Mustafa Kemal Atatürk'ün düşünce yapısıyla şekillenen devletin, Türk kimliğini halkına hatırlatması söz konusu olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti ve onun kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, Türk kimliğini yeniden ortaya çıkarmıştır. Türk milletinin bağımsızlığını ve özgürlüğünü yeniden tahsis etmek istemiştir. Türkdoğan, bu dönemi Türk tarihi açısından çok önemli ve üzerinde durulması gereken bir dönem olarak nitelendirmiştir. Mustafa Kemal Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti'ni bir bütün olarak algılamak ve benimsemek gerektiğine inanmıştır. Türkdoğan, devletin ve milletin tam anlamıyla bağımsız ve milli olmasına yönelik adımların bu dönemde atıldığını söylemiştir (Türkdoğan, 2015b, s. 105). Türkdoğan, Türk tarihine yönelik üçüncü aşamanın Türk milletinin Rönesans'ı olduğunu iddia etmiştir.

Türkdoğan, Türk toplumunun yapısını incelerken Türk tarihinden izlerin ve etkilerin fazla olduğuna dikkat çekmiştir. Tarihimizin, Türk toplumunun yapısının oluşumunda önemli role sahip olduğunu düşünmüştür. Türkdoğan, toplum yapımızı incelerken sıklıkla Türk tarihine vurgu yapmıştır. Türkdoğan, Türk toplumunun yapısını aile kurumu, ekonomi kurumu, din kurumu, siyaset kurumu, kültür ve sağlık-hastalık sistemi açısından ele almıştır. Türkdoğan, Türk toplumunun yapısının temeline aile kurumunu koymuştur. İslamiyet öncesi aile yapısının Osmanlı İmparatorluğu ile değişime uğradığını söylemiştir. Fakat bu değişimin kökten veya büyük çapta olmadığını düşünmüştür (Türkdoğan, 2004a, s. 35). Türkdoğan, İslamiyet öncesi aile tipi ile günümüz aile yapısı arasındaki benzerliklere ve farklılıklara dikkat çekmiştir.

Türkdoğan, sosyal yapı analizinde ikinci ana unsur olarak ekonomi üzerinde durmuştur. Türkdoğan, İslamiyet öncesi Türk toplumunun yapısında eşitlikçi ve adaletli mal dağıtımının söz konusu olduğunu, Osmanlı İmparatorluğu döneminde bu eşitlikçi dağılımın hanedan lehine döndüğünü belirtmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra ise eşitlik ve adalet anlayışının tekrardan ön plana çıkarıldığını düşünmüştür. Günümüzde ise liberalizm düşüncesi altında eşitlik ve adalet anlayışının

yıpratıldığını söylemiştir (Türkdoğan, 2011a, s. 559). Türk toplumunun yapısı içerisinde ekonomiyi anlayabilmek için tarihsel perspektiften bakmış ve günümüz olaylarına bu çerçevede yaklaşmıştır.

Türkdoğan'ın Türk toplumunun yapısını incelerken ön plana çıkardığı üçüncü sosyal kurum din kurumudur. Türkdoğan, Türklerin tarih boyunca yalnızca tek Tanrı inancına sahip olduklarını söylemiştir. İslamiyet öncesi Türk toplumunun geleneklerine bakıldığında Şamanizm öğelerinin ağırlığı hissedilmektedir. Türkdoğan, Şamanizm'in bir din olup olmadığı konusuna ağırlık vermiş ve tek Tanrı inancı ile Şamanizm arasında bağlantı kurmuştur. Türklerin İslamiyet'i benimsemesinden sonra ise toplum yapısında ve zihniyetinde önemli değişimler olduğunu belirtmiştir. Türkdoğan, din kurumunun Karl Marx'ın belirttiği gibi üst yapı unsuru değil aksine altyapı unsuru olduğuna işaret etmiştir. Dini alandaki bir değişmenin, toplumun birçok farklı alanını etkilediğini Osmanlı İmparatorluğu döneminde açıkça gözlemlediğimizi söylemiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş döneminde ise din olgusunun arka plana itildiğini ve zamanla dışlandığını belirtmiştir (Türkdoğan, 2015c, s. 626). Türkdoğan, bu dışlanmanın günümüze gelen etkilerini incelemiştir

Türkdoğan'ın Türk toplumunun yapısını tahlil ederken üzerinde durduğu dördüncü kurum siyaset kurumudur. Türk toplumunun siyasete ve yönetime her zaman için meraklı olduğunu söylemiştir. İslamiyet öncesi dönemde Türk toplumunun yönetimde söz hakkına sahip olduğunu ve özgürce düşüncesini beyan ettiğini belirtmiştir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde ise halkın merkezden uzaklaşarak yönetimde söz hakkına sahip olamaması üzerinde durulmuştur. Türk milletinin tekrardan yönetimde söz sahibi olmaya başlaması Mustafa Kemal Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti sayesindedir (Türkdoğan, 2015b, s. 79). Türkdoğan, Mustafa Kemal Atatürk'ün, dışlanan Türk milletine tekrardan hak ettiği yönetim anlayışını verdiğini vurgulamıştır.

Türkdoğan, Türk toplumunun yapısını incelerken kültür üzerinde durmuştur. Türk kültürünün dünya tarihi kadar eski olduğunu düşünmüştür. İslamiyet öncesi, Osmanlı İmparatorluğu dönemi ve Türkiye Cumhuriyeti dönemlerinde farklı alanlardan beslenen kültür yapımızın günümüzde tahrip edildiğini söylemiştir. Gelenekli ve köklü kültürümüzün iyi araştırılması ve kültürümüze sahip çıkılması gerektiğini belirtmiştir.

Türk kültürünün, Türk toplumunun yapısını etkilediğini ve onu beslediğini söylemiştir (Türkdoğan, 2015g, s. 19).

Türkdoğan'ın Türk toplumunun yapısını çözümlerken üzerinde durduğu son unsur ise sağlık-hastalık sistemidir. Türkdoğan, sağlık-hastalık sisteminin yalnızca fiziki hastalıktan oluşmadığını belirtmiştir. Sağlığın sosyal boyutu olduğuna dikkat çekmiştir. Türk tarihi içerisinde sağlığın ve hastalığın farklı rolleri beraberinde getirdiğini düşünmüştür. Şamanların aynı zamanda şifacı özelliklerinin bulunduğunu ve toplumsal statü olarak farklılaştığını söylemiştir. Bu bakımdan hem hastanın hem de şifacının Türk kültürü içerisinde farklı konumlara sahip olduğuna inanmıştır. Türkdoğan, Türk toplum yapısının incelenirken sağlık-hastalık sisteminin unutulmaması gerektiğini belirtmiştir (Türkdoğan, 2006d, s. 13).

Türkdoğan, Türk toplumunun yapısını analiz ettikten sonra temel sorunlarımıza yönelik görüşler belirtmiştir. Türkdoğan'a göre, günümüz Türkiye'sinin ana sorunlarından ilki etniklik ve azınlık konuları üzerinedir. Türkdoğan, ülkemizin etniklik ve azınlık adı altında milli bütünleşmeden uzaklaştırıldığını söylemiştir. Etnik unsurlar ve azınlıklar kullanılarak ülkenin bölünmesine yönelik hamleler yapıldığını belirtmiştir. Ülkemizin çok sayıda etnik ve azınlık gruba sahip olduğunu düşünmüştür. Fakat çok sayıda etnik ve azınlık gruba sahip olmamıza rağmen kültürel anlamda derin farklılıklar söz konusu değildir. Türkdoğan'a göre, ülkemiz bütünleşmesi açısından etniklik ve azınlık incelemeleri gerçekleştirilmeli ve milli bütünlüğe ne derece sahip oldukları iyi analiz edilmelidir. Türkdoğan, bu konuya açıklık getirmek amacıyla saha çalışmaları yapmıştır (Türkdoğan, 2009a, s. 279). Türkdoğan, Türkiye'de etniklik ve azınlık sorunlarına çözüm üretme çabasında olmuştur.

Türkdoğan'a göre, ülkemizdeki bir başka sorun, Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi sorunlarıdır. Türkdoğan'a göre, bu bölgelerin temel problemi, kalkınmadır. Ülkemiz dengeli kalkınmayı gerçekleştirememiştir. Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi geri kalmıştır. Bu geri kalmışlık, birçok farklı sorunun temelini oluşturmuştur. Söz konusu bölgelerin kalkınamaması göç, etniklik, şiddet, terör ve kültürel yozlaşma gibi sorunları meydana getirmiştir (Türkdoğan, 2006a, s. 385). Türkdoğan, bu sorunların ortaya çıkışını ve çözüm yollarını araştırmıştır. Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin kalkınmasına yönelik görüşler dile getirmiştir.

Türkdoğan, ülkemizde köylerin yapısının tahrip edilmesini, temel sorunlarımızdan birisi olarak nitelendirmiştir. Köylerin günümüzde yıpratıldığını ve köylülük şuurunun ortadan kaldırıldığını düşünmüştür. Türk toplumunun köylü bir millet olduğunu hatırlatmıştır. Günümüz ekonomi sisteminde köylerin pasif durumunun iyileştirilmesi yönünde adımlar atılmasını tavsiye etmiştir. Toplum kalkınmasında köylünün ve köylülük şuurunun önemine dikkat çekmiştir (Türkdoğan, 2016d, s. 56). Türkdoğan, sunmuş olduğu çözüm yollarında köylülük bilincinin korunmasına özen göstermiştir.

Diğer yandan, Türkdoğan, ülkemizde gecekondulaşmaya bağlı bir varoş kültürü meydana geldiğini düşünmüştür. Varoş kültürünün ülkemiz milli kültürü adına sorunlu bir yapı olduğunu dile getirmiştir. Varoş kültürünün, köylerden kentlere olan göçler neticesiyle meydana geldiğini söylemiştir. Göç edenlerin köy kültüründen kopamadıklarını ve şehre de uyum sağlayamadıklarını ifade etmiştir. Bu arada kalmışlık neticesiyle ortaya sorunlu bir kültür olan varoş kültürü çıkmıştır. Varoş kültürü, zamanla ortadan kalkacak olan bir kültür değildir. Kendi yapısı ve kodları vardır. Türkdoğan, varoş kültürünün gecekonduları apartmana dönüştürmekle ortadan kalkmayacağına inanmıştır. Bu sorunlu alanın incelenmesine ve kültürel anlamda sosyal çözümler getirilmesine ihtiyacı olduğunu belirtmiştir (Türkdoğan, 2015a, s. 15).

Türkdoğan, varoş kültürü kadar "zenginlik kültürü"nün de milli kültürü zedelediğini düşünmüştür. Ülkemiz zenginlerinin kendi kültür kodlarını halktan ayırdığını belirtmiştir. Zenginlerin çıkarlarının halkın çıkarıyla uyuşmadığını söylemiştir. Bu uyumsuzluk iki grup arasında ötekileştirmeye yol açmıştır. Zenginlik kültürü, kendisini Batı özentiliğine kaptırmıştır. Yalnızca çok para kazanmak amaçlanmaktadır. Milli değerler ve kültür, zenginlik kültürü içinde barınamamıştır. Türkdoğan'a göre, zenginler, kendi halkına yabancıdır. Kazandıkları paranın toplumsal emekten ayrı olduğunu düşünmüşler ve kendilerini topluma karşı sorumlu hissetmemişlerdir. Kazandıkları paraları yüzeysel ve boş zevkler ile harcamaktan çekinmemişlerdir (Türkdoğan, 2011a, 573). Türkdoğan, bu sorunlu durumun analizini yapmış ve çözüm yolları getirmeye gayret göstermiştir.

Türkdoğan'a göre, ülkemiz sorunlarından bir diğeri, küreselleşmeden kaynaklanan sorunlardır. Küreselleşme, Batı dünyasının hakimiyetini tüm dünyaya yaymasından başka bir şey değildir. Türkdoğan, küreselleşme adı altında ülkelerin milli

yapılarının tehdit edildiğini söylemiştir. "Tarihin sonu" şeklindeki düşüncelerin tüm dünyaya dikte ettirildiğini ve milli kimliklerin ortadan kaldırılmaya çalışıldığını düşünmüştür. Bunu gerçekleştiren Batı'nın, kendi milli kimliğini çok uzun zaman önce oluşturduğunu ifade etmiştir. Bu yüzden, milli kimliği kuvvetli olan devletlerin küreselleşme ile sorununun olmayacağına inanmıştır. Bu çerçevede Türkdoğan, günümüz Türkiye'sinin milli kimliğe tam anlamıyla kavuşamadığı için küreselleşmenin bizim açımızdan sorun teşkil edeceğini düşünmüştür (Türkdoğan, 2013b, s. 31). Dolayısıyla, Türkdoğan, küreselleşmeye karşı milli kalkınmanın ve milli kimliğin önemine değinmiştir.

Öte yandan, Türkdoğan, Türk toplumunun temel sorunlarından birisi olarak Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerini görmüştür. Avrupa Birliği'nin bir Hristiyan örgütü olduğunu ve Müslüman olan bir devleti aralarına hiçbir zaman almayacağını düşünmüştür. Kendi kültürünü ve kimliğini diğer devletlere dayatmak amacıyla Avrupa Birliği'ni kullandığını ifade etmiştir. Avrupa Birliği'nin kendi kültürümüze ve kimliğimize yabancı olduğunu söylemiştir. Ülkemizdeki etniklikleri ve azınlıkları iç işlerimize karışmak için kullandığını dile getirmiştir. Bizim katılımımızın Avrupa Birliği'ne katkı sağlamayacağını düşünmüştür. Avrupa Birliği'nin emperyalist politikalar sergilediğini söylemiştir (Türkdoğan, 2004b, s. 386). Bu bakımdan Türkdoğan, Avrupa Birliği'ne eleştirel yaklaşmıştır.

Türkdoğan'ın eserlerinde odaklandığı bir diğer temel sorun terör-şiddettir. Ülkemizin terör ve şiddet olaylarıyla mücadele ettiğini söylemiştir. Terör ve şiddetin yalnızca fiziki olgular olarak görülmemesi gerektiğini ifade etmiştir. Terör ve şiddet aynı zamanda sosyal olgulardır. Bir neden olmaktan çok sonuçtur. Belirli sosyal problemlerin neticesi olarak ortaya çıkmıştır. Türkdoğan, terör ve şiddet olaylarının incelenirken belirli kuruluşlar kurulması gerektiğini söylemiştir. Dünya çapında terör ve şiddet olayları incelenirken kuruluşlar bu incelemelere öncülük etmişlerdir. Ülkemizde ise bu durum daha çok dışlama ve saldırganlık ile karşılanmıştır. Türkdoğan, ülkemiz terör ve şiddet olaylarını incelerken pozitivist ve hermeneutik perspektiften hareket edilmesi gerektiğini belirtmiştir (Türkdoğan, 2012b, s. 488-491).

Ayrıca Türkdoğan, Türkiye'nin temel meselelerini incelerken üniversitelerdeki siyasal radikalleşme sorununa özellikle dikkat çekmiştir. Türkdoğan, ülkemiz üniversitelerinin sorunlu özelliklere sahip olduğunu belirtmiştir. Bilim ve bilgi üretmesi

gereken kurumların siyasallaşma ile radikal hareketlere öncülük etmesini eleştirmiştir. Akademisyenlerin ideolojik üretim ile uğraştığını belirtmiştir. Gençlerin bu siyasallaşma yüzünden birbirlerine düşman edildiğini düşünmüştür. Üniversitelerin sorunlarının bir an önce çözülmesi gerektiğini ve üniversitelerin asıl amacı olan bilgi üretme misyonuna tekrardan sahip olması gerektiğini söylemiştir. Üniversitelerin temel görevinin ülke kalkınması olması gerektiğini hatırlatmıştır (Türkdoğan, 2012b, s. 367). Türkdoğan, üniversitelerin görevlerinden, sorunlarından ve bu sorunların çözüm yollarından bahsetmiştir.

Sonuç olarak, tezimiz beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Türkdoğan'ın hayatından, eserlerinden, etkilendiği kişilerden ve ekollerden bahsedilmiştir. İkinci bölümde, Türkdoğan'ın bilime ve metoda yönelik görüşlerine yer verilmiştir. Türkdoğan'ın bilimden ne anladığı ve metot görüşünü kendi çalışmalarına nasıl yansıttığı üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde, Türk toplumunun tarihine yönelik görüşlerine yer verilmiştir. Türkdoğan, Türk toplumunun yapısının ve günümüz sorunlarının anlaşılabilmesi için tarihsel sürece odaklanmak gerektiğini düşünmüştür. Bu yüzden, Türkdoğan, Türk tarihinin incelenmesine önem vermiştir. Tezimizde dördüncü olarak, Türkdoğan'ın Türk toplumunun yapısına ilişkin görüşleri ele alınmıştır. Türk toplumunun yapısının tarihten beslendiğini ve köklü olduğunu söylemiştir. Toplum yapımızın analizinde aile kurumuna, ekonomi kurumuna, din kurumuna, siyaset kurumuna, kültüre ve sağlık-hastalık sistemine büyük önem vermiştir. Tezimizin beşinci ve son bölümünde ise, Türkdoğan'ın, Türkiye'nin ana sorunlarına dair fikirlerine yoğunlaşılmıştır. Türkdoğan, sosyoloğun görevinin toplumun sorunlarına çözüm üretmek ve toplumu iyileştirmek olduğuna inanmıştır. Bu yüzden Türk toplumunun sorunlarına karşı duyarlı yaklaşmıştır. Türkdoğan, Türk toplumunun temel sosyal problemlerini, etniklik ve azınlık sorunları, Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin kalkınması, köy yapımızın tahrip edilmesi, varoş kültürü, zenginlik kültürü, küreselleşme, Avrupa Birliği ilişkileri, terör-şiddet olayları ve üniversitelerdeki siyasal radikalleşme olarak görmüştür.

1. BÖLÜM

ORHAN TÜRKDOĞAN'IN HAYATI, ESERLERİ VE ETKİLENDİĞİ KİŞİLER

Tezimizin bu bölümünde Türkdoğan'ın biyografisi üzerinde durulacaktır. Hayatı, ayrıntılı biçimde ele alınacak ve eserleri belirtilecektir. Türkdoğan'ın düşünce yapısının şekillenmesinde çevresinin rolüne değinilecek ve onun düşünce yapısını etkileyen isimler ortaya konulacaktır.

1.1. Hayatı

Türk sosyolojisinin önemli isimlerinden birisi olan Orhan Türkdoğan 1926 yılında Malatya'da dünyaya gelmiştir. İlkokula geç gönderildiği için mahkeme kararıyla doğum tarihi 1928 şeklinde gösterilmiştir (Aydın, 2008, s. 93). Türkdoğan ailesi, hatırı sayılır bir soyağacına sahiptir. Türkdoğan bu geniş soyağacını ağabeyi vasıtasıyla öğrenmiştir. Ağabeyi Arif Türkdoğan ise bu bilgileri 1878 doğumlu olan yakın akrabaları Fuat Türkdoğan sayesinde elde edebilmiştir. Fuat Türkdoğan, Türkdoğan ailesindeki birçok isim gibi devlet hizmetinde çalışmıştır. Türkdoğan ailesi köklü bir devlet hizmeti geçmişine sahiptir. Bu sayede kendi soyağacı bilgilerini öğrenip koruyabilmişlerdir. Türkdoğan sülalesinin bilinen ilk atası Sait Efendidir. Sait Efendi, Hz. Ebubekir döneminde yaşamıştır ve Müslümanlığı bu dönemde kabul ettikleri düşünülmektedir. Hz. Ebubekir'in Sait Efendiye, "her daim sait ol" dediği söylenmektedir. Bu lafın söylenmesinden sonra sülale içerisinde her zaman için muhakkak "Sait" isminin bulunduğu bilinmektedir. 2. Sait Efendi dönemine gelindiğinde ise kendilerine artık "Hidayetler" denmeye başlanmıştır. Tanzimat dönemine kadar "Hidayetzadeler" çok sayıda gayrimenkule sahip olmuşlardır ancak sonrasında Osmanlı İmparatorluğu'nun uygulamış olduğu politikalar ile bu mülkler zaman içerisinde azalmıştır. Sülalenin Malatya'ya gelişi ise Mustafa Efendi döneminde gerçekleşmiştir. Böylelikle Orta Asya'dan Malatya'ya varan uzun yolculuk nihayete ermiştir. Orhan Türkdoğan'ın babası Behçet Efendi ise 1898 doğumludur ve Malatya Rüştiyesi'ni bitirmiştir. Kendisi Malatya Defterdarlığı'nda uzun süre memurluk yapmıştır. Ayrıca Ermeni katliamına karşı mücadele eden isimler arasındadır. 1. Dünya Savaşı'na ve Kurtuluş Savaşı'na katılmıştır. Kendisi İstiklal Madalyası sahibidir. Amcası Nazif Bey ise Jön Türk ordusunun elemanıdır. 1934 yılında Soyadı Kanunu ile sülale Türkdoğan soyadını

almıştır. Bu soyadını almadan hemen önce aileye "Kadızadeler" de denmiştir. Bunun sebebi de Orhan Türkdoğan'ın dedesinin Malatya kadısı olmasından kaynaklanmıştır (Arslantürk ve Taşdelen, 2008, s. 269).

Türkdoğan, aile soyağacında iki önemli hususun bulunduğuna dikkat çekmiştir. Birinci husus ailenin soyunun Hz. Ebubekir dönemine dayandığıdır. İkinci önemli husus ise ailenin yoğunlukla bürokratik işlerle uğraşmasıdır. Türkdoğan ailesinin ülkenin her yerindeki önemli sorunlar üzerine çalıştığına dikkat çekmiştir. Behçet Efendi'nin 5 çocuğu vardır. Bunlar Abdullah, Hilmi, Orhan, Aliye ve Sami'dir. Ancak Abdullah ve Hilmi çok küçük yaştayken vefat etmiştir (Türkdoğan, 2018a, s. 28).

Türkdoğan'ın annesi Beyaz Hanım'ın soyağacı ise İzol aşiretine dayanmaktadır. Türkdoğan, İzol aşiretinin Zaza kökenli olduğunu söylemektedir. Zazalar, kendilerinin Horasan kökenli olduklarını ifade etmekte ve Kürtlerle en ufak bir bağlantılarının dahi olduğuna inanmamaktadırlar. İzol, 24 Oğuz boyundan bir tanesidir ve "iz bırakan" anlamına gelmektedir. Horasan'dan göç eden aşiret Diyarbakır ve çevresine yerleşme imkânı bulmuştur. Türkdoğan, İzol aşiretinin siyasi Kürtçülerin safında yer almadığını ve her zaman için büyük toplum ile birleştiğini belirtmiştir (Türkdoğan, 2018a, s. 29).

Türkdoğan'ın ilkokul, ortaokul ve lise dönemleri Malatya'da geçmiştir. Türkdoğan'ın çocukluk dönemi Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluş zamanlarına denk gelmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün yapmış olduğu yenilikler tüm yurda yayılırken Türkdoğan da bu düşünce sistemi içerisinde yaşamıştır. Bu dönem "Gazi ruhluluk" terimleri ile açıklanmıştır (Arslantürk ve Taşdelen, 2008, s. 269). Türkdoğan, Bursa Line Tv'de "Türk Dili ve Tarihi" isimli programda Mustafa Kemal Atatürk'ün Malatya'ya geldiği dönemi büyük bir coşku ve tutku ile anlatmıştır. Mustafa Kemal Atatürk 1937 yılında Malatya Halk Evi'ne ziyarette bulunmuştur. Mustafa Kemal Atatürk'ün bir yanında manevi kızı Sabiha Gökçen, diğer yanında ise Kılıç Ali Paşa bulunmuştur. Büyük bir kalabalık eşliğinde Mustafa Kemal Atatürk, Malatya Halk Evi'ne varmıştır. O zamanlar henüz 11 yaşında olan Türkdoğan, büyük bir heves ile Halk Evi'nin yolunu tutmuştur. Dayısı Abdulkadir Bey, Malatya Halk Evi'nin o dönemki başkanıdır. Kalabalığı yararak Halk Evi'ne gelen Türkdoğan'a Halk Evi'nde çalışan bir görevli burada ne aradığını sormuştur. Türkdoğan da kendisinin "Atatürk'ü görmek isteyen bir hasta" olduğunu belirtmiştir ve Mustafa Kemal Atatürk'ü görebilme imkânına kavuşmuştur. Mustafa Kemal Atatürk çok uzun süre kalamamış ve

Malatya'dan ayrılmıştır. Ancak Türkdoğan eve vardıktan sonra günlerce uyuyamadığını belirtmiştir. Türkdoğan'ın rahatsızlığını gören annesi ona ne olduğunu sormuştur. Türkdoğan da annesine "anneciğim Atatürk için çok büyük adam diyordunuz ama onun da boyu posu bizim gibiymiş" diyerek üzüldüğünü söylemiştir. Annesi "büyük adam" derken kastedilenin boy olmadığını kendisine anlatmıştır. Ancak Türkdoğan Mustafa Kemal Atatürk'ü yine de boylu poslu ve heybetli olacağını düşünmüştür. Türkdoğan, büyüklüğün boy ile olmadığını; fikirle, iradeyle, ileri görüşlülükle olduğunu kısa zaman içinde öğrendiğini belirtmiştir (Tüfekçioğlu, 2019).

Türkdoğan'ın lise yılları oldukça hareketli geçmiştir. Gaz lambasıyla ve elektrik direklerinin altında sık sık gizli bir şekilde okumalarda bulunduğunu söylemiştir. "Bayrak şairi" Arif Nihat Asya, onun lisede öğretmeni olmuştur. Yazma ve okuma alışkanlığına Asya'nın etkisinin oldukça büyük olduğunu belirtmiştir. Lise zamanlarında Fırat isimli bir dergide makaleleri yayınlanmıştır. 10. Sınıfta "Pornografi Edebiyatına Bir Son Vermeliyiz" isimli bir yazısı yayınlanmıştır. Kendisinin de içinde bulunduğu 20 kişilik bir arkadaş ekibi ile "Çadır" isimli bir şiir kitabı yayınlamıştır. 1946-1948 senelerinde ise Çağlayan, Yakarış, Orkun dergilerinde ve Barış isimli yerel bir gazetede yazılar yayınlamıştır (Türkdoğan, 2018a, s. 9). Türkdoğan, çok sayıda yayınlamış olduğu eserlerin temellerini daha lise çağlarında atmıştır. Lise döneminde edebiyat ve toplumsal konular hakkında yazılar yazmıştır. Bu yazılarını fırsat buldukça yayınlamaya gayret etmiştir.

Türkdoğan, 1943 olaylarında henüz lise öğrencisiyken karakol nezarethanesinde yatmıştır. Abisi Arif Türkdoğan'ın öğretmeni olan Nihal Atsız'ın kitabını bulundurmaktan 15 gün nezarethanede yatan Türkdoğan, kendisine bu kitabı nereden aldığını ve neden elinde bulundurduğunun sorulduğunu belirtmiştir (Tüfekçioğlu, 2019). Atsız ile olan bu tanışması onun ileriki dönemlerini de etkilemiştir. Atsız'dan etkilenmeye başlayan Türkdoğan, ilerleyen yıllarda Atsız ile fikir alışverişlerinde bulunmuştur.

Lise eğitiminden sonra Türkdoğan, 1946-1947 döneminde Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Eti ve Sümer dili ile Felsefe bölümlerinin ikisine birden kayıt yaptırmıştır. Eti dilini öğrendikten sonra tüberküloz hastalığına yakalanmıştır. Hastalığın tedavisi için İstanbul Çamlıca'da bulunan sanatoryumda 4 yıl süreyle tedavi görmüştür (Arslantürk ve Taşdelen, 2008, s. 269). Hastalık süreci onun yaşamını önemli

ölçüde etkilemiştir. Hastalıktan önce kayıt yaptırdığı bölümlerde eğitimine devam etmemiştir. Kendisini farklı alanlarda geliştirmek istemiştir. Bu sürecin sonunda Türkdoğan, farklı bilimsel alanlara yönelmiştir.

Türkdoğan, bu verdiği uzun aranın ardından 1951 senesinde öğrenim hayatına geri dönmüştür. Sosyoloji, pedagoji, felsefe, bilim tarihi gibi alanlardan dersler almıştır (Güngör Ergan, 2010, s. 11). Okul hayatı boyunca başarıları ve merakıyla öğretmenlerinin sık sık dikkatini çekmiştir. Okulda kendi derslerinin yanı sıra ders vermek için Avrupa ülkelerinden gelen hocaların derslerine de önemle katılmıştır. Bu hocalar arasında Hans Gustav Gütterbock, Wolfram Eberhard, Benno Landesberger gibi isimler bulunmaktadır. Okulunu okurken Remzi Oğuz Arık, Türkdoğan'a bir eğitim bursu sağlamıştır. Böylelikle küçüklüğünden beri içerisinde yetiştiği "milli inşacı" kültür pekişmiştir (Güngör Ergan, 2010, s. 3-4).

Başarısıyla hocaların dikkatini çeken Türkdoğan'a, Hans Freyer tarafından Almanya'da eğitim görmek ve çalışmalar yapmak için girişimlerde bulunulmuştur. Ancak bu girişimler okulun yeterli olanakları sağlamaması ve kürsüden yeteri kadar talebin gelmemesi üzerine yanıtsız kalmıştır. Türkdoğan, 1955 yılında Malatya'ya dönmek durumunda kalmıştır (Güngör Ergan, 2010, s. 4).

Türkdoğan 1955-1959 yılları arasında Malatya'da, zamanında kendi okuduğu okulda, felsefe öğretmenliği yapmıştır. Turgut Özal'ın annesi olan Hafize Hanım'ın öğrencisi olmuştur. İlerleyen yıllarda ise Turgut Özal'ın kardeşinin hocası olmuştur. Bu arada 22 Eylül 1956 yılında, zamanında sınıf arkadaşı olan Şükran Hanım'la evlenmiştir. Nevin Güngör Ergan'ın bahsettiği üzere Şükran Hanım Türkdoğan için büyük bir şans olmuştur. Şükran Türkdoğan, ev içerisindeki yükün büyük bir bölümünü sırtına alarak Türkdoğan için ciddi bir çalışma vakti yaratabilmiştir. Bu sayede günde 16-18 saate varan sürelerde çalışarak eserlerini ortaya koyabilme imkânı bulmuştur. Türkdoğan'ın böylesi bir üretkenliğe sahip olabilmesinde eşi Şükran Hanım'ın rolü oldukça büyüktür (Güngör Ergan, 2010, s. 4). Türkdoğan, çalışmalarının giriş kısımlarında sıklıkla eşine teşekkür etmiştir. Çalışmalarının bir kısmını ona ithaf etmiştir. Çalışmalarını gerçekleştirmesinde eşinin payının olduğunu söylemiştir.

1959 yılına gelindiğinde Türkdoğan, Atatürk Üniversitesi'nde asistan olarak göreve başlamıştır. Ancak üniversite bünyesinde sosyoloji bölümü henüz mevcut

olmadığı için başta felsefe bölümünde çalışmıştır. Kendisinin Atatürk Üniversitesi kurucuları arasında olduğunu belirtmiştir. Bir sonraki yıl üniversite bünyesinde sosyoloji bölümü açılmıştır ve oraya geçiş yapmıştır. Bölümde kendisinden başka sosyoloji hocası olmadığı için bütün yük başlarda Türkdoğan'ın üzerinde kalmıştır. Ancak bu süreçte diğer bölüm hocalarından destek aldığını belirtmiştir. Özellikle Mehmet Kaplan'ın yardımlarının ayrı bir yeri olduğunu söylemiştir. Bu dönemde zorlu bir doktora süreci geçirmiştir. Erzurum'da çalıştığı dönemde Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi aşiret yapısını inceleyen Türkdoğan'ın yolu Kars'a düşmüştür.

Kars'ta bulunan etnik bir azınlık grubun varlığını fark eden Türkdoğan, Malakanlar üzerine ülkemizde bir çalışma olmadığını fark etmiştir. Yalnızca Mümtaz Turhan'ın kısaca belirtip geçtiği bu azınlık grubun ülkemizde akademik inceleme düzeyinde bilgisine ulaşılamamıştır. Böylelikle Türkdoğan, uzun bir süre Kars'ta Malakanlar'ı gözlemlemiştir. Bulunduğu üniversitede kendisinden başka sosyoloji bölümü hocası olmadığı için tüm çalışmayı kendi çabalarıyla gerçekleştirmiştir. Çalışmayı bitirip tezini Mehmet Kaplan'a sunmuştur. Mehmet Kaplan kendisine İstanbul'dan hoca bulması gerektiğini söylemiş ve bu konuda yardımcı olmuştur. Öncelikle Hilmi Ziya Ülken'e giden Türkdoğan, istediği desteği alamamıştır. Çünkü o dönemde Ülken, askeri yönetimin kendisini görevden uzaklaştırdığını ve akademik bir kurumda çalışma yapamadığını söylemiştir. Ülken'in ardından Tahir Çağatay'a gitmiş ancak Çağatay'ın beşerî kaprisler nedeniyle danışmanlığını kabul etmediğini söylemiştir (Türkdoğan, 1985d, s. 35). Sonrasında Nurettin Şazi Kösemihal'in yanına giden Türkdoğan oradan da yeterli desteği alamamıştır. Kösemihal, yalnızca resmi olarak yanında çalışanlara bu hakkın verilebileceğini söylemiş ve Türkdoğan'a yardımcı olamamıştır. Türkdoğan, kendisinin Erzurum'un Horasan ilçesinden olduğunu öğrendiği Mümtaz Turhan'ın yanına gitmiştir. Turhan, kendi asistanlarını daha onlar lisedeyken seçtiğini belirterek yardımcı olmayı kabul etmemiştir. Son olarak ise Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nun yanına gitmiştir. Fındıkoğlu, Türkdoğan'ı sofrasına davet etmiştir. Çalışmayı hızlıca gözden geçirerek incelemiştir. Sonrasında Türkdoğan'ın "terbiye" ve "eğitim" kelimeleri arasından "eğitim" sözcüğüne ağırlık verdiğini fark etmiş ve Türkdoğan'a takılmak için kendi eşine "Hanım bize eğitimli çorba yap da yiyelim" demiştir. Türkdoğan, Fındıkoğlu'nun dildeki öz Türkçeciliğe karşı tavrını da bu şekilde

açıklamıştır. Çalışmanın incelemesini bitiren Fındıkoğlu tekrardan eşine seslenerek "hanım soframızda önemli bir bilim adamı oturuyor" diyerek Türkdoğan'ın çalışmasını beğendiğini belirtmiştir. Böylelikle Fındıkoğlu, Türkdoğan'ın doktora danışmanı olmuştur. Hatta ilerleyen zamanlarda Türkdoğan'ın Kars gezilerine Fındıkoğlu da eşlik etmiş ve o yöreyi birlikte dolaşarak incelemişlerdir. Leo Fenske (Arslantürk ve Taşdelen, 2008, s. 270), Cavit Orhan Tütengil, İbrahim Yasa ve Fındıkoğlu'ndan oluşan jüri Türkdoğan'ın doktora tezini kabul etmiştir (Aydın, 2010, s. 87). Eser hem yurtiçinde hem de yurt dışında oldukça ilgi görmüştür. Yurtiçinde Millî Eğitim Bakanlığı tarafından baskısı yapılmıştır. Yurtdışında ise Stephen P. Dunn ve Ethel Dunn tarafından kaçak bir şekilde İngilizce'ye çevirisi yapılmıştır (Güngör Ergan, 2010, s. 4). Türkdoğan, uzun bir danışman arayışının sonunda gerçekleştirmiş olduğu çalışmayı sunabilmiştir. Bu çalışma, ülkemiz azınlık gruplarının incelenmesi bakımından önemlidir. Türkdoğan'ın çalışmasının İngilizce'ye de çevrilmesi çalışmanın başarısını ve yurtdışında konuya olan ilginin fazlalığını göstermektedir.

Türkdoğan, 1962 ve 1964 yılları arasında Leo Fenske'nin davetiyle Nebraska ve Missouri üniversitelerinde eğitim görmüş ve çalışmalarda bulunmuştur. Türkdoğan, her iki üniversitede de üçer dönem eğitim görmüştür. Bu süreç doktora eğitimine tekabül etmektedir. Ancak zaten doktorasının mevcut olmasından dolayı Türkdoğan'a katılımcı belgesi verilmiştir. Amerika'da eğitim gördüğü süre boyunca Edward Hessinger, Türkdoğan'ı önemli ölçüde etkilemiştir. Türkdoğan'ın "sağlık sosyolojisi" alanına yoğunlaşması Edward Hessinger'in telkinleri sayesinde gerçekleşmiştir (Arslantürk ve Taşdelen, 2008, s. 270). Türkdoğan, erken dönem çalışmalarında sağlık ile doğrudan ilgilenmesine rağmen ilerleyen dönemlerde bu çalışma alanına ağırlık vermemiştir. Eserlerinde sağlık sosyolojisine kısa şekilde değinmesine rağmen erken dönemdeki yoğunluk görülmemektedir.

Türkdoğan 1964 senesinde Erzurum'a geri dönmüştür ve sosyoloji alanında dersler vermeye devam etmiştir. 1964-1967 seneleri arasında Erzurum'un Ilıca kasabasına bağlı köylerde "sağlık-hastalık" üzerine çalışmalarda bulunmuştur. 1967 senesinde çalışmalarını nihayete erdirip doçentlik için başvuru yapmıştır. Doçentlik jürisinde İbrahim Yasa, Sulhi Dönmezer, Mümtaz Turhan, Hamide Topçuoğlu ve Nermin Abadan Unat bulunmuştur. "Doğu Anadolu'da Sağlık-Hastalık Sisteminin Toplumsal Araştırması-Erzurum'da Bir Kasabanın Medikal Sosyolojik Yapısı" isimli

çalışması öncelikle jüri tarafından olumsuz değerlendirilmiştir. Çünkü jüri üyeleri çalışmanın, sosyoloji alanı dışında olduğunu düşünmüşlerdir. Bu yüzden doçentlik başvurusunun reddedileceğini belirtmişlerdir. Ancak Türkdoğan, bu çalışmasını Roma'da bir bildiri şeklinde sunmuştur. Roma'da bu çalışma oldukça ilgi çekmiştir ve basılı hale getirilmiştir. Bu faktörlerden dolayı Türkdoğan kendi çalışmasına güvenmiştir. Çalışmanın faydalarını ve Türk sosyolojisine olan katkılarını açıklayarak jüri üyelerini ikna edebilmiş ve doçentliği kabul edilmiştir (Aydın, 2008, s. 271).

Türkdoğan, profesör unvanını 1971 yılında yayınladığı *Türkiye'de Köy Sosyolojisinin Temel Sorunları* isimli çalışmasıyla almıştır. Bu çalışmasının hemen ardından 1972 senesinde ise Almanya Hükümetinin daveti üzerine Stuttgart'a gitmiştir. Oraya göç eden Türk işçilerin sorunları ve adaptasyonu üzerine çalışmalarda bulunmuştur. Almanya'ya asistanı olan Zeki Arslantürk'ü de çağırmıştır. Zeki Arslantürk'e girebildiği her topluluğa girmesini, bol bol dolaşıp gözlem yapmasını söylemiştir. Asistanına oradaki kitap okuma oranını görünce şaşırmamasını söylemiş ve "Evet efendim, okuyorlar" demiştir (Aydın, 2008, s. 272). Kendi yöntemlerini öğrencilerinin de uygulamasını ve geliştirmesini isteyen Türkdoğan, hayatın her anında bilimsel literatüre katkı yapabilmek için uğraşılması gerektiğini düşünmüştür. Araştırmacının, hayatın her alanında bilimsel bilgi peşinde koşması gerektiğini telkin etmiştir. Olabildiğince gezmek, incelemek, gözlem yapmak bilimsel araştırma için kilit faktörlerdir (Türkdoğan, 2015a, s. 12). Türkdoğan'ın bu metodunu kendi çalışmalarında gerçekleştirdiği görülmektedir. Masa başı çalışmalarına ek olarak saha araştırmalarının bilimsel çalışmalar için hayati değer taşıdığını özellikle her fırsatta belirtmiştir.

Türkdoğan, Almanya'daki çalışmalarının ardından Erzurum'a geri dönmüştür. Geri dönüşünden sonra İşletme Fakültesi'nde dekanlık vazifesinde bulunmuştur. Bu sürecin ardından 1980 yılına gelindiğinde ise askeri yönetim tarafından yargılanmıştır. Yargılanma sebebi ise Alparslan Türkeş ile olan mektuplaşmalarıdır. Lise döneminin aksine bu dönemde hapishanede ya da nezarethanede yatmamış, yargılama sürecinin ardından suçsuz olduğu ortaya konulmuştur. Ancak dönemin Erzurum Atatürk Üniversitesi rektörü, yargılanma sürecini bahane ederek Türkdoğan'ı görevden uzaklaştırmaya çalışmıştır. Üniversite ile olan bağlarını koparmaya gayret etmiştir (Arslantürk ve Taşdelen, 2008, s. 272). Ancak Yükseköğretim Kurulu buna izin

vermeyerek Türkdoğan'ın üniversitedeki görevinde kalmasını sağlamıştır. Böylelikle haksız ve temelsiz bir davranışın önüne geçilebilmiştir.

1980 senesinde Türkdoğan, terör ve şiddet olayları hakkında incelemelerde bulunmak için İskoçya'daki St. Andrews Üniversitesi'nde çalışmalarda bulunmuştur. Orada literatürde bulunan yerel terör örgütleri, stratejileri, işleyiş yapıları hakkında geniş çapta bilgiler edinmiş ve bu bilgilerin ülkemiz koşulları için geçerliliğini sorgulamıştır. Tüm dünyada terör ve şiddet olaylarının detaylıca incelendiğini ancak ülkemizde böylesi incelemelerin yeterli seviyede bulunmadığını belirtmiştir. Terör ve şiddet olaylarının altında yatan sebeplerin sosyolojik ve antropolojik boyutlarıyla incelenmesi gerektiğini söylemiştir. Türkdoğan, ülkemizde de *Günümüzde Toplumsal Şiddet ve Türkiye Gerçeği* isimli bir eser yayınlamıştır (Türkdoğan, 2012b).

Türkdoğan, 1985 yılında o zamanlar Gazi Üniversitesi'ne bağlı olan Bolu İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde çalışmıştır. 10 yıl kadar çalışmalarını burada gerçekleştirdikten sonra 1995 senesinde Gebze Yüksek Teknoloji Üniversitesine geçiş yapmıştır. Emekli olana kadar bu üniversitede çalışmalarına devam etmiştir. Türkdoğan 1999 senesinde resmi olarak emekli olmasına rağmen üniversite bünyesinde 2002 yılına kadar ders vermeye devam etmiştir.

Türkdoğan, oldukça büyük bir kütüphaneye sahiptir. Öğrendiklerini, bildiklerini öğrencilerine aktarmaktan son derece keyif alan bir bilim insanımızdır. Araştırmanın, öğrenmenin ve öğretmenin değerini çok iyi bilmektedir. Bu yüzden 4500 ciltlik kütüphanesini 2009 yılının Kasım ayında Giresun Üniversitesi'ne bağışlamıştır. 4500 ciltlik kütüphane onun tüm kitaplarının yalnızca bir bölümünü oluşturmaktadır. Kitapların geri kalanının bir bölümünü daha önceden çalışmış olduğu Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi'ne diğer kısmını ise İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi'ne bağışlamıştır (Türkdoğan, 2019, s. 59).

Dilşad Türkdoğan'ın belirttiği üzere, Orhan Türkdoğan, çalışma azmi son derece yüksek bir bilim insanıdır. Hayatının çok büyük bir kısmını bilimsel araştırmalar ve akademi ile geçirmiştir. Dilşad Türkdoğan, babasıyla birlikte yaptıkları sahaf gezintilerinden büyük bir keyifle bahsetmiştir. Adeta bir kitap kurduyla kitapçıları dolaştığını belirtmiştir. Türkdoğan'ın mutlu anlarında edebiyat ve müzik hep iç içe olmuştur. Çalışma sırasında bazen Malatyalı Fahri'den bazense Yunus Emre'den

mısralar mırıldanmıştır. Çalışmalarından aldığı keyif çalışma sırasında mırıldandığı türkülere de yansımıştır. Dilşad Türkdoğan, babasının her çalışma gününün adeta son günüymüş gibi geçtiğini söylemiştir. Türkdoğan, sunabileceği tüm araştırmaları olabildiğince hızlı ancak son derece de dikkatli şekilde hazırlamıştır. Hiçbir çalışmasını ertelememeye gayret etmiştir. Sanki yarın yazmak için fırsatı olmayacakmış gibi bugünü dolu dolu kullanmıştır (D. Türkdoğan, 2010, s. 1-2). Böylelikle Türk sosyolojisine son derece derin katkılar sunabilmiştir. Sanki yarın yokmuşçasına yazma gayreti onun Türk sosyolojisine çok sayıda eser sunmasına neden olmuştur. Türkdoğan, üretkenliğini bu düşünce yapısına ve azmine borçludur.

Nevin Güngör Ergan, Türkdoğan'ın çalışma azmi ve ülkesine hizmet aşkı hakkında önemli bir anekdottan söz etmiştir. Türkdoğan seneler önce iki ağır ameliyat geçirmiştir. Ameliyat sonrası odası hem öğrencileri hem asistanları ile dolmuştur. Ancak kısa bir geçmiş olsun dileği ardından odanın içerisinde konuşulan konu yeni çıkan kitaplar, yazılan tezler, ülkenin güncel sorunları ve bunlara getirilebilecek olan çözümlere dönüşmüştür. Türkdoğan'ın hastalığı birden arka plana itilmiş ve bilim aşkı ön plana geçmiştir. Türkdoğan, her ne şartta olursa olsun bilimsel bilgiyi, araştırmayı her zaman için öğrencilerine teşvik etmiştir ve bu uğurda var gücüyle çalışmıştır (Güngör Ergan, 2010, s. 9). Görüldüğü üzere, bilimsel bilgiye olan açlığının önüne hastalığı dahi geçememiştir. Olumsuz koşullarda dahi bilime ve bilimsel düşünceye hep yer vermiştir. Hayatındaki olumsuzluklardan olumlu sonuçlar çıkarmaya gayret etmiştir.

Türkdoğan'ın sosyolojiyi seçmesindeki en önemli faktör ülke meselelerine oldukça ilgili olmasıdır. Aile geleneğinden de gelen okuma alışkanlığı ve devlet meselelerine duyarlılık, Türkdoğan'ın da düşünce yapısına yansımıştır. Ülkenin sorunlarına yönelik eksikliklerin tespit edilmesi ve sonrasında gerekli çözümün üretilebilmesi için adımların atılması önem arz etmiştir. Böylesi bir durumda da sosyoloji disiplini hem ülke insanını anlamak hem de ülke sorunlarına çözümler sunabilmek için oldukça uygundur. Türkdoğan, sosyoloji bilimi içerisinde hem saha araştırmaları aracılığıyla halk ile temas kurabilmekte hem de dertlerini dinlediği, gerektiğinde sofralarını paylaştığı insanların sorunlarına çözüm bulabilme imkânı sunulmuştur. Ülkemizde antropolojinin ihmal edildiğini ve toplumsal dinamiklerin incelenip açıklanmasının eksikliğini yaşadığımızı düşünmüştür. Bu eksiklik durumu onu sosyoloji alanının içerisine sürüklemiştir. Toplum dinamiklerinin açıklanabilmesi için

öncelikle Paul J. Magnerella gibi isimlerle çalışmıştır. Türkdoğan, birçok farklı sorunun araştırılması sürecinde saha araştırmalarının yetersizliğini vurgulamıştır. Her ne kadar geçmişe nazaran önemli ölçüde gelişmeler yaşanmış olsa da aşiret yapısı ve yoksulluk kültürü-gecekondulaşma sorunlarının devamlılığının bulunduğunu belirtmiştir. Türkdoğan'a göre, bu sorunları çözmenin yolu saha araştırmalarından geçmektedir. Türkdoğan, ülke sorunlarının araştırılmasında saha çalışmalarının yetersiz olduğunu düşünmüştür. Böylelikle kendisini saha çalışmalarının içerisine dahil etmiştir. Sosyal bilimcinin sahanın içerisinde bulunması gerektiğine inanmıştır (Türkdoğan, 2020a, s. 57-60). Bu inancı onun çok sayıda saha çalışması gerçekleştirebilmesine neden olmuştur.

Türkdoğan, hayatı boyunca birçok önemli isimle beraber çalışmıştır. Halil İnalcık ile Osmanlı İmparatorluğu üzerine konuşmaları olmuştur. Konferanslarda birçok İslam bilgini ile İslamiyet üzerine tartışmaları olmuştur. Bu önemli isimler yalnızca bilim camiası ile sınırlı kalmayıp siyaset alanına da sıçramıştır. Türkdoğan, ülkemizdeki önemli siyaset insanlarıyla da fikir alışverişi içerisinde bulunmuştur. Örneğin Süleyman Demirel ve Turgut Özal'ın daha çok erken yaşlarda kendileriyle görüştüğünü belirtmiştir. Ancak bu kişilerin devlet içerisinde önemli yerlere gelmesiyle birlikte kendisini bu kişilerden geriye çekmiştir. Bu durumun ana nedeni ise Türkdoğan'ın etik anlayışından kaynaklanmıştır. Türkdoğan ahlakı, etiği, bilimi her zaman için maddiyatın önüne koymuştur. Devletin çıkarları her zaman için kendi çıkarlarının önünde olmuştur. Hiç kimseye "kendi çıkarları için başkalarını mağdur ediyor" dedirtmemiştir. "Önemli yerlerde tanıdıkları olan" bir öğretim üyesi değil, kendi kaleminden, dostlarından, ailesinden, öğrencilerinden ve sevdiklerinden başka hiç kimsesi olmayan bir insandır. Kızı Dilşad Türkdoğan'ın söylediğine göre "Allah'a can borcundan gayrı kimseye borcum yok" demiştir (D. Türkdoğan, 2010, s. 2).

Türkdoğan'ın çalışma azmi hem öğrencileri hem de okurları tarafından takdir edilmiştir. Üretmenin ve ülkeye hizmet etmenin önünde hiçbir engel duramamıştır. Ülkenin içerisinde bulunduğu tüm sorunlar Türkdoğan için önem teşkil etmiştir. Bu bakımdan tam bir vatan sevdalısıdır. Ülkesine hizmet için görevini en iyi şekilde yapmış, gelecek nesillere ışık olmuştur. Hem yerli hem de yabancı birçok düşünürün fikirlerini sentezleyerek kendi düşünce yapısını oluşturmuştur (D. Türkdoğan, 2010, s. 3). Bu düşünce yapısının temel vazifesi ülkeye hizmettir. Türkdoğan, hem köy köy

gezerek halkın sorunlarını araştırmış hem de üniversitelerde ders vererek gelecek nesli eğitmeye çabalamıştır. Bu yoğun hayat koşuşturmacası içerisinde eser sunmaya hiçbir zaman ara vermemiştir.

Türkdoğan, yoğun geçen hayatı içerisinde eserlerine ciddi şekilde zaman ayırmıştır. Türkdoğan'ın asistanlığını da yapan Zeki Arslantürk, Türkdoğan'ı beş ana özelliğine dikkat çekmiştir. Birinci özellik, Türkdoğan'ın üniversite ve ülkesi için örnek alınabilecek derecede iyi bir bilim insanı olmasıdır. Hem sosyal hayatın içerisinde hem de üniversitedeki derslerinde her daim örnek davranışlar sergilemiştir. Türk bilimine bu sayede önemli katkıları olmuştur. Türkdoğan'ın belirtilen ikinci özelliği ise çok iyi bir Türk milliyetçisi olmasıdır. Milletini seven ve ona değer veren bir bilim insanıdır. Türk milletinin sorunları, her zaman için Türkdoğan'ın dikkatini çekmiştir. Milletleşme üzerine çalışmalarda bulunmuş ve milletleşmenin gerçekleşememesi hakkındaki çalışmaları önem arz etmiştir. Türk milleti ve Türk milliyetçiliği, Türkdoğan için olmazsa olmazdır. Üçüncü özellik olarak Türkdoğan, iyi bir Müslümandır. Dini konularda araştırmalar içerisinde bulunarak Müslümanlığın suiistimal edilen noktalarını tespit etmiştir. Bu tespitleri sayesinde Türkdoğan, Müslümanlığın özünü kavramaya çalışmıştır. Kendi yaşam şeklini de Müslümanlığın özüne yaraşır şekilde düzenlemiştir. Böylelikle çevresine karşı iyi bir Müslüman profili çizmiştir. Dördüncü özellik olarak Arslantürk, Türkdoğan'ın iyi bir aile babası olduğunu belirtmektedir. Üretkenliğinin bu denli yüksek seviyede olabilmesinin en temel sebeplerinden birisi aile yaşantısıdır. Türkdoğan, kendi ailesine her daim sahip çıkan, koruyan kollayan bir aile babası olmuştur. Dilşad Türkdoğan'ın belirttiği gibi her daim "şahin gibi peşinizdeyim" (D. Türkdoğan, 2010, s. 2) demiştir. Üretkenliğinin temeli onun sağlıklı aile yapısından gelmektedir. Eserlerinin böylesi bir yoğunlukta yayınlanabilmesinde eşi Şükran Hanım'ın payı büyüktür. Beşinci özellik olarak ise Türkdoğan, her zaman beyefendi tavırlar sergilemiştir. Beyefendi kişiliği onun dünyaya karşı olan saygısından gelmektedir. Türkdoğan, her insanı önemsemiştir ve ona değer vermiştir. Bu yüzden tavırlarıyla beyefendi ve görünüşü itibarıyla da temiz bir kişiliğe sahip olmuştur (Arslantürk ve Taşdelen, 2008, s. 272).

1.2. Eserleri

Türkdoğan, Türk sosyolojisinin en üretken isimlerinden birisidir. Hayatı boyunca yazmak, öğrencilerine ders anlatmak, bildiklerini gelecek nesillere aktararak ülkenin bilimsel gelişimini sağlamak onun en büyük zevkleri olmuştur. Türkdoğan, ülkenin hangi alanlarda eksiği varsa o alana yönelik çalışmalar yapmıştır (Türkdoğan, 2019, s. 58).

Türkdoğan, çok büyük bir kütüphaneye sahiptir. 4500 ciltlik kütüphanesini Giresun Üniversitesi'ne bağışlamıştır (Türkdoğan, 2018a, s. 13). Yazdığı eserlerde kütüphanesindeki çeşitliliği görebilmek mümkündür. Türkdoğan'ın sosyoloji içerisinde söz söylemediği alan neredeyse yoktur. Her zaman için ülke sorunlarına yönelik çalışmalarda bulunmuştur. Saha çalışmaları ve teorik çalışmaları bir arada kullanarak kendi eserlerini sunmuştur (Kaçmazoğlu, 2017, s. 635) Ülkesine hizmet, Türkdoğan'ın temel hareket noktası olmuştur.

Türkdoğan, kalıp düşüncelere takılıp kalmamıştır. Düşüncelerini her daim geliştirmiştir. Düşünceleri ile modern çağa da ayak uydurmuştur. Teknolojik gelişmelere ilerleyen yaşına rağmen her zaman ilgi göstermiştir. Yeni yazım teknolojilerini ilerleyen yaşına rağmen kullanan Türkdoğan, eserlerini gelecek nesle sunmak için büyük çaba sarf etmiştir. 70 yaşına kadar daktilo ile eserlerini vermiş, 70 yaşından sonra bilgisayar kullanmayı öğrenmiş ve eserlerini bilgisayar ortamında yazarak üretmeye devam etmiştir (Türkdoğan, 2018b, s. 131).

Türkdoğan, ilerleyen yaşına rağmen her sene kitap yayınlamaya devam etmektedir. Yoğunluğundan dolayı kitap yayınlayamazsa muhakkak makale yazmaktadır. Üretkenliğinin önünde hiçbir engel duramamaktadır. Türkdoğan, eserlerini gündüz vaktiyle araştırmıştır. Gündüz araştırdığı eserlerini sabahın erken saatlerinde, kendisinin en verimli olduğu saat diliminde yazmıştır. Ancak böylesi bir üretkenlik yalnızca gündüz vaktiyle mümkün olamamaktadır. Bu yüzden akşam saat 20.00'dan sonra çok zorunlu olmadıkça misafir kabul etmediği belirtilmiştir. 20.00'dan sonra misafir kabul etmemeye çalışan Türkdoğan, saat 22.00'dan sonra ise telefonunun fişini çekmekte ve kendisini dış etkilere kapatmaktadır. Böylece eserlerine odaklanabilmekte ve üretkenliğini sürdürebilmektedir. Hatta Zeki Arslantürk, Türkdoğan için, odasında öğrencisi ile konuşurken bir yandan daktilosu ile yazmaya devam ettiğini de belirtmiştir

(Aslantürk ve Taşdelen, 2008, s. 273). Türkdoğan'ın zamanı verimli kullanması onun çalışmalarının bitme hızını artırmıştır. Öğrencileri ile konuşurken dahi hem onları dinlemiştir hem de yazılarına devam etmiştir. Eserlerini yazarken adeta zamanla yarışmıştır.

70 yaşına kadar hayatından daktilo sesi eksik olmayan Türkdoğan, 70 yaşından sonra bilgisayar aracılığı ile eserlerini vermeye devam etmiştir. Türk toplumunun sorunları ile yakından ilgilenen Türkdoğan, çok çeşitli alanlarda eserler sunmuştur. Eser verdiği konular; Türk tarihi, toplumsal kimlik, etniklik, Alevi- Bektaşi kimliği, Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi sorunları ve aşiret yapılanması, toplumsal azınlıklar, Ziya Gökalp ve Kemalist sistem, Türk toplum yapısı, gecekondu yapıları ve yoksulluk kültürü, zenginlik kültürü, işçi kültürü, aydın sınıfın anatomisi, toplumsal şiddet, terör ve şiddet olayları, sosyal hareketler, sanayi sosyolojisi, köy sosyolojisi, sağlık sosyolojisi, modernleşme, İslam, bilimsel metodoloji sorunları, çağdaş Türk sosyolojisi ve Max Weber'dir. Türkdoğan'ın eserler sunduğu bu geniş yelpaze, ülkemiz için bir yol göstericidir. Ülkemiz hangi sorunların içerisindeyse Türkdoğan o alana yönelmiştir. Böylelikle ülkemizin daha iyi koşullara ulaşabilmesi amaçlanmıştır.

Türk tarihi, Türkdoğan için oldukça önemlidir. Türkdoğan, günümüz sorunlarının çözülebilmesi için sorunun köküne inilmesi gerektiğini düşünmüştür. Bu yüzden geçmişi, tarihi bilmenin bugünü anlayabilmek için elzem olduğunu belirtmiştir (Türkdoğan ve Gökçe, 2012, s. 339-340). Bugünü anlayabilmek için geçmişi iyi anlamak gereklidir. Tarih, aynı zamanda toplumların kimliğini kazanması sürecinde de etkilidir. Toplumlar kendi kültür değerlerini kuşaktan kuşağa aktarırlar. Böylelikle her toplum kendi kimliğini oluşturur. Oluşum süreci hiçbir toplum için birebir aynı olmamaktadır. Bu yüzden her toplumun kendi geçmişini bilmeye ihtiyacı vardır. Türkdoğan, bu nedenlerden dolayı Türk tarihinin araştırılmasına önem vermiştir. Bugünün sorunlarının, geçmişteki köklerine inerek çözüleceğine inanmıştır. Türkdoğan, Türk tarihi açısından çok sayıda eser kaleme almıştır. Bu alana yönelik yazdığı kitaplar *Türk Tarihinin Sosyolojisi, Türk Toplum Sistemi ve Yapısal Sorunları, Osmanlı'dan Günümüze Türk Toplum Yapısı, Türk Toplumunun Kültürel Dinamikleri'dir*. Kitaplarında Türk tarihine önem veren Türkdoğan, birçok makalesinde de bu konu üzerinde durmuştur. Yazdığı makalelerde Türk tarihinden söz etmiştir. Türk tarihinden

söz ettiği makaleleri "Orhun Abideleri ve Türk Dil Kurumu", "Orta Asya Kültürü Üstüne Yeni Araştırmalar", "Eski Türklerde Aile ve Evlilik Sistemi I-II-III", "Türk Tarihi Açısından Feodalizm ve Asya Tipi Üretim Tarzı Üzerine Bazı Tartışmalar", "Tokuz Oğuz Meselesi Hakkında Bazı Düşünceler", "Türk Tarihinin Bazı Sosyolojik Meseleleri", "Eski Türklerde Aile Tipolojisi", "Türk Tarih Araştırmalarında Metot Tartışmaları", "Türk Destanlarında Milli Kültür Kalıpları", "Eski Bir Kültür Kodu Olarak "Nevruz", "Türk Ailesinin Yapısı ve Tarihi Gelişimi", "Osmanlı'ya Tarihselci Bir Bakış", "Türk Toplumunda Tarihsel Merkez-Çevre Oluşumu ve Günümüz Yansımaları" şeklinde belirtmek mümkündür. Türkdoğan, toplum yapımızın kökenlerinin tarihimizde yattığını söylemiştir. Bu yüzden tarihsel çalışmalara ağırlık vermiştir. Çalışmalarında Türk tarihini aydınlatmak ve açıklamak amacıyla çalışmıştır. Böylelikle günümüz yapısını daha iyi anlayabileceğimizi düşünmüştür.

Türkdoğan sosyolojisi içerisinde "kimlik" kavramına önem vermiştir. Türk toplumunun kimliğini açıklamaya özen göstermiştir. Türk toplumunun kimliğini açıklarken azınlık ve etnik grupları da önemsemiştir. Kimliğin toplumlar için öneminden söz etmiş ve bu alana yönelik eserler sunmuştur. *Türk Tarihinin Sosyolojisi*, *Türk Toplumunda Zazalar ve Kürtler*, *Türk Toplumunun Tarihsel Kimliği ve Günümüz Sorunları*, *Türk Toplum Sistemi ve Yapısal Sorunları*, *Osmanlı'dan Günümüze Türk Toplum Yapısı*, *Türk Toplumunun Kültürel Dinamikleri*, *Türk Ulus-Devlet Kimliği*, *Türkiye'de Toplumsal Azınlıklar* isimli kitaplarında toplumsal kimlik üzerine derinlemesine çalışmaları bulunmaktadır. Türkdoğan'ın "kimlik" konusunda yazmış olduğu makaleler ise, "Gökalp'ten Atatürk'e Ulusal Birlik", "Orhun Abideleri ve Türk Dil Kurumu", "Orta Asya Türk Kültürü Üzerine Yeni Araştırmalar", "Milli Kültür Meselesi", "Dede Korkut Kitabında Milli Kültür Tipleştirmeleri", "Milliyetçilik ve İslamcılık Üzerine", "Alevi Kimliği", "Alevi-Bektaşi Kimliği", "Türk Kimliği Üzerine Bir Deneme" isimli makalelerdir.

Etniklik konusu Türkdoğan'ın araştırmaları için önem arz etmiştir. Türkdoğan, ülkemiz etnik grupları üzerinde araştırmalarda bulunmuştur. Etniklik ve azınlık arasındaki farkı önemsemiştir. Türkiye'nin etnik grupların birleşimi olduğu düşüncesinin araştırılması gerektiğine inanmıştır. Bu yüzden birçok saha araştırması yaparak Türkiye'deki etnik grupların belirlenmesini istemiştir. Bu grupların yaşam şekillerinin ne ölçüde "büyük topluma" uyum sağladığını araştırmıştır. Ülkemiz

içerisinde bulunan etnik grupların durumunun açıklanmasını önemli görmüştür. Kendisi de bu alanda çalışmalarda bulunmuştur. Birçok kitabında ve makalesinde de bu konudan söz etmiştir. Etniklik konusunu analiz ettiği eserleri *Etnik Sosyoloji*, *Türk Toplumunda Zazalar ve Kürtler, Doğu ve Güneydoğu Sorunlar ve Çözüm Yolları*, *Doğu ve Güneydoğu Kabile Aşiret Yapılanması, Kars'ta Bir Etnik Grup Malakanlar'ın Toplumsal Yapısı*, isimli kitaplarıdır. Bu alanda hazırlamış olduğu makalelerin ise "Türkiye'de Etnik Yerleşim", "Türkiye'de Etnik Yerleşim ve Kars", "Doğu Anadolu'nun Sosyo-Kültürel Meseleleri", "Türkiye'de Bazı Rus Azınlık Grupların Sosyo-Kültürel İncelemesi", "Türkiye'de Etnik Gruplar", "Tarih ve Türk Etnik Sosyolojisi", "Anadolu'nun Etnik Yapısı Dünü ve Bugünü", "Etnik Sosyoloji ve Gelişimi" olduğunu belirtebiliriz.

Türkdoğan, Türk toplum yapısını incelerken Alevi-Bektaşi kimliği üzerinde durmuştur. Ülkemiz Alevi-Bektaşiliğinin geniş alanlara yayıldığını belirtmiştir. Sünni ve Alevi kimlik farklılaşmalarının ülkemiz açısından ne boyutta olduğunu araştırmıştır. Aleviliğin, Şiilikten farklı olduğunu belirtmiştir. Alevi-Bektaşi kimliğinin ülkemiz içerisinde ne gibi sorunlar yaşadığını incelemiştir. Aleviliğin ülkemiz içerisinde toplumsal kast yaratımına sebep olup olmadığını araştırmıştır. Bu alana yönelik en önemli çalışması *Alevi-Bektaşi Kimliği* isimli kitabıdır. Türkdoğan, bu eserinde ülkemizdeki Alevi köylerinin önemli bir kısmını gözlemlemiştir. Elde ettiği sonuçlar ülkemiz yapısını anlayabilmek açısından önemlidir. Türk toplum yapısını incelediği eserlerinde ve *Türk Toplumunda Zazalar ve Kürtler* isimli çalışmasında bu konulara sıklıkla değinmiştir. Bu alana yönelik "Alevi Kimliği", "Alevi-Sünni Bütünleşmesi Niçin Önemli?", "Alevi-Bektaşi Kimliği", "Kurmanç ve Zaza Aleviler", "Erzincan Yöresi Alevileri", "Kütahya'da Bir Alevi Köyü", "Bektaşiliğin Savunusu Kozluk Alevileri", "Türk Alevilik Sisteminde Yeni Oluşumlar", "Alevi-Bektaşilerde Statü ve Rol Dağılımı" makaleleri de mevcuttur. Görüldüğü üzere, Alevi-Bektaşi kimliğinin incelenmesi Türkdoğan için önem arz etmiştir.

Türkdoğan, Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki sorunların ülkemiz için çok uzun süredir devam ettiğini söylemiştir. Türkdoğan, Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin kalkınmasının sağlanmadığı ve sorunlarına çözüm getirilmediği takdirde kötü niyetli ve oryantalist eğilimli kişiler tarafından sömürülebileceğini belirtmiştir (Türkdoğan, 2006a, s. 7). Art niyetli

çalışmaların yanlışlığını ispatlayabilmek için bu bölgelerde çalışmalar yapmıştır. Hayatının önemli bir kısmını bu bölgeleri dolaşarak geçirmiştir. Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki birçok aşiret ile birebir sohbet etmiş ve dertlerini dinlemiştir. Birçok aşiretin kökeninin nereden geldiğini araştırmıştır. Art niyetli çalışmaların yanlışlığını ortaya koymuştur. Bu bölgelerin kalkınmasına önem vermiştir. Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin kalkınma potansiyelinin yüksek olduğunu belirtmiş ve bu alanda çalışmalarda bulunmuştur. Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi sorunları ve çözümlerine yönelik kaleme almış olduğu kitaplar *Doğu ve Güneydoğu Kabile-Aşiret Yapısı, Doğu ve Güneydoğu Sorunla ve Çözüm Yolları, Doğu Bölgesi Erzurum ve Çevresinde Sosyal Değişmeler, Türk Toplumunda Zazalar ve Kürtler, Alevi-Bektaşi Kimliği* isimli eserlerdir. Türkdoğan bu eserlerinde doğrudan Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki sorunlara değinmiştir. Bu bölgedeki sorunlara çözüm yolları aramıştır. Yayınlamış olduğu kitaplara ek olarak çok sayıda makalesi de bulunmaktadır. Bu makaleleri, "Doğu Bölgesi", "Doğu'nun Kalkındırılması Nasıl Hızlandırılır?", "Bölge Üniversiteleri", "Doğu'da Beslenme", "Doğu Anadolu'nun Sosyal Yapısı", "Güney-Doğu Anadolu Projesinin Sosyo-Kültürel Yönü", "Doğu Anadolu'nun Sosyo-Kültürel Meseleleri", "Güneydoğu'ya Bir Bakış", "Değişme Sürecinde Güneydoğu", "Kabile ve Aşiret Yapısı: Doğu ve Güneydoğu Modeli", "Doğu ve Güneydoğu Hakkında Öneriler ve Çözüm Yolları", "Doğu Raporu ve Etnisiti", "Anadolu'nun Etnik Yapısı Dünü ve Bugünü", "Doğu ve Güneydoğu Aşiret ve Sosyo-Antropolojik Yaklaşımlar", "Güneydoğu'da Aşiret Yapısı ve Kültürel Benzerlikler", "Doğu ve Güneydoğu Kimlik Yapısı I-II", "Malatya Yöresi Aşiretleri", "Günümüzde Güneydoğu ve Sorunları", "Güneydoğu Üzerine Etnisite Tartışmaları" şeklindedir. Görüldüğü üzere, Türkdoğan, Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesini önemsemiştir. Bu bölgelerin araştırılmasına önem vermiştir. Bu bölgelerdeki sorunları çözülmesinin ehemmiyetinden söz etmiştir. Uzun yıllar boyunca bu bölgelerde araştırmalar yaparak bu bölgelerin yaşam seviyelerinin artırılmasına yönelik çalışmalarda bulunmuştur.

Türkdoğan, ülkemiz azınlık gruplarının incelenmesine önem vermiştir. Ülkemiz toplum yapısının ortaya çıkarılabilmesi için saha araştırmalarına yönelmiştir. Bu saha araştırmalarında birçok farklı azınlık grubun ülkemizde yaşadığını tespit etmiştir. Bu azınlık grupların büyük topluma uyum sağlayabilmesi meselesini önemli görmüştür.

Azınlıkların yaşam şekilleri, düşünce yapıları ve ülkemizden beklentilerine yönelik incelemelerde bulunmuştur. Toplum bütünleşmesi için azınlık grupların önemine dikkat çekmiştir (Türkdoğan, 2020c, s. 104). Türkdoğan'ın azınlık ile ilgili en önemli çalışması *Etnik Sosyoloji* adı altında yayınlanmıştır. Bu çalışmasında Türkdoğan, ülkemizdeki etnik ve azınlık grupların araştırmasını yapmıştır. Ülkemizde 47 farklı etnik ve azınlık grubun olduğu düşüncesine karşı eleştiriler sunmuştur (Türkdoğan, 1999c, s. 15). *Etnik Sosyoloji* eserinin yanı sıra *Türkiye'de Toplumsal Azınlıklar* kitabı da bu konu hakkında bilgiler içermektedir. *Osmanlı'dan Günümüze Türk Toplum Yapısı, Türk Toplumunun Tarihsel Kimliği ve Günümüz Sorunları, Türk Toplum Sistemi ve Yapısal Sorunları* isimli eserlerinde de bu konuya önemli ölçüde yer vermiştir. Ülkemiz azınlık grupları hakkında yazmış olduğu makaleler ise "Türkiye'de Bazı Rus Azınlıkların Sosyo-Kültürel İncelenmesi", "Son Azınlıklar Raporu Üzerine", "Azınlıklar Sosyolojisi ve Günümüze Yansımaları"dır. Bu eserler ile Türkdoğan, ülkemiz azınlıkları konusuna eğilmiştir.

Türkdoğan'ın üzerinde durduğu bir başka konu ise Kemalist sistemdir. Kemalist sistemin ülkemiz için temel olduğunu belirtmiştir. Kemalist sistemi, geçmişten tamamen koparak yeni bir sistemin yaratılması olarak görmemiştir. Kemalist sistemin ülkemiz toplum yapısı göz önünde bulundurularak şekillendiğini belirtmiştir. Türkdoğan, Kemalist sistemi, Türk toplumunun tarihsel köklerine dönerek araştırılması ve çağa uygun hale getirilmesi olarak algılamıştır. Türk toplumunun modern bir toplum haline gelebilmesinin yolunu Kemalist sistem içerisinde görmüştür (Türkdoğan, 2015b, s. 73). Kemalist sistemin içeriğinin ve gerekliliğinin belirtilmesine özen göstermiştir. Buna yönelik olarak *Kemalist Sistem ve Sosyo-Kültürel Yapısı* isimli kitabı hazırlamıştır. Bu eserinde Kemalist sistemin öneminden ve gerekliliğinden detaylıca söz etmiştir. *Türk Ulus Devlet Kimliği, Ziya Gökalp ve Sosyolojik Düşünce Sistemi ve Türk Toplumunun Tarihsel Kimliği ve Günümüz Sorunları* isimli eserlerinde bu konu üzerinde yoğun bir şekilde durmuştur. Kemalist sistemi incelediği makaleleri "Kemalist Modelde Sosyal Devlet Anlayışı", "Kemalist Sistemde Milletleşme", "Kemalist Sistemin Sosyolojik Temelleri", "Günümüz Açısından Kemalist Sisteme Bakış", "Kemalist Sistemin Özü" olarak gösterilebilir. Bu makalelerinde Kemalist sistem hakkında önemli açıklamalarda bulunmuştur.

Türkdoğan'ın araştırmış olduğu bir diğer konu ise, gecekondulaşma ve yoksulluk kültürüdür. Ülkemiz özellikle 1950'li yıllardan sonra yoğun bir göç süreci içerisine girmiştir. Bu göçlerle birlikte şehirlerde gecekondu olgularına rastlanılmıştır. Bu alanlarda önemli yoksulluk sorunları baş göstermiştir. Türkdoğan da bu konulara ilgisiz kalamamıştır. Saha araştırmalarına önem veren Türkdoğan, farklı şehirlerde çok sayıda gecekondu bölgesini araştırmıştır. Erzurum, İstanbul, Gebze ve Ankara gecekonduları üzerine çalışmalar yürütmüş, bu alanlarda önemli saptamalar yapmıştır. Saha araştırmaları ve teorik temeli harmanlayarak gecekondu bölgeleri ve yoksulluk kültürü alanları hakkında eserler vermiştir. Nitekim Hacı Bayram Kaçmazoğlu, Türkdoğan'ın yoksulluk kültürü konusundaki çalışmaları ile bilindiğini belirtmektedir (Kaçmazoğlu, 2015, s. 50). Bu alandaki kitapları *Doğu Bölgesi Erzurum ve Çevresinde Sosyal Değişmeler, Yoksulluk Kültürü Gecekonduların Toplumsal Yapısı, İstanbul Gecekondu Kimliği, Gecekondu ve İnsan İstanbul Varoş Kültürü, Günümüzde Aydınlıktakiler Karanlıktakiler'*dir. Bu kitaplarında doğrudan gecekondu ve yoksulluk kültürünü inceleyen Türkdoğan, birçok farklı çalışmasında da bu alanlara değinmiştir. Bu alana yönelik yazmış olduğu makaleleri ise "Köy-Şehir Farklılaşması", "Aşağı Sınıf Kültürü", "Köy-Kent Farklılaşması ve Çözümler", "Aydınlıktakiler Karanlıktakiler", "Şehirleşme Üzerine", "Türkiye'de Göçler, Sorunları ve Çözüm Yolları", "Zenginlik Kültürü ve Gecekondulaşma", "İstanbul Gecekondu Kimliği I-II" şeklindedir.

Türkdoğan'ın üzerinde durduğu bir başka problemli alan da zenginlik kültürü olmuştur. Zenginlik kültürü, toplumun bütünleşmesinin önünde bir engel teşkil etmiştir. Bu yüzden zenginlik kültürünün araştırılmaya ve üzerinde çalışmalar yapmaya değer bir konu olduğunu söylemiştir. Türkdoğan, Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkelerde zenginlik kültürü hakkında ciddi çalışmalara rastlanıldığını belirtmiştir (Türkdoğan, 2011a, s. 53). Ancak ülkemiz çalışmaları Türkdoğan'a göre, yeterli değildir. Zenginlik kültürü önemli bir tarihsel geçmişe sahiptir. Fakat bu sorun üzerindeki araştırmalar hem eski döneme kadar gitmemiştir hem de yüzeysel düzeyde kalmıştır. Türkdoğan, zenginlik kültürü araştırmalarına yönelik eksikliği fark etmiş ve bu alana yönelik çalışmalar kaleme almıştır. Zenginlik kültürüne ilişkin yazmış olduğu kitaplar *Günümüzde Aydınlıktakiler Karanlıktakiler, Türk Toplumunda Aydın Sınıfın Anatomisi*'dir. Bu kitaplarında Türkdoğan, Batı sosyolojisinde önemli yeri olan geleneksel zengin sınıfın incelemesini sunmuştur. Ülkemiz geleneksel zenginlik

kültürünün araştırılması Türkdoğan için önem arz etmiştir. Türkdoğan'ın zenginlik kültürü alanına ilişkin yazdığı makaleler ise, "Aydınlıktakiler Karanlıktakiler", "Tanzimat ve Batılılaşma", "Zenginlik Kültürü ve Gecekondulaşma", "Türk Burjuvazisi Üzerine Bazı Yaklaşımlar", "Türk Toplumunda Tarihsel Merkez-Çevre Oluşumu ve Günümüze Yansımaları"dır. Bu makalelerinde, Türk toplumundaki geleneksel zenginlik kültürünün, günümüze yansımalarının neler olduğunu belirtmiştir.

Türkdoğan'ın üzerinde durduğu bir başka konu işçi kültürüdür. Özellikle sanayinin ülkemiz için öneminin anlaşılmasından sonra işçilerimize yönelik araştırmalar da artmıştır. İşçi kültürünün oluşmasında ekonomik faktörler önemli olduğu kadar kültürel faktörler de önemlidir. Bu yüzden işçi kültürünün anlaşılabilmesi için yalnızca ekonomik temeller yeterli olamamaktadır. Türkdoğan da bu alanda çalışmalarda bulunmuştur. İşçi Kültürünün ülkemizdeki gelişimi, Türkdoğan için önem arz etmiştir. İşçi kültürümüzü açıklayabilmek için Batılı normların dışına çıkmamız gerektiğini düşünmüştür. Bu alandaki gelişmeleri kendi değerlerimizle harmanlamamız gerektiğini belirtmiştir (Türkdoğan, 2016c, s. 9). Bu anlayıştan yola çıkarak eserlerini veren Türkdoğan, birçok çalışmaya imza atmıştır. İş ahlakı ve işçi kültürüne yönelik kitapları *İş Ahlakımız ve İşçi Kültürünün Yükselişi, Türk Sanayi Toplumu Sanayi Sosyolojisine Giriş, İslam Değerler Sistemi ve Max Weber* olarak gösterilebilir. Bu eserlerinde, ülkemiz işçi kültürünün, Batı'dan farklı süreçlerden geçtiğini söylemiştir. Bu yüzden araştırmaların kendi kültürel geçmişimiz ile birlikte düşünülmesi gerektiğini belirtmiştir. Yayınlamış olduğu kitaplar haricinde, işçi kültürü ve iş ahlakı ile ilgili makaleleri "Türkiye İşçi Partisi'nin Anatomisi", "Türk İşçi Hareketi ve MHP", "Dışardaki İşçilerin Toplumla Bütünleşmesi", "19. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda İşçi Sınıfının Doğuşu", "Yabancı Bir Kültürde Türk İşçileri", "İslam İş Ahlakı", "İş Ahlakı-Sanayi İşçilerinin Kültürel Değerleri", "Niçin İşçi Kültürünün Yükselişi?" şeklindedir. Görüldüğü üzere, ülkemiz işçi kültürü, Türkdoğan için önemlidir. Bu alana yönelik araştırmalarda bulunmuştur. İşçi kültürümüzün anlaşılabilmesi için çaba sarf etmiştir.

Aydınlar toplum için önem teşkil etmektedirler. Türkdoğan, aydınların toplumun yürütücü gücü olduğunu söylemiştir. Ülkeyi yönetenler, halkı ile uyumsuz olmaya başladığı zaman büyük problemler kapıda demektir (Türkdoğan, 2011c, s. 9). Aydınlar, ülkenin geleceğini belirlemede anahtar role sahiptir. Aydınların görüşleri toplumu şekillendirmektedir. Aydınlar toplumun ne yöne doğru hareket edeceğine karar veren

merciidir. Bu duruma dikkat çeken Türkdoğan, aydınlarımızın durumlarının incelenmesinin gerektiğini düşünmüştür. Batı'da bu çalışmaların yoğunlukta olduğunu söylerken ülkemizin bu alandaki çalışmalar konusunda yetersiz kaldığını belirtmiştir. Aydınların incelenmesi üzerine yazdığı kitapları *Türk Toplumunda Aydın Sınıfın Anatomisi, Günümüzde Aydınlıktakiler Karanlıktakiler*'dir. Bu eserlerinde, ülkemiz aydın sınıfının geleneksel yapısını incelemiştir. Geleneksel aydın sınıfının değişimi ve dönüşümünün önemine dikkat çekmiştir. Bu sürecin günümüz yansımalarının neler olduğunu açıklamaya özen göstermiştir. Ayrıca bu alana yönelik yazdığı makaleler de bulunmaktadır. Bu makalelerin "Gökalp'ta Halk ve Aydın İlişkisi", "Yönetime Katılmada Aydınlarımızın Görüşleri", "Aydınlıktakiler ve Karanlıktakiler", "Gökalp Sosyolojisinde Aydın Sınıfın Yapısı", "Elitlerin Kökenleri Üzerine Bir Söyleşi" olduğunu söyleyebiliriz.

Toplumsal şiddet konusu Türkdoğan'ın araştırma sergilediği bir başka konudur. Ülkemiz önemli şiddet sorunları içerisine sıklıkla girmiştir. Türkdoğan da bu konuların araştırılmasını önemsemiştir. Özellikle üniversiteler temelinde beliren şiddet olayları, PKK terör örgütünün düzenlemiş olduğu saldırılar ve gecekondu alanlarında gerçekleşen şiddet olayları Türkdoğan'ın şiddet konusundaki temel araştırma alanlarını oluşturmuştur. İskoçya'da şiddet konusunda araştırmalarda bulunan Türkdoğan, diğer ülkelerin şiddet araştırmalarına son derece özenli yaklaştığını ancak ülkemizin bu konuda eksiklikler içerisinde bulunduğunu söylemiştir (Türkdoğan, 2012b, s. 172). Türkdoğan'ın şiddet konusuyla ilgili olan *Günümüzde Toplumsal Şiddet ve Türkiye Gerçeği* isimli kitabında ülkemizin yaşamış olduğu şiddet durumlarını incelemiştir. Kitabında üniversitelerdeki şiddeti, PKK'nın gerçekleştirdiği saldırıları ve gecekondu alanlarında meydana gelen şiddet olaylarını gözler önüne sermiştir. Şiddet konusunun ülkemiz için araştırılması gereken önemli bir alan olduğunu belirtmiştir. Türkdoğan'ın şiddet konusuyla ilgili yazmış olduğu makaleler "Gerçeği Yakalamak ve Şiddetin Çözümsüzlüğü", "Sosyal Şiddet ve Türkiye Gerçeği", "Sosyal Şiddet: 12 Eylül Öncesi Türk Toplumunun Anatomisi", "Terör Olaylarının Sosyo-Psikolojik Nedenleri", "Sosyal Şiddet ve Yasal Yaklaşımlar", "Kimlik-Göç-Sosyal Şiddet ve Türkiye Gerçeği", "Tehcir Sorunu ve Katılımcı Bir Yaklaşım", "Üniversite ve Gençlik Hareketleri"dir. Şiddet konusunu incelediği bu makaleler ülkemiz sosyolojisi için önemlidir.

Türk toplumu içerisinde sosyal hareketlilik oldukça yoğun bir şekilde görülmektedir. Bu durum Türkdoğan'ın da çalışmalarının önemli bir kısmını oluşturmuştur. Türkdoğan, Orta Asya Türk geleneğinden günümüze kadar olan zaman dilimi içerisindeki sosyal hareketliliği araştırmıştır. Sosyal hareketlilik konusunda eserler vermeye gayret etmiştir. Sosyal hareketliliğin varlığının toplumları canlı tuttuğunu düşünmüştür. Bu canlılık toplumların devamlılığını sağlamakta ve sağlıklı bir şekilde varlığını koruyabilmesine olanak tanımaktadır. Toplumun sağlıklı olma durumu önem arz etmesi itibarıyla bu alan içerisinde Türkdoğan, birçok eser sunmuştur. Sosyal değişmelere yönelik yazmış olduğu kitaplar *Sosyal Hareketlerin Sosyolojisi, Doğu Bölgesi Erzurum ve Çevresi Sosyal Değişmeler*, *Kültür-Değişme ve Toplumsal Çözülme*'dir. Bu eserlerinde Türkdoğan, toplumsal değişmenin detaylı incelemelerini kaleme almıştır. Yazmış olduğu kitaplar haricinde bu konuyla ilgili makaleleri de bulunmaktadır. Bu makaleler "Ziya Gökalp'te Sosyal Değişme", "Ziya Gökalp'te Uygarlık ve Batılılaşma", "Toplumsal Hareketlerin Sosyolojisi", "Dede Korkut Destanında Sosyal Hareketler", "Sosyal Hareketler Olarak Celali Ayaklanmaları I-II", "Hızlı Değişmenin Boyutları Üzerine", "Sosyal Değişme Sürecinde Avrupa Birliği", "Türk Toplumunda Yeni Dinsel Hareketler ve Cemaatleşme", "Üniversite ve Gençlik Hareketleri" şeklindedir.

Türkdoğan, sanayi alanındaki gelişmelerin ülkenin kalkınmasındaki temel faktörlerden biri olduğunu belirtmiştir (Türkdoğan, 2015e, s. 19). Ülkenin kalkınmasının yolu bir bakıma sanayiden geçmektedir. Ancak ülkemiz sanayi gelişimi ile Batı'nın sanayi gelişimi farklılıklar arz etmektedir. Bu farklılıkların nedenlerini Türkdoğan araştırma süreci içerisinde gözlemlemiştir. Almanya ve Amerika gezilerinde sanayi işçileri ile bir arada bulunarak farklılıkların ortaya çıkarılması yönünde çalışmıştır. Ülkemiz ve dünya sanayileşmesini inceleyen Türkdoğan, bu konularda çeşitli eserler sunmuştur. Sanayi sosyolojisi alanında sunmuş olduğu kitaplar *Türk Sanayi Toplumu Sanayi Sosyolojisine Giriş*, *İş Ahlakımız ve İşçi Kültürünün Yükselişi'dir*. İlk eserini sanayi sosyolojisi alanında ders kitabı olabilecek nitelikte hazırladığını söylemiştir. İkinci eserinde ise sanayi alanında çalışan işçilerin durumlarını irdelemiştir. Batı'nın sanayi gelişimi ile ülkemizinkini kıyaslamıştır. Önemli farkları göz önüne sererek ülkemiz sanayi sosyolojisi alanında saptamalarda bulunmuştur. Türkdoğan, kitaplara ek olarak önemli makaleleri de Türk sosyolojisine

kazandırmıştır. Bu makaleler "Türkiye'nin Kalkınma Yolu", "Doğu'nun Kalkınması Nasıl Hızlandırılır", "Muhafazakârlık ve Liberalizm Üzerine Yeni Görüşler", "3. İzmir İktisat Kongresi Üzerine", "İş Ahlakı-Sanayi İşçilerinin Kültürel Değerleri", "Türk Burjuvazisi Üzerine Bazı Yaklaşımlar" olarak belirlenmiştir.

Köy sosyolojisi, Türkdoğan'ın üzerinde durduğu bir başka konu olmuştur. Ülkemiz köylerinin uygulanan yanlış politikalar sonucu sorunlar yaşadığını belirtmiştir (Türkdoğan, 2016d, s. 14). Ülke kalkınması için köy ve köylülüğün mühim olduğunu söylemiştir. Türkdoğan, bu alana yönelik çok sayıda çalışma sunmuştur. Köy sosyolojisine yönelik kitapları *Türk Köy Sosyolojisi ve Sorunlarımız, Sosyo-Kültürel Bölge Monografileri Beşikdüzü ve Dursunbey, Doğu Bölgesi Erzurum ve Çevresinde Sosyal Değişmeler*'dir. Belirttiğimiz ilk eseri tıpkı sanayi sosyolojisi alanında olduğu gibi ders kitabı niteliğinde yazdığını söylemiştir. Diğer kitaplarında ise köyün ve köylünün değişim süreçleri üzerinde durmuştur. Yayınlamış olduğu kitaplara ek olarak yazmış olduğu makalelerin "Türkiye'nin Kalkınma Yolu", "Tarımsal Hayatın Sosyalizasyonu", "Türkiye'de Köy İncelemeleri", "Köy-Şehir Farklılaşması", "Tarım Hayatının Müesseseleşmesi", "Kasaba ve Merkez Köyler Sorunu", "Köyde Değişme", "Toprak Reformunda Sosyo-Politik Yönelim", "Köy-Kent Farklılaşması ve Çözümler", "Köy Kalkınmasında İleri Sürebileceğimiz Bazı Teklifler" olduğunu söyleyebiliriz. Bu eserlerinde de Türkdoğan, köyün öneminden söz etmiştir. Köylerin ortadan kalkmamasının ülkemiz için daha hayırlı olacağını düşünmüştür. Köylülük bilincine önem vermiştir. Köylülük bilincinin korunması gerektiğinden söz etmiştir.

Sağlık sosyolojisi, Türkdoğan'ın ilk çalışma alanlarından bir tanesidir. Özellikle Amerika'daki antropoloji çalışmalarından etkilenen Türkdoğan, ülkemizde de sağlık sosyolojisi alanında çalışmalarda bulunmuştur. 1960'lı yıllar ülkemizdeki sağlık sosyolojisi çalışmaları bakımından erken dönemlerdir. Bu dönemlerin ülkemizdeki sağlık sosyolojisinin başlangıç dönemleri olarak görmüştür (Türkdoğan, 2006d, s. 10). Türkdoğan, ülkemiz sağlık sosyolojisi alanı için oldukça önemli bir isimdir. Prof. E. Hessinger'in teşvikleriyle bu alanda çalışmalarda bulunan Türkdoğan, ülkemiz için önemli eserler sunmuştur. Sağlık sosyolojisiyle ilgili kaleme aldığı *Toplumsal Yapı ve Sağlık Hastalık Sistemi* isimli eser, Türk sosyolojisi için önemlidir. Bu eserinde sağlığın sosyolojik bir incelemesinde bulunan Türkdoğan, önemli bulgulara rastlamıştır. Bu alana yönelik kaleme aldığı makaleleri şunlardır: "Erzurum Bölgesinde Tıbbi Tedavinin

Sosyo-Kültürel Safhaları", "Aile Planlaması ve Toplum Yapısı", "Türklerde Kirvelik ve Sünnet Geleneği", "Tıpta Artık Hastalık Yok, Hasta Var…".

Modernleşme meselesi Türk toplumu için son 250 yıldır gündemdedir. Türkdoğan modernleşmenin ne olduğunun açıklanması gerektiğini belirtmiştir. Modernleşmenin ne yöne doğru olacağını açıklamaya çalışmıştır. Modernleşmenin ne olduğu ve ne şekilde gerçekleşeceği, Türkdoğan için önem arz etmiştir. O, modernleşme sürecini yalnızca Batılılaşma olarak görmemiştir. Modernleşme çağa ayak uydurmaktır. Bu yüzden modernleşme Batı'dan gelebileceği gibi Doğu'dan da gelebilir. Türkdoğan, bu düşüncesini eserlerine yansıtmıştır. Modernleşme meselesini incelediği kitapları *İslam Değerler Sistemi ve Max Weber, Türk Toplumunun Tarihsel Kimliği ve Günümüz Sorunları, Osmanlı'dan Günümüze Türk Toplum Yapısı, Milli Kültür Modernleşme ve İslam, Kültür-Değişme ve Toplumsal Çözülme'dir*. Türkdoğan bu eserlerinde modernleşmenin boyutlarını incelemiştir. Modernleşmenin aslında Batılılaşmak olmadığını söylemiştir. Modernleşmenin çağa ayak uydurmak olduğunu belirtmiştir. Böylelikle modernleşmenin yalnızca Batı değerleri ile mümkün olmadığının altını çizmiştir. Modernleşme meselesini kaleme aldığı makaleler "Cumhuriyet'ten Önce Yenileşme Hareketleri ve Atatürk'te Milli Devlet Anlayışı", "Max Weber, Günümüzde ve Türkiye'de Weberci Görüşler", "Hızlı Değişmenin Boyutları Üzerine", "Türk Modernleşme Modeli", "Türkiye'de Batılılaşmanın Çelişkileri", "Modernleşmenin Yeni Boyutları", "Sosyal Değişme Sürecinde Avrupa Birliği"dir.

İslam'ın Türk toplumu üzerindeki etkisi Türkdoğan için önemli bir konudur. Türkdoğan kendi düşünce yapısını milliyetçi ve muhafazakâr düşüncelerin senteziyle oluşturmuştur. İslam hem Türkdoğan için hem de Türk toplumu için önemlidir. Dinin toplumlar üzerindeki etkisine önem vermiştir. Batı dünyasının Hristiyanlık çerçevesinde şekillendiğini belirtmiştir. Batı hem Hristiyanlık ile şekillenmiş hem de Hristiyanlığa karşı çıkmakla değişime uğramıştır. Bu bakımdan Batı dünyası için Hristiyanlık neyse Türk toplumu için de İslam odur. İslam, yaratmış olduğu değer ile kendi yaşam şeklini belirlemiştir. Türklerin de İslam ile tanıştıktan sonra yaşam şekillerinde değişimler olmuştur. Türkdoğan, bu durum üzerinde durmuştur. Günümüz toplum yapısının oluşumunda İslam'ın önemli olduğunu düşünmüştür. İslam, Türk toplum yaşamında değişimlere sebep olmuştur (Türkdoğan, 2004c, s. 435). Türkdoğan, birçok eserinde İslam'ın etkilerinden söz etmiştir. Kitaplarının tamamına yakınında İslam düşüncesi

önemli rol oynamıştır. İslam düşüncesinin, Türk toplumunun yapısı üzerindeki etkisinden doğrudan bahsettiği kitabı ise *Milli Kültür Modernleşme ve İslam* isimli eseridir. Bu eserinde modernleşmenin yalnızca Batı'dan gelmeyeceğini vurgulamıştır. İslam'ın kendi içerisinde modernleşme düşüncesini barındırdığını söylemiştir. İslam'ın, Türk toplumunun gelişmesinin önünde engel olmadığını düşünmüştür. İslam'ı doğru analiz etmenin öneminden bahsetmiştir. Doğru analiz edilmiş bir İslam düşüncesi ile modernleşmenin gerçekleşebileceğini söylemiştir (Türkdoğan, 2004c, s. 153). Bu düşüncesini belirttiği makaleleri "Türk-İslam Sentezi Üzerine", "Din ve Toplum", "İslami Sistem ve Milliyetçiliğin Yeniden Yapılanması", "İslam'da Bilim ve Bilimsel Gelişme"dir.

Türkdoğan, metodoloji konusuna da önem vermiştir. Bilimin Batı aktarımı şeklinde gerçekleşmesine karşı çıkmıştır. Türkdoğan'a göre, bilim ve metot, toplumların kültürleriyle şekillenmektedir. Bilimin ve yöntemin, toplumsal yaşantı içerisinde dönüştüğünü belirtmiştir. Böylelikle bilim, tekelci bir anlayıştan uzaklaşmalıdır (Türkdoğan, 2016a, s. 67). Bu gerçeği açıklayabilmek için de önemli eserler sergilemiştir. Bilim ve metoda yönelik kitapları *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemi, Çağdaş Türk Sosyolojisi ve Sorunlarımız* şeklinde belirtilebilir. Kitaplarına ek olarak kaleme aldığı makaleleri ise "Türkiye'de Sosyal Antropolojinin Gelişimi", "Bilgi Çağında Üniversitelerimiz", "Türk Tarih Araştırmalarında Metot Tartışmaları", "İktisadi Sistem ve Metodoloji Tartışmaları", "Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri", olarak gösterilebilir. Türkdoğan, bilimin ve metodun yalnızca Batı'ya özgü olmadığını belirtmiştir. Kültür içerisinde harmanlanan bilim ve metot anlayışının öneminden söz etmiştir.

1.3. Etkilendiği İsimler ve Ekoller

Türkdoğan'ın düşünce yapısını birçok önemli isim etkilemiştir. Çok geniş perspektifte okumalar yaparak büyük bir kütüphaneye sahip olmuştur. Bu okumalar Türkdoğan'ın düşünce yapısını etkilemiştir. Türkdoğan, antropoloji, sosyoloji, felsefe, tarih gibi alanlardan okumalar yapmıştır. Tüm bu okumalarının neticesinde kendi düşünce yapısını oluşturmuştur.

Türkdoğan, aile büyüklerinden etkilenmiştir. Aile üyelerinin kuşaklar boyu devlet görevinde olması nedeniyle ülkeyi ilgilendiren konular her daim aile içerisinde konuşulmuştur. Bu sayede ülke sorunlarının her zaman konuşulduğu bir ortam içerisinde büyümüştür. Lise dönemine geldiğinde ise hayatını iki öğretmeni çok etkilemiştir. Bunlardan birincisi Arif Nihat Asya'dır. Asya, Türkdoğan'ın düşüncelerini ve duygularını yazması yönünde onu cesaretlendirmiştir. Ezberlediği şiirleri okulda kalabalık gruplara okumasına izin vermiştir. Böylelikle Türkdoğan'ı okumaya ve yazmaya teşvik etmiştir. Arif Nihat Asya'nın Türkçülüğü savunan bakış açısı Türkdoğan'ı etkilemiştir. Arif Nihat Asya'dan hemen sonra onu etkileyen bir diğer öğretmeni ise Hüseyin Nihal Atsız'dır. Aslında Hüseyin Nihal Atsız, Türkdoğan'ın abisi Arif Türkdoğan'ın öğretmenidir. Ancak anlattıkları ve yazdıkları Orhan Türkdoğan'ı da etkilemiştir. Türkdoğan, Hüseyin Nihal Atsız'ın eserlerini tekrar tekrar okuduğunu belirtmiştir. Hüseyin Nihal Atsız'ın, Türk tarihi üzerine olan düşünceleri Türkdoğan'ı etkilemiştir. Türkdoğan'ın düşünce yapısı üzerine bu iki ismin etkisi büyüktür (Aydın, 2008, s. 82). İlerleyen yıllarda Arif Nihat Asya ile sohbet ve konuşma imkânı bulamayan Türkdoğan, Hüseyin Nihal Atsız ile mektuplaşmalara devam etmiştir. Böylece lise yıllarında tanışmış olduğu düşünce yapısını hem yıllar geçtikçe değiştirmiş hem de geliştirmiştir.

Türkdoğan'ın etkilendiği önemli isimlerden bir diğeri kuşkusuz Mustafa Kemal Atatürk'tür. Türkdoğan, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş dönemlerinde dünyaya gelmiştir. Bu dönem içerisinde ülkemiz önemli dönüşümler içerisindedir. Dış düşmanlar savaş alanında yenilmiştir. Türkdoğan, çocukluk yıllarını reform süreçleri içerisinde geçirmiştir. Ülkenin muasır medeniyetler seviyesine çıkması için birçok yenilik gerçekleştirilmiştir. Türkdoğan, bu yenilikleri benimsemiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ü kendisine örnek almıştır. Çocukluk yıllarında Mustafa Kemal Atatürk'le ilgili olan anısını anlatırken hala gözleri parlamaktadır. Mustafa Kemal Atatürk'ün düşünceleri Türkdoğan için hayati olmuştur. Hatta Mustafa Kemal Atatürk'ün fikirlerinin toplumsal boyuta etkisi üzerine bir kitap da yazmıştır. Kendi bilim anlayışını da her daim için Kemalist bakış açısından oluşturmuştur. Mustafa Kemal Atatürk'ün uyuyan bir milleti uyandırması Türkdoğan için önem arz etmiştir (Türkdoğan, 2015b, s. 11). Mustafa Kemal Atatürk'ün topyekûn kalkınma anlayışını kendisine örnek almıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün kararlılığı, azmi, çalışkanlığı, çağdaşlığı, milli duruşa ve bilime

verdiği önem ile Türkdoğan için örnek olmuştur. Türkdoğan, hayatının her alanında Kemalist sistemin savunucusu olmuştur.

Türkdoğan'ın etkilendiği önemli isimler arasında Arnold Toynbee de bulunmaktadır. Toynbee, Türkdoğan'ın sosyolojik düşünce yapısı için önemli bir isimdir. Türkdoğan, Toynbee'nin kavramlarını kullanmıştır. Toynbee'nin sosyal bilimler alanına kazandırdıklarını önemsemiştir. Özellikle "yaratıcı azınlık" kavramı, Türkdoğan için önemlidir. Aydın sınıfa yönelik incelemelerinde yaratıcı azınlık kavramını kullanmıştır. Yaratıcı azınlığın ülkelerin gelişimi için ne kadar önemli olduğu yönünde açıklamalarda bulunmuştur. Ayrıca yine Toynbee'den aldığı "Zeolist" ve "Herodian" kavramları bulunmaktadır (Türkdoğan, 2011c, s. 83). Bu kavramları araştırmalarında kullanmıştır. Toplumların değişimini açıklayabilmek için Toynbee'nin kavramlarına yer vermiştir. Türkdoğan, özellikle aydın sınıf ve toplumsal değişim alanlarında Toynbee'yi önemsemiştir.

Türkdoğan'ın etkilendiği bir diğer isim Edward Shills'tir. Özellikle "merkez-çevre" farklılaşması konusunda Shills, Türkdoğan'ı etkilemiştir. Shills'ten aldığı "merkez-çevre" kavramı ile tarihsel bir açıklama sistemi ortaya koymuştur. Türk tarihini bu perspektifle açıklamaya çalışmıştır. Bu açıklamalarına Türklerin Orta Asya'da olduğu zamanlardan başlamış ve günümüze kadar gelmiştir. Merkez-çevre farklılaşması konusunda Türkdoğan, özellikle Selçuklu Devleti ve Osmanlı İmparatorluğu'na odaklanmıştır. Shills'in merkez-çevre farklılaşması konusunda düşüncelerinin Türk toplumuna uygun olduğunu belirtmiştir (Türkdoğan, 2011c, s. 123). Böylelikle Selçuklu döneminden başlayan merkez-çevre farklılaşmasının Osmanlı İmparatorluğu için de önemli olduğunu savunmuştur. Günümüz sorunlarına eğilirken tarihsel perspektife önem veren Türkdoğan, bu konudaki açıklamalarında Shills'e göndermelerde bulunmuştur. Açıklamalarında Shills'i temel almıştır. Bu yüzden Shills'in, Türkdoğan üzerindeki etkisi fazladır.

Türkdoğan'ı etkilemiş olan sosyologlar arasında Charles Wright Mills önemli bir yere sahiptir. Mills, bilindiği üzere Amerikan toplum yapısına eleştirel yaklaşmış bir isimdir. Toplum içerisindeki eşitsizliklere ve özellikle iktidar seçkinlerine odaklanması ile bilinmektedir. Mills, Türkdoğan'ı etkilemiş bir isimdir. Amerikan toplumunun eşitsizliklerine yönelik çalışmalar ortaya koyan Mills'in sosyolojisi, Türkdoğan için önem arz etmiştir. Türkdoğan, Mills'in zor bir iş gerçekleştirdiğinden söz etmiştir.

Toplum içerisinde güçlüye söz söylemenin kolay olmadığını belirtmiştir. Bu bakımdan kendi çalışmalarında da toplum içerisindeki eşitsizliklere odaklanmıştır. Tıpkı Mills gibi, güçsüz olanın yanında olmuştur. Mills'in özellikle iktidar seçkinlerine yönelik eleştirilerini önemsemiştir. Türk toplumundaki eşitsizlikleri ortaya koyabilmek için *Günümüzde Aydınlıktakiler Karanlıktakiler* isimli kitabını yayınlamıştır. Aydınlara eleştirel bakmıştır. Toplumun üst kesimine yönelik eleştirilerde bulunmuştur. Statükocu bakış açısından uzak kalmaya çalışmıştır. Üst kesime yönelik eleştirilerde bulunmasına Mills'in katkısı büyüktür. Bu yüzden Türkdoğan, Mills'i önemsemiştir. Onun araştırmalarını takip etmiştir. Mills'in iktidar elitlerine yönelik "ihanet sosyolojisi" çalışmalarının önemli olduğunu söylemiştir. Mills'in "üst ahlaksızlar" olarak belirttiği kavrama önem vermiştir (Türkdoğan, 2011a, s. 27). Mills'in metotlarını benimsemiştir (Türkdoğan, 2011a, s. 85). Mills'in Amerika için ortaya koyduğu çalışmaları baz alarak ülkemize eserler kazandırmıştır. Doğrudan aktarma yolunu seçmemiştir. Türkdoğan, Mills'in metodunu Türk toplumunun tarihsel geçmişi ile harmanlamıştır. Böylelikle, Mills temelli ancak özgün şekilde hazırlanmış eserler sunmuştur. Görüldüğü üzere, Mills, Türkdoğan için önemli bir isimdir.

Türkdoğan'ın düşüncelerinin şekillendiren bir diğer önemli isim Oscar Lewis'dir. Lewis'in gecekondu alanlarıyla ilgili çalışmaları Türkdoğan'ın dikkatini çekmiştir. Türkdoğan, gecekonduların ülkemiz için önem teşkil ettiğini söylemiştir. Birçok farklı düşünür gecekondu alanlarıyla ilgili çalışmalarda bulunmuştur. Kemal Karpat, Mübeccel Belik Kıray, Şerif Mardin gecekondu alanlarıyla ilgili çalışma yapan önemli kişilerdir. Ancak bu düşünürler gecekonduların bir geçiş aşaması olduğunu söylemişlerdir (Türkdoğan, 2011a, s. 495-498). Lewis ise bu konuda tam tersi yönde fikirlerde bulunmuştur. Gecekondu kültürü ya da yoksulluk kültürünün bir geçiş aşaması olmadığını söylemiştir. Kuşaktan kuşağa aktarılan bir kültür tipi olduğunu beyan etmiştir. Türkdoğan da bu anlamda Lewis'den etkilenmiştir (Türkdoğan, 2011a, s. 53). Türkdoğan, ülkemiz gecekondularında çalışmalar yapmıştır. Erzurum, Ankara, İstanbul ve Gebze'de yapmış olduğu çalışmalardan topladığı sonuçlar, onu Lewis'in düşüncesine yaklaştırmıştır. Ülkemiz gecekondularının yapısını incelerken Lewis'in düşüncelerinin ülkemiz için de geçerli olduğunu belirtmiştir. Böylelikle gecekondu ve yoksulluk kültürü alanındaki düşüncelerinin şekillenmesinde Lewis'in payı büyüktür.

Türkdoğan'ın düşüncelerini etkileyen bir diğer önemli isim ise İbn Haldun'dur. İbn Haldun özellikle asabiyet kavramı ile Türkdoğan'ı etkilemiştir. Türkdoğan, sağlıklı bir toplumun devamlılığının sağlanabilmesi için asabiyet bağının kuvvetli olması gerektiğine inanmıştır. Bu bakımdan İbn Haldun'un asabiyet ile ilgili görüşlerini dikkate almıştır. Ayrıca İbn Haldun, toplumların, aynı insanlar gibi, doğup, büyüyüp, yaşlandıklarını belirtmiştir. Türkdoğan, İbn Haldun'un bu görüşlerine de katılmaktadır. Toplumların zaman içerisinde değişikliklere uğradığını belirtmiştir. Toplumların kendini var ettikten sonra büyüdüklerini ve genişlediklerini söylemiştir (Türkdoğan ve Gökçe, 2012, s. 366). Toplumların yaşlandıktan sonra ölme ya da yok olma evresine geçişi engellemek amacı ile bilim anlayışını sürdürmüştür. Toplumların adeta kaderi haline gelen bu durumun doğru araştırmalar ve uygulamalar ile ortadan kaldırılabileceğini belirtmiştir. Bu bakımdan İbni Haldun'un görüşlerini önemsemiştir. Kendi bilim anlayışı içerisinde İbni Haldun'un yöntem ve kavramlarını kullanmıştır.

Türkdoğan'ın düşünce yapısının oluşumunda birçok farklı ekol etkili olmuştur. Türkdoğan kendi bilim anlayışı içerisinde farklı ekolleri bir arada kullanmaktan çekinmemiştir. Bu ekollerden ilki pozitivist ekoldür. Türkdoğan'ın düşünce yapısı üzerinde Emile Durkheim'ın etkisi yadsınamaz. Durkheim'ın sosyolojiye katkılarını Türkdoğan önemsemiştir. Hatta Durkheim ekolünün ülkemizdeki en önemli temsilcisi olan Ziya Gökalp'i kendisine örnek almıştır. Durkheim çizgisindeki Ziya Gökalp'i önemsemiştir. Ziya Gökalp'in ülkemiz sosyolojisinin kurucusu olduğunu belirtmiştir (Türkdoğan, 2015h, s. 9). Çalışmalarının ümmetten-millete geçiş sürecini gerçekleştirmek amacıyla olduğunu söylemiştir. Bu sürecin ülkemiz kuruluşunun temelini oluşturduğunu düşünmüştür. Ziya Gökalp'in Türk milleti üzerine gerçekleştirdiği çalışmaları dikkate almıştır. Ziya Gökalp'in fikirlerini ve pozitivist metodu kendi çalışmalarında kullanmıştır.

Türkdoğan, Ziya Gökalp'in yanı sıra Pierre Guillaume Frederic le Play'den de etkilenmiştir. Le Play'in toplumun oluşumunu açıklama modellerini önemsemiştir. Özellikle Le Play'in coğrafyanın öneminden söz ettiği kısım Türkdoğan için önem arz etmiştir. İnsanın kültürünün ve evrimsel sürecine ek olarak toplumun coğrafi şekillerden de etkilendiğini belirtmiştir. Le Play'in, topluma yönelik görüşlerine ek olarak metodunu da benimsemiştir (Türkdoğan, 2011c, s. 59). Özellikle Le Play'in gözlem yapmaya yönelik düşünceleri Türkdoğan için önemlidir. Türkdoğan, bir sosyoloğun

toplumu her daim gözlemlemesi gerektiğini belirtmiştir. Bu bakımdan Le Play'in düşüncelerinin Türkdoğan üzerinde önem arz ettiği görülmektedir.

Türkdoğan'ın düşünce yapısı üzerinde yapısal-işlevsel ekolün de önemli ölçüde etkisi bulunmaktadır. Özellikle Herbert Spencer ve Talcott Parsons'ın düşünceleri Türkdoğan için önemlidir. Toplumun açıklanmasında tek boyutlu görüşlerin etkili olamayacağını savunan düşüncelere önem vermiştir. Yapısal-işlevsel ekolde de toplum büyük bir sistem içerisindedir. Bu sistem içerisinde karşılıklı etkileşim temel teşkil etmektedir. Sistem içerisindeki unsurlar birbirlerini hem etkilemekte hem de etkilenmektedir. Türkdoğan da toplum yapısının bu şekilde olduğunu bildirmiştir. Toplum içerisinde her daim karşılıklı etkilenme söz konusu olduğunu söylemiştir (Türkdoğan, 2016a, s. 98). Toplumun ne olduğu ve nasıl şekillendiği konularında yapısal-işlevselci ekolden etkilenmiştir. Karşılıklı etkileşim ve uyumun toplum için temel teşkil ettiğini bildirmiştir. Böylelikle Türkdoğan'ın düşünce yapısı üzerinde yapısal-işlevselci ekolün etkili olduğu görülmektedir (Türkdoğan, 2011c, s. 84).

Türkdoğan'ın düşünce yapısını etkileyen bir diğer ekol ise hermeneutik'dir. Bu ekolde özellikle Max Weber'in düşünceleri Türkdoğan üzerinde ciddi öneme sahiptir. Weber'in, anlamak ve yorumlamak üzerine olan görüşleri Türkdoğan'ı etkilemiştir. Toplum üzerine düşüncelerini açıklarken Weber'den oldukça faydalanmıştır. Özellikle Karl Marx'a karşı olan eleştirilerinde Weber'i önemsemiştir. Weber'in, toplumların gelişiminde yalnızca ekonomik faktörlerin etkili olmadığı görüşüne katılmıştır. Toplumların gelişim ve değişim süreçlerinde dinin rolünü önemli görmüştür. Weber'in kapitalizmi açıklamasında Protestan ahlakını önemsemesi Türkdoğan'ın düşüncelerini şekillendirmede etkili olmuştur (Türkdoğan, 2016b, s. 17). Batı'nın yaşamış olduğu bu değişim sürecini dikkate almıştır. İslam'ın bu değişimi ne derece etkilediğini araştırmıştır. Doğu'nun değişim ve gelişim sürecini İslam ile açıklamaya çalışmıştır. Böylelikle Weber'in düşünce yapısından yola çıkarak, ancak ona bağımlı kalmayarak, Doğu toplum yapısını ve özellikle Türk toplum yapısını açıklamaya gayret göstermiştir.

Türkdoğan toplumların incelenmesi süreci içerisinde tarihe önem vermiştir. Bugünün ancak dün ile açıklanabileceğini belirtmiştir. Tarihin günümüz olaylarını açıklamada ana unsur olduğunu söylemiştir. Bu bakımdan Annales ekolüne önem göstermiştir. Annales ekolü, araştırmaların farklı disiplinler kullanılarak gerçekleştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Annales ekolü disiplinler arası bir

yaklaşıma sahiptir. Özellikle de tarihin derinlemesine incelenmesi gerektiğini savunmaktadır. Derinlemesine tarih incelemesi ile ancak gerçek sonuçların elde edilebileceğini belirtmektedir (Kızılçelik, 2019, s. 85). Türkdoğan da Annales ekolünden etkilenmiştir. Özellikle Marc Bloch'un ve Fernand Braudel'in düşünceleri, Türkdoğan üzerinde etkili olmuştur. Bloch'un ve Braudel'in tarihe ve olaylara yaklaşımı Türkdoğan'ı etkilemiştir. Bloch'un ve Braudel'in, geçmiş ile gelecek arasında bağlantı kurmaya yönelik fikirlerini benimsemiştir. Geçmişin detaylı analizi sayesinde bugün ve gelecek arasında bağlantı kurulabileceğini söylemiştir. Tarihin yalnızca yaşanıp bitmiş olaylardan ibaret olmadığını düşünmüştür. Tarihin günümüz olaylarını etkilediği düşüncesinin üzerinde durmuştur. Geçmişin geleceği şekillendirmesi bakımından Bloch'un, Braudel'in ve Annales ekolünün fikirleri Türkdoğan'ı etkilemiştir (Türkdoğan, 2011c, s. 153). Türkdoğan, tarihin öneminin Annales ekolü ile gerçek değerine kavuştuğunu söylemekle birlikte birçok tarihçinin fikirlerinden de etkilenmiştir. Türkdoğan çalışmalarında birçok farklı tarihçinin araştırmasına yer vermiştir. Böylelikle bütüncül bir tarih incelemesi gerçekleştirmek istemiştir. Hem yerli hem de yabancı birçok tarihçinin fikrini önemsemiştir. Faruk Sümer, Kemal Karpat, Halil İnalcık ve İlber Ortaylı'nın araştırmaları Türkdoğan için önemlidir. Türk tarihçilerin yanı sıra birçok farklı yabancı tarihçiyi de önemsemiştir. Samuel Noah Kramer, Benno Landsberger, Laszlo Rasonyi, ve Hans Gustav Güterbock, Türkdoğan'ın önemsemiş olduğu yabancı tarihçilerin başında gelmektedir. Bu isimlerin özellikle Orta Asya ve Anadolu coğrafyasındaki araştırmaları, Türkdoğan içi önem arz etmektedir. Türkdoğan bu isimlerden önemli ölçüde etkilenmiş ve eserlerinde sıklıkla yer vermiştir.

Türkdoğan, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekolü içerisinde yer almaktadır. Türkdoğan, Ziya Gökalp çizgisi içerisinde Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nun devamcısı olarak görülmektedir. Türkdoğan'ın milli inşacı sosyoloji geleneği içerisinde üçüncü nesil sosyolog olarak da anılmaktadır (Aydın, 2010, s. 73). Bu geleneğin içerisindeki isimler milli dayanışmacı sosyoloji geleneğini temsil etmektedir. Bu bakış açısında milliyetçi ve dayanışmacı anlayış hâkimdir. Bütüncül bir bakış açısı ve farklılıkların bir araya geldiği bir sentez söz konusudur (Türkdoğan, 2002b, s. 6). Sosyoloji geleneğini Batı aktarmacı olmaktan kurtarma amacı güdülmektedir. Türk tarihine ve kültürüne yönelim söz konusudur. Türk toplumunun bütünleşmesi ve gelişmesinin gerçekleşemediği düşünülmüştür. Öncelikle bu durumların tespiti ve çözümü üzerine

çalışmalarda bulunulmuştur. Yeniliklerin ve gelişmelerin halka benimsetilmesi söz konusudur (Türkdoğan, 2018a, s. 17). Ülkemiz sorunlarının, Batı tipi açıklamalarla çözümlenemeyeceği düşünülmektedir. Fındıkoğlu'nun, Ziya Gökalp'in devamcısı olduğu söylenmektedir. Bununla birlikte Fındıkoğlu, Le Play'in ve dolayısıyla Prens Sabahattin'in yöntem anlayışını da benimsemiştir. Böylelikle saha çalışmalarına olan ilgileri yöntem anlayışıyla da pekişmiştir (Koyuncu, 2014, s. 72). Bu yüzden sorunlara milli bir sosyoloji anlayışı ile yaklaşılmaktadır (Kaçmazoğlu, 2015, s. 40). İstanbul Üniversitesi İktisat Bölümü için Gerald Kessler önemli bir isimdir. Türkdoğan'ın eserlerinde yer verdiği bu isim Fındıkoğlu gibi sosyologlarımızı da etkilemiştir. İktisat Fakültesi ekolünde pozitivizm ve muhafazakârlık etkisi hissedilmektedir. Bu ekol içerisinde ülke sorunlarına çözümler üretmek temel amaçtır. Toplumun aksayan yönlerinin düzeltilmesi hedeflenmektedir (Akpolat, 2016, s. 21). Türk toplumunun sorunları üzerine araştırmalar yapan Türkdoğan bu ekolün bir üyesi olarak görülmektedir. Türkdoğan, İktisat Fakültesi ekolünü benimsemiş ve bu doğrultuda çalışmalar ortaya koymuştur.

Türkdoğan, hayatının büyük bir kısmını bilimsel çalışma yürüterek geçirmiştir. Asistan olarak başladığı akademiye emekliliğinden sonra dahi devam etmiştir. Tüm hayatını, bilime ve ülke sorunlarına yönelik çalışarak geçirmiştir. Kendisini çok geniş bir perspektifte geliştirmiştir. Yalnızca sosyoloji ve antropoloji ile değil sosyal bilimlerin her alanı ile ilgilenmiştir. Tarih, iktisat ve psikolojiyi sosyolojinin içerisinde sıklıkla kullanmıştır. Çalışmalarında devlete ve millete yararlı olabilmeyi kendisine amaç edinmiştir. Yerli ve yabancı birçok önemli isimden etkilenmiştir. Ziya Gökalp, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Hüseyin Nihal Atsız, Faruk Sümer, Gerald Kessler, Marc Bloch, Max Weber, Talcott Parsons, Oscar Lewis, Edward Shills, Charles Wright Mills etkilendiği isimler arasında en önemli olanlardır. Türkdoğan, farklı dünya görüşüne sahip birçok ismin farklı özelliklerinden etkilenmiştir. Yani hem pozitivist hem hermeneutik hem de işlevselcilik, Türkdoğan'ın düşünce yapısı üzerinde etkilidir. Böylelikle kendisini sınırlayan çerçevede bir dünya görüşü anlayışından uzak kalmıştır. Türkdoğan yurtiçinde ve yurtdışında araştırmalar gerçekleştirmiştir. Ülkemizdeki sorunlara dair araştırmalarını gerçekleştirmeden önce bu alana yönelik dünyada ne tür çalışmalar olduğuna dikkat etmiştir. Öncelikle geniş kapsamlı bir teorik araştırmanın ardından kendi saha çalışmalarını sürdürmüştür. Ülkemiz hangi sorunlar ile baş başa ise

o alana yönelik çalışmalarda bulunmuştur. Ülke sevgisine önem vermiştir. Çalışmalarında ülkesine faydalı olmak onun ilk amacıdır. Sosyal bilimcinin, topluma faydalı olacak çalışmalarda bulunması gerektiğini söylemiştir. Sosyal bilimcinin, toplumun sorunlarını çözüme kavuşturacak yöntemler geliştirmesi gerektiğini belirtmiştir. Çözüm yollarının da kalıp düşünceler içerisinde olamayacağına inanmıştır. Tek bir bakış açısının yeterli yardımı sağlayamayacağını söylemiştir. Bu yüzden farklı düşünceleri kendi bakış açısı ile sentezlemekten kaçınmamıştır. Kendi dünya görüşünü belirli çerçeve ile sınırlamayan Türkdoğan, birçok farklı düşünceyi kendi dünya görüşü ile sentezlemiştir.

2. BÖLÜM

ORHAN TÜRKDOĞAN'IN METOT GÖRÜŞÜ

Tezimizin bu bölümü, temelde iki kısma ayrılmıştır. Birinci kısımda Türkdoğan'ın bilime yönelik fikirleri incelenmiştir. İkinci kısımda ise Türkdoğan'ın metottan ne anladığı, hâkim metotlara karşı tavrı ve kendi metodunun ne olduğu konuları üzerinde durulmuştur.

2.1. Bilime Yönelik Fikirleri

Türkdoğan, bilim konusu üzerinde durmuş olan bir sosyoloğumuzdur. "Bilim nedir? Nasıl yapılır? Doğru bilgi nedir? Hangi süreçler neticesinde doğru bilgiye

ulaşılır?" tarzındaki sorular üzerine fikir üretmiştir. Bir bilimcinin, bu süreçlerin takibinde olması gerektiğini belirtmiştir. Bilimin neden yapılması gerektiğiyle yakından ilgilenmiştir. Bu konudaki fikirlerini Orhan Gökçe ile hazırladığı *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemi* isimli eserinde ortaya koymuştur. Türkdoğan, günümüz bilim anlayışının Yeniçağ ile ortaya çıktığını belirtmiştir. Yeniçağ ile bilim dünyası üzerinde evrensel doğruların bulunabileceği düşüncesi hâkim olmuştur. Bu evrensel doğrular, belirli aşamalardan geçmek suretiyle ortaya çıkabilir diye düşünülmektedir. Türkdoğan, bu dönemde doğru bilgiye ulaşabilmek için iki önemli faktörün önem kazandığını belirtmiştir. Bu faktörlerin deneyim ve akıl olduğunu söylemiştir. Türkdoğan'a göre, bu dönemde doğru bilgiye ulaşabilmek için deneyimin ve aklın kullanılması söz konusudur. Bu iki unsurun kullanılması bilim insanını doğru bilgiye götürebilecektir. Fakat Türkdoğan'a göre, doğru bilgiye ulaşabilmek bireysel düzeyde olan bir etkinlik değildir. Yani bilgi denilen olgu toplum tarafından yaratılmaktadır. Bu konuda Türkdoğan bilginin kolektif bir süreç olduğunu söylemiştir (Türkdoğan ve Gökçe, 2012, s. 8).

Bilginin kolektif bir süreç olması itibarıyla kişiden kişiye değişemeyecek olması gerekmektedir. Böylelikle bilgi, toplumun düşünme şekli ve kültürü ile değişip şekillenmektedir. Türkdoğan, hiçbir bilginin kendi başına bilimsel olamayacağını söylemiştir. Türkdoğan'a göre, bilginin bilimsel olması, araştırmacı yani bilim insanının o bilgiye ulaşma şekliyle alakalıdır. Bilim insanı uyguladığı yöntemler sayesinde doğru bilgiye ulaşabilmektedir. Bu bakımdan Türkdoğan, bilimin doğru bilgiye ulaşma faaliyeti olduğunu söylemiştir. Bu sürecin de aslında bir neden-sonuç ilişkisi kurmakla gerçekleştiğini belirtmiştir. Bir olayın neden ve nasıl gerçekleştiğini bulabilmek için sarf edilen çabanın bilimin yolunu açtığını söylemiştir. Fakat Türkdoğan, doğru bilgiye ulaşma aşamaları konusunda genel geçer bir yöntem olmadığını belirtmiştir. Bu konuda üzerinde anlaşılmış olan bir yöntem olmamakla birlikte her türlü yöntemin ana amacının doğru bilgiye ulaşmak olduğunun altını çizmiştir (Türkdoğan ve Gökçe, 2012, s. 9). Türkdoğan, doğru bilgiye ulaşabilmek için tek bir metot olmadığını kendi çalışmalarında göstermiştir.

Türkdoğan, bilimsel bilginin bazı belirli özelliklerinden söz etmiştir. Bu özellikler bir bilginin bilimsel bilgi olabilmesi için temel gereksinimlerdir. Bu özellikler Türkdoğan'ın aktarmış olduğuna göre altı adettir. Bu altı özelliğin ilki nesnelliktir.

Türkdoğan, bilimsel bilginin nesnel, objektif ve tarafsız olması gerektiğini belirtmiştir. Bilimsel bilgi taraf tutmamalıdır. Bir ideoloji çerçevesinde şekillenmemelidir. Bu durum bilimsel bilginin nesnel, tarafsız olmasından kaynaklanmaktadır (Türkdoğan, 2011b, s. 296). Türkdoğan'a göre, araştırmacı da tarafsızlık ve nesnellik ilkesine uymak durumundadır. Araştırmacının ön yargılarının kıskacından kurtulması ve elde ettiği bilgiyi doğru şekilde işlemesi bilimsel bilgi için temel arz etmektedir (Türkdoğan ve Gökçe, 2012, s. 12-13). Türkdoğan'ın belirtmiş olduğu ikinci özellik ise "doğru ölçü" özelliğidir (Türkdoğan ve Gökçe, 2012, s. 14-15). Türkdoğan'a göre, araştırmacı, kendi araştırması için en doğru ölçüm şeklini seçmelidir. Yanlış ölçüm metodu araştırmanın sağlıklı sonuçlanmamasına neden olabilir. Türkdoğan'ın sözünü ettiği üçüncü özellik "kanıtlama niteliği"dir. Türkdoğan'ın aktarmış olduğuna göre bilimsel bir çalışma kanıtlanabilir olmalıdır. Kanıtlanamayan bir çalışmanın bilimsel değerinin olamayacağını belirtmiştir. Ancak kanıtlanma sürecinin ne şekilde gerçekleşeceği konusunda bilim dünyasının tek bir görüş içinde olmadığını da eklemiştir. Türkdoğan, bilim dünyası üzerinde bilginin ne şekilde kanıtlanacağı ya da kanıtlanması gerekip gerekmediği hususunda ortaklaşmanın olmadığını belirtmiştir (Türkdoğan, 2016b, s. 171). Türkdoğan, bilimin bir diğer özelliği olarak "genelleyici" olmasından söz etmiştir (Türkdoğan ve Gökçe, 2012, s. 19-20). Bilim her olguyu ayrı biçimde ele almaktansa tüm olguları genel bir şekilde değerlendirir. Türkdoğan, incelemede detaya inildikçe kendi dünyasından soyutlanabileceğini söylemiştir. Bu yüzden olayların bütüncül bir çerçevede ele alınması gerektiğini vurgulamıştır. Türkdoğan'ın belirttiği beşinci özellik bilimin "olması gerekenle değil, olan ile" ilgilenmesidir. Var olmayan bir durum hakkında konuşmak ve araştırmada bulunmak gereksizdir. Bu yüzden, bilimin yalnızca var olan ile ilgilenmesi gerektiğini söylemiştir (Türkdoğan ve Gökçe, 2012, s. 21). Türkdoğan, bilimin altıncı ve son özelliği olarak, bilimin statik ve dinamik yönünün bulunmasını görmüştür (Türkdoğan ve Gökçe, 2012, s. 22-23). Yani bilim, bir canlı gibi hareket etmektedir. Hareket halinde olan bilim kendisini geliştirmekte ve yenilemektedir. Türkdoğan'ın düşüncesine göre de araştırmacı kendi bilgisini yenilemeye her daim hazır olmalıdır.

Türkdoğan, bilimsel bilgiye ulaşabilmek için bu temellerin kullanılması gerektiğini söylemiştir. Bu ilkelerin, bilimsel metodun temelinde yer aldığını belirtmiştir. Türkdoğan, bu adımları takip etmeden ve onlara uymadan bir araştırmanın

bilimsel değer taşıyamayacağına inanmıştır. Böylelikle araştırmacının hangi adımları izlemesi gerektiğinin altını çizmiştir. Bir araştırmacının kendi araştırmasını kontrol edebilmek için nelere uyması gerektiğini aktarmıştır. Kendisi de çalışmalarında belirtmiş olduğu özelliklere uymaya gayret etmiştir. Bilginin, bilimsel düzeye ulaşmasının yollarını tarif etmiştir. Türkdoğan, bilimsel bilginin evrensel kanıtlar ile ortaya çıkabileceğini söylemiştir. Türkdoğan'a göre, bilim, doğru bilgiye ulaşma yoludur. Türkdoğan'ın düşüncesine göre de doğru bilgiye ulaşma yolu evrenseldir. Türkdoğan'ın belirtmiş olduğuna göre bilim tek merkezli olmaktan ziyade çok merkezlidir.

Günümüzde modern bilimin temellerinin yalnızca Batı odaklı olduğuna dair genel bir yanlış anlayış söz konusudur. Türkdoğan, bilimin yalnızca Batı'nın ürünü olduğuna yönelik görüşlere karşı önemli itirazları bulunmaktadır. Türkdoğan, günümüz biliminin temellerinin tüm dünyanın ortak malı olduğunu savunmuştur. Ayrıca Doğu ve İslam dünyasına ayrı bir önem verilmesi gerektiğini de söylemiştir. Bilimsel gelişmenin temelleri olarak görülen ürünlerin Batı dünyasının kullanımından çok önce Doğu dünyasında zaten mevcut olduğunu belirtmiştir. Örneğin barut, pusula, matbaa, saat ve tıp alanında ilerleme olarak görülen akupunkturun Çin kaynaklı olduğunu söylemiştir. Çin bu ürünleri Batı'dan çok uzun zaman önce elde etmiş ve kullanır vaziyettedir. Ancak Türkdoğan burada kullanılan ürünlerin Batı zihniyetinden farklı şekilde kullanıldığını söylemiştir. Türkdoğan'a göre, bu ürünler evren ile uyum içerisinde kullanılmıştır. Ying Yang felsefesine göre kullanılmakta olan bu ürünler Batı zihniyetinden farklıdır. Bu yüzden modern bilimin temelleri olarak görülmediğini belirtmiştir. Ancak bilimin böylesi bir zihniyet ve ideoloji farklılaşmasına indirgenemeyeceğini belirten Türkdoğan, bilimsel icatların temellerinin Batı'dan çok uzakta bulunan Çin'de rahatlıkla görülebildiğini belirtmiştir (Türkdoğan ve Gökçe, 2012, s. 62-66). Türkdoğan'a göre, bilimsel icatların ne amaçla kullanıldığı konusu iki farklı dünya düzenine neden olmuştur. Doğu dünyasında bilimsel gelişme ve icatlar hep vardır. Doğu dünyası bu ürünleri dünyaya karşı değil, dünya ile birlikte kullanmayı tercih etmiştir.

Türkdoğan, düşünsel anlamda farklılaşmanın "Greko-Romen" mucizesi ile gerçekleştiğini düşünmüştür. Yunan felsefesinin ve biliminin günümüz bilimsel düşüncesinin temelleri olduğunu söylemiştir. Ancak bu "mucizenin" gerçekleşme

şartlarına ve şekline odaklanılması gerektiğini de belirtmiştir. Örneğin Tales kendi teoremlerini, yapmış olduğu Mısır seyahati esnasında bulabilmiştir. Mısır medeniyeti Nil'in taşmasını çok uzun süredir hesapladığı bilinmektedir. Tales bu durumu oradaki deyim yerindeyse "çıraklardan" öğrenmiştir. Ancak Mısır'da yapılan bu hesaplamalar günümüz anlamında bir teoreme dönüşmemişti. Bu hesaplamaların genelleştirilmesi ve bir bilimsel temel elde etmesi Tales sayesindedir. Türkdoğan geometrinin temellerinin Mısır'da atıldığını belirtmiştir. Ayrıca Türkdoğan'a göre, İskenderiye'de ortaya çıkan bilim anlayışı adeta bir rüzgâr gibi Batı dünyasını etkilemiştir. Roma'nın bilimden uzak olmasına karşın İskenderiye'nin dünyayı anlamaktan öteye geçerek gökyüzü ile ilgilenmeye başlaması Türkdoğan'a göre, önemli bir gelişmedir. Bu durum Batı dünyasını ciddi ölçüde etkilemiş ve kendi temellerini oluşturabilmesini sağlamıştır (Türkdoğan ve Gökçe, 2012, s. 66). Sanılanın aksine Antik Yunan kendi düşünce yapısını yalnızca kendi içerisinde bulmamıştır. Türkdoğan'ın belirtmiş olduğuna göre Antik Yunan'ın temelleri Doğu dünyası ile atılmıştır.

Türkdoğan, İslam coğrafyasının bilime olan katkılarının da önemli olduğunu belirtmiştir. Günümüz bilim anlayışının oluşmasında İslam'ın ve Müslüman bilginlerin rolünün önemli olduğunu söylemiştir. Batı dünyası henüz bilimsel gelişmelere ayak uyduramayacak durumda iken İslam coğrafyasının bilimsel anlamda ilerlemiş olduğunu söylemiştir. İslam coğrafyasında bilimin gelişimi için özellikle iki merkezin önemli olduğunu düşünmüştür. Bu merkezlerin ilki Bağdat'tır. Türkdoğan, Bağdat'ta 800 yılında çok önemli olan bir kâğıt fabrikasının kurulduğunu belirtmiştir. Buna ek olarak önemli bir rasathanenin de Bağdat'ta bulunduğunu söylemiştir. Bu rasathanenin müdürü olan Nasraddin Tusi'ye ayrıca önem verilmesi gerektiğini düşünmüştür. Türkdoğan, Tusi'nin önemli bir isim olduğunu söylemiştir. Türkdoğan'ın belirttiği ikinci önemli merkez ise Endülüs kültür çevresidir. Batı'nın günümüz bilim temellerinin, Endülüs sayesinde atıldığını söylemiştir. Endülüs'ün Batı'nın kültür merkezi olduğuna dikkat çekmiştir. Batı biliminin oluşumunda İslamiyet'in etkisinin önemli olduğunu vurgulamıştır. İbn-i Sina'nın, Batı dünyasını etkilediğini söylemiştir. Aynı şekilde bir diğer önemli isim olarak Farabi'yi örnek göstermiştir. Bu iki önemli İslam düşünürünün Batı dünyasının bilim ve kültür temellerinde önem arz ettiğini söylemiştir (Türkdoğan, 2011b, s. 301-304). Türkdoğan'a göre, İslam dünyasının gerçekleştirmiş olduğu

ilerleme Batı dünyasına sıçramıştır. Günümüzde Batı biliminin temellerini oluşturan buluşlar bir bakıma İslam dünyası sayesindedir.

Türkdoğan, bilimin temeli olarak sadece Batı'nın görülmesini doğru bulmamıştır. Bilim dünyanın ortak malıdır ve tüm dünyanın etkileşimi sonucu günümüz haline gelmiştir. Türkdoğan, bu konuda bilime madalyon benzetmesi yapmıştır. Madalyonun bir tarafı Batı dünyası iken diğer tarafı ise Doğu dünyasıdır (Türkdoğan, 2000i, s. 18). Türkdoğan'a göre, günümüz biliminin temeli İslam ve Doğu medeniyetleri içerisinde yatmaktadır. Bu yüzden bilimin yalnızca Batı ürünü olduğu düşüncesi Türkdoğan'a göre, hatalıdır. Batı bilimi geometri temellerini Mısır'dan, felsefe temellerini İran düşüncesinden almıştır. Bilimin temellerinin bu şekilde atıldığından söz etmiştir. Türkdoğan'ın belirttiği üzere ilerleyen dönemlerde Batı dünyası İslam eserlerinin çevirileri ile kendi bilim anlayışını oluşturabilmiştir. 8-9. yüzyıllarda İslam eserleri batı dünyasının ilgisini çekmiştir. 12. yüzyılda ise özellikle tıp alanındaki eserler Latinceye çevrilmiştir. Türkdoğan'a göre bu çeviriler yepyeni bir çağ olan Rönesans'ı hazırlamıştır. Türkdoğan, Rönesans'ın dünyaya katkısı konusunda ayrıca özen gösterilmesi gerektiğini düşünmüştür. Ancak Rönesans'ın temellerinin Doğu medeniyetlerinden ve özellikle İslamiyet'ten geldiğinin unutulmaması gerektiğini belirtmiştir (Türkdoğan, 2003b, s. 15). Batı'nın bilimsel anlamdaki sıçraması İslam dünyasının eserleri ve düşünceleri ile gerçekleşmiştir. Türkdoğan'a göre, Avrupa, İslam dünyası ile etkileşimi sayesinde kendisini geliştirebilmiştir.

> Modern bilimin doğuşu bugün tek bir ülkeye, tek bir medeniyete ve tek bir kıt' aya mal edilemez. Modern bilimin gelişiminde Doğu ve Batı'nın ortaklaşa katkısı vardır. Ancak ilerleme ve sanayileşme, bilimin de güçlenmesine yol açmıştır. Bu bakımdan Batı bilimi, Batı uygarlığının ihtiyaçlarıyla tam bir uyum içindedir (Türkdoğan ve Gökçe, 2012, s. 55).

Türkdoğan, Rönesans ve Reform' un modern bilimin doğuşu üzerindeki etkisini önemsemiştir. Doğu eserlerinin çevrilmesi ile başlayan Rönesans ve Reform hareketlerinin Avrupa üzerinde dönüşümlere neden olduğunu belirtmiştir. Özellikle insanın bireyciliğe yönelmesinin başlangıcının bu dönem olduğunu söylemiştir. Rene Descartes'ın düalist düşüncesi Avrupa'yı etkilemiştir. Türkdoğan'a göre, bu durum insanlar üzerinde önemli etkilere sahiptir. Beden ve ruhun ayrılması insanın kısıtlamalardan kurtulması ve bir bakıma özgürleşmesi anlamına gelmiştir (Türkdoğan, 2011b, s. 310). Ayrıca Descartes bir araştırma için yöntemin nasıl olması gerektiğini de

göstermiştir. İnceleme nesnesinin parçalara ayrılması ve bu şekilde incelenmesi modern bilimin yöntem anlayışına temel oluşturmuştur.

Türkdoğan'a göre, Rönesans/Reform, bireyciliğin başlangıç dönemi olmuştur. Rönesans ve Reform hareketleri ile insanlar, kilisenin baskıcı tutumundan kurtulmaya başlamıştır. Tanrı ile insan arasındaki aracı kurum olan kilisenin otoritesi bu dönemde sarsılmıştır. Artık insanlar Tanrı ile bağlantı kurmak için kiliseyi kullanmamaktaydılar. Türkdoğan'a göre, Tanrı ile kul arasından kilisenin çekilmesi ile birlikte insan özgürleşmiştir. Bu özgürlük insanın kendi öz değerinin artmasını sağlamıştır. Bu ferdi özgürlük durumu da Türkdoğan'a göre, millet anlayışını ortaya çıkarmıştır (Türkdoğan, 2018b, s. 30).

Türkdoğan, millet anlayışının ortaya çıkması ile ilgili Machiavelli'yi örnek göstermiştir. Machiavelli, o dönemde parçalar halinde olan ve bir bütünlük oluşturamayan İtalya'yı birleştirmek amacı gütmüştür. Bunu yapabilmek için de güçlü bir milli devlet olması gerektiğini düşünmüştür. Machiavelli'nin, Roma İmparatorluğu'nu sıklıkla örnek göstermesi de milli devlete işaret etmesinden kaynaklanmıştır. Türkdoğan, Machiavelli'nin düşünsel ortamının yanında Dante'nin milli dile yönelik çalışmalarının da bu dönemi etkilediğinden söz etmiştir. Dante, dilde millileşmenin yolunu açmıştır. Bu etkisi öncelikle İtalya olmak üzere birçok Avrupa ülkesini etkilemiştir (Türkdoğan ve Gökçe, 2012, s. 81-82).

Türkdoğan'a göre, reform hareketleri bilimsel düşüncenin oluşmasını sağlamıştır. Özellikle Martin Luther'in kilise otoritesine karşı bireyi ön plana çıkarması özgürleşmenin önünü açmıştır. Kilisenin söylediklerinin tek doğru kabul edilmesi sorgulanmaya başlamıştır. Türkdoğan'ın deyimiyle bu sorgulama "makineleşmiş dine karşı kalbin isyanı"dır (Türkdoğan ve Gökçe, 2012, s. 85). Türkdoğan'a göre, dönemin Avrupa'sı ahlaki bir çıkmazın içerisinde bulunmaktaydı. Türkdoğan, bu çıkmazın ana nedenini kilise olarak göstermiştir. Kilisenin insanlar üzerindeki baskıcı tutumu insanları çıkmaza sürüklemiştir. Özellikle din adamlarının ahlaksızlıkları arttıkça kendilerine yönelik imtiyazlarının da arttığını gören halk bu duruma karşı tavır almıştır. Böylelikle kilisenin uzun yıllar boyunca süren etkisi azalmaya başlamıştır. Kilisenin bu özgürleşmeye karşı tavır almış olmasına rağmen halk ve özgürlük bu savaştan galip çıkmıştır. Meydana gelen özgürleşme durumu kişilerin düşünce ve yaşam dünyalarını derinden etkilemiştir. Türkdoğan, bilimin ve sanatın bu dönemde yükselişe geçtiğini

belirtmiştir (Türkdoğan ve Gökçe, 2012, s. 87-89). Özgürlük ortamı sanatsal üretimi artırmış ve bilimsel sıçramalara sebep olmuştur. Kilisenin otoritesi altında süregelen bilim anlayışı kendi bağımsızlığını kazanmıştır. Böylelikle Türkdoğan'a göre, modern bilimin temelleri atılmıştır.

Türkdoğan, modern bilimin gelişiminde bazı temel çevrelerin etkisinin kuvvetli olduğunu söylemiştir. Bilimin gelişiminin bazı temel okullar ve düşünürler çerçevesinde geliştiğini belirtmiştir. Bu çevrelerin bilimlerin bakış açıları ve güzergâhları üzerinde derin etkilerinin olduğundan söz etmiştir. Bu okullardan ilkinin Viyana Çevresi olduğunu söylemiştir. Türkdoğan'a göre, modern bilimin temel yapıtaşlarından bir tanesi Viyana Okulu'dur. Viyana Okulu ya da Viyana Çevresi, Immanuel Kant'ın gözlem alanının dışındaki nesnelerin incelenmesine yönelik fikirlerini daha radikal seviyeye getirmişlerdir. Metafizik alanına yönelik sert eleştirilerde bulunarak bu alanı tamamıyla reddetmişlerdir. Viyana Okulu düşünürlerine göre metafizik ya da teolojik hiçbir bilgi sorgulanamamaktadır. Türkdoğan'ın belirttiğine göre, Viyana Okulu düşünürleri "doğrulanabilirlik ilkesinin" önemli savunucularıdır. Viyana Okulu düşünürleri yalnızca iki temel bilgi türünün geçerliliğine inanmaktadır. Bunlardan birincisi matematik ve mantık önermeleridir. Türkdoğan'a göre, Viyana Okulu bir bilginin doğruluğunun matematiksel olarak hesaplanabilir olması ve mantıken tutarlı olması ile ölçmektedirler. İkinci bilgi türü ise dünya ile ilgili önermelerdir. Ancak burada önemli olan bu bilginin deneysel olmasıdır. Yani bilginin ölçülebilir olmasıdır. Dünya ile ilgili ölçülemeyen veya hesaplanamayan bilgiler Viyana Okulu çevresine göre geçerli bilgi olamamaktadır (Türkdoğan ve Gökçe, 2012, s. 111) .

Türkdoğan, Viyana Okulu'nun tek ve kapsamlı bir bilim anlayışını savunduklarını belirtmiştir. Bu okulun düşüncesine göre tüm bilimler tek bir çatı altında toplanmalıdır. İnsanlığın edinebileceği bütün bilgilerin ve bilgi türlerinin tek çatı altından yönetilmesi düşüncesi söz konusudur. Bu tek çatı altında yalnızca deney ile gözlenebilen ve mantıki açıklamaya sahip olan bilgiler değerlendirilecektir. Türkdoğan bu düşüncenin sakıncalarından söz etmiştir. Bu düşünce yapısında dinlerin asla yeri yoktur. Dini bir düşünce, ibadet ya da inancın bu okulun düşünce yapısı içerisinde barınması mümkün değildir. Metafizik ve teolojik açıklamaları tamamıyla reddeden bu okul Türkdoğan'a göre, kültür yapımıza uygun değildir. Dinlerin insan hayatını şekillendirmesi noktası bu okul için açıklanamayan bir alandır. Bu okulun bu kadar keskin hatlara sahip olması

okulun olumsuz yanlarından bir tanesidir (Türkdoğan ve Gökçe, 2012, s. 112-113). Viyana Okulu her türlü bilginin deney ile elde edilebileceğini savunmuştur. Felsefenin görevi de bu sürecin adeta hakemi olmaktır. Süreç içerisindeki mantığın takibini yapmak felsefenin görevidir. Burada felsefe ya da akıl yaratıcı bir güç olmaktan çıkmıştır. Türkdoğan'ın belirttiğine göre, burada akıl, düzenleyici olma görevine indirgenmiştir.

Türkdoğan, bilim tarihi içerisinde Karl Popper'a da önem göstermiştir. Türkdoğan, Popper'ın dünya bilim anlayışı üzerinde büyük etkisinin olduğunu savunmuştur. Türkdoğan'a göre, Popper, dünya bilim anlayışını derinden değiştirmiştir. Popper'ın dönemine kadar bilim, "doğrulanabilirlik ilkesi" ile gelişmiştir. Ancak Popper bu düşünceye itirazlarda bulunmuştur. Bu itirazları ile bilimin yapılma şekli önemli ölçüde değişmiştir. Doğrulanabilirlik ilkesi ile bilimsel bir söylem genellenerek doğru olduğu iddia edilmekteydi. Örneğin etraftaki kuğuların beyaz olduğu gösterilerek aslında tüm kuğuların beyaz olduğu sonucuna gidiliyordu. Böylelikle bu tümevarım süreci ile bilimsel bilgi geliştirilmeye ve ispatlanmaya çalışılıyordu. Ancak Türkdoğan'ın belirttiğine göre, Popper bu anlayışı yıkmıştır. Doğrulanabilirlik ilkesinin yerine "yanlışlanabilirlik" ilkesini getirmiştir (Türkdoğan ve Gökçe, 2012, s. 122). Bu ilkede bilimsel bir önermeyi kapsamayan tek bir istisna o bilimsel önermenin yanlış olduğuna işaret etmekteydi. Bir teorinin yanlış olduğunun kabul edilmesi için tek bir yanlış hesaplamanın bulunması yeterlidir.

Türkdoğan'a göre, Popper'ın bu eleştirisi bilim dünyasını derinden etkilemiştir. Özellikle kendisinden önceki dönem olan Viyana Okulu çevresinin düşüncelerini sarsmıştır. Bilim yapmanın katı ve kesin yollarının esnetilememesi düşüncesi Popper ile birlikte gevşemiştir. Türkdoğan'ın belirttiğine göre, Mantıkçı Pozitivizm, Popper'ın eleştirilerinden sonra daha fazla devam edememiştir (Türkdoğan, 1996a, s. 13).

Türkdoğan, Popper ile birlikte mutlak ve genelleyici teoriler döneminin kapandığından söz etmiştir (Türkdoğan, 2000i, s. 17). Bilim camiasında mutlaklık durumunun ortadan kalktığını söylemiştir. Mutlak bilgilerin yerini, yanlışlanmaya açık söylemlere bıraktığını belirtmiştir. Yani bir teorinin artık geçerli olabilmesi için yanlışlanabilir olması gerekmektedir. Türkdoğan'ın belirtmiş olduğuna göre bu teoriler mutlak doğrular vermek yerine mevcut durumun "şimdilik" en açıklayıcı anlatım yoludur. Bu durum da aslında tarihsel anlamda da bir mutlaklığın mümkün

olamayacağına işaret etmektedir. Türkdoğan, Karl Marx'ın düşüncelerine de bu konuda eleştiriler getirmiştir. Öncelikle Popper'ın ortaya atmış oldukları sayesinde Marx'ın teorilerinin "masal" olarak kalacağını belirtmiştir. Marx, toplumların belirli evrelerden geçtiğini ve nihai bir evreye ulaşacağını söylemiştir (Türkdoğan, 2013a, s. 155). Marx aslında bir genelleme ile böyle bir sonuca ulaşmıştır. Türkdoğan'a göre, bu genelleme Marx'ın yalnızca kendi düşüncesi olabilir. Ayrıca tüm dünya için geçerli de olamaz. Türkdoğan'a göre, Marx'ın bu düşünceleri günümüz bilim anlayışına uymamakla beraber geçerli de değildir. Türkdoğan'ın belirttiğine göre her toplumun kendisine özgü bir tarihsel geçmişi vardır. Marx'ın düşünceleri ise bu tarihsel farklılığı göz ardı etmektedir. Tarihsel geçmişin Marx için pek de bir önemi yoktur (Türkdoğan ve Gökçe, 2012, s. 21). Türkdoğan'a göre, Marx, çizgisel tarih anlayışı içerisindedir. Belirli olan evrelerden sonra nihai olarak beklenen bir son vardır. Ancak Türkdoğan, bu durumun Popper ile birlikte ortadan kalktığını söylemiştir. Çizgisel tarih anlayışının, açıklamalar konusunda yetersiz kaldığını belirtmiştir. Böylelikle Marx'ı ve çizgisel tarih anlayışını eleştirmiştir.

Türkdoğan, Popper'ın düşünceleri ile tarihin ve evrenin kusursuzluktan kurtarıldığını belirtmiştir. Günümüz bilimi, kusursuzluğu yeteri kadar sağlayabilecek derecede gelişmemiştir. Bu yüzden belirtilen düşünceler ve ortaya atılan fikirler zaman ilerledikçe kusurlarını ortaya serecektir (Türkdoğan ve Gökçe, 2012, s. 169). Tarihin ve insanlığın kusursuz bir açıklaması mümkün değildir. Türkdoğan'a göre, tarihin ve evrenin kusursuz bir açıklaması yalnızca bir yanılgı olarak kalmaktadır.

Görüldüğü üzere, Türkdoğan, Popper'ın düşüncelerini benimsemiştir. Popper'ın yanlışlanabilirlik ilkesini ve mutlak söylemlerin imkânsızlığı üzerine olan fikirlerini önemsemiştir. Bu bakımdan Popper'ın bilim tarihine ve bilimin yönüne olan katkısı Türkdoğan için oldukça önemlidir. Türkdoğan, Popper'ın önemli bir isim olduğunu sıklıkla belirtmiş ve fikirlerine kendi eserlerinde yer vermiştir. Ancak Türkdoğan, Viyana Okulu düşüncesinin de etkisi altında kalmıştır. Bu Türkdoğan'ın bilim tarihi içerisindeki çelişkisini de ortaya koymaktadır. Viyana Okulu'nun bilimin nasıl yapılması gerektiğine yönelik düşünceleri Türkdoğan'ın bilim anlayışını etkilemiştir. Türkdoğan, kendi çalışmalarında sıklıkla pozitivist metodu kullanmıştır. Bilimin nasıl yapılacağına yönelik maddeleri sıralarken Viyana Okulu'na oldukça yakın bir düşünce yapısındadır. Viyana Okulu'nun "yalnızca var olan ve dünyevi olanı araştırabiliriz"

düşüncesi ile bilimsel bilgiye ulaşma kriterlerinden "var olanı araştırabiliriz" birebir uyumludur. Türkdoğan, kendi düşünce yapısını oluştururken birbirine tam zıt olan farklı düşünceleri bir araya getirmiştir. Böylelikle çelişkilerden meydana gelen bir uyumu yakalamaya çalışmıştır.

Türkdoğan, bilimi ve bilimsel metodu önemsemiştir. Bilimin tarihine önem vermiştir. Kendisini yalnızca sosyal bilimler ile sınırlamamıştır. Doğa bilimlerine de önem vermiştir. Doğa bilimlerinin sosyal bilimleri ne ölçüde etkilediğini açıklamaya çalışmıştır. Bilimin yalnızca tek bir kültür çevresi içerisinden çıktığı düşüncesine itirazlarda bulunmuştur. Bilimin temellerinin Doğu coğrafyasında bulunduğunu belirtmiştir. Uzak Doğu'nun bilimsel icatlarının Batı'ya yayılmasıyla bilimin geliştiğini söylemiştir. İslam Dünyası'nın Reform ve Rönesans'ın ortaya çıkmasında önemli rolünün olduğunu düşünmüştür. Doğu coğrafyasından yapılan çevirilerin Batı Dünyasını etkilediğini söylemiştir. Batı dünyasının bu bilgiyi alıp sistematize etmesi sonucu günümüz bilim anlayışının şekillendiğini iddia etmiştir. Bilimin tarih boyunca her zaman aynı kalmadığını söylemiştir. Bilimin hareketli bir sistem olduğunu düşünmüştür. Doğa bilimleri ile sosyal bilimlerin tarih içinde birbiri ile etkileşim halinde olduğuna dikkat çekmiştir. Bilimsel bilginin nasıl ortaya çıkarıldığına dair düşünceleri irdelemiştir. Bilimsel bilginin süreç içerisinde farklı şekillerde ortaya çıktığını söylemiştir. Bu bakımdan Türkdoğan hem Viyana Okulu'nu önemsemiş hem de Popper'ın düşüncelerini benimsemiştir. Birbirine zıt olan bu iki düşünce tipi Türkdoğan'ın metodu içerisinde yer bulmuştur. Türkdoğan, zaman zaman Viyana Okulu'nun ilkelerini kullanmıştır. Ancak zaman zaman da Popper'ın Viyana Okulu'na olan eleştirilerine katılmıştır. Farklı düşünce tarzları Türkdoğan'ın metodunda bir araya gelmiştir. Bilimin tüm toplumların ortak ürünü olduğunun altını çizmiştir. Bu bakımdan Türkdoğan, hem mevcut bilim tarihine yönelik kendi fikirlerini ortaya koymuş hem de hâlihazırda var olan fikirleri eleştiri süzgecinden geçirmiştir. Bilime ve bilim tarihine önem veren Türkdoğan, eserlerinde de sıklıkla bu duruma işaret etmiştir. Belirttiği fikirler sayesinde Türkdoğan, bilime ve bilim tarihine katkılar sunmuştur.

2.2. Metodu

Türkdoğan, metodoloji konusuna önem vermiştir. Metoda ve onun uygulanmasına yönelik titizlik göstermiştir. Hem araştırma metodunun nasıl olması gerektiğini göstermiş hem de onu kurallarına uygun şekilde kullanmıştır. Bunu yaparken birçok farklı metodu harmanlamıştır. Türkdoğan'ın araştırmaları farklı kuramları ve metotları bir arada bulundurmuştur (Türkdoğan ve Gökçe, 2012, s. 39). Araştırmalarını gerçekleştirirken yalnızca tek bir metot ve kurama bağlı kalmamış ve farklı kuramlara da yer vermiştir. Tek bir metot ve kuramın her zaman için yetersiz kalacağını belirten Türkdoğan, farklı metot ve kuramları kendi saha araştırmalarında sıklıkla kullanmıştır.

Türkdoğan, kendi metodunu ortaya koyarken birçok farklı ekolden etkilenmiştir. Bu ekollerin ilki Pozitivist ekoldür. Türkdoğan, özellikle Durkheim ve Ziya Gökalp'in düşüncelerinden sıklıkla etkilenmiştir. Bu iki ismin düşüncelerini kendi eserlerinde kullanmıştır. Düşünsel boyutun ötesinde yöntem olarak da pozitivist ekolün metotlarından yararlanmıştır. Sıklıkla saha araştırmaları yürüten Türkdoğan, pozitivist ekolün benimsediği tüm metotlardan faydalanmıştır. Çalışmalarında gözlem ve anketi kullanmıştır. Pozitivist ekolün topluma ve bireye bakışını benimsemiştir. Toplumun birey üzerindeki baskısını kabul etmiştir. Toplumun, tarihin ve kültürün bireyi şekillendirdiğini söylemiştir (Türkdoğan, 2015h, s. 32). Böylelikle Türkdoğan, pozitivist ekolün düşüncelerinden faydalanmıştır.

Örneğin Türkdoğan, kültür farklılaşmaları konusuna eğilirken Durkheim-Gökalp çizgisi içerisinde hareket etmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nu incelediği eserinde tarihsel birçok kaynağı kullanırken aynı zamanda saha çalışmalarına da ağırlık vermiştir. Türkdoğan, özellikle Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki illerinde gerçekleştirmiş olduğu saha çalışmaları sayesinde Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin sosyal yapısını ve kültürünü analiz etmeyi amaçlamıştır. Bunu gerçekleştirirken de Ziya Gökalp'in *Türk Medeniyet Tarihi* isimli çalışmasına önem vermiştir. Kendi çalışmalarında da Ziya Gökalp'in metodunu sıklıkla kullanmıştır. Örneğin Erzurum'da sağlık-hastalık konusuyla ilgili yaptığı çalışmada anket ve görüşme metotlarına yer vermiştir (Türkdoğan, 1988e, s. 22). Doğu Anadolu Bölgesi'nin aşiret-kabile yapılanması üzerine gerçekleştirdiği çalışmada ise (Türkdoğan, 1990b, s. 115) aşiret ileri gelenleri ile birebir görüşmelerde bulunmuştur.

Öncesinde aşiretin tarihi ve yapısı ile ilgili araştırmalarda bulunsa da görüşmeler neticesinde farklı sonuçlara ulaşılabilmiştir. Türkdoğan, pozitivist bir bakış açısı ile görüşmeler gerçekleştirmiştir. Türkdoğan, kendi araştırmaları için pozitivist metodun hangi yöntemlerine ihtiyacı varsa onları kullanmaktan çekinmemiştir.

Türkdoğan'ın metodu içerisinde yer tutan bir diğer ekol ise Marxist ekoldür. Türkdoğan yazılarında sıklıkla Marx'a karşı çıkmıştır. Ancak Marx'ın devamcıları olarak görülen isimlerin fikirlerinden de etkilenmiştir. Her ne kadar Marx'ın tarihsel açıklamasını reddetse de Marx'ın devamcılarından sayılan Wright Mills'in düşünceleri onun üzerinde etkili olmuştur. Mills'in düşüncelerine ek olarak Oscar Lewis'in de fikirleri Türkdoğan için önemli olmuştur. Mills'in iktidar seçkinlerine yönelik görüşleri Türkdoğan için önem arz etmiştir (Türkdoğan, 2011c, s. 85). Lewis'in yoksulluk kültürü üzerine olan görüşlerine ise Türkdoğan çalışmalarında yer vermiştir. Böylelikle aslında Marx'ı ciddi ölçüde eleştiren Türkdoğan'ın Marxist ekolden de etkilendiği görülmektedir. Türkdoğan'ın düşüncelerinin şekillenmesinde Marxist ekol önem arz etmiştir.

Marxist bakış açısının toplumu açıklama yöntemini Türkdoğan yeri geldikçe kullanmıştır. Topluma sınıfsal açıdan bakan Marxist düşünce, Türkdoğan'ı da etkilemiştir. Türkdoğan, Türk toplumu içerisinde aydınları farklı ve üst bir sınıf olarak görmüştür (Türkdoğan, 1993a, s. 24). Araştırmalarını kaleme alırken üst sınıflar ve alt sınıflar kavramlarını sıklıkla kullanmıştır. Aydın sınıfın toplumun elit tabakasını oluşturduğunu ve alt tabakalardan ayrıldığını söylemiştir. Üst sınıfa yönelik çalışmalarına ek olarak alt sınıflara yönelik araştırmalarda da bulunmuştur. İstanbul gecekonduları üzerinde gerçekleştirdiği çalışmalarında gecekondu halkını alt sınıf olarak tanımlamıştır (Türkdoğan, 2006b, s. 13). Görüldüğü üzere, Türkdoğan, Türk toplum yapısını açıklarken Marxist terimlere ve açıklamalara yer vermiştir. Marx'ı ve düşüncelerini sıklıkla eleştiren Türkdoğan, Marxist bakış açısını da kullanmaktan geri kalmamıştır. Türk toplumunu açıklarken zaman zaman Marxist bakış açısından yararlanmıştır.

Türkdoğan önemli bir isim olan Max Weber'den de etkilenmiştir. Onun hermeneutik düşünce yapısını ve metodunu benimsemiştir. Weber'in, yorumlamaya ve toplumu anlamaya çalışırken tarihsel perspektife başvurmasına olumlu yaklaşmıştır. Bu düşünce şeklinin toplumun anlaşılmasında önem arz ettiğini savunmuştur. Weber'in

toplumları açıklama metodunu yakından takip etmiştir. Weber'in düşüncelerinin ülkemiz için geçerliliğini sorgulamıştır. Ülkemiz için geçerliliğinin yanında İslam dünyası için de geçerli olup olmadığına da bakmıştır. Bu değerlendirmelerini *İslam Değerler Sistemi ve Max Weber* isimli eserinde toparlamıştır. Böylelikle Weber'e ve onun metoduna ne kadar önem verdiğini ortaya koymuştur (Türkdoğan, 2016b, s. 23).

Türkdoğan, anlamacı-yorumlamacı bir metot izlemiştir. Toplumsal olayların anlaşılması ve doğru bir biçimde yorumlanmasını önemli görmüştür. Sosyal bilimler için anlamanın ve yorumlamanın öneminden söz etmiştir. Pozitivist anlamda anket ve deney gibi birçok metodu kullanmış olmasına rağmen bunların yorumlanmasının da önemli olduğunu söylemiştir. Anlayıp yorumlayabilmek için detaylı bir zihinsel sürecin gerekli olduğunu belirtmiştir. Türkdoğan, bu konuda Max Weber'den sıklıkla söz etmiştir. Anlama ve yorumlanın önemini Weber üzerinden detaylıca anlatmıştır (Türkdoğan, 2016b, s. 13).

Türkdoğan, Weber'in bakış açısına çalışmalarında yer vermiştir. Özellikle dinin toplumsal yaşama etkisi üzerine olan düşüncelerini benimsemiştir. Günümüz toplumunu yorumlarken Weber'ci bakış açısından faydalanmıştır. Örneğin günümüzde tüm dünyada yeni dini hareketlerin ortaya çıktığını söylemiştir (Türkdoğan, 1997c, s. 34). Türkdoğan, dünyadaki yeni dini hareketlerin insan yaşantısına ve alışkanlıklarına nasıl etkilerde bulunacağını açıklamaya çalışmıştır. Özellikle Uzak Doğu'ya olan ilginin artması ile Zen, Buda gibi dinlerin yayıldığını belirtmiştir. Türkdoğan, insanların kendi kültür çevrelerinden çıkıp bu 'yeni' dini öğretilerin davranış kalıplarına adapte olduklarını belirtmiştir. Yoganın, Batı toplumları için farklı bir deneyim olduğunu söylemiştir. Türkdoğan'a göre, Batı dünyasındaki yoga, kendi varoluşunu arayan bireyin yolculuğudur. Böylelikle aslında Batı toplumunda var olmayan bir düşünce şekli Batı dünyası içerisine girmiştir. Türkdoğan, Weber'in tarihsel perspektife yönelik görüşlerini de benimsemiştir. Türk toplumunu ve sorunlarını açıklarken tarihsel bakış açısını da eserlerinde kullanmıştır. Türkdoğan, tarihsel perspektif içerisinde toplumun kutuplaşmasını açıklamaya çalışmıştır. Örneğin Osmanlı İmparatorluğu döneminde gerçekleşen Celali isyanların günümüz kutuplaşmasının temelini oluşturduğunu söylemiştir (Türkdoğan, 1988c, s. 21). Türkdoğan, günümüz olaylarının anlaşılıp yorumlanabilmesi için tarihsel ve dini bakış açılarına ihtiyaç olduğunu söylemiştir.

Kendi araştırmalarında da bu hususlara dikkat etmiştir. Türkdoğan, Türk toplumunu açıklamada Weber'ci görüşe önem vermiştir.

Türkdoğan, toplum içerisinde uyumu aramıştır. Toplumda uyum olması gerektiğini düşünmüştür. Sağlıklı bir toplumun çatışmadan uzak olması gerektiğini belirtmiştir. Bu fikirlerinin temelinde de Talcott Parsons ve Herbert Spencer vardır. Yapısal-işlevsel ekolün Türkdoğan üzerinde önemli etkileri olmuştur. Türkdoğan, toplumun belirli kurumlar dâhilinde var olabildiğini savunmuştur. Aile, ekonomi, din, eğitim gibi kurumlar sayesinde toplumsal yaşamın mümkün olduğunu düşünmüştür. Karşılıklı etkileşimin bu kurumlar dâhilinde meydana geldiğini ve şekillendiğini söylemiştir. İnsanın toplum içerisinde belirli çerçevelerde hareket etmesinin nedenini bu kurumların işlevlerine bağlamıştır (Türkdoğan, 2015c, s. 27). Toplumsal kurumların ya da sistemlerin insanı sosyal bir varlık haline getirdiğini söylemiştir. Türkdoğan kendi düşünce sistemini yaratırken yapısal-işlevsel ekole önem vermiştir. Bu ekolün düşüncelerini kendi düşünce dünyası içerisinde kullanmıştır.

Türkdoğan, yapısal-işlevsel ekolün bakış açısını benimsemiştir. Toplumun uyum içerisinde olması gerektiğine inanmıştır. Toplum, farklı kurumlar çerçevesinde dengede olmalıdır. Bu yüzden aile, ekonomi, din kurumlarına özellikle önem vermiştir. Türk aile tipolojisinin açıklanması ve anlaşılması gerektiğini söylemiştir (Türkdoğan, 1990c, s. 6). Türkdoğan'a göre, Türk toplumunun anahtar kurumu ailedir. Bu yüzden Türk aile tipolojisinin tarihsel mirasına sahip çıkılması gerekmektedir. Aile içerisinde kadına ve erkeğe eşit önem verilmiştir. Orta Asya Türk geleneğine göre erkeğin evde olmadığı durumlarda evi kadın yönetmiştir. Bu durum yalnızca ev ile sınırlı kalmamış zaman zaman kavimler düzeyine de yükselmiştir. Bu bilgiler ışığında toplumun aile kurumunun güçlendirilmesi gerektiğine inanmıştır. Türkdoğan, her kurumun toplumu derinden etkileyeceğinin farkındadır. Bu yüzden aile kurumuna önem verdiği kadar ekonomi kurumuna da önem vermiştir (Türkdoğan, 1999g, s. 22). Bir toplumun ekonomisi, toplumu ayakta tutabilecek önemli güçlerden birisidir. Ekonomik kalkınma hamleleri toplumun davranış biçimini de etkilemektedir. Her kurum bir diğerini etkilemekte ve böylece adeta kartopu etkisi ile ilerlemektedir. Türkdoğan, toplum içerisinde uyumun nasıl yakalanacağına önem göstermiştir. Toplumu belirli kurumlar çerçevesinden görmüş ve onu bir arada tutmaya gayret göstermiştir. Böylelikle Türkdoğan, yapısal-işlevsel ekolün açıklamalarına ve metotlarına yer vermiştir.

Türkdoğan, saha araştırmalarını, insanı ve onun eylemlerini anlayabilmek amacıyla gerçekleştirmiştir. Saha araştırmalarının temel amacının bu olması gerektiğini savunmuştur. Bir araştırmacının saha çalışması yapması ancak ve ancak toplumu anlamak amacıyla gerçekleşmelidir (Türkdoğan, 2000h, s. 14). Bu yüzden Türkdoğan, saha çalışmaları gerçekleştirirken her zaman için araştırdığı grubu anlama amacı gütmüştür. Önemli olanın toplumu anlamak olduğunu savunan Türkdoğan, kendi metodunu anlamak üzerine kurmuştur.

Türkdoğan, bilimsel araştırma sürecinde gözlemleri etkileyen önyargıların her daim farkında olmuştur. Gözlemlerin, gözlemcinin bakış açısıyla şekillendiğini belirtmiştir. Gözlemcinin mevcut gerçeği her daim göremeyebileceğini düşünmüştür. Bu durumu Francis Bacon'ın görüşleri ile desteklemiştir. Bacon bilimsel araştırmada gerçeği ortaya çıkarmaya engel olan bazı putlardan söz etmiştir. Türkdoğan'ın işaret ettiğine göre bu putlar araştırmacının gerçeği net olarak görememesine neden olmaktadır. Bu putların ya da bu önyargıların, geçmişle ve kültürle apaçık bir ilişkisi bulunmaktadır. Araştırmacının önyargıları, kendi kültür çevresi içerisinde meydana gelmiştir. Araştırmacı bir alana yönelik ön bilgilerini kendi ön yargıları ile şekillendirmektedir. Ancak araştırma sahasına indiğinde bu önyargıların ortadan kalkması gerekmektedir. Türkdoğan, bu sürecin kolay bir şekilde gerçekleşemeyeceğini söylemiştir. Ancak yapılması gerekenin de bu olduğunu belirtmiştir. Araştırmacı her ne kadar önyargılara sahip olsa dahi araştırma içerisine bu önyargıları katmamalıdır (Türkdoğan, 2016a, s. 76-78). Bu yüzden Türkdoğan araştırmacının kendisini ön yargılardan kurtarması gerektiğine inanmıştır.

Türkdoğan, bir araştırmacının araştırmaya başlamadan önce araştırma konusunu belirlemesi gerektiğini söylemiştir. Araştırma konusu netleşmeden araştırmaya başlamak, araştırmacıyı fazlasıyla yoracaktır. Konunun netleşmemiş olması araştırmacının gideceği yolu bulamamasına yol açacaktır. Bu yüzden Türkdoğan'a göre, öncelikle araştırma konusu net bir şekilde belirtilmelidir. Araştırma konusunun belirlenmesinden sonraki en önemli aşama temel varsayımların üretilmesidir (Türkdoğan, 2016a, s. 25). Türkdoğan'a göre, varsayımlar bir araştırma için temel niteliktedir. Bilimsel araştırma yapılırken araştırmacı, belirli varsayımlardan hareket etmek durumundadır. Türkdoğan, varsayımların araştırma için kilit öneme sahip olduğunu belirtmiştir.

Türkdoğan, varsayımların önemini kendi çalışmalarında da dile getirmiştir. Saha araştırmalarına başlamadan önce muhakkak varsayımlarla sahaya inmiştir. Gerçekleştirmiş olduğu saha araştırmalarında her daim kendi varsayımlarını sorgulamıştır. Örneğin, Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan halkın toplumun geneline uyum sağlayamadığı varsayımıyla araştırmalar gerçekleştirmiştir. Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin "büyük toplum" uyum sağlayamadığını söylemiştir (Türkdoğan, 2009a, s. 11). Bunun nedenlerini araştırmak için sahaya inmiş ve araştırmalarda bulunmuştur. Böylelikle ortaya atmış olduğu temel varsayımın doğruluğunu araştırmış ve sonuçlar elde etmiştir. Neticede, kendi varsayımının bilimsel geçerliliği konusuna açıklık getirmiştir.

Türkdoğan, başka bir çalışmasında sağlık konusunun sosyal bir çalışma alanı olduğunu belirtmiştir. *Toplumsal Yapı ve Sağlık Hastalık Sistemi* isimli çalışmasında tıp alanına yönelik olduğu düşünülen sağlık konusunun aslında sosyal bilimler için ne derece önemli olduğunu belirtmiştir. Türkdoğan'ın varsayımına göre sağlık-hastalık sistemi sosyal bir konudur. Sağlıklı insan ile hastalıklı insanın toplum içerisindeki konumu hakkında araştırmalarda bulunmuştur. Toplum içerisinde kimin hasta olarak görüldüğü kimin sağlıklı olduğunun topluma göre değiştiğini söylemiştir. Toplumların özellikle geleneksel tedavi süreci içerisinde aynı hastalıklara farklı tedaviler uyguladığını gözlemlemiştir. Hastalığın tedavi sürecinde farklı seviyelerde tedaviler uygulandığını görmüştür. Tüm bunlarla birlikte sağlık-hastalık sisteminin yalnızca tıp alanını ilgilendirmediğini belirtmiştir (Türkdoğan, 2006d, s. 13). Türkdoğan, sağlık-hastalık konusunun sosyolojinin temel meselelerinden birisi olduğu varsayımını kanıtlamaya yönelik çalışmalar ortaya koymuştur. Bunu yaparken de kendi varsayımlarını belirleyerek saha çalışmalarına yönelmiştir.

Türkdoğan, sosyolojinin saha çalışmalarına yönelmesi gerektiğini belirtmiştir. Türkdoğan'a göre, Türk toplumunun anlaşılması ve açıklanabilmesi için saha çalışmalarına dönmek şarttır. Günümüzde sosyolojinin, yalnızca teorik alana itilerek toplumdan uzaklaştığını düşünmüştür. Toplumdan kopuk bir sosyoloji anlayışı olamayacağını söylemiştir. Türk toplumunun izahını saha araştırmalarında görmüştür. Bu yüzden de kendisi hayatının büyük bir kısmını saha çalışmaları yaparak harcamıştır. Türk toplumunun sorunlarını anlamak ve çözüm yolları getirmek amacıyla saha çalışmaları yürütmüştür (Türkdoğan, 2020a, s. 59). Kendi öğrencilerine de saha

çalışmaları sürdürmelerini öğütlemiştir. Türk toplumunun değişen dinamiklerini anlayabilmek için saha çalışmalarından başka çözümün olmadığını belirtmiştir.

Türkdoğan, kendi araştırma yöntemi içerisinde saha araştırmalarına büyük önem göstermiştir. Türkdoğan'ın her zaman için amacı ülkemizin içerisinde bulunduğu sorunları çözüme kavuşturmak olmuştur. Bu yüzden, saha çalışmalarına ağırlık vererek ülke insanının yaşamlarına dokunmuştur. Ortaya konulan sorunun kaynağına inmeye ve sorunu çözmeye gayret etmiştir. Bunu gerçekleştirirken de iki temel yöntem olduğunu söylemiştir. Bunlardan birincisi etik araştırma yöntemidir. Bu yönteme göre araştırmacı kendi bilgisi dâhilinde araştırma grubuna bakış sergilemektedir. Kendi bilgilerinin doğruluğunu ispat etmeye ve grubu bu şekilde anlamaya gayret etmektedir. Etik yaklaşım içerisinde bilim adamı merkez konumdadır. Türkdoğan'ın belirtmiş olduğuna göre etik yaklaşımda bilim insanı kendisini adeta bir hakem olarak görmekte ve her kültüre eşit mesafede bulunduğunu söylemektedir (Türkdoğan, 2015c, s. 629). Kısacası etik gözlemde araştırmacı bir dış göz olarak topluluğu incelemekte ve sonuçlar çıkarmaktadır.

İkinci bir yaklaşım türü olarak ise Türkdoğan, emik yaklaşım şeklini göstermiştir. Emik yaklaşıma göre araştırmacı kendi düşüncelerinden bağımsız olarak konulara grubun bakış açısından bakmaya çalışır. Araştırmacı, kendisini araştırdığı halkın bir ferdi olarak görüp onların duygu ve düşüncelerini anlamaya çalışır. Türkdoğan'ın sıklıkla başvurduğu yöntem de budur. Türkdoğan, çalışmaları esnasında araştırdığı grupların içerisinde bulunarak onlar gibi düşünmeye ve dünyaya onların gözünden bakmaya çalışmıştır. Bu çalışma şeklini seçmesinin ana nedeni ise gerçeğin ancak böyle kavranabileceğine inanması olmuştur (Türkdoğan ve Gökçe, 2012, s. 282). İçinde bulunduğu topluluk gibi hareket ederek, onlar gibi davranarak o grupların yaşam şekillerini ve düşüncelerini anlamak istemiştir. Emik yaklaşımı tercih etmesinin nedeni de budur.

Türkdoğan, etniklik konusuna önem vermiştir. Etnik grupların ülkenin bütünleşmesi sürecinde ne durumda olduğu konusuyla ilgilenmiştir. Türkdoğan, etniklik konusuna emik yaklaşımı tercih ederek bakmıştır. Türkdoğan'ın emik yaklaşım yöntemi ile çalışmalarda bulunduğu araştırmalarından bir tanesi Zazalar ve Kürtler üzerine olan çalışmasıdır. Türkdoğan, ülkemiz Zazalarının ve Kürtlerinin toplumsal yapısı, yaşam şekli, düşünce biçimlerini öğrenebilmek ve açıklayabilmek için emik yaklaşım

yöntemini tercih etmiştir. 11 il arasında gerçekleştirdiği çalışmasında Zazaların ve Kürtlerin yaşam şekilleri hakkında detaylıca bilgi toplamıştır. Bu gruplar hakkında detaylı bir teorik çalışmanın ardından saha çalışmalarına yönelmiştir. Saha araştırmalarında kendi görüşleri ve düşünüş yapısını olabildiğince gizleyerek Zazalar ve Kürtlerin asıl düşünce yapısına odaklanmıştır (Türkdoğan, 2015f, s. 27). Zazalar ve Kürtlerin söylediklerini benimsemeye çalışmıştır. Araştırdığı grupları anlama isteği içerisinde olmuştur. Onların söylediklerinin ve düşündüklerinin arkasında yatan sebepleri bulmaya çalışmıştır. Böylelikle sahaya gitmeden önce kendisinde bulunan bilgilerin ona önyargı yaratmasını engellemiştir. Türkdoğan'ın etniklik konusundaki bir başka çalışması ise Alevilik-Bektaşilik üzerinedir. 17 şehirde ve 45 kasaba yürütülen bu çalışma ülkemiz Alevilerinin ülke bütünleşmesindeki rollerini ve durumlarını anlatmıştır. Türkdoğan, Alevi grupların yüzyıllardır kendilerini dışlanmış olarak hissettiklerini söylemiştir. Bu durumun bütünleşme açısından sorunlarını ortaya koymaya çalışmıştır. *Alevi-Bektaşi Kimliği* (Türkdoğan, 1995a, s. 6) isimli bu çalışma Türkdoğan'ın metodunu açık bir şekilde göstermiştir. Türkdoğan, emik çalışma yöntemi sayesinde bu çalışmaların daha sağlıklı ilerlediğini düşünmüştür. Etniklik konusunda yapılacak olan çalışmaların da bu perspektiften yürütülmesi gerektiğine inanmıştır.

Türkdoğan'ın etniklik konusunda gerçekleştirdiği bir diğer çalışma ise *Malakanlar'ın Toplumsal Yapısı* (Türkdoğan, 2005c, s. 7)'dır. Türkdoğan, ülkemiz içerisinde hem etnik köken hem de din bakımından "büyük toplum"dan farklı olan bu grup üzerine çalışmalarda bulunmuştur. Türkdoğan'a göre, Malakanlar, Kars bölgesini değiştirmiş ve yenilikler getirmiştir. Bu bölgedeki halkın Malakanlar'a karşı kötü bir tutumu olmadığını söylemiştir. Bu sebeplerle Malakanlar'ın "büyük topluma" yönelik sorun teşkil etmediklerini belirtmiştir. Türkdoğan, etniklik konusuna ülke bütünleşmesi açısından önem vermiştir. Çalışmalarında da bu durum görülmektedir.

Türkdoğan, saha çalışmalarına başlamadan önce o alana yönelik yapılmış olan çalışmaları incelemiştir. Literatürde bulunan bilgileri kendi çalışması için verimli olacak şekilde biriktirmiştir. Araştırma yapacağı grup ve grubun tarihi hakkında ön araştırmada bulunmuştur. Sahaya belirli bir bilgi birikimi ile inerek çalışmasının daha detaylı olacağına inanmıştır. Türkdoğan, teorik ön araştırma sürecini gecekondu çalışmaları sırasında gerçekleştirmiştir. Türkdoğan, ülkemizin önemli bir dönüşüm sürecine sebep olan gecekondu olgusu üzerinde durmuştur. Türkdoğan, gecekonduları büyük bir

dönüşümün ürünü olarak görmüştür. Bu duruma açıklık getirebilmek ve gecekondu yaşamını-diğer bir kullanımıyla yoksulluk kültürü alanını- açıklayabilmek amacıyla Erzurum, İstanbul, Ankara ve Gebze gecekondularında çalışmalar sürdürmüştür. Türkdoğan saha çalışmalarına başlamadan önce köyden kente göçün sebepleri üzerinde durmuştur. Köydeki vatandaşların neden kalkıp şehirlere göç ettiğini incelemiştir. Sonrasında başka ülkelerde özellikle Batı Avrupa ve Latin Amerika ülkelerindeki gecekondulaşma süreci üzerine olan çalışmalara odaklanmıştır (Türkdoğan, 2006b, s. 49). Türkdoğan, 1800'lü yıllardan itibaren bu süreci yaşamaya başlamış ülkelerdeki gecekondu çalışmalarını dikkatle incelemiştir. Yabancı kaynakları araştırdıktan sonra ülkemizde gecekondular üzerinde yapılan çalışmalara odaklanmıştır. Böylelikle gecekonduların araştırılması süreci Türkdoğan için başlamıştır.

Türkdoğan'ın üzerinde önemle durduğu bir başka alan ise iş ve işçi kültürüdür. Bu alana yönelik yurtiçi ve yurtdışında gerçekleştirilmiş çalışmaları bulunmaktadır. Türkdoğan, bu konudaki çalışmalarını gerçekleştirmeden önce detaylı bir masa başı çalışması yapmıştır. Ancak bu çalışmaların mutlak doğru olmadığını düşünmüştür. Bu yüzden saha çalışmalarına ağırlık vermiştir. Sahada karşısına çıkan durumların teorik bilgilerini dönüştürmesine izin vermiştir. İşçiler ve işverenlerin gerçek tutumlarını öğrenebilmek amacıyla emik yaklaşım türünü çalışmalarında uygulamıştır. Türkdoğan Türkiye'de gerçekleştirdiği çalışmalarında işçilerin dünya görüşleri ve bakış açılarına odaklanmıştır. İşçinin hem iş yerine hem patrona hem de diğer işçilere karşı nasıl bir tutum sergilediğini incelemiştir. Burada ağırlık verdiği bakış açısı işçilerin bakış açısı olmuştur (Türkdoğan, 2015c, s. 629). Çalışmanın merkezine bilim insanını değil işçileri yerleştirmiştir. Böylelikle çalışma masa başında öğrenilen bilgilerle ve araştırmacının önyargıları ile sınırlanmamıştır. İşçilerin gerçek tutumlarını öğrenebilmek amacıyla sıklıkla işçileri düşüncelerini söylemeye teşvik etmiş ve asıl düşünce şekillerini ortaya çıkarmaya çalışmıştır.

Türkdoğan'ın Almanya'daki işçiler üzerine gerçekleştirdiği çalışmada (Türkdoğan, 1973) ise Türk kökenli işçilerin oradaki durumları araştırılmıştır. İşçilerin değişen ekonomik durumları ve oradaki kültüre adapte olma dereceleri incelenmiştir. Türkdoğan, işçilerin durumunun araştırılmasına özen göstermiştir. Türkdoğan'ın işçilerin ve işçi kültürünün anlaşılması için ortaya koyduğu emik yaklaşım çalışmalarının sağlığını olumlu yönde etkilemiştir.

Türkdoğan'ın üzerinde önemle durulması gerektiğini düşündüğü bir başka alan ise ülkemizdeki şiddet sorunudur. Türkdoğan, terör ve şiddet olaylarının ülkemiz açısından ciddi bir sorun olduğunu belirtmiştir. Bu sorunların incelenmesi için çalışmalar yapmıştır. Terör ve şiddet olaylarının nedenlerini ve çözüm yollarını araştırmıştır. Ülkemiz araştırmalarının ise bu konuda çok yetersiz olduğunu söylemiştir. Çünkü Türkdoğan'a göre, bu araştırmalar emik yaklaşımdan uzaktır. Ülkemizde şiddeti gerçekleştiren grubun gözünden olaylara yaklaşmak yerine o gruba karşı tam cephe alma durumu vardır. Türkdoğan, bu tutumun hatalı olduğunu belirtmiştir. Özellikle gelişmiş olan Batılı ülkelerde şiddet olaylarının incelenmesi için komisyonlar kurulduğunu söylemiştir (Türkdoğan, 1985b, s. 68). Ülkemiz için ise böylesi komisyonların kurulmadığını belirtmiştir. Şiddet olayları, basit bireysel suçlar olmaktan ziyade önemli toplumsal problemlere işaret etmektedir. Türkdoğan da durumun bu şekilde olduğunu ve toplumsal çözümler sunabilmek amacıyla şiddet komisyonlarının kurulması gerektiğini söylemiştir. Bu komisyonların emik yaklaşım metodu sayesinde uzlaşmacı bir profil izlemeleri gerektiğini söylemiştir. Ancak bu uzlaşmanın devletin ana ilkelerinden taviz vermemek şartıyla olması gerektiğini belirtmiştir. Türkdoğan'ın sıklıkla üzerinde durduğu öneri anlamacı-yorumlamacı yaklaşımın sergilenmesidir. Şiddetin toplumsal bir sorun olduğunu belirten Türkdoğan, ülkemizin şiddet sorunlarına yorumlayıcı bir perspektiften yaklaşmadığını söylemiştir (Türkdoğan, 1993c, s. 13). Türkdoğan, şiddet konusundaki araştırmaların emik yaklaşım ile yapılması gerektiğine inanmıştır. Ülkemizin böylesi yaklaşımlardan uzak olduğunu söylemiştir. Türkdoğan, şiddet olaylarında çözüme gidilebilmesi için her iki tarafın da yeteri kadar anlaşılması gerektiğine inanmıştır.

Görüldüğü üzere, Türkdoğan, çalışmalarında sıklıkla emik yaklaşımı tercih etmiştir. Emik yaklaşımın incelenen grubun yapısını ve düşünce şeklini anlamada etik yaklaşıma göre daha faydalı olduğunu söylemiştir. Emik yaklaşım sayesinde araştırmacı, grubun yapısını daha iyi ve doğru şekilde kavrayabilmektedir. Grubun asıl düşünce şeklini emik yaklaşım sayesinde anlayabilmek mümkündür. Etik yaklaşımda araştırmacı bazı önyargılar yüzünden grubun davranış ve düşünüşlerini net olarak açıklayamayabilmektedir. Ancak emik yaklaşım ile birlikte grubun davranışlarının gerçek sebepleri ortaya çıkabilmektedir. Hiçbir toplumsal norm grup içerisinde gereksiz yere bulunmamaktadır. Her davranış ve düşünüş şeklinin mantıklı bir altyapısı vardır.

Türkdoğan da bu ana nedeni keşfedebilmek için çalışmalarında sıklıkla emik yaklaşım metodunu kullanmıştır.

Türkdoğan'ın araştırma alanlarından bir diğeri sosyal değişmedir. Türkdoğan, tarih içerisinde toplumların değiştiğini düşünmüştür. Bu değişimin birçok farklı sebebi olduğunu belirtmiştir. Bu sebeplerin ortaya çıkarılması için de bazı kasabalar ve köylerde araştırmalarda bulunmuştur. Bu araştırmaların ilki Erzurum ve çevresinde gerçekleşmiştir. Erzurum'un Türkdoğan'ın hayatında önemli bir yeri vardır. Hayatının bir dönemini Erzurum'da geçirmiştir. Bu yüzden Erzurum üzerindeki dönüşümü araştırmış ve kendi gözlemlerinden de söz etmiştir. Ancak yalnızca kendi yaşadıklarıyla sınırlı kalmamıştır. Türkdoğan, Erzurum'un sekiz farklı köyüne ziyaretlerde bulunmuş ve buralarda bilimsel çalışmalar düzenlemiştir. Gitmiş olduğu köylerin zaman içerisindeki değişimlerini gözlemleme imkânı bulmuştur. Türkdoğan, bu sekiz adet köye gitmeden önce köy ve köylüler hakkında bilgi toplamıştır. Köylerin tarihçeleri ile yakından ilgilenmiştir. Köyün tarihinin günümüz geçim kaynakları üzerinde ve dolayısıyla yaşam şekilleri üzerinde önemli etkilere sahip olduğunu belirtmiştir. Örneğin bazı köylerin önemli tarihsel geçmişleri bulunurken bazı köylerin ise geçmişleri çok eskiye gitmemiştir. Türkdoğan, bu farkın insanların yaşam şekilleri üzerinde de önemli etkilere sahip olduğunu gözlemlemiştir (Türkdoğan, 2017a, s. 23 ve 40). Böylelikle Türkdoğan, daha sahaya inmeden köyler hakkında birçok bilgi edinerek araştırmasını daha başlangıçta kuvvetlendirmeye çalışmıştır. Araştırmacının ön bilgi ile sahaya inmesinin onun araştırma sürecinde faydasına olduğunu söylemiştir.

Türkdoğan, *Sosyo-Kültürel Bölge Monografileri* isimli eserinde ise iki farklı bölgeyi kıyaslamıştır. Karadeniz'in bir kasabası olan Beşikdüzü ile Ege'nin bir ilçesi olan Dursunbey'i kıyaslamıştır. Bu iki bölgenin zaman içerisinde gerçekleştirmiş olduğu değişim Türkdoğan'ın dikkatini çekmiştir. Farklı ekonomik temellere kurulmuş olan bu iki farklı bölgenin durumu Türkdoğan için önem arz etmiştir. Beşikdüzü'nün fındık ve çaya dayalı ekonomisi ile Dursunbey'in elma ve ormana dayanan ekonomileri onları farklı yaşam koşullarına yöneltmiştir. Türkdoğan coğrafi ve ekonomik olarak farklı olan bu bölgeleri araştırmadan önce orada yaşayan halkın kökenlerini araştırmıştır. Bu bölgelere insanların nerelerden ve ne şekilde geldiğini öğrenmek istemiştir. Dursunbey'in 1300'lü yıllara dayandığını belirtmiştir. Dursunbey tarih boyunca önemli ticaret güzergâhları üzerindedir. Beşikdüzü ise önemli bir liman kentine

çok yakındır. Günümüzde Trabzon ilinin sınırları içerisinde kalmakla birlikte Yavuz Sultan Selim'in annesine ait bir vakıf bölgesi olarak önem kazanmıştır. Sonrasında birinci dünya savaşı ile birlikte önemli sayıda göç vermiş olmasına rağmen iki yıl sonra gidenlerin büyük çoğunluğu geri dönmüştür. Türkdoğan bu bilgileri edinerek sahaya gittiğinde kafasında belirli bir düşünce şekillenmiştir. O bölgelerin özellikle tarihi ve coğrafi bilgileri Türkdoğan'ın çok işine yaramıştır. İnsanların yaşam ve düşünüş şeklini belirleyen ekonomik ve coğrafi şartların ne denli önemli olduğunu bu çalışmasında gözlemlemiştir. Dursunbey bölgesindeki aile için hiyerarşinin dahi Beşikdüzü'nden farklı olduğunu söyleyen Türkdoğan, bu bölgelerin farklılıklarını ortaya koymuştur (Türkdoğan, 2015d, s. 22 ve 82). Her ne kadar birçok açıdan farklılık gösterse dahi iki bölge insanının da Türkdoğan'ın deyimiyle "büyük toplum"a katılma konusunda sorunları bulunmamaktadır. Türkdoğan'ın sahaya gitmeden önce edinmiş olduğu bilgiler sayesinde araştırması derinlik kazanmıştır. Böylece her iki bölgenin ön bilgisi bilimsel araştırmayı derinleştirmiş ve netleştirmiştir.

Türkdoğan, saha araştırmalarını Müslüman olmayan Türkler üzerinde gerçekleştirmiştir. Türkdoğan Karaman ve Hazar Türklerinin günümüz durumları hakkında detaylı bir çalışma sunmuştur. Bu çalışmasında Türkdoğan, günümüzde azınlık durumunda görülen bu gayrimüslim grupların aslında azınlık olmadığını belirtmek istemiştir. Türkdoğan'a göre, bu iki grubun günümüz mensupları ile tarihi birlikteliğimiz söz konusudur. Hem Karaman hem de Hazar Türkleri özbeöz Türk'tür. Yalnızca tarihsel süreç içerisinde mevcut koşullar nedeniyle dinsel anlamda bir farklılaşma söz konusudur. Hazar Türkleri Yahudiliği kabul ederken Karaman Türkleri Hristiyanlığı kabul etmiştir. Türkdoğan'ın belirttiğine göre Doğu Avrupa'dan Asya'nın içlerine kadar her adımda Türk'ün ayak izi bulunmaktadır. Bu grupların da günümüz koşulları içerisindeki konumlarını anlayabilmek için tarihini iyi bilmek gerekmektedir. Bu yüzden Türkdoğan gerekli kişiler ile irtibata geçmeden önce sıkı bir hazırlık yapmıştır. Bu grupların tarihsel geçmişlerini, yaşantılarını, kültürlerini iyice araştırmıştır. Böylelikle günümüzde gerçekleşen olumsuz davranışların ve yanlış politikaların düzeltilmesi gerektiğini söylemiştir. Türkdoğan, Hazar ve Karaman Türklerinin din farklılığı dışında Türk toplumu ile bütünleşmesi konusunda en ufak bir farklılaşmanın söz konusu olmadığını belirtmiştir. Her iki grup da Türk toplumunun içindedir. Türk toplumunun bir üyesidir. Türkdoğan da bu saha çalışması ile birlikte

hem tarihi bilgilerini bir kez daha kanıtlamış hem de birlikteliğimize vurgu yapmıştır. Türkdoğan'ın, saha çalışmalarına başlamadan önce grupların ön bilgisini edinmesine ve çalışmalarını bu şekilde gerçekleştirmesine en iyi örneklerden bir tanesi bu çalışmasıdır (Türkdoğan, 2009b, s. 7). Türkdoğan, her iki grubun geçmiş bilgisine detaylıca ulaşmış ve günümüz durumunu geçmiş ile bağlantı kurmak suretiyle incelemiştir. Türkdoğan için saha çalışması öncesi edinilen bilgiler hayati önem taşımaktadır. Bu bilgiler Türkdoğan'ın çalışmalarının önemli bir kısmını oluşturmaktadır.

Türkdoğan, tarihin incelenmesinin öneminden söz etmiştir. Tarihin geçmişte yaşanmış ve bitmiş olaylar olarak görülmesini doğru bulmamıştır. Toplumların açıklanması sürecinde tarihin öneminin yadsınamaz olduğunu belirtmiştir. Her kültürün kendi varlığını yine kendi tarihi içerisinde gerçekleştirdiğini söylemiştir. Genel geçer bir tarih açıklamasının mümkün olmadığını çünkü her kültürün kendi koşullarının bulunduğunu söylemiştir. Türkdoğan'a göre, toplumlar kendi kültürlerini kendi tarihsellikleri içerisinden gerçekleştirirler (Türkdoğan, 1988e, s. 20). Türkdoğan bu konuda özellikle Marx'ı eleştirmiştir. Marx'ın tarihsel kesinliğinin tüm toplumlara uygulanamayacağını belirtmiştir. Toplumların sabit aşamalar ile açıklanabileceği düşüncesine Türkdoğan katılmamıştır (Türkdoğan, 1982c, s. 43). Türkdoğan her toplumun kendi dünyevi şartlarının olduğunu söylemiştir. Bu yüzden Marx'ın belirtmiş olduğu gibi belirli şemaların geçersiz olduğunu düşünmüştür. Türkdoğan'a göre, bu şemalar toplumların farklılığı ilkesine ters düşmektedir.

Türkdoğan kendi metodu içerisinde tarihe oldukça önem vermiştir. Tarihi anlamak ve açıklamak Türkdoğan için her zaman önemli olmuştur. Türkdoğan, günümüz olaylarının açıklanabilmesi için tarihi geçmişi iyi analiz etmek gerektiğini belirtmiştir. Türkdoğan, Türk milletinin şanlı bir tarihi olduğunu söylemiştir (Türkdoğan, 1996n, s. 23). Bu tarihin araştırılmasına özen göstermiştir. Kendi çalışmalarında sıklıkla Türk tarihinin öneminden söz etmiştir. Türk tarihinin sosyal boyutta yeteri kadar araştırılmadığından dert yanmıştır (Türkdoğan, 2011c, s. 61). Türkdoğan'a göre, Türk tarihi araştırılmaya ve incelenmeye değer bir alandır. Bu alana yönelik yapılacak olan araştırmaların sayısının artırılması gerektiğini düşünmüştür.

Türkdoğan, bir sosyal bilimci olarak geniş alanlarda çalışmalarını sürdürmüştür. İnceleme konularını yalnızca sosyoloji ile sınırlı tutmamıştır. Kendi düşüncelerini şekillendirirken tarihçilerden sıklıkla yararlanmıştır. Özellikle Orta Asya Türk tarihini

ciddiyetle incelemiştir. Bu konuda araştırmalarda bulunan bilim insanlarının yazılarını okumuştur. Kazım Mirşan'ın Türkoloji alanındaki çalışmaları Türkdoğan için önemlidir. Türkdoğan, Mirşan'ın çalışmalarını kendi eserlerinde kullanmıştır. Hatta Mirşan'ın öneminden söz ettiği bir makale hazırlamıştır (Türkdoğan, 2000d, s. 16-20).

Türkdoğan'a göre, tarihsel geçmişimiz günümüzdeki kimliklerimizi etkilemiştir. Bugün kendimizi tanımlama şeklimiz büyük ölçüde geçmişin izlerini taşımaktadır. Türkdoğan da bu duruma işaret etmiştir. Yavuz Sultan Selim'in, Fatih Sultan Mehmet'in karakter portrelerinin Attila ve Mete'ye ne kadar fazla benzediğini belirtmiştir (Türkdoğan, 2014b, s. 77). Türkdoğan'a göre, bu uzantı günümüzdeki Türk toplumu kimliğini de etkilemiştir. Türk toplumu kendi dünya görüşü içerisinde kendi kahramanlarını yaratmıştır. Türkdoğan'ın belirttiğine göre de Türk insanı kendisini bu kimlik ile tanıtmıştır. Türkdoğan, günümüz toplumunun tarihimiz ve geleneklerimiz ile yoğrulmuş ir kimlik yapısına sahip olduğunu belirtmiştir (Türkdoğan, 1999f, s. 47).

Türkdoğan'ın belirtmiş olduğu üzere Türk toplumu kendi kimliğini tarihsel geçmişinden almıştır. Ancak yalnızca kimliğini değil güncel sorunlarını da tarihsellikten taşımıştır. Türkdoğan'ın düşüncesine göre günümüz olaylarının açıklanması tarihin içerisinde yatmaktadır. Günümüz olaylarına ve sorunlarına bakış açılarımızın anlık çözümlerden uzak olması gerekmektedir. Türkdoğan da bu konuda gerçekleştirilecek olan çalışmalarda tarihin göz önünde bulundurulması gerektiğini söylemiştir. Günümüz sorunlarının gökten aniden inmediğini belirtmiştir. Türk toplumunun içinde olduğu sorunları tarihsel perspektifle incelemiştir. Örneğin Türkdoğan'a göre, toplumsal ayrışmanın ve bölünmenin temeli bin yıl önceye gitmektedir. Türkdoğan, toplum içerisinde ayrışmanın ve ötekileştirmenin son derece önemli bir sorun olduğunu belirtmiştir. Günümüzde yaşadığımız bu sorunun temellerini ise Selçuklu dönemine kadar götürmüştür. Türkdoğan'ın belirtmiş olduğuna göre bu dönemde Oğuz-Türkmen ikiliği başlamıştır. Selçuklu kendisini Oğuz ilan ederken çevresini Türkmen olarak algılamıştır. Zaman içerisinde Oğuz olmayanları dışlamaya ve ezmeye gayret etmiştir (Türkdoğan, 2015c, s. 335). Oğuz kimliğine ayrıcalıklar tanırken gerçekleşen her sorunun temeline Türkmenleri koymuştur. Böylelikle iki farklı kimlik arasında ciddi bir uçurum ortaya çıkmıştır. İşte Türkdoğan'a göre, bu merkez-çevre farklılaşması günümüzde bile varlığını korumuştur ve sorun olarak kalmaya devam etmiştir.

Görüldüğü üzere, Türkdoğan, Türk tarihinin araştırılmasına ve açıklanmasına ciddiyetle yaklaşmıştır. Günümüz sorunlarının kaynağının geçmişte yattığını düşünmüştür. Türkdoğan, yalnızca sorunların değil günümüz kültürünün de temellerinin tarihimizde yattığını savunmuştur. Geleneklerin, göreneklerin ve tarihin toplumumuzu şekillendirmeye devam ettiğini söylemiştir. Bu bakımdan toplumumuzun her anlamda Batılı şemalarla açıklamanın hatalı olduğunu söylemiştir. Türk toplumunun incelenmesini kendi tarihsel geçmişi ile açıklanabileceğini söylemiştir (Türkdoğan, 2006c, s. 17). Batılı şemalarla ya da Batı'daki gelişmelerle Türk toplumunu açıklamanın yanlışlığından söz etmiştir. Çünkü Türkdoğan'ın düşünce yapısına göre Türk toplumu her anlamda Batı'dan farklıdır. Bu yüzden tarihin incelenmesi ve açıklanmasında kendi özümüze dönmemizin en doğru yol olduğunu belirtmiştir.

Türkdoğan, kendi metodunu çok çeşitli bakış açılarının sentezi ile oluşturmuştur. Her ekolün ve her metodun belirli sorunları olduğunun farkında olmuştur. Kendi çalışmalarında yalnızca belirli ekoller ya da metotlar ile sınırlı kalmaması gerektiğini düşünmüştür. Bu yüzden birçok farklı düşünce yapısının Türkdoğan'ın düşünce sistemi içerisinde yeri vardır. Türkdoğan, bu bakımdan tam bir sentezcidir. Toplumun sorununa yönelik araştırmalarda hangi bakış açısı ve metot daha çok faydalı olacaksa onu kullanmaktan çekinmemiştir. Toplumu yalnızca tek bir bakış açısı ile açıklamamıştır. Türkdoğan'ın metodunda teorik araştırmanın yanında saha çalışmaları bulunmaktadır. Marxist bakış açılarının yanında yapısal-işlevsel bakış açıları da bulunmaktadır. Birbirine tam anlamıyla zıt görünen fikirler Türkdoğan'ın metodu içerisinde senteze kavuşmuştur. Türkdoğan, her durumun kendine has olduğunun farkındadır. Bu yüzden her olayı açıklarken farklı perspektiflerden yararlanmak gerektiğine inanmıştır. Örneğin toplum içerisinde uyumu ararken uyumun neden gerçekleşemediği sorununa Marxist bakış açısı ile yaklaşabilmiştir. Böylelikle Türkdoğan, kendi metodu içerisinde hem evrensel düşüncelere yer vermiş hem de bu evrensel düşünceleri ülkemiz açısından değerlendirmiştir. Üretilen bilginin doğruluğunu bizzat kendisi ülkemiz içerisinde test etmiştir. Böylelikle hazır kalıpları değişmez doğrular olarak görmekten kaçınmıştır. Türkdoğan, kendi doğrularını kendisi aramıştır. Türkdoğan, arayış sürecinde farklı metotlara yer vermesi sebebiyle onu kalıp düşüncelere açıklamak mümkün değildir.

Türkdoğan, saha araştırmalarında çok geniş bir perspektif sergilemiştir. Türkdoğan, ülkenin çok farklı bölgeleri ve çok farklı konuları hakkında araştırmalarda

bulunmuştur. Bu durum olumlu sonuçlar doğurmakla birlikte olumsuzluklar da getirmiştir. Türkdoğan, çalışmalarının fazlalığı ve genişliği sebebiyle derinlemesine analizlere tam olarak ulaşamamıştır. Farklı kuramları ve açıklamaları bir arada kullanırken gerçek bir sentezi yakalayamamıştır. Bu bakımdan Türkdoğan'ın eklektik bir çalışma düzeni ve metodu olduğu söylenebilir. Kalıp düşüncelerle açıklayamayacağımız Türkdoğan'ı, tam bir sentezci olarak da görememekteyiz. Türkdoğan, sosyal bilimler içerisinde farklı metotları kendi düşünce dünyası içerisinde yorumlamıştır. Türkdoğan, ülkemizin sorunlarını araştırmaya ve çözüm üretmeye çalışan bir sosyal bilimcidir. Ülkemiz sorunları için hangi düşünce ve hangi çözüm yolu faydalı olacaksa Türkdoğan o bakış açısını kullanmaktan çekinmemiştir. Ülke sorunlarına son derece duyarlı olan Türkdoğan, kendi metodunu yaratabilmiş ve ülkemiz bilimine son derece önemli katkılar sunabilmiştir.

3. BÖLÜM

ORHAN TÜRKDOĞAN'IN TÜRK TARİHİNE DAİR GÖRÜŞLERİ

Türkdoğan, Türk tarihine önem vermiştir. Türk toplumunun güncel meselelerinin açıklamasını Türk tarihi içerisinde aramıştır. Türklerin şanlı bir tarihi olduğundan söz etmiştir. Türkdoğan'a göre, Türk tarihi açıklanmalı ve anlaşılmalıdır. Bu bölümde Türkdoğan'ın İslamiyet öncesi Türk tarihine, Osmanlı İmparatorluğu tarihine ve son olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş dönemine yönelik görüşleri incelenecektir.

3.1. İslamiyet Öncesi

Türkdoğan, ülkemizdeki sosyal tarih yazıcılığının yeteri kadar ileri seviyede olmadığını düşünmüştür (Türkdoğan, 2011c, s. 61). Sosyal tarihin toplumları anlamak ve açıklamak için önemli olduğunu belirtmiştir. Bu yüzden Türk toplumunun sosyal tarihini açıklamayı gerekli görmüştür. Tarihin yalnızca siyasi tarih ve savaş tarihi olarak algılanmasını eleştirmiştir. Türkdoğan, toplumların davranış ve düşünüş şekillerini anlayabilmek için sosyal tarihe yönelmemiz gerektiğine inanmıştır.

Türkdoğan'a göre, İslamiyet öncesi Türk tarihinin araştırılması gerekmektedir. Bu alanda ortaya çıkacak olan bulgular, toplumumuzun anlaşılması için önemlidir. Türklerin nasıl yaşadıkları, ne ürettikleri, nerelerde bulundukları meseleleri günümüze kadar gelen açıklamaların kaynağını oluşturmaktadır. Türkdoğan'ın belirttiğine göre Asyatik kültüre sahip olan toplumlar günümüze kadar varlığını korumuştur (Türkdoğan, 2014a, s. 53). Varlıklarını bu uzun sürede muhafaza edebilen toplumların güçlü bir milli kültüre sahip oldukları açıktır. Türkdoğan da bu varlığın önemini anlamış ve toplumların milli kültürlerinin incelenmesine özen göstermiştir.

Türkdoğan, özellikle Orta Asya göçebe kültürünün incelenmesinin zorluklarından söz etmiştir. Türkdoğan, Türklerin Orta Asya'da çok geniş arazilere yayıldığını söylemiştir. Türkler bir taraftan Çin'e kadar dayanmış diğer taraftan ise Doğu Avrupa'ya kadar gitmişlerdir. Bu geniş coğrafya içerisinde göçebe olarak yaşayan bir toplumun incelenmesi zordur. Türkdoğan, göçebe kültür içerisinde yazının kullanıldığını söylemekle birlikte bu kullanımın çok az olduğunu da belirtmiştir (Türkdoğan, 2014b, s. 211). Yazının kısıtlı kullanımının Türk toplum araştırmaları için

zorluk olduğunu söylemiştir. Türkdoğan'a göre, Orta Asya araştırmaları hem geniş coğrafyadan hem de yazının kısıtlı kullanımından dolayı zordur fakat önemlidir. Türkdoğan, günümüz toplum yaşantımız içerisinde birçok farklı Orta Asya geleneği olduğunu söylemiştir. Bu yüzden Orta Asya Türk tarihinin incelenmesi yönünde çalışmalarda bulunmuştur.

Türkdoğan, Orta Asya Türk topluluklarının göçebe hayatı seçtiklerini belirtmiştir. Türkdoğan'a göre, Türk toplumu yerleşik hayattan uzak durmuştur. Göçebe hayatın getirmiş olduğu avantajları kullanmak istemişlerdir. Bir saldırı düzenleneceği zaman hızlıca organize olup hızlıca geri çekilebilmişlerdir. Yerleşik hayatın çekici yönlerini kendilerine uygun görmemişlerdir. Türkdoğan'a göre, bunun sebebi Çin ile olan ilişkilerdir. Türkdoğan, Çin ile olan ilişkiler neticesinde Türk topluluklarının göçebe şekilde yaşamaya devam ettiklerini belirtmiştir. Göçebe halkların zaman zaman Çin içerisine sızarak asimile olması Türklerin yerleşik hayata karşı mesafeli olmasına yol açmıştır. Türkdoğan, göçebe hayatın benimsenmesi yönündeki tavsiyelerin Orhun yazıtlarında bulunduğunu söylemiştir. Yerleşik hayatın saldırılara açık halde bulunan yaşam şeklinin Türk kültürü için tehlike olduğunu belirtmiştir (Türkdoğan, 2014b, s. 195). Türkdoğan'a göre göçebe yaşam şekli Orta Asya Türk toplumu için en uygun yaşam şeklidir.

Türkdoğan'a göre, Türk toplumu, göçebe yaşamın kültür kodlarını içerisinde barındırmıştır. Çeviklik, hız ve zaman kavramları Türk toplumu için önem arz etmiştir. Türkdoğan'a göre, Türk toplumu bir yerden bir yere çok süratli şekilde hareket etmiştir. Uzun yolları kısa zaman içerisinde kat etmiştir. Bu yaşam şekli Türkdoğan'a göre, "Alp tipi" insanı oluşturmuştur. Alp tipi insan, Orta Asya göçebe halkını tarif etmektedir. Alp tipi insan dürüst, mert, savaşçı ve adaletlidir (Türkdoğan, 1991f, s. 27). Türkdoğan'a göre, Orta Asya Türk toplumu en net tabir ile "Alp tipi" şeklinde açıklanabilir.

Türkdoğan, göçebe yaşamın getirmiş olduğu kültür kodlarının kendisini sosyal hayatta gösterdiğini belirtmiştir. Sosyal örgütlenmelerin göçebe kültür ile bağlantılı olduğunu düşünmüştür. Türkdoğan'a göre, Türk toplumu sınıflı bir toplum değildir. Türkdoğan, Marx'ın Doğu toplumlarını açıklama şeklini eleştirmiştir. Sınıfsal açıklamaların Türk toplumu için uygun olmadığını söylemiştir. Türk toplumunun kendi içerisinde sosyal tabakalara ayrıldığını ancak bu tabakaların sınıf olarak algılanmaması gerektiğine işaret etmiştir. Türkdoğan'a göre, Türk toplumu tabakalıdır ancak sınıflı

değildir (Türkdoğan, 2013a, s. 176). Türkdoğan, aradaki bu farkın önemine işaret etmiştir. Türk toplumunu katı kastlara sahip olan bir yapı ile ya da ezen-ezilen ilişkisi ile açıklamak mümkün değildir. Türkdoğan'ın belirtmiş olduğuna göre Türk toplumu kendi içerisinde statü farklılıklarına sahip olmuştur. Bu farklılıklar, yöneten ve yönetilen arasındaki faklardan kaynaklanmıştır. Türkdoğan'a göre, ezen-ezilen şeklinde bir toplum yapısı Türk toplumu içerisinde barınamamıştır.

Türk toplumunun farklılığı, yöneten ve yönetilenler arasında gerçekleşmiştir. Türkdoğan'ın belirtmiş olduğuna göre Türklerde Ak budun ve Kara budun olarak iki farklı grup söz konusudur. Ak budun ya da Ak kemikliler yönetici sınıfı temsil etmiştir. Kara budun ya da Kara kemikliler ile yönetilen grubu temsil etmiştir (Türkdoğan, 2017b, s. 139). Bu farklılık soydan kaynaklanmıştır fakat toplum içerisinde gösterilen cesarete ve icraate göre de değişebilmiştir. Bu farklılaşma toplum içerisinde bir gruba çıkar sağlamamıştır. Hem Ak budun hem de Kara budun olarak tanımlanan kişiler devlet görevlerinde eşit konumda yer alabilmişlerdir. Kara budun olarak adlandırılan kişiler devlet lideri yani Han, Hakan, Kağan olarak da vazife sürdürebilmişlerdir. Türkdoğan'a göre, Karahanlı Devleti'nin kuruluşunu buna bağlamak mümkündür (Türkdoğan, 2013a, s. 173). Türkdoğan'a göre, Türk toplumu içerisindeki örgütlenme oldukça esnek ve yükselmeye açık bir örgütlenme tipidir. Sosyal hareketlilik fazladır. Hangi "budun"a ait olduğunuz toplum içerisindeki hareketlerinize göre değişebilmiştir.

Türkdoğan, Ak budundan Kara buduna da geçişin mümkün olduğunu söylemiştir. Örneğin Türkdoğan'a göre bir han yenildiğinde kendisine artık "Kara Han" denilmeye başlanır. Han, intikamını alana kadar da bu lakap onun üzerinde kalır. Bu örnekte de görüldüğü üzere, Türk toplumundaki farklılaşma sınıf farklılaşması değildir. Bireyin icraatlarına göre değişebilen, yükselip alçalabilen bir örgütlenme yapısıdır. Bu durum da aslında Türk toplumunun göçebe kültürdeki hareketliliğinin toplumsal statülere olan bir yansımasıdır. Kara budundan birisi Han olabiliyorken Ak budundan birisi de zamanla Kara unvanını alabilmiştir (Türkdoğan, 2014b, s. 122). Bu yoğun hareketlilik içerisinde yöneticinin konumunun belirlenmesi önemlidir.

Türkdoğan'a göre, yöneticinin hem dini hem sosyal yönü bulunmuştur. Türk toplumunda Han, Hakan, Kağan kendi yöneticiliğini hem dini hem de sosyal şekilde meşrulaştırmıştır. Türk kültürünün içerisinde Gök Tanrı'nın sıklıkla "kutluk" yani kutsallık verdiği görülmüştür. Verilen kutluk sayesinde Kağan, kendi ülkesini bereketli

hale getirebilir. Türk toplumuna göre kutluk alamayan hiç kimse Kağan olamaz (Türkdoğan, 2014b, s. 127). Hükümdar bu boyutuyla aynı zamanda kutsallığı da kendisinde barındırmıştır. Kağan'ın buyrukları kutsal emir olarak görülmüştür. Türkdoğan da hükümdarın kutsal boyutuna dikkat çekmiştir. Türkdoğan, hükümdarın kutsallık kazanmasının ve kutsal olarak görülmesinin önemli olduğunu belirtmiştir.

Türkdoğan'a göre, kutsal olmak, iyi yönetici olmak anlamına gelmemiştir. İyi bir yöneticinin sosyal boyutunun da kuvvetli olması gerekmektedir. Türkdoğan da hükümdarın sosyal boyutuna dikkat çekmiştir. Hükümdarın toplum içerisinde belirli görev ve sorumluluklara sahip olduğunu söylemiştir. İyi bir yöneticinin görevlerini ve sorumluluklarını yerine getirmesi gerektiğini belirtmiştir. Orhun yazıtlarında hükümdarın görevleri belirtilmiştir. İyi bir yönetici aynı zamanda toplumuna hizmet etmelidir. Yazıtlarda söylendiği üzere "aç olan insanların doyurulması", "yoksul olan insanların zenginleştirilmesi", "hayvanı olmayanlara hayvan verilmesi", "giyeceği olmayanlara giyecek verilmesi" şeklinde vazifeler sıralanmıştır. Hükümdar bu vazifeleri yerinde getirmek zorundadır. Türkdoğan, bu görevlerin günümüzdeki "sosyal devlet" anlayışına benzediğine dikkat çekmiştir. Hükümdarın düşmanlara karşı savaş kazanmak görevinin yanında halkına hizmet etmek şeklinde de vazifeleri vardır. Hükümdar kendisine verilen vazifeleri yerine getiremediği takdirde görevine devam etmesi mümkün değildir (Türkdoğan, 2015c, s. 87).

Türkdoğan, yönetimsel anlamdaki değişim esnekliğinin önemli olduğunu söylemiştir. Görevini iyi yapamayan yöneticinin kurultay tarafından değiştirilebileceğini belirtmiştir (Türkdoğan, 2014b, s. 141). Bu durumda da kutsallığın yanındaki sosyal yön ortaya çıkmaktadır. Hükümdar kutsal olmakla birlikte vazifelerini yerine getiremediği takdirde o kutsallık kendisinden alınmıştır. Türk toplumu içerisindeki yönetimsel anlamdaki kutsallık mutlak bir sonuç değildir. Hükümdarın hareketleri ile şekillenmiştir. Hükümdar kendisini kutsal olarak gördüğü halde ülkesinde kıtlık, sefalet ve yoksulluk bulunursa onun kutsallığının Tanrı tarafından alındığı düşünülmüştür. Böylesi durumlarda kurultay toplanarak yeni Kağan seçilmiştir. Türkdoğan, bunu, Türk toplumunun özgür yaşam tarzına bağlamıştır. Türkdoğan'a göre, Türk toplumu işlerin kötü gittiği zamanlarda seçim ile hükümdarını değiştirebilmiştir. Bu durum Türkdoğan'ın belirttiğine göre bir bakıma demokratiktir. Hükümdarın diğer beyleri kendi yönetimi altında tutabilmesi için vazifelerini doğru şekilde yerine

getirmesi gerekmiştir (Türkdoğan, 2014b, s. 125). Bu sebepler de hükümdarın sürekli olarak halkın çıkarına iş yapmasına yol açmıştır.

Hükümdar, en başta halkını doyurmakla sorumludur. Türk toplum geleneğinde de "potlaç" adı verilen ziyafetler vardır. Türkdoğan, bu ziyafetlerin ya da şenliklerin statü belirtisi için kullanıldığını söylemiştir. Potlaç süresince hükümdar hem beylere hem de halkına uzun süren ziyafetler sunar. Bu ziyafette herkes yer, içer, karnını doyurur. Ziyafetin sonunda ise hükümdar eşinin elinden tutarak kendi çadırından çıkar ve "yağma başlasın" der. Halk da hükümdarın çadırını ihtiyacına göre yağmalar. Eğer bu durum kurultay sırasında gerçekleşirse en çok malı yağmalanan en "alp", "yiğit" şeklinde görülür ve kağanlık ona verilir Türkdoğan'ın belirtmiş olduğuna göre bu durum başka toplumlarda görülmemektedir. Kendi malını yağmalatmak statü göstergesidir. Bizdeki "ağalık-yiğitlik, vermekle olur" lafının temeli de buraya dayanmaktadır. Yiğitler arasında kendi malını en çok yağmalatan hükümdar olur. Yağmalatma durumu, "kendi çıkarından çok halkını düşünen hükümdar" profilini yansıtmıştır (Türkdoğan, 2014b, s. 90). Türkdoğan, potlaç şölenlerinin hem şenlik hem de statü göstergesi olduğunu bu şekilde belirtmiştir.

Türkdoğan, bir başka şenlik olan Nevruz'dan da söz etmiştir. Türkdoğan'a göre, Nevruz'un kutlanma amacı Türklerin ortaya çıkış destanından kaynaklanmıştır. Nevruz'un kökeninin bir Türk şenliği olduğunu düşünmüştür (Türkdoğan, 1996d, s. 33). Potlaç geleneklerinde görüldüğü gibi malın yağmalatılması ya da malın halka dağıtımı bu şenliklerde de görülmüştür. Türk toplumunda elde edilen kazancın sıklıkla halka dağıtılması toplumun karmaşadan ve isyandan uzaklaşmasına yol açmıştır. Türkdoğan'a göre, Türk toplumu eşitliğe ve adalete önem vermiştir.

Görüldüğü üzere, Türkdoğan, Türk toplumunda malların kazanılması ve dağıtılması konusuna dikkat çekmiştir. Türkdoğan, toplum içerisinde kazancın dengeli dağıtılmasının önemli olduğunu söylemiştir. Bu bakımdan Orta Asya Türk toplumunun mülkiyet anlayışının incelenmesi gerektiğini söylemiştir. Türkdoğan'a göre, Türk toplumunda mallar sürekli olarak dağıtılmıştır. Dağıtılma ile birlikte toplumsal refahın yükseltilmesi istenmiştir. Türkdoğan, Marx'ın tarihsel açıklamasını Türk tarihi açısından yanlışlamıştır. Marx'ın Doğu toplumları üzerindeki mülkiyet anlayışı düşüncesinin hatalı olduğunu düşünmüştür. Marx'ın, mülkiyetin yalnızca devlete ait olduğunu ve devletin halkı sömürdüğü düşüncesinin hatalı olduğunu belirtmiştir

(Türkdoğan, 2014b, s. 150). Türkdoğan, Türkler'in sömürüye karşı olduğunu belirtmiştir. Kazanılan toprakların ve malların toplum içerisinde adaletli dağıtımına özen gösterildiğini söylemiştir. Marxist yazarların toplumu açıklama şekillerinin hatalı olduğunu düşünmüştür. Bu hatanın ortaya koyulması için Türk toplum tarihinin incelenmesi gerektiğini belirtmiştir.

> "Marxist şemaya göre, insanlığın tarihsel kökenini ilkel bir komünizme yöneltmektedir. Henüz, 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında, yeterli sosyolojik ve antropolojik kaynakların azlığı ve toplumsal değerlendirilemeyişi nedeniyle Engels' in teorisi geçerli olabilirdi. … Türkler, bu tür ilkel bir komünizmi yansıtan en küçük bir oluşuma sahip değildir." (Türkdoğan, 2014b, 150).

Türkdoğan, iki farklı mülkiyet tipi olduğunu söylemiştir. Birinci tip, devletin mülkiyeti, ikinci tip ise özel mülkiyettir. Türkdoğan, Türk toplumunun bu ikili ayrıma önem gösterdiğini düşünmüştür. Bu ayrım konusunda Mete Han'ın öyküsünü önemsemiştir. Mete Han, devletini büyütmek düşüncesi içerisindeyken onu kontrol altına almak isteyen Tunguzlar, çok miktarda at ve Mete Han'ın eşini istemişlerdir. Mete Han bu isteklerini karşılamıştır. Aradan zaman geçtikten sonra Tunguzlar hayvanların otlayabilmesi için yarı kurak ve küçük bir alanı Mete Han'dan istemiştir. Mete Han ise bu istek karşısında Tunguzlar'a savaş ilan etmiştir. Bunun nedeninin de atların ve eşinin kendi özel malı iken toprağın devletin malı olmasına bağlamıştır. Özel mülk Han'ın olsa bile hediye edip değiştirilebilecekken devletin malı kutsal kabul edilmiştir. Türkdoğan da bu hikâyenin Türk mülkiyet yapısını iyi açıkladığını söylemiştir (Türkdoğan, 2017b, s. 138-139). Türkdoğan'a göre, hem Han'ın hem halkın malları ayrılmıştır. Topraklar devletin ve dolayısıyla herkesin ortak malı olarak kabul edilmiştir. Herkes hayvanını otlaklarda istediği gibi otlatabilmiştir. Fakat devlet malının yanında özel mülk de mevcuttur. Türkdoğan, özel mülk olarak hayvanların hayati öneme sahip olduklarını belirtmiştir.

Türkdoğan'a göre, Bozkır için hayvancılık vazgeçilemez bir yaşam kaynağıdır. Türk toplumu da geçimini temel olarak hayvancılık ile sağlamıştır. Hayvanlar, devletin malı olarak görülmemiş ve özel mülk kabul edilmiştir. Hayvanların çalınması ya da başkasının hayvanına zarar verilmesi ağır cezalar ile yasaklanmıştır. Türkdoğan, her hayvanın damgalandığını söylemiştir. Böylelikle karışıklık çıkması sorununun önüne geçilmiştir. Türkdoğan, Orta Asya'da çeşitli hayvancılık türleri ile karşılaşmamıza rağmen en yaygın hayvanın koyun olduğunu söylemiştir (Türkdoğan, 2014b, s. 189).

Türkdoğan, Türklerin ana besin kaynağının koyun eti olduğunu belirtmiştir. Öküz ve deve de besleyen Türklerin, bu hayvanlara koyun kadar önem vermediğini belirtmiştir. Türkdoğan, koyunun hem sütünden hem etinden hem de yününden faydalanıldığının altını çizmiştir.

Türkdoğan, koyunun önemli olduğunu söylemekle birlikte Türklerin ancak at ile tanımlanabileceğini düşünmüştür. Türkdoğan'a göre, Orta Asya için hiçbir hayvan at kadar değerli olmamıştır. Atın, Türkler tarafından ustalıkla kullanıldığını söylemiştir. At, Orta Asya bozkırlarında hareketi sağlayan ana unsur olmuştur. Türkdoğan'a göre, Türklerin at üzerindeki savaş becerileri olağanüstüdür. Türkdoğan'a göre, Türkler adeta at üzerinde yaşamışlardır. Atı, vücutlarının bir parçasıymış gibi kullanmışlardır. Bu bakımdan ata kutsallık da atfetmişlerdir. Atlara zarar verilmesinin önüne geçilmiştir. Atların bakımına özen gösterilmiştir. Hatta Türkdoğan'ın belirtmiş olduğuna göre Türk öldüğü zaman onunla birlikte silahı ve atı da gömülmüştür (Türkdoğan, 2014b, s. 187). Türkdoğan, bozkırda hayvanların öneminden söz ederken ata ayrı bir yer ayırmıştır. Ölen kişinin ölümden sonraki hayatında silahının ve atının onunla olacağına inanılmıştır. Bu yüzden at, "Türk" ismi ile birlikte anılmıştır. Türkdoğan da atın Türk toplumundaki önemine dikkat çekmiştir.

Türkdoğan, özel mülkiyet anlayışının Türk toplumunun sosyal tabakalaşmasında önem arz ettiğini belirtmiştir. Türkdoğan'a göre, Avrupa, özel mülkiyetin belirli ellerde toplanması sonucu bunalımlı dönemler geçirmiştir. Oysaki Orta Asya Türk toplumunda böylesi bir durum söz konusu olmamıştır. Türk toplumunda özel mülkiyetin dengeli dağılışı gerçekleşmiştir. Her ferdin kendi malı vardır. Özel mülk bir grubun elinde toplanmadığı için sınıfsal farklılıklar gerçekleşmemiştir. Toplum daha eşit bir yapıya sahip olmuştur. Bir grup çok zengin olurken diğer bir grup çok fakir kalmamıştır. Türkdoğan'a göre, bu adaletli dağılım sonucu Türk toplumunda kölelik görülmemiştir (Türkdoğan, 2014b, s. 136). Türkdoğan'a göre, göçebe kültürün özgürlükçü anlayışı kendisini mülkiyet alanında da göstermiştir. Herkesin özel mülkünün olması neticesiyle Türk toplumunda bir diğer sınıfa zorunlu bağlılık olmamıştır. Türkdoğan, Türk toplumunu açıklarken mülkiyet anlayışının bu konuda önemsenmesi gerektiğine inanmıştır.

Türkdoğan'ın Orta Asya Türk toplumundaki mülkiyet anlayışına önem verdiği görülmektedir. Türkdoğan, toplum yapısının şekillenmesi sürecinde yalnızca özel

mülkiyetin ya da yalnızca devlet mülkiyetinin olmaması gerektiğine inanmıştır. Türkdoğan, Orta Asya Türk toplumunun mülkiyet konusunda dengeli bir anlayışa sahip olduğunu söylemiştir. Özel mülkiyetin, Türk toplumunu köleci bir zihniyetten uzak tuttuğuna dikkat çekmiştir. Bu bakımdan Türk toplumundaki özel mülk anlayışının incelenmesi gerektiğine işaret etmiştir (Türkdoğan, 2013a, s. 175). Türkdoğan, özel mülkiyetin Türk toplumunun anlaşılabilmesi için önemli olduğunu söylemiştir.

Türkdoğan'a göre, devlet mülkiyeti de Türk toplumunun zihniyetinin anlaşılması için önemli olmuştur. Devlet mülkiyeti halkın refah içinde yaşayabilmesinin temeli olduğu düşünülmüştür. Bu bakımdan özel mülkiyetin önemi her fırsatta belirtilirken devlet mülkiyetine kutsallık atfedilmiştir. Türkdoğan'a göre, devlet mülkiyeti ve özel mülk toplum içerisinde dengeli bir yapıya sebebiyet vermiştir (Türkdoğan, 2015c, s. 83). Türkdoğan, Türk toplumunun çatışmadan uzak ve dengeli bir yapıya sahip olmasının nedenini mülkiyet anlayışına bağlamıştır. Mülkiyetin Türk toplumunun yapısının anlaşılması konusunda anahtar durumunda olduğunu belirtmiştir. Türkdoğan, Orta Asya Türk toplumunda mülkiyet anlayışı konusuna özen göstermiştir.

Türkdoğan, mülkiyet ilişkilerinin yanında Türklerin dini yapısına da odaklanmıştır. Türkdoğan'a göre, Türk toplumunun şekillenmesi sürecinde din önemli bir yer tutmuştur. Türkdoğan'a göre, Türklerin kendine özgü ve bağımsız dini yapıları olmuştur. Kendi yaşam tarzlarına dini düşünce sistemlerini entegre etmişlerdir. Kararlarını dine dayandırarak vermişlerdir. Örneğin kağanın Tanrı tarafından kutsandığını düşünmüşlerdir. Bu yüzden kağanın aldığı kararları titizlikle uygulamaya gayret etmişlerdir. Türkdoğan, Türklerin dini yapısının Şamanizm ile birlikte düşünüldüğünü söylemiştir. Hâlbuki Türkdoğan'a göre, Türklerin Şamanizm'e inandığını söylemek hatalıdır. Türklerin dini inanışları Türkdoğan'a göre, Şamanizm değil Gök Tanrı dinidir. Türkdoğan'a göre, Türklerin inanışında tek Tanrıcılık söz konusudur. Bu konuda Türkdoğan, "zamanı ancak Tanrı yaşar" (Türkdoğan, 2014b, s. 240) inancının olduğunu belirtmiştir. Türkdoğan'ın düşüncesine göre Türklerin dininde Şamanizm'e ait çok fazla unsur olmasına rağmen tek Tanrı inancının hâkim inanç olması söz konusudur.

Türkdoğan, Şamanist unsurların varlığını incelemiştir. Bu unsurların, Gök Tanrı dini ile birleştirilmiş halinin mevcut olduğunu söylemiştir. Türkdoğan, Türk toplumunda kutsal olan ve kutsal olmayan ayrımının olduğunu belirtmiştir. Örneğin

Türkdoğan'a göre, Türklerde "eşik" kutsal bir ayrımı gerçekleştirir (Türkdoğan, 1997i, s. 13). Türkdoğan'a göre, çadırın içi ve dışı arasında kutsal bir ayrım vardır. Çadırın dışı hem kamusal hem de "kutsal olmayan" olarak görülmüştür. Çadırın eşiğinden geçildiği anda (Türkdoğan, 1997g, s.46) kutsal alan olarak görülen hane içerisine girilmiş olunur. Bu farklılık kişilerin davranışlarını etkilemiştir. Kişiler kutsal olan alan ile kutsal olmayan alanlarda farklı davranış şekillerini göstermişlerdir. Türkdoğan da bu farklılığa dikkat çekmiştir. Türkdoğan, Gök Tanrı dininin yüzeysel bir din olmadığını ve zengin içeriğe sahip olduğunu söylemiştir.

Türkdoğan, totem inancının üzerinde durmuştur. Türklerin farklı bölgelerde farklı totemlere kutsallık atfettiğini belirtmiştir. Türkdoğan, bu konuda Ziya Gökalp'in çalışmalarını kendisine referans noktası almıştır. Ziya Gökalp'in totem inancına yönelik görüşlerini belirtmiştir. Doğu bölgesi için koyun, Güney bölgesi için kuş, Batı bölgesi için köpek, Kuzey bölgesi için domuz ve Merkez bölge için öküz ya da diğer ismiyle yak hayvanlarının totem olarak görüldüğünü söylemiştir (Türkdoğan, 2014b, s. 183). Türklerin inanışı içerisinde totemler bunlarla sınırlı değildir. Ayrıca Doğu için ağaç, Güney için ateş, Batı için demir, Kuzey için ise su kutsal olarak görülmüştür (Türkdoğan, 2014b, s. 256). Türkdoğan, bu konudaki totemlerin sayısının oldukça fazla olduğunu belirtmiştir. Türklerin doğa ile iç içe yaşıyor olması ve doğanın yaşam şartlarını çok fazla etkiliyor olması bu durumun temel nedenidir. Türkdoğan'ın belirtmiş olduğuna göre coğrafyanın ve iklimin etkisi totem inançlarına yansımıştır.

İklimin insan yaşamını etkilemesi sonucu hastalıklar ortaya çıkmıştır. Orta Asya Türk inancına göre hastalıkların tedavisi "kam"lar ile gerçekleştirilmiştir. Kam, dini bakımdan yetkili birisi olmakla birlikte aynı zamanda bilge ve doktordur. Şamanizm dininde bu kişilere Şaman denmekle birlikte Türkler daha çok "kam" olarak isimlendirmişlerdir. Kam, büyü yoluyla ritüeller gerçekleştirerek kişileri şifaya kavuşturmaya çalışmıştır (Türkdoğan, 2014b, s. 243). Bu ritüeller, kutsal ögelerin kullanılması ile birlikte aslında Gök Tanrı ile iletişim kurma çabasıdır. Yani aslında tüm bu ögeler Şamanizm'i bir din olarak gösterse de Şamanizm aslında Türkdoğan'a göre, bir din değildir (Türkdoğan, 2014b, s. 242). Şamanizm'in içerisinde birçok farklı kutsal öge ve ritüel olsa da nihai amaç Gök Tanrı'nın kutunu kazanmaktır.

Türkdoğan, Şamanizm ve Gök Tanrı dini arasındaki farkın anlaşılması gerektiğine inanmıştır. Türkler, nihai olarak Tek Tanrı'ya inanmakla birlikte birçok ritüele

sahiptirler. Farklı totemlerin ve ritüellerin nihai amacı Tanrı ile iletişim kurmaktır. Türkdoğan, Gök Tanrı'nın doğayı kontrol ettiği inancının olduğunu söylemiştir. Gök Tanrı'nın yarattığı ve kontrol ettiği doğa bu bakımdan kutsallık kazanmıştır. Böylelikle Türkdoğan'a göre, Türkler, Gök Tanrı'ya inanmıştır (Türkdoğan, 2014b, s. 257). Türkdoğan'ın belirtmiş olduğuna göre doğa kutsaldır. Gök Tanrı, doğayı yarattığı ve yönettiği için kutsaldır. Türkdoğan, Türklerin inanışının bu şekilde olduğunu söylemiştir.

Görüldüğü üzere, Türkdoğan, Türklerin dininin açıklanmasına özen göstermiştir. Kutsal- kutsal olmayan ayrımının yanında birçok farklı totemin de olduğunu söylemiştir. Türkdoğan, Gök Tanrı dini ile Şamanizm arasında farklılıklar bulunduğunu belirtmiştir. Türklerin her iki dini karışık şekilde kabul ettiğini söylemiştir. Türkdoğan'a göre, Türkler hem Gök Tanrı'ya inanmış hem de birçok farklı unsura kutsallık atfetmiştir. Bu bakımdan Türkdoğan, Türklerin Orta Asya'daki dini yapının derinlikli ve incelenmeye değer olduğunu düşünmüştür.

Türkdoğan, bir diğer yapı olarak aile kurumunun da önemli olduğunu söylemiştir. Türkdoğan'a göre, eski Türklerin aile yapısının incelenmesi gerekmektedir. Bu konuda yapılan çalışmalar bulunmaktadır. Ancak Türkdoğan'a göre, aile kurumunun incelenmesi sosyal boyutuyla yeteri kadar ele alınmamıştır. Yapılan çalışmalar daha çok aile hukuku alanı ile sınırlı kalmıştır (Türkdoğan, 1990c, s. 4). Aile hukukunun da önemli olduğunu söyleyen Türkdoğan, asıl incelenmesi gerekenin ise ailenin sosyal yapısı olduğunu belirtmiştir. Bu konudaki çalışmaların yetersiz olduğu inancındadır.

Türkdoğan, Türk toplumunun çekirdeğini aile olarak görmüştür. Türk aile yapısının temeli Orta Asya geleneğinden gelmiştir. Türkdoğan, Türk toplumu içerisinde en önemli kurum olarak aileyi görmüştür. Aile içerisindeki bozulmaların toplumun genelini etkileyeceğini düşünmüştür. Türk aile tipindeki bozulmaların açıklanması için öncelikle yapısının iyi bilinmesi gerektiğini söylemiştir (Türkdoğan, 2014b, s. 155).

Türkdoğan'a göre, Türk aile tipi basit açıklamalardan uzaktır. Türk aile tipi ne anaerkil ne de ataerkil aile tipleri ile açıklanamaz. Türk aile tipinin kendine özgü yapısı vardır (Türkdoğan, 1995d, s. 22). Aile içerisinde alınacak kararlar ortak bir tartışma ile gerçekleşir. Ailenin sergileyeceği tutum hem annenin hem de babanın ortak kararıdır. Bu bakımdan bir diğerinin ötekine karşı üstünlüğü söz konusu değildir. Türkdoğan, bu

durumun kaynağının Türklerin içindeki "sevgi" duygusundan kaynaklandığını söylemiştir (Türkdoğan, 1995d, s. 23). Türkdoğan, sevgi bağının aile yapısının temelini oluşturduğunu belirtmiştir. Aile içerisindeki sevgi bağının, aile mekanizmasının dengeli şekilde kalmasını sağladığına inanmıştır.

Türkdoğan, Türk aile tipinin çekirdek aile olduğunu söylemiştir. Bir evlilik gerçekleştiğinde gelin ve damat ailelerinden farklı çadırlarda yaşamaya başlamışlardır. Bir tarafın diğer tarafa iç güveysi ya da iç gelin olarak gitmediğini söylemiştir (Türkdoğan, 2014b, s. 154). Bu bakımdan taraflardan birinin diğeri üzerinde baskın olmasının önüne geçilmiştir. Türkdoğan'a göre, her iki tarafın da kendi mallarını yanında getirerek birleştirmesi söz konusu olmuştur. Böylelikle mallarda eşitlik olduğu için bir taraf diğerini değersiz görmemiştir.

Türkdoğan'ın belirtmiş olduğuna göre, Türklerde çok eşlilik yoktur. Türkdoğan, Türklerin tek eşli olduğunu söylemiştir (Türkdoğan, 1990a, s 41). Türklerde ikinci bir eş alımına izin verilmemiştir ve kötü bakılmıştır. Türk ailesi baba, anne ve çocuklardan oluşur (Türkdoğan, 1990c, s. 5). Bu yapının içerisine bir başka kadının ya da erkeğin dâhil edilmesi söz konusu değildir. Hatta Türkdoğan'ın belirtmiş olduğuna göre eski Türkçe' de ikinci kadını temsil eden bir kelime bulunmamıştır (Türkdoğan, 2014b, s. 268). Bu durum Türkdoğan'a göre, aile yapısının kuvvetini göstermiştir.

Türkdoğan, aileye ikinci bir kadın alınması durumunun olduğu istisnalarından söz etmiştir. Bu istisnai durumların kendi içinde farklı yapısının olduğunu belirtmiştir. Eve ikinci kadın alınması durumunda onun doğacak çocukları kendi annelerine teyze demek durumunda kalmışlardır. Evin annesi ilk hanımdır. Evin içerisindeki tüm çocuklar ona anne demek mecburiyetinde bırakılmışlardır. İkinci kadın ise evin teyzesi olarak görülmüştür (Türkdoğan, 1995d, s. 19). Türkdoğan, ikinci kadının evin içinde bulunduğu durumların varlığından söz etmiştir. Ancak Türkdoğan bu konuda çelişkiler içerisindedir. İkinci kadına dair bir ifadenin olmadığını söylemiş ancak ikinci kadın olduğu durumlarda nasıl bir sürecin izlediğini de belirtmiştir.

Sonuç olarak Türkdoğan, İslamiyet öncesi Türk toplum yapısına ve tarihine önem vermiştir. Türkdoğan, milletlerin tarihinin açıklanmasını önemli görmüştür. Bu yüzden özellikle Orta Asya Türk tarihinin araştırılmasını istemiştir. Türkdoğan, Orta Asya tarihine yönelik çalışmalarında yerli ve yabancı araştırmacıların düşüncelerini

harmanlamıştır. Farklı bulguları ve farklı yorumları kendi perspektifi içerisinde yorumlamıştır. Bu yorumlamayı yaparken Bahaeddin Ögel, Faruk Sümer, Fuat Köprülü, Jean-Paul Roux, İbrahim Kafesoğlu, Raszlo Rasonyi, Wilhelm Radloff, Wolfram Eberhard, Wilhelm Barthold ve Ziya Gökalp'in fikirlerini baz almıştır. Türkdoğan, bu çeşitli isimlerin ortaya koymuş olduklarının sentezini oluşturmaya gayret etmiştir. Kendi fikrini yaratırken yerli ve yabancı isimlerden etkilenmiştir.

Türkdoğan, Türk toplumunun statü anlamındaki esnekliğinin Türk halkının yapısını etkilediğini söylemiştir. Bu esneklik, Türklerin ezen-ezilen ilişkisine her daim uzak olmasına yol açmıştır. Yöneten-yönetilen ilişkisi yine vardır. Ancak bu durum ezme-ezilme şekline dönüşmemiştir. Hatta Türkdoğan'a göre, Türkler yönetimden memnun olmadıkları zaman kurultayı toplayarak yeni hükümdar seçme özgürlüğüne dahi sahip olmuşlardır. Böylelikle kötü yönetime boyun eğme durumunun olmadığı görülmüştür. Ayrıca kağan, zaman zaman potlaç ismi verilen şenlikler ile birlikte kendi malını yağmalatmıştır. Bu durum başka toplumlarda görülmemektedir. Kağan bu yağmalatma sırasında kendi özel mülkünü feda etmiştir. Devlet mülkiyeti ve özel mülk birbirinden ayrılmıştır. Hem halk hem de kağan kendi özel mülkiyetini koruma hakkına sahiptir. Ayrıca Türkdoğan'a göre, Türklerin yaşam şeklinin belirlenmesinde dinin de önemli vazifesi olmuştur. Türkdoğan, Türklerin doğaya karşı saygılı olduğunu ve onu tahrip etmemeye özen gösterdiklerini söylemiştir. Türklerin dinindeki Şamanist öğeler doğa unsurlarına kutsallık atfetmiştir. Böylelikle Türkler doğayı kutsal varlıklarla iç içe görmüştür. Bu durum da doğaya saygıyı beraberinde getirmiştir. Türklerin göstermiş oldukları saygı doğa ile sınırlı kalmamış kendisini aile alanına da taşımıştır. Türkdoğan'ın belirtmiş olduğuna göre Türk aile tipi kendine has bir yapıya sahiptir. Türk ailesi ne anaerkil ne de ataerkil olmuştur. Aile içerisinde eşitlik söz konusudur. Türkdoğan, Orta Asya Türk toplum yapısını adeta bir ütopya olarak görmüştür. Bu yapının içerisinde bozukluk olmadığını düşünmüştür. Zaman içerisinde bu yapının neden ortadan kalktığını ya da değiştiğini tam olarak açıklamamıştır. Türkdoğan, Türk toplum yapısını açıklarken sıklıkla destanlardan ve hikâyelerden faydalanmıştır. Türkdoğan, bu hikâye ve destanların kesin gerçeklikleri anlatmadığını belirtmiştir (Türkdoğan, 2014b, s. 259). Yine de hikâyelerdeki düşünüş şeklinin Türk toplum yapısını temsil ettiğine inanmıştır. Türkdoğan, İslamiyet öncesi Türk tarihini açıklarken hem bilimsel bulguları hem de destanları bir arada kullanmıştır.

"Özellikle efsaneler mitolojiler bir toplumun iç yapısını ortaya çıkarmaları bakımından çok ilginçtir. Bunlardan ilk Hun devletini kuran Mete' ye ait bir belge vardır ki… Çin kaynaklarına bir efsane şeklinde geçmiş olsa bile, her efsane gibi, "bir milletin mitolojisinin canlı ve yaşayan" bir parçasını yansıtır" (Türkdoğan, 2014b, s. 259).

Türkdoğan, İslamiyet öncesi Türk toplum yapısının incelenmesine özen göstermiştir. Farklı araştırmacıların görüşlerinden bir sentez ortaya koymaya gayret etmiştir. Bunu yaparken hem bilimsel ögelerden hem de destan ve hikayelerden yararlanmıştır. Tarihin açıklanmasının ve incelenmesinin mühim bir görev olduğuna dikkat çekmiştir. Türkdoğan, Türk tarihinin şanlı ve derinlikli olduğuna işaret etmiştir. Bu derinlikli ve şanlı tarihsel alana yönelik çalışmaların artırılması gerektiğini düşünmüştür. Topluma yönelik kendi düşünce yapısını yansıtırken de sıklıkla İslamiyet öncesi Türk toplum yapısına göndermelerde bulunmuştur. Türkdoğan'ın toplum anlayışı içerisinde İslamiyet öncesi Türk toplumu temel vazife görmüştür. Türkdoğan, Türk kimliğinin oluşmasının ve açıklanmasının önemli kısımlarının bu dönemde gerçekleştiğine işaret etmiştir. Böylelikle Türkdoğan için İslamiyet öncesi Türk toplumu önem arz etmiştir.

3.2. Osmanlı İmparatorluğu

Türkdoğan, Osmanlı İmparatorluğu'na ilgi duymuştur. Osmanlı İmparatorluğu döneminin tarihsel açıdan önem arz ettiğini belirtmiştir. Türkdoğan'a göre, Osmanlı İmparatorluğu tarihi, incelenmek açısından kıymetlidir. Türkdoğan, Osmanlı İmparatorluğu'nu tarihimizin önemli bir parçası olarak görmüştür. Türk tarihi ve hatta dünya tarihi içerisinde Osmanlı İmparatorluğu'nun muhakkak incelenmesi gerekmektedir. Türkdoğan, Osmanlı İmparatorluğu'nu tarihimiz içerisinde bir "kilometre taşı" olarak görmüştür (Türkdoğan, 2015c, s. 94). Bu bakımdan tarihimizin incelenmesi konusunda Türkdoğan'ın Osmanlı İmparatorluğu dönemine önem verdiği görülmüştür.

Türkdoğan, Osmanlı İmparatorluğu dönemine yönelik çalışmaların yetersiz olduğunu düşünmüştür. Osmanlı siyasi ve askeri tarihine ağırlık verildiğini söylemiştir. Türkdoğan'a göre, Osmanlı İmparatorluğu'na yönelik araştırmalar hak ettiği ilgiyi görmemiştir. Türkdoğan, Osmanlı siyasi tarihinin ve askeri tarihinin de önem arz ettiğini ancak günümüzü anlayabilmek için toplumsal tarihi de anlamamız gerektiğini

belirtmiştir (Türkdoğan, 2011c, s. 61). Türkdoğan, Osmanlı İmparatorluğu sosyal yapısının yeteri kadar ilgi görmediğine ve araştırılmadığına inanmıştır. Bu nedenle Osmanlı İmparatorluğu sosyal yapısına yönelik çalışmalar gerçekleştirmeye gayret etmiştir. Türkdoğan, Osmanlı İmparatorluğu sosyal yapısına yönelik çalışmalarında aileye önem vermiştir. Aileyi temel yapı olarak gören Türkdoğan, Osmanlı aile yapısının ortaya konulması gerektiğine inanmıştır.

Türkdoğan, Osmanlı İmparatorluğu döneminde Türk aile yapısının tahrip edildiğine yönelik görüşlere karşı çıkmıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde, özellikle İslamiyet'in etkisiyle, evliliklerde erkeğin birden çok eş almasının doğal karşılandığı düşüncesi ortaya atılmıştır. Kadının haklarının elinden alındığı ve erkeğine bağımlı hale gelmeye zorlandığı belirtilmiştir. Türkdoğan, bu görüşe karşı çıkmıştır. Türkdoğan'a göre, Türk kadını kendi bağımsızlığını dönemin çerçevesi içerisinde muhafaza edebilmiştir. Türkdoğan, özellikle zengin Türk kadınlarının eşlerinden çekinmediklerini söylemiştir (Türkdoğan, 2015c, s. 596). Bu durumun sebebini ise ekonomik bağımsızlıklarının ellerinde olmasına bağlamıştır. Türkdoğan'a göre, zengin Türk kadınları kendi ekonomik bağımsızlıklarını korumuştur. Bu sayede eşlerine karşı zorunlu bir bağımlılık duygusuna sahip olmamışlardır.

Türkdoğan, birden çok eşli olma durumunun ise istisnai durumlarda gerçekleştiğini belirtmiştir. Türkdoğan'a göre, çok eşli olmak toplum içerisinde itibar görmemiştir. Erkekler, birden çok eş almayı bir statü göstergesi olarak kullanmamışlardır. Türkdoğan'ın belirtmiş olduğuna göre Osmanlı İmparatorluğu düzeni içerisinde tek eşli olmak önerilmiş ve uygulanmıştır. Ayrıca ailelerin çok çocuk yapmaktan da kaçındığını söylemiştir. Aileler kendi geçimlerini sağlayabilmek amacıyla çok çocuğa sıcak bakmamıştır. Böylelikle miras yoluyla oluşabilecek sorunların da önüne geçilmiştir (Türkdoğan, 2015c, s. 601).

Türkdoğan, aile üye sayısının sanıldığı kadar fazla olmadığını söylemiştir. Geleneksel aile tipi denilebilecek kalabalık aile tipi Türk aile tipini yansıtmamaktadır. Türkdoğan, aile şeriye sicillerini incelemiş ve ailelerin genellikle çekirdek aile tipinde olduğunu söylemiştir. Tokat, Kırşehir, Ankara, Bursa ve Edirne bölgelerinin şeriye sicilleri incelendiğinde ailedeki çocuk sayısının ortalama en fazla 3 olduğu ortaya koyulmuştur (Türkdoğan, 2015c, s. 602). Türkdoğan, Osmanlı aile tipinin kalabalık aile

olduğu önyargısına karşı çıkmıştır. Sicillerde görüldüğü üzere aileler genellikle az sayıda çocuk sahibi olmuşlardır.

Türkdoğan, Tanzimat sonrası edebi eserleri incelediğinde de benzer sonuçlara ulaşıldığını söylemiştir. Nükhet Esen'in "Türk Romanında Aile Kurumu" isimli makalesini örnek gösteren Türkdoğan, Türk aile yapısı içerisinde çok çocuğun olmadığını edebi eserlerin de işaret ettiğini ortaya koymuştur (Türkdoğan, 2015c, s. 606). Türk aile yapısı içerisinde hem Orta Asya döneminde hem de Osmanlı İmparatorluğu döneminde çok çocuk ve geniş aile rağbet görmemiştir.

Türkdoğan, aile içerisinde eşlerin statüleri arasında çok fazla fark bulunmadığını belirtmiştir. Türkdoğan'a göre, ailenin reisi erkek olmakla birlikte ailenin bütüncül bir yapı olduğu açıktır. Aile içerisinde eşler birbirini desteklediği ve birbirine saygı duyduğu müddetçe aile kurumu korunabilir. Bu yüzden aile içerisinde efendi-köle ikiliğine benzer bir ikilik bulunmamaktadır. Türkdoğan, Osmanlı İmparatorluğu döneminde aile kurumunun erkeğin her istediğini yapabileceği bir yapı olmadığını söylemiştir. Bunun sebeplerini de kadına verilen haklar çerçevesinde açıklamaya gayret etmiştir.

Türkdoğan'ın belirtmiş olduğuna göre, Osmanlı aile düzeni içerisinde kadına ait haklar ve sorumluluklar vardır. Örneğin aile içerisinde erkek, kadının ihtiyacı olan temel imkanları ona sağlamalıdır. Gerekli besinler olan ekmek ve pilav gibi yiyecekleri ona sunabilmelidir. Kadının haftada iki defa hamama gidebilmesi için ona imkân sağlamak durumundadır. Kadının bu istekleri belirli sınırlar çerçevesinde gerçekleşmiştir. Bu çerçeve içerisinde kadın, eşinden isteklerde bulunabilir. Eğer erkek istekleri karşılamakta güçlük çekiyorsa kadın boşanma hakkına sahip olur (Türkdoğan, 2015c, s. 600-601). Görüldüğü üzere, Türkdoğan, kadının eşinden boşanmasının imkânsız olmadığını göstermiştir. Evliliğin bitirilmesi hususunda yalnızca erkeğin yetkili olmadığını söylemiştir.

Evlilik döneminde kadının kendi çeyizi ile erkeğin yanına geldiği görülmüştür. Türkdoğan da bu duruma dikkat çekmiştir. Kadının, eşinin yanına kendi eşyaları ile gelmesi ona adeta bir sigorta sağlamıştır. Çeyiz, evlilikteki tek gücün erkek olmadığının işareti olarak görülmüştür. Bu yüzden çeyiz hazırlama adetine önem verilmiştir. Çeyizin gidilecek olan evde gelini koruyacağına inanılmıştır. Boşanma durumunda kabahatin

erkekte olduğu durumlarda kadın kendi çeyizini alarak boşanma imkanına sahiptir (Türkdoğan, 2015c, s. 598). Böylelikle kadın ekonomik olarak kendisini güvence altına almış olmaktadır.

"Günümüzde de Başlık hususunda ileri sürülen görüşler, hemen hemen aynı dar kalıpların bir devamından başka bir şey değildir. Kalın veya başlık Eski Türk geleneğinde ailenin bir sigortasıdır. Bu gelenek İslam'da da özelliğini koruduğu gibi, yeni İslami normlarla da kadının hakları daha da pekiştirilmiş olmaktadır" (Türkdoğan, 2015c, s. 597).

Türkdoğan, boşanma konusundaki sorunların belirli kanunlar çerçevesinde çözüme kavuştuğunu söylemiştir. Bu durumlar bölge kadıları tarafından incelenmiş ve haklı-haksız durumları ortaya konmuştur. Aslında tüm bu süreç belirli koşullar dahilinde gerçekleşmiştir. Bu durum da Türkdoğan'a göre, Türk toplumunun geleneklerinden kaynaklanmıştır. Türkdoğan'a göre, Türk toplumu kendi geleneklerini korumuştur.

Türkdoğan, boşanma ve aile içi durumlardan başka ailenin kurulması sürecini de değerlendirmiştir. Türkdoğan, evlenme söz konusu olduğunda kadına söz verilmediğini ve zorla da olsa evlendirildiğini belirten düşüncelerin karşısında durmuştur. Bu tip bir zorlamanın Türk toplum yapısına ve Türk ailesine ters olduğunu söylemiştir. Türkdoğan, evlenmeden önce eşlerin birbirlerini uzaktan ya da yakından muhakkak gördüklerini belirtmiştir. Görücü usulü evliliğin yanlış anlaşıldığını ya da anlamının tahrip edildiğini söylemiştir. Türkdoğan'a göre, bu süreçte iki tarafın da birbirini görme hakkının olduğu açıktır. Türkdoğan'ın bu süreci açıklama şekline göre erkek evlenmek istediği kızı anne-babasına belirtir. Anne ve baba kızın ailesine durumu anlatır. Eğer kız erkeği görmek istediğini belirtirse uzaktan görme imkânı tanınır. Bu durumda iki tarafın da onayı alınarak "namzed" durumuna geçilir. Namzed ya da diğer ismiyle nişanlılık durumunda iki taraf birbirini tanır. Eğer anlaşamazlar ise kadı gözetiminde ayrılık durumları gerçekleştirilir (Türkdoğan, 2015c, s. 599-600). Türkdoğan, bu durumun İslam geleneğinden kaynaklandığını söylemiştir. Türk toplum yapısında aslında böyle kısıtlamalar yoktur. Türkdoğan'ın düşüncesine göre Türk toplum yapısında daha esnek koşullar vardır. Bu esneklik Türk kadınına daha fazla özgürlük alanı sağlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde ise İslam kuralları ile aile yapısı sentezlenmiştir.

Görüldüğü üzere, Türk toplum yapısı kendisini Osmanlı İmparatorluğu döneminde de muhafaza etmiştir. Türkdoğan'ın düşüncesine göre bu dönem İslamiyet ile sentezlenen yeni bir yapının oluştuğu bir dönemdir. Bu sentez kendisini önyargılardan kurtararak incelenmesi gereken bir alandır. Türk toplumunda kadına her dönemde değer verilmiştir. Hem aile içerisinde hem de aile oluşturma döneminde kadın diğer uygarlıklar ile kıyaslandığında özgürdür. Türkdoğan da bu hususun altını özellikle çizmiştir. Türkdoğan'a göre, Türk aile tipi kendi yapısını korumuştur. Türk toplumu her dönemde olduğu gibi bu dönemde de kadına ve aile yapısına önem vermiş ve onları muhafaza etmeye gayret etmiştir. Türk yapısının ve kimliğinin dönemler arası süreçlerde bir şekilde korunduğunu söylemiştir.

Türkdoğan, Osmanlı İmparatorluğu için kimliğin önemli olduğunu belirtmiştir. Türkdoğan'a göre, Osmanlı İmparatorluğu, kendisini ortaya çıkarma nedeni bakımından diğer devletlerden ayrılmıştır. Kurulduğu döneme bakıldığında Anadolu ve Asya coğrafyası dağınık halde bulunan birçok beylik bulunmaktadır. Bu beylikler aynı zamanda Moğol tehditi altındadır. Beylikler hem kendi içlerinde birbirlerine karşı saldırgan tavırlar izlemiş hem de Moğollardan çekinmiştir. Fakat Türkdoğan'a göre, Osmanlı İmparatorluğu bu siyaseti izlememiştir. Osmanlı İmparatorluğu, yüzünü Batı'ya doğru dönmüş ve kendi hedefine ilk olarak Batı'yı seçmiştir. Batı'ya karşı saldırı hedefiyle kendi kimliğini kuran Osmanlı İmparatorluğu, bu bakımdan diğer devletlerden ayrılmıştır (Türkdoğan, 2015c, s. 173). Türkdoğan'a göre, bu durum Osmanlı İmparatorluğu'nun kendi kimliğini oluşturmasında önemlidir.

Türkdoğan, Osmanlı İmparatorluğu için tek bir kimlikten söz etmenin zor olduğunu söylemiştir (Türkdoğan, 1996j, s. 9). Birçok farklı kimliğin Osmanlı İmparatorluğu içerisinde kendisine yer bulduğunu belirtmiştir. Bu farklılığın Osmanlı İmparatorluğu ilerilere götürdüğünü düşünmüştür. Fakat kimliklerdeki farklılaşmanın devlet katında gerçekleşmeye başlamasının Osmanlı İmparatorluğu'nun temel problemi olduğuna inanmıştır. Türkdoğan, İran Selçuklu ve Anadolu Selçuklu devletlerinden itibaren merkezin kendisini halktan uzaklaştırdığını söylemiştir (Türkdoğan, 2011c, s. 96). Türkdoğan'a göre, Selçuklu dönemindeki bu ayrım Osmanlı İmparatorluğu'nda iyice yerleşmiş vaziyete gelmiştir. Türkdoğan'a göre, merkez-çevre ayrımının meydana gelmesi söz konusu olmuştur.

Türkdoğan'a göre, Osmanlı İmparatorluğu kuruluşundan itibaren kendi kimliğini halktan farklılaştırma gayreti taşımıştır. Osmanlı İmparatorluğu yönetici kadrosu kendi kimliğini Oğuz boyuna dayandırarak geriye kalan halkı Türkmen olarak kabul etmiştir (Türkdoğan, 2011a, s. 270). Türkdoğan, böylesi bir yapılanma tarzının Türk toplum yapısına aykırı olduğunu düşünmüştür. Orta Asya Türk geleneklerinde kavmin bir ve bir arada olması söz konusuyken Selçuklu Devleti ve Osmanlı İmparatorluğu dönemlerinde Türk toplumu adeta ikiye bölünmüştür. Türkdoğan'a göre, bu durum toplumsal bir yarılmadır (Türkdoğan, 2011c, s. 91). Türkdoğan, toplumsal yarılmanın gerçekleşmesinin büyük bir hata olduğunu söylemiştir. Hatta bu durumu "Türk tarihi içerisindeki en büyük cinayet" (Türkdoğan, 2004c, s. 213) olarak tanımlamıştır. Selçuklu siyasetinin Türklük kimliğinin yitirilmesinin başlangıcı olduğunu belirtmiştir.

Türkdoğan, devlet dilinin Selçuklu döneminde Farslılaştığını söylemiştir. Osmanlı İmparatorluğu dönemine gelindiğinde ise ortaya Türkçe, Farsça ve Arapça dillerinin karışımı olan Osmanlıcanın çıktığını belirtmiştir (Türkdoğan, 2011c, s. 94). Türkdoğan, Osmanlıcanın yapay bir dil olduğunu dile getirmiştir. Dildeki farklılaşmanın toplumun her katmanına yayıldığını düşünmüştür. Türkdoğan'a göre, yönetim kadrosu ve yönetilenler olmak üzere Osmanlı İmparatorluğu'nda ikili bir yapı meydana gelmiştir. Türkdoğan, bu yapının mutlak surette olmasa bile ufak boyutlu bir kast sistemini andırdığını belirtmiştir (Türkdoğan, 2011c, s. 116). Türkdoğan'a göre, Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetici sınıfı tarafından yaratılan ikili yapı kendisini dil de dahil olmak üzere her alanda göstermiştir. Türkdoğan, saray dili ile halk dilinin farklı olduğunu söylemiştir. Toplumun ikili yapıya dönüşmesinin sebebinin halk tabakasının değil yönetici tabakanın işi olduğuna inanmıştır. İkili yapının Osmanlı İmparatorluğu döneminin açıklanabilmesi ve anlaşılabilmesi için detaylıca incelenmesi gerektiğine dikkat çekmiştir. Kendisi de Osmanlı İmparatorluğu tarihine yönelik araştırmalarında ikili yapıya ağırlık vermiştir.

Türkdoğan, eski Türk yönetim ve toplum geleneğinin Osmanlı İmparatorluğu döneminde değiştiğine işaret etmiştir. Türkdoğan'a göre, eski Türkler hem halk hem de askerdiler. Osmanlı İmparatorluğu döneminde ise halk ve asker sınıf birbirinden ayrılmıştır (Türkdoğan, 2017b, s. 140). Halk ile asker ayrımı Osmanlı İmparatorluğu'ndaki temel yarılmanın çıkış noktası olmuştur. Askerliğin ve yönetimin halktan koparılarak belirli bir zümreye ait olması Türkdoğan'a göre sorunlu bir tercihtir.

Osmanlı İmparatorluğu, kuruluşundan itibaren yabancı soyluları yönetime kazandırma politikası uygulamıştır. Ancak uygulanan politika Fatih Sultan Mehmet ile boyut değiştirmiştir. Fatih Sultan Mehmet, özellikle İstanbul'u fethettikten sonra elde etmiş olduğu otorite ile birlikte 'kul' sistemini getirmiştir (Türkdoğan, 1988b, s.19). Fatih Sultan Mehmet'in buradaki amacı merkezi askeri birliği kuvvetlendirmektir. Türkdoğan'a göre, Fatih Sultan Mehmet, kendi otoritesine bağlı güçlü bir askeri birlik oluşturmak istemiştir. Askeri birlik için özel olarak alınan çocukların kendi köklerinden kopması gerektiğini düşünmüştür.

Türkdoğan'a göre, Osmanlı İmparatorluğu, fethettiği bölgelerdeki, özellikle Balkanlardaki, çocukları küçük yaşta alarak yönetici ve askeri kadrolar için eğitmiştir. Buradaki en önemli husus, çocuğun aile, din ve kültürel bağlarından koparılmasıdır. Türkdoğan, bağlarından koparılmış olan çocuğun merkezi yönetime kendisini adadığını söylemiştir (Türkdoğan, 2015c, s. 97). Yönetimden başka bir yere aidiyet duygusu yaşamayan çocuk kendi hayatını yönetim için feda edebilir vaziyete getirilmiştir. Uygulanan bu politika ile yönetici kadrolar yabancı soylu olan insanlarla doldurulmaya başlanmıştır. Türkdoğan'ın temel eleştirisi de bu noktadadır. Türkdoğan, yönetim ve askeri kadrolara Balkan ülkelerindeki farklı etnik grupların dahil edildiğini söylemiştir (Türkdoğan, 2015c, s. 102). Yüksek mevkilerin farklı etnik kökenlilerle doldurulması toprağın asıl sahibi olan insanların dışarıda bırakılmasına neden olmuştur.

Türkdoğan, Osmanlı İmparatorluğu döneminde Türk halkının geri plana itildiğini söylemiştir. Türklerin, askeri sınıfa girişlerinin önüne geçildiğini düşünmüştür. Türkdoğan'ın belirtmiş olduğuna göre Türkler silahsızlandırılarak toprağa bağlanmışlardır. Türkler, vergi vermekle yükümlendirilirken gayrimüslimler ayrıcalıklar kazanmışlardır (Türkdoğan, 2011c, s. 113). Giyim-kuşam ve gündelik yaşam pratiklerinde halk ile yönetici sınıf arasında ayrım yaşanmaya başlanmıştır. Türkler, reaya olarak görülmüşlerdir.

Türkdoğan, Osmanlı İmparatorluğu döneminde yaşamış olan Mustafa Ali'yi devrinin en önemli tarihçisi olarak göstermiştir (Türkdoğan, 2011c, s. 109). Onun fikirlerini önemsemiştir. Mustafa Ali, Osmanlı İmparatorluğu'nda reayanın yönetici sınıfa girişinin neredeyse imkânsız olduğunu belirtmiştir. Türkdoğan da bu düşünceye katılmıştır. Türkdoğan'a göre, reayanın yükselebileceği en yüksek kadro şeyhülislamlıktır. Reaya ancak ve ancak dini kadrolarda kendisine yer bulabilmiştir.

Dini kadrolara giremediği müddetçe reaya aynı şekilde kalmaya devam etmiştir. Türkdoğan, ismini bildiğimiz ve bilgilerine ulaşabildiğimiz 215 sadrazamın yalnızca 78'inin Türk kökenli olduğunu belirtmiştir (Türkdoğan, 2011c, s. 156). Görüldüğü üzere, yönetimde söz sahibi olabilmek için yetkili kişi sayısının çoğunluğu Türk kökenli olmayan gruplardır. Türkdoğan da bu durumun hatalı bir davranış biçimi olduğuna inanmıştır. Bu hatanın mühim sonuçlara neden olduğunu belirtmiştir.

Türkdoğan, yönetici ve halk sınıfının ayrışmasının iki farklı açıklamaya dayandığını söylemiştir. Bu açıklamalardan birincisi Osmanlı İmparatorluğu'nun kendi halkını kul konumuna düşürmek istememesi olmuştur (Türkdoğan, 2015c, s. 104). Bu düşünce yapısına göre Osmanlı İmparatorluğu, kendisine koşulsuz şartsız bağlı olacak bir sınıfın Türkler içinden çıkmaması gerektiğini düşünmüştür. Türklerin, kölemen ya da kul olarak anılması onun şerefine hakaret olarak algılanabilir düşüncesi ortaya atılmıştır. Ancak Türkdoğan, bu düşünce şeklinin hatalı olduğunu söylemiştir. Türkdoğan'a göre, yönetici sınıf kul ya da kölemen olmaktan ziyade reayadan üstün, bürokratik bir sınıftır. Kelimenin tam anlamıyla yönetime katılmışlar ve ona göre bir yaşam tarzını benimsemişlerdir. Netice itibariyle, bu düşünce şekli Türkdoğan'ın düşünce dünyası içinde sağlam bir zemine oturmamıştır.

İkinci açıklama şekli ise Osmanlı İmparatorluğu yönetiminin Türk kökenlilerden çekinmesi olmuştur. Tarihe göz atıldığında Türklerin, yönetime katılma konusunda her zaman istekli olduğu görülmüştür. Osmanlı İmparatorluğu yöneticileri, özellikle Fatih Sultan Mehmet, bu durumun farkında olarak kendi soyundan olmayanların bir şekilde yönetimden uzak kalması gerektiğine inanmıştır. Yönetici kadrolar içerisinde kendisine yer bulamayan Türk kökenlilerin, silah taşımasının da yasaklanması ile birlikte yönetime tehdit oluşturamayacak vaziyete gelmeleri sağlanmıştır. Türkdoğan'a göre, doğru açıklama şekli de budur. Türkdoğan, Osmanlı İmparatorluğu yönetiminin Türk kökenlilerden çekindiğini söylemiştir (Türkdoğan, 2011c, s. 146). Çekincelerinin haklı bir tarafı olduğunu belirtmekle birlikte yanlış bir tercih olduğuna inanmıştır. Devletin devamlılığını korumak için gerçekleştirilen bu hamlenin yönetici sınıfı kaybettirdiğini düşünmüştür. Halkın yönetici kadrolardan uzaklaştırılmasının toplum içinde derin sorunlara ve isyanlara neden olduğuna dikkat çekmek istemiştir.

"Görülüyor ki, ordu ve yönetim gibi iki stratejik alanın yabancı soylulara terk edilmesinde en önemli etken… Osmanlı'nın kendi halkına güveninin olmayışıdır. … Osmanlı'nın, Selçuklular

döneminden beri devam eden Oğuz-Türkmen zıtlaşması, yabancı soylulara yönelik olan güvenini sağlamıştır" (Türkdoğan, 2011c, s. 146).

Türkdoğan bu noktada Celali isyanların önemli olduğunu savunmuştur. Türkdoğan'a göre, Celali isyanlarını incelemek ve anlamak gerekir. Tokat civarında bulunan ve Celal ismiyle anılan bir şahsın kendisini mehdi olarak ilan etmesiyle başlayan isyan, kendisinden sonraki isyanlara da kendi ismini vermiştir (Türkdoğan, 2011b, s. 632). Bu isyanın temeli dini sebeplere dayandırılmakla birlikte aslında ekonomik ve yönetimseldir. Türkdoğan, Yavuz Sultan Selim'in halkın omzuna yüklediği ağır vergiler yüzünden isyanın gerçekleştiğini düşünmüştür. Ekonomik sebeplerin yanında halk yönetimsel anlamda kendisini uzak hissetmiştir. Halk, Osmanlı İmparatorluğu yönetim kadrosunun kendisine karşı yabancılaştığını düşünmüştür (Türkdoğan, 1988c, s. 21). Bu bakımdan isyan ettiği mevkii de kendisini Oğuz olarak tanımlayıp geri kalanları Türkmen ilan eden yönetimdir (Türkdoğan, 2015c, s. 107). Halk, yönetim sistemindeki değişmez kabul edilen bu faktörlere karşı tepkisini isyanlar ile vermek durumunda kalmıştır (Türkdoğan, 2011b, s. 624). Türkdoğan'a göre, bu isyanlar, eşkıyalık amacı gütmemiştir. Türkdoğan, bu isyanların toplumsal farklılaşmaların ve gerilimin sonucu olarak ortaya çıktığını düşünmüştür (Türkdoğan, 2011b, s. 635). Türkdoğan, isyanların sık sık ortaya çıkmasının nedeninin de bundan kaynaklandığını belirtmiştir. İsyanların yalnızca zenginin malından pay koparmak için çıkmadığını söylemiştir. Türkdoğan, ortada daha büyük bir meselenin var olduğuna inanmıştır. Türkdoğan, bu düşüncenin temelinde de isyanların geniş kitlelerce kabul edilmesinin ve onaylanmasının yattığının altını çizmiştir (Türkdoğan, 1988d, s. 34). Türkdoğan'a göre, isyan etmenin sebebi yalnızca dini faktörlere bağlanmamıştır. Reaya konumuna itilen Türkmenler, kendi haklarını almaya yönelik isyan hareketlerinde bulunmuşlardır. Türkdoğan'a göre, bu isyanlardan sonra aradaki uçurum daha da çok açılmıştır. Yeniçeri askerlerinin ve yönetim kadrolarının reayaya karşı tutumları sertleşmiştir. Böylelikle Türkmenlik kimliği tamamıyla dışlanır vaziyete getirilmiştir.

Türkdoğan, dışlanma durumunu askeri alanda ve yönetimsel alanda Türkmenler için söylenen sözlerden rahatlıkla anlaşılabileceğini söylemiştir. Türkdoğan, Türkmenler için "uğursuz-hain" (Türkdoğan, 2015c, s. 101), "Türkmen hırsızlar, dönmeler ve bozmalar" (Türkdoğan, 2011c, s. 142) şeklinde tabirler kullanıldığını belirtmiştir. Hatta Türkdoğan, Koçi Bey risalesinde Türkler için söylediği kötü sözler

karşısında padişahın "Ben de Türküm" bile demediğini belirtmiştir. Türkdoğan'a göre Osmanlı İmparatorluğu dönemi Türklük kimliğinin zedelendiği ve geri plana itildiği hatta aşağılandığı bir dönemdir. Türkdoğan, tarihsel değerlerimizin geri plana itildiğini ve Batı değerlerinin hakimiyetinin kurulmaya çalışıldığını belirtmiştir (Türkdoğan, 2015g, s. 315). Türkdoğan, Osmanlı İmparatorluğu'nun çok uzun süreler boyunca Batı kültürüne yaklaştığını ve yavaş yavaş onu bünyesine aldığını düşünmüştür.

Türkdoğan'a göre, Batılılaşma hareketleri yanlış tercihler sonucudur. Yönetim kadrolarının Batı kökenli devşirmeler olmasından kaynaklı olan bu durumun sorunlarının incelenmesi gerektiğini belirtmiştir. Türkdoğan, Saffet Paşa'nın Batı'ya karşı olan hayranlığını gizlemediğini söylemiştir. Kendi değerlerinden tamamen koparak Batı'nın kültürünün tamamının alınması gerektiğini söylemiştir (Türkdoğan, 2005e, s. 21). Türkdoğan'a göre, Saffet Paşa'nın bu isteği aslında dönemin hâkim zihniyetini yansıtmıştır. Yüksek bürokrasi içerisindeki yabancı kökenliler Batılılaşma çabalarının öncüleri haline gelmiştir (Türkdoğan, 2011c, s. 79). Bu dönemde Batı kültürünün yoğun bir şekilde yaşanmaya çalışıldığı Lale devri söz konusudur.

Türkdoğan, Lale Devri'nin halk tarafından benimsenmediğine işaret etmiştir (Türkdoğan, 2005e, s. 12). Halk Batı kültürüne oldukça uzaktır. Devşirmeler Batı kültürü ögelerini hızlıca benimsemiş ve ona uyum sağlamaya çalışmıştır. Padişahların, halkı Batılı gibi olmaya zorlaması söz konusu olmuştur. Hatta halk bu bakımdan II. Mahmut'a "gavur" unvanını verdiğini belirtmiştir (Türkdoğan, 2015c, s. 115). Türkdoğan, Batılılaşma sürecinin yalnıza görünüş itibarıyla gerçekleştirilmeye çalışıldığını söylemiştir. Ona göre, Batılılaşma, zihinsel bir dönüşümden çok fiziksel olarak kalmıştır. Giyim kuşamın değiştirilmesi ile Batılı olunacağı sanılmıştır (Türkdoğan, 2015c, s. 197). Fakat Batılı olma hayali yapılan yeniliklerle gerçekleşmemiştir. Türkdoğan bu durumun nedenini sosyal hareketliliğin yeteri kadar anlaşılamamasına bağlamıştır (Türkdoğan, 2015g, s. 519). Fiziksel dönüşüm tek başına yeterli değildir. Zihinsel anlamda ortada bulunan engeller Batılılaşmanın gerçekleşmemesini sağlamıştır. Yalnızca taklitsel anlamda Batılı gibi görünmeye çalışılmıştır. Bu durum edebi eserlere de konu olmuştur. Türkdoğan, yanlış Batılılaşmanın işlendiği Ahmet Mithat Efendi'nin *Felatun Bey ile Rakım Efendi* ve Recaizade Mahmut Ekrem'in *Araba Sevdası* eserlerini örnek göstermiştir (Türkdoğan, 2015c, s. 219). Bu dönemin eserlerinde yanlış Batılılaşma olgusu sıklıkla işlenmiştir.

Türkdoğan'a göre, yönetim kadrolarının hatalı tercihleri toplumsal bunalımları sürüklemeye devam etmiştir.

Türkdoğan, bu süreçlerin neticesinde yönetimsel anlamda başarılı sayılabilecek tek isyanın Jön Türkler tarafından gerçekleştirildiğini düşünmüştür. Türkdoğan'a göre, Jön Türk isyanı merkeze karşı geliştirilmiş olan çevrenin baskısıdır (Türkdoğan, 1987b, s. 78). Türkdoğan, Jön Türklerin yalnızca İstanbul'da isyan gerçekleştirmediğini ve Anadolu'da da isyanlara ön ayak olduğunu söylemiştir (Türkdoğan, 1987a, s. 24). Türkdoğan, küçük veya büyük çaplı birçok isyanın nedeninin merkez-çevre farklılaşmasından kaynaklandığına işaret etmiştir. Merkezin kendisini çevreden uzaklaştırmasıyla birlikte çevrenin baş kaldırması söz konusu olmuştur. Türkdoğan da bu durumun çevrenin hak arayışı olduğunu söylemiştir.

Türkdoğan'ın düşüncesine göre Türk milletini yaklaşık 1000 yıl boyunca yabancı kökenliler yönetmiştir (Türkdoğan, 2011c, s. 73 ve 112). Türkdoğan'a göre, uygulanmak istenen "istimalet politikası" (Türkdoğan, 2015g, s. 527), Osmanlı halkını ikiye bölmüştür. Halbuki Türkdoğan, fethedilen bölgelerdeki halkın topluma kolaylıkla karıştırılabileceğini düşünmüştür. Buna örnek olarak ise Macarların Osmanlı İmparatorluğu içerisindeki yerini örnek göstermiştir (Türkdoğan, 1996b, s. 14). Macarların istimalet politikasını uygulamaya gerek duymadan halk ile bütünleşebildiğini söylemiştir. Böylesi bir durumun mümkün olması devşirmenin gereksiz olduğunun kanıtıdır. Türkdoğan, devşirme yönteminin Türk toplumunu arka plana ittiğini düşünerek olumsuz sonuçlara yol açtığını belirtmiştir.

Sonuç olarak Türkdoğan, Osmanlı İmparatorluğu tarihine ve devlet yapısına ilgi duymuş ve önemsemiştir. Günümüz sorunlarının temelini tarihsel arenada aramıştır. Bu yüzden Osmanlı İmparatorluğu tarihi, Türkdoğan için önemlidir. Türkdoğan, Osmanlı İmparatorluğu yönetim kadrolarının devşirme kökenli yabancı soylulara bırakıldığına inanmıştır. Devşirme kökenlilerin zaman içerisinde kendi kültürlerinden tamamen kopmayarak ve ailelerinden alınmalarının "öcünü alabilmek" amacıyla Osmanlı İmparatorluğu'nun altını oyduklarını söylemiştir. Türkdoğan, devşirme yöneticilerin kendi kökenlerini unutmadıklarını belirtmiştir. Uygulanmaya çalışılan asimilasyon politikasının geçerli olamadığına kanaat getirmiştir. Böylelikle yabancı soyluların kendi özlerine dönmeye yönelik girişimlerinin ortaya çıkması söz konusu olmuştur. Ancak bu istek reayada bulunmamıştır. Türkdoğan'a göre, halk kendi kültürünü muhafaza

etmiştir. Ancak yönetim ile kendi kültürleri zıtlaşmıştır. Bu zıtlık durumu da toplumsal yarılmaya yol açmıştır. Türkdoğan, günümüz kutuplaşmalarının temellerini Selçuklu Devleti ve Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetimsel yapısında aramıştır. Türkdoğan'a göre, Türk kültür yapısı halk nezdinde korunmuştur. Gelenekler ve görenekler günümüze kadar ulaştı ise bu Türkdoğan'a göre, halk yani reaya sayesinde olmuştur. Türkdoğan, Osmanlı İmparatorluğu'nun Türk tarihi açısından eleştirmiştir. Türkdoğan'ın eleştirisi Osmanlı İmparatorluğu yönetim kadrosunadır. Türkdoğan, Osmanlı İmparatorluğu yönetim kadrosundaki sorunların günümüze kadar geldiğinin altını çizmiştir. Türkdoğan, Osmanlı İmparatorluğu'nun çekirdek yapısını oluşturan ailenin durumunu incelemiş ve geleneklerinden ne kadar koptuğunu anlamaya gayret etmiştir. Türk aile yapısının İslamiyet'in etkisi ile değiştiğini ancak temel özelliklerini yine de koruduğunu savunmuştur. Ancak temel özelliklerin korunması durumunun diğer alanlar için geçerli olamadığı sonucuna varmıştır. Osmanlı İmparatorluğu yapısını inceleyen Türkdoğan, Osmanlı İmparatorluğu döneminin öneminin hakkını vermiştir ancak aynı zamanda da eksikliklerini ve hatalarını eleştirmenin de gerekli olduğunun altını çizmiştir.

3.3. Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluş Dönemi

Türkdoğan, Osmanlı İmparatorluğu'nun uzun yıllar boyunca milli kültürü geri planda bıraktığını belirtmiştir. Osmanlı İmparatorluğu, kendi yönetim sistemini oluşturarak toplumsal bir yarılmaya yol açmıştır. Türkdoğan'a göre, Karahanlılar'dan Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışına kadar yanlış yönetim politikaları izlenmiştir (Türkdoğan, 2013b, s. xi). Türkdoğan'ın belirtmiş olduğuna göre Osmanlı İmparatorluğu, yönetim içerisinde olmayan herkesi ümmet potası altında birleştirmeye gayret etmiştir. Ancak ümmetleştirme politikası milletleşmenin önüne engel teşkil etmiştir. Bu yüzden Türkdoğan'a göre, Osmanlı İmparatorluğu'nda halk, kendi kimliğini yeteri kadar muhafaza edememiştir. Osmanlı İmparatorluğu, halkın kendi kimliğini bulmasına müsaade etmemiştir (Türkdoğan, 2018c, s. 254). Osmanlı İmparatorluğu, yönetim kadrosunu "Hanedan" olarak sınırlamış ve "Türklük" olgusunu arka plana itmiştir (Türkdoğan, 2004c, s. 210). Türkdoğan'ın belirtmiş olduğuna göre Türk kimliği Osmanlı İmparatorluğu içerisinde ihmal edilmiştir.

Türkdoğan, Osmanlı İmparatorluğu'nun uygulamış olduğu politikanın yanlış bir tercih olduğunu söylemiştir. Türkdoğan'a göre, Türklük, kendi içerisinde büyük bir potansiyele sahiptir. Ancak Osmanlı İmparatorluğu, Türklük kimliğini önce arka plana atıp sonra da görmezden geldiği için kendi milletini ümmetleşme çatısı altında feda etmiştir (Türkdoğan, 2018b, s. 155). Türkdoğan, bu sorunlu durumun Mustafa Kemal Atatürk ile sona erdiğine inanmıştır. Türkdoğan'a göre, Osmanlı İmparatorluğu döneminde kaybolan millet şuuru, Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile yeniden kazanılmaya çalışılmıştır.

Türkdoğan, milletleşme kavramını modernleşme kavramıyla yakın anlamlı olarak görmüştür. Milletleşme sürecinin, kabile ve aşiret yapısını sona erdirecek bir aşama olduğunu belirtmiştir (Türkdoğan, 2015b, s. 98). Türkdoğan'a göre, milletleşme, tarihsel bir aşamadır. Milletleşme, milletin kendi özüne geri dönmesidir. Türkdoğan, medeniyetin ancak milli kültür ile milletleşmenin sağlanması sonucu gerçekleşebileceğinin altını çizmiştir (Türkdoğan, 2004b, s. 42). Mustafa Kemal Atatürk, milli kimliğin oluşması sürecinde millete dönüş aşamasını başlatmıştır. Bu süreçte Osmanlı İmparatorluğu hanedanına yönelik algı değişmiştir.

Türkdoğan'ın belirttiğine göre Mustafa Kemal Atatürk, yüzyıllarca süregelmiş olan "Osmanlı hanedan ütopyasını" ortadan kaldırmıştır (Türkdoğan, 2015c, s. 227). "Osmanlı'nın kendi içerisinde kurduğu ütopik dünya yıkılmıştır" (Türkdoğan, 2000c, s. 11). Türkdoğan, Osmanlı İmparatorluğu patrimonyal yönetim sisteminin, Mustafa Kemal Atatürk ile yıkıldığını söylemiştir. Türkdoğan'a göre, bu durum olumlu sonuçlara yol açmıştır. Çünkü milletleşme süreci toplumun kendi kimliğini bulma sürecidir (Türkdoğan, 1999d, s. 58). Türkdoğan'a göre, milletleşme süreci olmaksızın toplumun kendi kimliğine ulaşabilmesi mümkün değildir (Türkdoğan, 1999e, s. 35). Türkdoğan, milletin kendi kimliğine ulaşabilmesini önemli görmüştür.

Türkdoğan'a göre, tarihsel süreç içerisinde sıradan insanın hayatına yeteri kadar önem verilmemiştir. Oysa Karahanlı Devleti, Selçuklu Devleti ve Osmanlı İmparatorluğu döneminde Türk ulusu kısıtlı da olsa kendi kimliğini korumuştur. Türkdoğan'ın eleştirisine göre tarihimiz araştırılırken hanedanın tarihini araştırmakla yetinmişizdir. Yüzyıllardır süregelen "Türk" gerçeği görmezden gelinmiştir (Türkdoğan, 2018b, s. 42). Türkdoğan, milletimizin her yerde kendi kültürünü yaşattığını ve yeri geldikçe de toprak uğruna can verdiğini belirtmiştir. Türkdoğan'a

göre, kan akıtmaktan ve canını vermekten çekinmeyen bir milletin görmezden gelinmesi büyük bir saygısızlıktır.

Türkdoğan'a göre, ortada bulunan bu saygısızlık durumu Mustafa Kemal Atatürk ile ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Türkdoğan, Kemalist düşüncenin, Osmanlı İmparatorluğu sistemine bir başkaldırı olduğu fikrindedir (Türkdoğan, 2009c, s. 235). Hatta Türkdoğan bu durumu "yeniden diriliş" olarak betimlemiştir (Türkdoğan, 2004c, s. 479). Türkdoğan'a göre, Mustafa Kemal Atatürk, yönetimi belirli bir zümrenin elinden alarak (Türkdoğan, 2018b, s. 28) "halkın çocuklarına" teslim etmiştir (Türkdoğan, 2003c, s. 24). Türkdoğan'a göre, Türk milleti yönetilmek için değil yönetmek için vardır.

Türkdoğan, Türk milletinin kendi kendini yönetebileceğini düşünmüştür. Osmanlı İmparatorluğu yöneticilerinin uzun yıllar boyunca baskı altında tuttuğu Türk milleti, Mustafa Kemal Atatürk ile kendi özgürlüğüne kavuşabilmiştir. Türkdoğan, Türk milletinin özgürlüğe kavuşmasını sevinçle karşılamıştır. Türkdoğan'a göre, Türk milleti Mustafa Kemal Atatürk öncülüğünde kendi kimliğine sahip olarak kendini yönetebilir vaziyete gelmiştir. Hakimiyet artık yönetici sınıfın elinden alınarak halka verilmiştir (Türkdoğan, 2014b, s. 78). Böylelikle Türkdoğan'a göre, Türk milleti, kendi yönetimini kendisi sağlar vaziyete gelmiştir.

Türkdoğan'a göre, Türk milleti yeniden kendisini "üst kimlik" haline getirmiştir (Türkdoğan, 2011b, s. 70). Osmanlı İmparatorluğu sisteminin tebaa olarak gördüğü millet kendisini vatandaş durumuna getirebilmiştir (Türkdoğan, 2011b, s. 78). Böylelikle Türkdoğan'a göre, milletleşmenin ve bütünleşmenin önü ardına kadar açılmıştır. Türk milletinin kendi kimliğinin bilinciyle bir arada olabilmesi Mustafa Kemal Atatürk öncülüğünde gerçekleşmiştir.

Türkdoğan, Mustafa Kemal Atatürk'ün gerçekleştirmiş olduğu bu yeniliklerin düşünce zemininin araştırılması gerektiğini belirtmiştir. Türkdoğan'a göre, Mustafa Kemal Atatürk'ü bu düşünce yapısına iten nedenleri araştırmak ve anlamak gerekmektedir. Türkdoğan'a göre, Mustafa Kemal Atatürk, milletleşme düşüncesinin temellerini Türk milletinin tarihinden almıştır. Türkdoğan'a göre, Mustafa Kemal Atatürk, Türk tarihini çok iyi bilmektedir ve anlamaktadır. Kendi düşünce yapısını da Türk milletinin tarihinden almıştır. Türkdoğan, bu durumu açıklarken "gelenekli

yaklaşım" tabirini kullanmıştır (Türkdoğan, 2018b, s. 45). Türkdoğan, Türk tarihinin, gelenek ve düşünce sisteminin Mustafa Kemal Atatürk'ü etkilediğini söylemiştir.

> "Bu çerçeve içinde Kemalist sistem, bir yeniden diriliş (resurgency) hareketidir. Osmanlı' dan gelen yönetim biçimi veya patrimonyal zihniyet, Cumhuriyet idealiyle yeni bir kimlik kazanacaktır. … Mustafa Kemal, kuracağı millet modelinin esaslarını, milliyetçilik kavramına dayandırmak suretiyle, ümmetten- millete geçişin yollarını arayacaktır" (Türkdoğan, 2018b, s. 46).

Türkdoğan, Mustafa Kemal Atatürk'ün düşünce yapısının oluşumunda Türk tarihi ile birlikte Fransız Devrimi'nin de bulunduğunu belirtmiştir. Mustafa Kemal Atatürk, aydınlanma düşünürlerinin eserlerini okumaya özen göstermiştir. Mustafa Kemal Atatürk çağını ve çağının ötesini iyi görmüştür. Avrupa'da meydana gelen güncel tartışmalar onun ilgisini çekmiştir. Türkdoğan da bu duruma işaret etmiştir. Kurulan yeni devletin düşünce yapısının temelinde Fransız Devrimi yatmıştır. Türkdoğan, özellikle Fransız düşünürlerin yazılarının etkisinin büyük olduğunu söylemiştir (Türkdoğan, 2018c, s. 251). Türkdoğan'a göre, Fransız yazarlar dönemin düşünce yapısının oluşumunda etkili olmuşlardır. Mustafa Kemal Atatürk de bu düşünürlerin fikirlerinden etkilenmiştir.

Türkdoğan'a göre, özellikle Jean-Jacques Rousseau Mustafa Kemal Atatürk'ün düşüncelerinde etkili olmuştur. Onun topluma ve siyasete yönelik fikirleri Mustafa Kemal Atatürk'ün düşünce yapısı içinde geniş yer kaplamıştır. *Toplum Sözleşmesi* eserinin ülkenin yönetim sisteminin belirlenmesi sürecindeki etkisi büyüktür. Türkdoğan, 1921 yılında Mustafa Kemal Atatürk'ün meclis konuşmasında bu eserden söz ettiğini ve herkesin bunu okumasını tavsiye ettiğini belirtmiştir (Türkdoğan, 2015c, s. 228). Mustafa Kemal Atatürk, çok okuyan ve düşünen bir liderdir. Pozitivist düşünce yapısı dönemin ruhunu belirlediği gibi Mustafa Kemal Atatürk'ün düşüncelerini de belirlemiştir. Türkdoğan'ın belirttiğine göre pozitivizm Mustafa Kemal Atatürk'ü etkilemiştir (Türkdoğan, 2018b, s. 50). Türkdoğan, ülkenin kuruluş sürecinde tarihin ve pozitivist düşüncenin Mustafa Kemal Atatürk ile sentezlendiğine vurgu yapmıştır. Türkdoğan'a göre, Mustafa Kemal Atatürk, yalnızca tek bir düşünce yapısı içinde hareket etmemiş ve özgün bir sentez ortaya koymuştur. Türkdoğan, bu sentezin oluşması sürecinde yabancı düşünürler olduğu kadar Türk düşünürlerin de etkisinin bulunduğunu belirtmiştir. Bu düşünürlerden de en çok Ziya Gökalp'e yer vermiştir.

Türkdoğan, Ziya Gökalp'e ayrı bir önem göstermiştir. Ona göre, Ziya Gökalp, Türk toplumunun fikirlerinin temelinde yer almıştır. Ziya Gökalp'in fikirleri Mustafa Kemal Atatürk'ü derinden etkilemiştir. Türkdoğan'a göre, Ziya Gökalp, Türk toplum yapısını en iyi açıklayan sosyologdur. Ziya Gökalp'in sosyolojisinin Türkdoğan için ayrı bir yeri vardır. Türkdoğan'a göre, Ziya Gökalp, dört asırdan beri kimliğini kaybetmiş olan bir millete kendini yeniden tanıma imkânı sağlamıştır (Türkdoğan, 2015g, s. 76). Türkdoğan'a göre, milletleşme sürecinin temel düşünürü Ziya Gökalp'tir. Ziya Gökalp'in fikirleri kuruluş döneminin temel taşıdır.

Türkdoğan, Ziya Gökalp'in büyük bir sosyolog olduğunu söylemiştir. Devletin kuruluş döneminde önemli sorunlar yaşandığına işaret etmiştir. Türkdoğan'a göre, Gökalp bu sorunları ortadan kaldırmak istemiştir. Ziya Gökalp, sorunları çözmeyi amaçlamıştır. Türkdoğan, bu noktada Emile Durkheim ile Ziya Gökalp arasındaki benzerliğe işaret etmiştir. Türkdoğan, Durkheim'ın bunalımlı bir dönemde çalışmalarda bulunduğunu söylemiştir. Durkheim'ın amacının bunalımlı dönemin en az hasarla geçirilmesi olduğunu söylemiştir. Ziya Gökalp'in de bunalımlı bir dönemin düşünce adamı olduğuna dikkat çekmiştir (Türkdoğan, 2018c, s. 40-41). Ziya Gökalp'in temel sorunu toplumsal sorunları çözüme kavuşturmaktır. Ziya Gökalp, toplumu bir arada tutacak ortak bir zemin hazırlamak istemiştir. Türkdoğan da bu durumun önemini vurgulamıştır. Ziya Gökalp'in kuruluş dönemine yönelik çalışmalarına ve fikirlerine önem vermiştir. Bu dönemi açıklamaya yönelik yazılar kaleme almıştır.

Türkdoğan'a göre, Ziya Gökalp, iki temel amaç doğrultusunda hareket etmiştir. Bunlardan birincisi Türk milletini "ümmet" anlayışından uzaklaştırarak "millet olabilme" düşüncesini yerleştirmek olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu düşünce yapısından gelen ümmet sistemine Ziya Gökalp eleştirel yaklaşmıştır. Ümmet ideolojisinin geçerliliğinin kalmadığını belirtmiştir. Bu yüzden ümmet kavramının kaldırılarak millet olabilmenin önünün açılmasını istemiştir. Ziya Gökalp'in ikinci amacı ise milletleşme sürecinde milli kültürün rayına oturması olmuştur. Ziya Gökalp, çalışmalarında milli kültürün öneminden söz etmiştir. Ziya Gökalp sosyolojisine göre milli kültür, milletleşmenin temel unsurudur. Türkdoğan da bu durumun önemini belirtmiş ve anlaşılmasını istemiştir (Türkdoğan, 2015h, s. 180).

Türkdoğan, milli kültür konusunda Ziya Gökalp'in yapmış olduğu ayrımlardan söz etmiştir. Ziya Gökalp'in milli kültür ve medeniyet arasındaki farkın önemine dikkat

çekmiştir. Türkdoğan'ın belirttiğine göre Ziya Gökalp, milli kültürün halkın yaşayış şeklinde bulunmuştur. Halk edebiyatı, türküleri, dansları, giyiniş şekilleri, konuşma şekilleri vb. alanlarda halkın kendi kültürünü koruduğu belirtilmiştir. Ziya Gökalp, Türk milletinin birleştirici unsuru olarak gördüğü halk kültürüne gerekli önemi vermiştir. Fakat Türkdoğan'a göre, Ziya Gökalp'in düşüncesi bununla sınırlı kalmamıştır. Türkdoğan'a göre, Ziya Gökalp, medeni seviyeye gelebilmek için halk kültürünün yeterli olmadığını bilmiştir. Bu yüzden de "tehzib" nosyonundan söz etmiştir (Türkdoğan, 2015h, s. 80-81). Türkdoğan'a göre, bu kavram aydın kesime yöneliktir. Halk kendi kültürünü korurken aydınlar görmüş oldukları eğitim ve yaşam şekli sayesinde tehzibi anlayabilmiştir. Farklı kültürlerden meydana gelen tehzib aydınların topluma yol göstermesi için kılavuz niteliği taşımıştır.

Türkdoğan'a göre, tehzib kendi içerisinde eleştirisini de barındırmıştır. Aydınların, halk için neyin iyi neyin kötü olabileceğini bildikleri varsayılmıştır. Türkdoğan'a göre, aydınlar, tehzib sayesinde farklı kültürün ögelerinden hangisinin kendi kültürüne uygun olup olmadığını anlayabilmiştir. Türkdoğan'a göre, aydınlar, bu sayede hangi kültürel ögenin alınıp alınamayacağına karar vermişlerdir. Kültürel değişimin seçici unsuru tehzib ile açıklanmaya çalışılmıştır.

Bu konuda Türkdoğan, aydınlara gereken hassasiyeti göstermiştir. Ziya Gökalp'in aydınlar arasında en önemlisi olduğunun altını da çizmiştir. Türk toplumunun birliktelik yaratabilmesinin anahtarının aydınlardan geçtiğine inanmıştır. Türkdoğan, bu konuda Ziya Gökalp'in benzetmesine katılmıştır. Ziya Gökalp, "milleti bir insan vücuduna benzetirsek bunun zekâ ve ideoloji kısmı da aydınlardır" (Türkdoğan, 2015h, s. 219) açıklamasında bulunmuştur. Ziya Gökalp düşüncesine göre aydınlar topluma yön verir. Bu yüzden devletin hangi yöne gideceği konusunda aydınların görüşleri önemlidir.

Türkdoğan, milli birlik için aydınlar ve halkın bir arada olması gerektiğini söylemiştir. Türkdoğan'ın düşüncesine göre halk ve aydınlar aynı amaç için hareket etmelidir. Böylelikle devletin varlığı korunmuş ve yüceltilmiş olur. Ziya Gökalp, devletin önemine dikkat çekmiştir. Devletsiz bir halkın yaşamayacağını düşünmüştür. Bu konuda da Türklerin devletine ne kadar düşkün olduklarını belirtmiştir. Ziya Gökalp'e göre Türkler doğuştan devletçidirler (Türkdoğan, 2015b, s. 104). Ziya Gökalp düşünce yapısına göre devlet Türkler için vazgeçilmezdir. Ziya Gökalp devletin milleti bir çatı altında tuttuğunu söylemiştir.

Türkdoğan'a göre, Ziya Gökalp, devleti kutsamış olmakla birlikte fert ile olan ilişkisinde ona üstünlük vermemiştir. Devlet ile birey arasında uyumlu bir ilişkinin olması gerektiğine işaret etmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün de bu doğrultuda düşünceleri olduğunun altını çizmiştir. Türkdoğan, Mustafa Kemal Atatürk'ün ferdi, devlet için feda etmediğini söylemiştir (Türkdoğan, 2018c, s. 253). Türkdoğan, bireyin önemli olduğu düşüncesinin hakimiyetine işaret etmiştir.

Türkdoğan, devletin kuruluş yapısının bu bakımdan adaletli ve eşitlikçi olduğunu söylemiştir. Dönemin diğer ülkeleri ile kıyaslandığında liberal ekonominin pençesine bırakılmayan bir halk söz konusudur. Yönetim konusunda ise monarşi kesin bir dille reddedilmiştir (Türkdoğan, 2015h, s. 187). Türkdoğan'a göre, Mustafa Kemal Atatürk, halkın yönetime katıldığı cumhuriyet sisteminin yerleşmesini sağlamıştır. Böylelikle yeni devlet kendi gücünü iktidardan değil, milletten almıştır. Türkdoğan'a göre, de Türk milletine en uygun olan yönetim biçimi de cumhuriyettir.

Türkdoğan, Mustafa Kemal Atatürk ile Ziya Gökalp'in düşüncelerinin birbirine olan yakınlığını dile getirmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün devletin kuruluş döneminde Ziya Gökalp'in fikirlerine önem verdiğine işaret etmiştir. Mustafa Kemal Atatürk, Ziya Gökalp'i önemsemiştir. Türkdoğan'ın belirttiğine göre Ziya Gökalp'in hastalığının tedavi edilmesi için yurtdışına gönderilmesinde Mustafa Kemal Atatürk önemli rol oynamıştır. Hastalığını yakından takip etmiştir. Mustafa Kemal Atatürk, Ziya Gökalp'in ölümünü üzüntü ile karşılamıştır (Türkdoğan, 2015b, s. 81). Mustafa Kemal Atatürk, Ziya Gökalp'in ölümünden sonra da fikirlerinin yaşatılması hususuna dikkat etmiştir. Fakat Türkdoğan, Atatürk'ün erken ölümüyle Ziya Gökalp'in fikirlerinin yaşatılmasının geri plana itildiğini belirtmiştir (Türkdoğan, 2015h, s. 225). Kuruluş döneminin fikir babası olarak kabul edilen Ziya Gökalp, Türkdoğan'a göre, döneminin en önemli ve en başarılı isimlerinden biridir (Türkdoğan, 2015h, s. 255). Türkdoğan, Ziya Gökalp'in fikirlerinin önemine dikkat çekmiş ve onun fikir sisteminin yaşatılması gerektiğini belirtmiştir.

Türkdoğan, Ziya Gökalp'in eğitim ile ilgili düşüncesine de katılmıştır. Ziya Gökalp, eğitimin milli kültür oluşturma süreci içerisinde kullanılması gerektiğini belirtmiştir. Eğitim ile halkın her katmanına milli benlik aşılanmalıdır (Türkdoğan, 2015h, s. 179). Ziya Gökalp'e göre eğitimin temel amacı budur. Türkdoğan da devletin kuruluş aşamasında bu amaca yönelik çalışmalar yürütüldüğünü düşünmüştür.

Türkdoğan, Türklerin kendi milli kimliğini kazanmasına yönelik çalışmaların olumlu süreçleri beraberinde getirdiğine inanmıştır.

Milli kültürün yaratılması için Asyatik incelemeler ön plana çıkmıştır. Türkdoğan, Türk kültürünün temelinin Orta Asya'ya dayandığını belirtmiştir. Devletin kuruluş aşamasında da Orta Asya Kültürüne yönelik çalışmalar dikkat çekmiştir (Türkdoğan, 2019, s. 43). Orta Asya Türk kültürü temel alınarak Anadolu coğrafyasındaki kültürel ögeler kıyaslanmıştır. Böylelikle Türklerin anayurdunun neresi olduğuna yönelik çalışmalar gerçekleşmiştir.

Türkdoğan, Türk Tarih Tezi'nin öneminden söz etmiştir. Türkdoğan'a göre, Türk Tarih Tezi, Anadolu coğrafyasının Türkler tarafından çok uzun yıllardır yurt olarak kullanıldığını göstermiştir. Bu teze göre Türklerin Anadolu'ya yerleşmesi M.Ö. 3500'lü yıllara kadar gitmiştir (Türkdoğan, 2004c, s. 485). Anadolu'nun bugün bilinen en eski devletlerinden olan Sümerler'in Asyatik bir kavim olduğu düşüncesi söz konusudur. Türkdoğan hem kültürel hem de dilsel bakımdan Sümerler'in Asyatik ya da Turani bir kavim olduğuna işaret etmiştir. Sümerler kendi tanrılarına "Dingir" ismini vermişlerdir. Türkdoğan'a göre, "Dingir", Tengri, Tangrı kelimelerinin ufak değişime uğramış halidir (Türkdoğan, 2004c, s. 475). Türkdoğan, yalnızca Sümerler'in değil, Urartular, Kimmerler, Guttiler ve Etrüskler'in de Turani kavimler olduğunu söylemiştir (Türkdoğan, 2015c, s. 237). Resmi teorinin Turani kavim olarak kabul ettiği Hititler'in ise Turani kavim olarak adlandırılamayacağını belirtmiştir (Türkdoğan, 2015c, s. 241). Türkdoğan, yeni çalışmalar ortaya çıktıkça teorideki doğrular ve yanlışların berraklaştığını söylemiştir. Anadolu coğrafyasının Türkler tarafından çok uzun yıllardır yurt olarak kullanılmasına dikkat çekmiştir. Bu bakımdan "Anadolu kimin yurdu?" şeklindeki sorulara açık bir şekilde Türklerin yurdu cevabının verilebileceğini söylemiştir.

Türkdoğan, Anadolu coğrafyasına yerleşmeyip Avrupa'ya ilerlemiş olan Etrüsklerin de Turani bir kavim olduklarına işaret etmiştir (Türkdoğan, 2015c, s. 245). Türkdoğan, Etrüskler'in Roma İmparatorluğunun kurucuları olduğunu söylemiştir (Türkdoğan, 2004c, s. 488). Türkdoğan'a göre, Roma İmparatorluğunun kökenini Anadolu'da aramak mümkündür. Türkdoğan, bu çıkarsamayı Etrüsk dilinin özelliklerinden yola çıkarak gerçekleştirmiştir. Türkdoğan, Etrüsk dilinin, Yunan dilinden önce Asya'da kullanılan dil ile bağlantısı olduğunu söylemiştir (Türkdoğan,

2004c, s. 490). Türkdoğan, Etrüsk zarının üzerindeki numaraların Türk dillerindeki söyleniş yakınlığına dikkat çekmek istemiştir (Türkdoğan, 2018b, s. 64). Türkdoğan, tüm bu bilgilerin Türklerin ne kadar şanlı bir tarihe sahip olduğunu açıklamak amacıyla ortaya atıldığını söylemiştir. Türkdoğan'a göre, belgeleriyle birlikte Türk milletinin dünyaya ve özellikle Anadolu'ya yönelik etkisi kanıtlanmıştır. Bu bakımdan Türk Tarih Tezi Türkdoğan'a göre, amacına ulaşmıştır.

Türk Tarih Tezi'nin yanında milli bilincin oluşması sürecini etkileyen önemli bir alan da "dil" konusudur. Türkdoğan, dilin kullanım şekli ve yapısının milli kimlikler ve bilinç üzerinde etkisi olduğunu düşünmüştür. Türkdoğan, dili adeta bir sütuna benzetmiştir (Türkdoğan, 2015b, s. 252). Millet kavramının sınırlarının çizilmesinde temel vazifesi gördüğünü düşünmüştür (Türkdoğan, 2004c, s. 497). Türkdoğan'a göre, dil, milli kültürün yaşamasını ve milli şuurun gelişmesini sağlamıştır. Bu yüzden milli dilin korunması gerektiğine inanmıştır.

Türkdoğan, devletin kuruluş aşamasında milli dilin ön plana çıkarıldığını söylemiştir. Özellikle Mustafa Kemal Atatürk'ün milli dil konusundaki hassasiyetine önem vermiştir (Türkdoğan, 2015b, s. 91). Türkdoğan'a göre, Mustafa Kemal Atatürk, Türk dilinin milli bilinç yaratma konusundaki öneminin farkındadır. Bu yüzden devletin her alanda kendi dilini kullanması gerektiğini belirtmiştir. Aynı özenin Ziya Gökalp'te de bulunduğuna dikkat çekmiştir. Özellikle *Genç Kalemler* bünyesindeki dilde sadeleşme adımları Türk milletini olumlu yönde etkilemiştir. Türk milletinin kültürel anlamda nereye ait olduğunu ve kimlere yakın olduğunu anlayabilmenin yolunun dilden geçtiği düşüncesi hakimdir (Türkdoğan, 2015b, s. 92). Bu bakımdan Türkdoğan, dilin millet yaratma ve kültür oluşturma boyutlarına dikkat çekmiştir.

> "Türk Tarih Kurumu gibi Türk Dil Kurumu da Atatürk' ün "Kişisel İdiom" unun eseridir. Bu kurumun da felsefesi Türk toplumunda "Ümmet" ideolojisinden "millet" ideolojisine geçişi dil sahasında sağlamaktır. Dil Tezinin amacı da "millet dili" olan "Türkçeyi Arap ve Acem kapitülasyonlarından kurtarmaktı" (Türkdoğan, 2015b, s. 91).

Türkdoğan, Güneş Dil Teorisi içerisindeki "tüm dillerin Türkçe'den çıktığı" düşüncesinin abartılı olduğunu düşünmüştür. Bu ifadenin abartılı olduğunu düşünmekle birlikte günümüzde yaşayan diller içerisinde en eski tarihe dayanan dilin de Türkçe olduğunu belirtmiştir (Türkdoğan, 2018b, s. 61). Türkdoğan, Türk dilinin var olan en

eski ve en şanlı dil olduğunu düşünmüştür. Bu yüzden Türkçe'nin korunmasının önemli olduğunu belirtmiştir.

Türkdoğan, devletin kuruluş sürecinde izlenen tüm bu çalışmaların ırkçılık yaftası altında ezilmemesi gerektiğini düşünmüştür. Türkdoğan'a göre, milletleşme süreci ve onu takip eden Tarih Tezi ve Dil Teorisi ırkçı bir yaklaşım olmaktan ziyade kavmini tanımaya yönelik atılmış isabetli adımlardır (Türkdoğan, 2018b, s. 69). Devletin kuruluş aşamasında izlenen politikalar yayılmacı ya da zenofobik yaklaşımlar değildir. Türkdoğan, milliyetçi yaklaşımların zenofobik yaklaşımlardan ayrıldığını söylemiştir. Türkdoğan'a göre, bu dönemin hâkim anlayışı milliyetçilik olmakla birlikte iş birliğine yanaşan tüm devletlere de dostça yaklaşılmıştır (Türkdoğan, 2015b, s. 171). Türkdoğan, uygulanan politikaların tüm milleti tek çatı altında birleştirme amacı güttüğünü söylemiştir. Bu yüzden farklı azınlıklara sahip olan devletin, Türklük üst kimliği altında birleştirme amacı olduğunu belirtmiştir. Bu amaç altında hiçbir kimlik kendi soyunu reddetmek durumunda değildir (Türkdoğan, 1996m, s. 15). Tüm etnik gruplar tek bir düşünce şemsiyesi altında birleşmelidirler.

Görüldüğü üzere, Türkdoğan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluş dönemini incelemiştir. Türkdoğan, tarihimizin önemine işaret etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş aşamasında önemli sorunlar olduğunu ve bunların nasıl çözüme kavuşturulabileceği konuları Türkdoğan'ın dikkatini çekmiştir. Bu süreçte Ziya Gökalp'in ve Atatürk'ün fikirlerine önem vermiştir. İki düşünürün Türk milletine yeniden kendilerini tanıma fırsatı verdiklerine inanmıştır. Ziya Gökalp'in sosyolojik fikirlerinin Türk toplum gerçeğini iyi açıkladığını söylemiştir. Atatürk'ün de Ziya Gökalp'in fikirleri üzerinden kendi düşünce dünyasını oluşturmasına sıcak bakmıştır. Türkdoğan, Atatürk'ün hem Türk hem de yabancı düşünürlerden etkilenerek kendi özgün sentezine kavuştuğunu belirtmiştir. Türk milletinin de bu özgün sentez ile yeniden inşa edilmeye çalışıldığının altını çizmiştir. Milli kültürün yaratılması sürecinde hem Türk geleneklerinden hem de Batı düşünce yapısından etkilenildiğini belirtmiştir. Türkdoğan, Türk Tarih Tezi ve Güneş Dil Teorisinin doğruları ve yanlışları olduğunu belirtmekle birlikte Türk toplumunun kimliğinin oluşturulmasında son derece önemli atılımlar olduğunun altını çizmiştir. Türkdoğan, Türklerin şanlı bir tarihe sahip olduğunu ve bu tarihin Atatürk öncülüğünde Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile tekrardan ayağa kalktığını söylemiştir. Milletleşme sürecinin medenileşmeye atılan bir

adım olduğuna inanan Türkdoğan, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluş aşamasına özen göstermiş ve incelemiştir.

4. BÖLÜM

ORHAN TÜRKDOĞAN'IN TÜRK TOPLUMUNUN YAPISINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Türkdoğan, Türk toplumunun yapısının incelenmesine önem vermiştir. Türkdoğan'a göre, Türk toplum yapısını anlamak önemlidir. Türk toplumunun yapısını anladıktan sonra içinde bulunduğu çıkmazlar daha rahat anlaşılabilecektir. Türk toplumu kendi yapısını çok uzun yıllar boyunca yavaş yavaş oluşturmuştur. Türkdoğan, kökleri çok eskilere dayanan bu yapıların incelenmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu bakımdan kendi eserlerinde sıklıkla toplum yapısına yönelik çıkarsamalarda bulunmuştur. Türkdoğan, Türk toplum yapısını belirli alt başlıklar halinde incelemeye gayret etmiştir. Bu bölümde de Türkdoğan'ın Türk toplumunun yapısını biçimlendiren aile kurumu, ekonomi kurumu, siyaset kurumu, din kurumu, kültür ve sağlık-hastalık sistemine yönelik fikirleri incelenecektir.

4.1. Aile Kurumu

Türkdoğan, Türk toplum yapısı içerisinde en çok aile kurumuna önem vermiştir. Türkdoğan'a göre, aile kurumu Türk toplum yapısının temelidir. Bireyin sosyalleşmesi ilk olarak aile içerisinde başlar. Türkdoğan bu durumdan yola çıkarak Türk toplumunu anlayabilmek için ailenin yapısını anlamanın gerekli olduğunu söylemiştir. Toplum yapısının en temel kurumu aileyi akrabalık ilişkileri bazında incelemek gerektiğini söylemiştir (Türkdoğan, 2005c, s. 128). Türkdoğan'a göre, aile, yalnızca iki kişinin bir arada yaşaması değildir. Akrabaları da içeren sosyal bir kurumdur.

Türkdoğan'ın aile kurumuna ne kadar önem verdiğinin açık bir kanıtı kendi aile soyağacının uzun bir çetelesini elinde bulundurmasıdır (Türkdoğan, 2018a, s. 23-32). Türkdoğan, kendi soyunu dört halife dönemine kadar götürmüştür. Böylelikle, akrabalık bağlarının ve ailenin önemini göstermeye çalışmıştır.

Türkdoğan'a göre, Türk ailesi farklı aşamalardan geçmiştir. Bu aşamalar sırasıyla; İslamiyet öncesi aile tipi, İslamiyet sonrası aile tipi ve Batı geleneği ile harmanlanmış aile tipidir (Türkdoğan, 2015c, s. 562). Türkdoğan'a göre, bu tipler Türk toplum yapısında ve aile yapısında önemli değişim aşamalarıdır. Belirtilen dönemler, kendi

kültür ve yapısını toplum üzerinde kabul ettirmiştir. Fakat toplumun kendi özü olarak görülebilen değerler tarihsel süreç içerisinde çok fazla değişime uğramamıştır. Bu yüzden dönemler arası farklılıklar görünse bile "Türk aile tipi" denilebilecek bir olgunun varlığı söz konusudur.

Türkdoğan, ailenin evrimsel süreç içerisinde yoğrulduğunu kısmen kabul etmiştir. Ancak belirtmek gerekir ki Friedrich Engels'in bu konudaki fikirlerine tamamen karşıdır. Türkdoğan'a göre, aile, süreç içinde değişimlere uğramıştır. Fakat Engels'in belirttiği gibi poligami, Türk toplumu için geçerli değildir. Türkdoğan, Türklerin tarihin en başından beri monogami düşüncesi içinde olduğunu söylemiştir. Ailenin evrimsel süreç içerisinde yalnızca iş bölümü kısmında değişimler yaşandığını belirten Türkdoğan (Türkdoğan, 2015d, s. 42), eş sayısı ile ilgili bir değişimin söz konusu olmadığını söylemiştir. Böylelikle Türkdoğan'a göre, aile, evrimin bir ürünü değil, başlangıçtan beri çekirdek vaziyette bulunan bir yapıdır (Türkdoğan, 2015c, s. 573). Evrimsel süreç içerisinde evlilik tipinin sabit kaldığını belirten Türkdoğan, iş bölümü konusundaki farklılaşmaya dikkat çekmiştir.

Türkdoğan, evlilik tipinin monogami olduğunu destanlarımızdan da görebileceğimizi söylemiştir. Türkdoğan, Türk toplum yapısını anlayabilmek için destanlara önem veren bir kişidir. Ay Atam destanında da evlilik tipiyle ilgili görüşlerin önemine vurgu yapmıştır (Türkdoğan, 2014b, s. 285). Türkdoğan bu destanı, "Âdem ile Havva" figürüne benzetmiştir. Ay Ata'nın Ay-Va ile evlenmesi sonucu 40 çocuğun dünyaya gelmesi söz konusudur. Türkdoğan'a göre, bu durum da aslında kolektif bilinçte tek eşliliğin yattığının kanıtıdır.

Türkdoğan, Türk toplum geleneğinde bireyin kimlik kazanmasının ailesi ile mümkün olduğunu söylemiştir. Türkdoğan'a göre, Türk toplumunda en temel öge ailedir (Türkdoğan, 2013a, s. 174; 2014b, s. 155). Kişinin, kimlik kazanabilmesi için ailesine ihtiyacı vardır. Bu durum Türkdoğan'a göre, toplumsal ilişkileri kuvvetlendirmiştir. Kişinin aile içerisinde olma zorunluluğu bir baskı aracına dönüşmemiştir. Ailesi olmayanlara sahip çıkılmıştır. Türkdoğan, ailenin kişinin karakter özelliklerini doğrudan belirlediğine inanmıştır. Hatta Eski Türk yazıtlarında çocuğun, babasının özelliklerini büyük oranda taşıdığına işaret etmiştir (Türkdoğan, 2014b, s. 265). Hatta Türkdoğan'a göre, özellik aktarımı nedeniyle yöneticiliğin de babadan oğlu geçtiği düşüncesi söz konusudur (Türkdoğan, 2014b, s. 157). Türkdoğan, aile

ilişkilerinin toplumun her kademesine etki ettiğini belirtmiştir. Eski Türklerdeki babadan-oğula geçen sistem de Türkdoğan'a göre, bunun kanıtıdır.

Türkdoğan, Eski Türk aile tipinde aile içi dengesizliğin olmadığını söylemiştir. Kadın ve erkek eşit konumda olmuşlardır (Türkdoğan, 2014b, s. 153). Hatta Türkdoğan, ikinci eş olarak alınmak zorunda kalan kadınların bile değerlerinin yükseldiğine vurgu yapmıştır (Türkdoğan, 2015c, s. 551). Bu durum da aslında o kişinin de aile içerisinden kabul edildiğine kanıttır.

Türkdoğan, İslamiyet öncesi aile tipini iyi anladıktan sonra ailenin, gelişen ve değişen yönlerinin daha rahat kavranabileceğini belirtmiştir. Bu yüzden eserlerinde sıklıkla İslamiyet öncesi Türk toplum yapısına ve ailesine atıf bulmak mümkündür. Türk ailesinin günümüz durumunu ve sorunlarını anlayabilmek için İslamiyet öncesi geleneğin iyi bilinmesi söz konusudur.

Türkdoğan, İslamiyet sonrası aile tipinin Türk aile tipinde bazı değişikliklere sebep olduğunu söylemiştir. Türkdoğan'a göre kadının toplum içerisindeki özgürlüğü kısıtlanmış olsa dahi döneminin birçok farklı gelişmiş ülkesine nazaran daha fazladır (Türkdoğan, 2015c, s. 595). İslamiyet, Türkdoğan'a göre Arap kültüründen aldığı özellikler ile kadını geri plana bırakması sonucunu doğurmuştur.

Türkdoğan, Osmanlı İmparatorluğu'nun kadına değer vermediğine yönelik savların karşısında yer almıştır. Bu bakımdan mahkeme siciyelerinin incelenmesini tavsiye etmiştir. Türkdoğan, siciyeler incelendiğinde kadının evlilik ve boşanma konularındaki haklarının görülebileceğinin altını çizmiştir. Kadın, eğer mantıklı sebepler öne sürebiliyorsa boşanma hakkına sahiptir (Türkdoğan, 2015c, s. 594). Kadın, ev içerisinde söz sahibi konumdadır. Türkdoğan, kadının evlilik içinde haklarının korunduğunu söylemiş ve bunları belgeleriyle ortaya koymak istermiştir.

Türkdoğan, kadın için aile bağlarının İslamiyet ile değişime uğradığını söylemiştir. Eski Türklerde kadın mirastan doğrudan hak sahibi iken İslamiyet sonrası dönemde miras konusunda erkek ön plana çıkmıştır. Türkdoğan'a göre Osmanlı İmparatorluğu, uzun dönem boyunca miras konusunda kadını erkeğe bağlı kılmıştır. Ancak 1858 yılındaki Hattı Hümayun ile mirasın kadın ve erkek arasında eşit şekilde paylaşılması kararlaştırılmıştır (Türkdoğan, 2015c, s. 609). Türkdoğan'a göre bu durum gecikmiş bir haktır. Türkdoğan, İslamiyet sonrası dönemde kadının rolünün ikinci plana

itildiğini söylemiştir. Kadının İslamiyet öncesi dönemde sahip olduğu bazı haklardan yararlanamadığını belirtmiştir. İslamiyet sonrası dönemde aile kurumu önemini korumuştur fakat aile ve toplum içerisinde kadın, ikinci plana itilmiştir.

Türkdoğan, son aşama olarak gördüğün Batılı gelenekler ile harmanlanmış aile tipinde ise karma bir düzenin varlığından söz etmiştir. Cumhuriyet sonrasında kadına hak ettiği haklar verilmiştir. Devlet nezdinde her birey eşit görülmüştür. Ancak kültürel anlamda bu değişim tam olarak kabul edilememiştir. Türkdoğan bu konuda, Batılı aile ve İslami aile arasında kalındığını dile getirmiştir (Türkdoğan, 2004a, s. 51). Günümüzde Türk toplumunda net bir aile tipinin bulunamadığını düşünmüştür. Bu düşüncesini de gerçekleştirmiş olduğu saha çalışmalarında gözlemlemiştir.

Türkdoğan, Erzurum ve çevre köylerinde, Beşikdüzü ve Dursunbey kasabalarında çalışmalarda bulunmuştur. Bu çalışmalarda Türk toplumunun aileyi nasıl gördüğü konusuna değinmiştir. Ailenin oluşum şeklini incelemiştir. Örneğin Erzurum ve çevre köylerinde gerçekleştirdiği çalışmalarında Pasinler civarındaki köylerde kadının statüsünün erkeğe göre daha aşağıda olduğunu söylemiştir (Türkdoğan, 2017a, s. 43). Kadının daha çok ev içi işlerle sınırlandırıldığını (Türkdoğan, 2017a, s. 89) ve baba tarafındaki akrabalara daha çok kıymet verildiğini saptamıştır (Türkdoğan, 2017a, s. 27). Türkdoğan'a göre Erzurum ve çevresi, İslami kriterleri bünyesinde daha çok barındırmıştır.

Türkdoğan'ın Beşikdüzü ve Dursunbey bölgelerindeki çalışmalarına bakıldığında ise kadın ve erkek arasında bir ayrım olmadığı görülmüştür. Beşikdüzü'nde kadınlar büyüyüp kendisine bakabilecek vaziyete geldikleri zaman evlendirilirler (Türkdoğan, 2015d, s. 52). Dursunbey'de ise kadınlar henüz kendisini geçindirebilecek olgunluğa erişmeden evlendirilme durumları vardır. Ancak bu bölgede de boşanma durumuna kötü gözle bakılmamıştır (Türkdoğan, 2015d, s. 86). Erken evlenme ve kız kaçırma adetleri bulunmasına rağmen kadınların statüsü alt seviyede görülmemiştir.

> "Boşanmalar genellikle karı- koca arasında 20- 25 yaşlarına tekabül eder. Boşanmanın ilk hareketi kadından geliyor. Bu bakımdan Dursunbey' de kadın erkeğe nazaran daha müessir bir statüye sahiptir. Diğer bölgelerde olduğu gibi kadın ikinci derece bir görev sahibi değildir. Kadının çok genç yaşta evlenmesi, belirli bir süreden sonra boşanmaya yol açar" (Türkdoğan, 2015d, s. 87).

Türkdoğan, aile içerisindeki yaşlıların konumunu da saptamak istemiştir. Türkdoğan'a göre Erzurum bölgesinde yaşlılar ve gençler arasındaki çatışma daha az iken, Beşikdüzü ve Dursunbey bölgelerinde çatışma durumu daha fazladır (Türkdoğan, 2015d, s. 72). Kuşakların birbirini anlayamaması durumu bu bölgelerde daha çoktur.

Türkdoğan, şehirlerin ve gecekondu bölgelerinde de bu farklılaşmaların görüldüğüne işaret etmiştir. Türkdoğan, gecekondular hakkında gerçekleştirdiği çalışmalarının tamamında kuşak çatışmasının yoğun olduğunu söylemiştir. Gecekondu bölgelerinde kadının ekonomik özgürlüğünün olmaması nedeniyle kadın geri planda tutulmuştur (Türkdoğan, 2015a, s. 102). Bu durumun ise şehir merkezlerinde daha oturmuş vaziyette olduğunu belirtmiştir.

Türkdoğan, günümüzde aile kurumunun tahrip edildiğini düşünmüştür (Türkdoğan, 2004a, s. 51). Özellikle evlilik dışı cinsel ilişkilerin artmasının ve evlilik dışı beraber yaşamaların aile kurumuna zarar verdiğini söylemiştir (Türkdoğan, 1985b, s. 85). Türkdoğan'a göre bu durumlar Türk aile yapısına uygun değildir. Türkdoğan, bu durumların Batı'dan geldiğini söylemiştir. Türkdoğan'a göre aile, Türk toplumunun temelidir ve onu korumak gereklidir.

Türkdoğan, Türk aile yapısının incelenirken bazı sorunlarla ve yanlışlıklarla karşılaştığının altını çizmiştir. Aile sosyolojisi alanındaki çalışmaların birçok önemli veriyi elde etmemizi sağladığını söylemiştir (Türkdoğan, 2018c, s. 48). Fakat Türk aile tipini oluştururken yanlış anlamaların ve hatalı referansların da bolca mevcut olduğunu düşünmüştür.

Türkdoğan, bu sorunları maddeler halinde tespit etmiş ve açıklığa kavuşturmaya çalışmıştır. Türk aile yapısı incelenirken hata yapılan ilk konu Batılı aile tiplerini ülkemize uyarlamak olmuştur. Türkdoğan, günümüz çalışmacılarının Batılı aile tiplerinin Türk aile tipi olarak gösterilmesinin yanlışlığına dikkat çekmiştir. Türkdoğan, ikinci yanlış anlaşılmanın ise çekirdek aile tipinin sanayi sonrası ortaya çıktığına yönelik olduğunu söylemiştir. Türkdoğan, Türk aile tipinin temelinde çekirdek aile olduğunu sıklıkla tekrarlamıştır. İslamiyet öncesi aile geleneğinde çekirdek aile tipinin bulunduğunu söyleyen Türkdoğan, sanayileşme ile çekirdek aile tipinin ortaya çıkmadığını söylemiştir. Türkdoğan'ın üçüncü eleştirisi ise ailenin ekonomik bir kurum olarak ortaya çıkması görüşünedir. Türkdoğan, ailenin duygusal bir bağ ile kurulduğunu

ve sosyal hayatın temelini oluşturduğunu söylemiştir. Aile söz konusu olduğunda ekonomi ikinci plandadır. Türkdoğan'ın dördüncü eleştirisi ise İslamiyet ile ailenin yapısının kökten değiştiğidir. Halbuki Türkdoğan, Türk aile tipinin kendi öz niteliklerini koruduğuna inanmıştır. İslamiyet değişikliklere sebep olmuştur fakat bu değişim kökten değildir. Türkdoğan'ın beşinci eleştiri ise aile kurumunun bir "tampon kurum" olarak görülmesinedir. Türkdoğan'a göre bu bakış açısında aile, görevini tamamladığında ortadan kalkacaktır. Ancak Türkdoğan, ailenin toplumun temeli olduğuna yönelik görüşü söz konusu olmuştur. Bu bakımdan Türkdoğan'a göre aile bir geçiş aşaması değil, temel yapıtaşıdır. Türkdoğan'ın altıncı eleştirisi ise aile kurumunun evrimci bakış açısıyla açıklanmasına olmuştur. Türkdoğan, ailenin belirli evrelerden geçmek zorunda olduğu düşüncesine itirazı vardır. Türkdoğan'a göre aile değişmez kurallara ve nihai sonuca sahip değildir. Türkdoğan'ın yedinci ve son itirazı ise feminizm algısının yanlışlığına olmuştur (Türkdoğan, 2015c, s. 612-617). Türkdoğan'a göre feminist akımlarda cinsellik ve çıplaklık ön plana çıkarılmıştır (Türkdoğan, 2016a, s. 399). Türkdoğan, bu durumun aslında feminizmin yanlış algılanması sonucu olduğundan söz etmiştir. Türkdoğan, gerçek bir feminizmin kadın-erkek arasındaki eşitliğe dikkat çekmesi gerektiğine işaret etmiştir (Türkdoğan, 2015c, s. 618). Türkdoğan'a göre, Türk toplumunun yapısında kadın ve erkek zaten eşittir. Bu durum feminizm adı altında yanlış taraflara çekilmiştir.

Sonuç olarak, Türkdoğan, aile kurumuna önem vermiştir. Toplumun temelinin aile olduğuna işaret etmiştir. Kişinin kendi karakterini aile içerisinde oluşturduğunu söylemiştir. İslamiyet öncesi aile tipinin kendi özünü koruyarak İslamiyet ile harmanlandığını düşünmüştür. Sonrasında ise İslami geleneklerin Batılı gelenekler ile tekrardan değişime uğradığını söylemiştir. Bu bakımdan Türkdoğan, Türk aile tipini 3 farklı aşamada sınıflandırmıştır. Günümüzde de ailenin yıpratıldığını ve değerinin azaltılmaya çalışıldığını söylemiştir. "Cinsel özgürlük" adı altında aile kurumuna darbe vurulduğuna işaret etmiştir.

Türkdoğan, Türk aile tipini belirlerken İslamiyet öncesi aile tipini referans almıştır. İslami geleneğin aile tipine olan etkisini kısıtlı görmüştür. Fakat Türkdoğan'ın bu konudaki ifadeleri zaman zaman net değildir. Kadının hem kısıtlandığını hem de özgür olduğunu aynı anda belirtmiştir. Günümüze gelindiğinde ise aile kurumuna muhafazakâr yaklaşmıştır. Aile kurumunu toplumun temeli olarak gördüğü için aile

kurmamaya yönelik davranış ve fikirler Türkdoğan'ın eleştirisine maruz kalmıştır. Türkdoğan, Türk aile tipini tam olarak belirleyemese de aile kurumunun korunması gerektiği konusunda nettir. Türkdoğan, aile kurumuna yönelik araştırmalarda bulunmuş ve fikirlerini eserlerinde sıklıkla dile getirmiştir.

4.2. Ekonomi Kurumu

Türkdoğan, ekonomi kurumuna önem vermiştir. Türk toplum yapısının ekonomik yapıdan ayrı düşünülemeyeceğini söylemiştir. Ekonominin toplum hayatının temellerinden olduğunun altını çizmiştir. Ekonominin toplumu şekillendirdiği gibi toplumun da ekonomiyi şekillendirdiğini belirtmiştir. Bu bakımdan Türk ekonomi yapısını incelemeyi önemsemiştir.

Türkdoğan, ekonominin toplumlara göre farklı şekillendiğinin altını çizmiştir. Örneğin Türkdoğan, Weber'in Protestan ahlakına yönelik görüşlerini Budist felsefe ile kıyaslamıştır (Türkdoğan, 2016b, s. 114-115). Protestan ahlakında daha çok servet biriktirmek dini bakımdan doğru ve iyi karşılanmıştır. Budist öğretide ise servet sahibi olmak ayıplanmış ve acı çekmek/yoksun kalmak öğütlenmiştir. Türkdoğan, farklı kültürlerin farklı ekonomiler ürettiğini bu iki örnek üzerinden açıklamıştır.

Türkdoğan, Türk ekonomi yapısını incelerken tarihten ilham almıştır. Türkdoğan, Günümüz ekonomik yapımızı anlayabilmek için tarihsel geçmişimizin bilinmesi gerektiğini düşünmüştür. Bu bakımdan İslamiyet öncesi Türk toplumunda ekonomik yapının incelenmesi gerektiğine işaret etmiştir. Türkdoğan, İslamiyet öncesi Türk toplumunda ekonominin temelinin servet olmadığını söylemiştir. Türkdoğan'a göre Türk toplumunda ana unsur her zaman için insan olmuştur (Türkdoğan, 1999f, s. 46). Ekonomik şartlar ve dengeler değişse bile önemli olan unsur her zaman için insan olmuştur. Bu yüzden de Türk ekonomik yapısının temeli siyasal ve sosyal ortamda gelişmiştir (Türkdoğan, 2015e, s. 305). Türkdoğan'a göre Türk toplumu dengeli dağılmış bir ekonomik sistem içerisinde olmuştur. Önemli olan unsur gelirin belirli ellerde toplanması değil, halkın geneline yayılmasıdır. Bunun için de şölen ya da potlaç geleneklerinin bulunduğunu söylemiştir (Türkdoğan, 2015e, s. 507). Türkdoğan'a göre bu gelenekler toplum içerisindeki ekonomik dağılımı eşit seviyede tutma çabasıdır.

Türkdoğan, Türk ekonomik yapısının da döneminin diğer Avrupa ülkelerinden farklı olduğuna işaret etmiştir. Örneğin İslamiyet öncesi Türk toplum yapısı Asya Tipi Üretim Tarzı'na benzememiştir (Türkdoğan, 2015e, s. 74). Türkdoğan'a göre Türkler, belirli kalıplar içerisinde düşünülmemelidir. Türkdoğan, Türklerin tarihin başından beri karma ekonomik sisteme sahip olduklarını söylemiştir (Türkdoğan, 2015e, s. 213). Bu sistemde Türkler hem avcılık hem toplayıcılık hem de tarımla uğraşmışlardır. Böylelikle kendilerini kısıtlayacak olan sınırların dışarısına çıkabilmişlerdir. Türkdoğan, ekonominin yalnızca tek bir alanla sınırlı kalmamasını doğru karşılamıştır. Türkdoğan'a göre doğru bir ekonomik yapı için karma sistemin kullanılması şarttır.

Türkdoğan, İslamiyet öncesi Türklerin kendi mallarına sahip olduklarını söylemiştir. Türkdoğan, Marx'ın ATÜT üzerinden özel mülkiyet hakkında söylediklerinin Türkler için geçerli olamayacağını belirtmiştir (Türkdoğan, 2015e, s. 55). Türkler, tarihin başlangıcından beri kendi mallarına sahip çıkmışlardır.

Türkdoğan, toprak mülkiyetinde dahi devletin ve özel mülkiyetin birbirinden ayrıldığına işaret etmiştir. İslamiyet öncesi dönemde Türklerde yazlık ve kışlık araziler halkın kendi malları olmuştur (Türkdoğan, 1982c, s. 36). Türkdoğan'a göre hem mallarda hem de toprakta özel mülkiyet sahibi olan Türkler, kendi özgün ekonomilerini oluşturabilmişlerdir.

Türkdoğan, İslamiyet ve Osmanlı İmparatorluğu ile Türk ekonomi sisteminde değişimler olduğuna işaret etmiştir. Türkdoğan'a göre temelde mal dağıtımı konusunda İslamiyet öncesi ve sonrası dönem birbirine yakındır (Türkdoğan, 1993a, s. 19). Türkdoğan, İslamiyet kültüründe zenginlik kavramının bulunduğuna işaret eder. Ancak Türkdoğan, zenginlik kavramının, malın yalnızca zenginde dolanması demek olmadığını söylemiştir (Türkdoğan, 1981b, s. 721). Türkdoğan'a göre mal İslamiyet ile toplum içerisinde dağılmaya devam etmiştir.

Türkdoğan'a göre Osmanlı İmparatorluğu döneminde toprak mülkiyeti ile ilgili bazı değişimler söz konusudur. Türkdoğan, toprak mülkiyetinin Osmanlı İmparatorluğu döneminde devlete geçtiğini söylemiştir. Türkdoğan'ın düşüncesine göre tüm topraklar devlete aittir ve çiftçi toprağın kiracısıdır (Türkdoğan, 2015e, s. 219). Böylelikle İslamiyet öncesi dönemden gelen toprakta özel mülkiyet anlayışı Osmanlı İmparatorluğu ile değişmiştir. Türkdoğan, bu durumun feodalite benzeri bir duruma yol

açmadığını söylemiştir. Türkdoğan'a göre burada önemli olan servet birikimi değildir. Türkdoğan, Osmanlı İmparatorluğu çiftçisinin tam bir görev insanına dönüştüğüne işaret etmiştir (Türkdoğan, 2015e, s. 307). Türkdoğan, bu dönemde çiftçinin ona verilen görevi yerine getirmekten öteye bir görevinin olmadığına inanmıştır. Bu durum Türkdoğan'a göre ekonomik atılımların önünü kesmiştir.

Türkdoğan, tarımsal alanda hakimiyet sağlayan devletin ticaret alanına da hâkim olduğunu söylemiştir. Türkdoğan'a göre Osmanlı İmparatorluğu esnafı küçük işletmeden öte bir şey olamamıştır (Türkdoğan, 1981b, s. 688). Bu durumun sebebi ise esnaf üzerindeki loncaların ya da diğer adıyla ahilerin etkisidir (Türkdoğan, 2015e, s. 516). Türkdoğan, ahi teşkilatının oldukça kapalı bir sisteme sahip olduğunu belirtmiştir (Türkdoğan, 2015e, s. 270). Ahiliğin, ekonomik ve dini alanı bir arada yürütmeye gayret ettiğine işaret etmiştir (Türkdoğan, 2000e, s. 23). Bu yüzden Osmanlı İmparatorluğu ekonomisi kendi muhafazakâr sistemini devam ettirmeye gayret göstermiştir.

Türkdoğan hem ticaret hem de tarımsal alana olan müdahalelerden ve kontrolden dolayı Osmanlı İmparatorluğu sistemini kendine özgü bir sistem olarak tanımlamıştır (Türkdoğan, 2015e, s. 211). Osmanlı İmparatorluğu'nun kendi sistemini koruyarak uzun zaman boyunca kendi varlığını devam ettirebildiğine inanmıştır. Bu bakımdan da Türkdoğan, Osmanlı İmparatorluğu'nun aslında çöküş dönemine kadar kapitalistleşme konusunda istekli olmadığını söylemiştir (Türkdoğan, 2015e, s. 274). İslam sentezi ile kendi yapısını oluşturan Osmanlı İmparatorluğu, merkeze kendi halkını koymuş ve onlar arasında eşitliğe önem vermiştir. Aşırı kazancın kötü gözle bakıldığı Osmanlı İmparatorluğu'nda sistem her zaman için dengeye ağırlık vermiştir. Türkdoğan da Osmanlı İmparatorluğu'nun dengeli ekonomik sistemini önemsemiş ve bu konuların günümüze kadar gelen yansımaları olduğunu söylemiştir.

Türkdoğan, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarında Atatürk'ün geçmişten gelen hatalardan ders çıkardığını belirtmiştir. Türkdoğan'a göre Atatürk hem kapitalizme hem sosyalizme hem de komünizme karşıdır (Türkdoğan, 2015e, s. 348). Türkdoğan'a göre saydığımız tüm bu sistemler belirli sınıfların daha fazla zengin olmasına yarayan sistemlerdir. Her sistem kendi içerisinde belirli bir sınıfı zengin etmektedir. Bu yüzden Türkdoğan'ın düşüncesine göre Atatürk, kendi özgün sistemimizi kurmaya gayret etmiştir. Bu sisteme göre bir sınıfın diğerlerinden üstün

olması söz konusu değildir. Tüm sınıflar birbiri için vardır (Türkdoğan, 2015e, s. 356). Bu durum da fert ve devlet dengeli dağılımı işaret etmiştir (Türkdoğan, 2015e, s. 358). Türkdoğan, ülkenin kuruluş felsefesini içinde barındıran bu sistemin Türk milletine en uygun sistem olduğunu düşünmüştür. Türk milletinin ekonomik yapısını fert-devlet dengesi içinde yakalayabileceğimizi söylemiştir. Ancak Türkdoğan, özellikle Atatürk'ün ölümünden kısa süre sonra kurulmuş olan bu dengeli sistemin bozulduğuna işaret etmiştir. Atatürk'ten sonra fert-devlet dengeli sistem liberal boyuta geçiş yapmıştır (Türkdoğan, 2015e, s. 416). Hatta Türkiye'nin çaresiz olduğuna dair ikna edildiğine ve "özgürlük istiyorlarsa Amerika gibi olmak zorundalar" düşüncesine mahkûm edildiğimizi söylemiştir (Türkdoğan, 2015e, s. 419). Türkiye'nin kalkınmasının yolunun yalnızca liberalizm ile mümkün olduğu düşüncesinin hâkim olması Türkdoğan'a göre hatalı bir düşüncedir. Fakat Türkdoğan'a göre bu hataya düşülmüş ve tarihsel yapımızdan kopuk bir liberal sisteme geçiş sağlanmıştır.

Türkdoğan, Demokrat Parti yıllarında ülke ekonomisinin değişime uğradığını söylemiştir. Türkdoğan'a göre ekonomi fert-devlet dengesinden koparak liberal bir şekle bürünmüştür. Türkdoğan'a göre yeni ekonomik modelde ana unsur birey ve devlet değil piyasadır. Bu bakımdan Türkdoğan, Türk ekonomisine piyasanın yön vermeye başladığını söylemiştir (Türkdoğan, 2015c, s. 543). Liberal ekonomik modelin ülkemizde uygulanmaya başlaması Türkdoğan'a göre önemli bir hatadır. Türkdoğan bu modeli "çarpık kapitalizm" olarak nitelemiştir (Türkdoğan, 2009a, s. 96). Türkdoğan'a göre ülkemize getirilmeye çalışılan bu model tarihsel ve kültürel bağlamda milletimizden kopuktur. Bu yüzden liberal sistem Türk toplum yapısına zarar vermiştir.

> Demokrat Parti ve onun izinden giden Adalet Partisi uygulamaları… Bütün bunlar, ülkemizin milli ekonomi politikaları bulunmaması nedeniyle, bugün "çarpık kapitalizm" diye ifade edilen bir sürecin içine itilmesinin nedeni olmuştur. Bu eğilim, ABD' de bir zamanlar Yeni Sağın sosyal refah devletine yönelik bakış açısı ve davranış biçimidir. (Türkdoğan, 2009a, s. 97)

Türkdoğan, kapitalist düzenin kontrol altında tutulması gerektiğini belirtmiştir. Bu sistemin tehlikeli olduğunu düşünmüştür. Kapitalist sistemin yalnızca ekonomi ile sınırlandırılmaması gerektiğine inanmıştır (Türkdoğan, 2017b, s. 9). Türkdoğan, kapitalist sistemin, Max Weber'den hareketle, Protestan ahlakı ile yoğrulduğunun altını çizmiştir (Türkdoğan, 2016b, s. 22). Bu bakımdan kapitalist sistem yalnızca ekonomik bir sistem değildir. Ancak dikkat edilmesi gereken husus, sistemin kendi değerlerimiz

ile harmanlanmadığıdır. Türkdoğan da kapitalist sistemde bu durumun belirtilmesi gerektiğini düşünmüştür. Ekonomik sistemimizin kendi değerlerimiz ile iç içe geçmediğini söylemiştir (Türkdoğan, 1985a, s. 154). Uygulanan politikalardaki hatalara dikkat çekmek istemiştir.

Türkdoğan, özellikle Anavatan Partisi'nin politikalarının toplum yapımıza ciddi zarar verdiğini söylemiştir. Anavatan Partisi'nin liberal ekonominin tüm ögelerini koşulsuz şartsız ülkemize getirdiğini belirtmiştir. Özelleştirmeler ile toplum yapımız tarihsel ve kültürel bağlarından koparılarak piyasaya oyuncak edilmiştir (Türkdoğan, 2015c, s. 547). Türkdoğan'a göre bu durum Kemalist düşünce tarzının tam karşısındadır. Kemalist düşünce ne kadar devleti ve ferdi düşünüyorsa liberal düşünce de o kadar piyasayı düşünmüştür. Türkdoğan'a göre Anavatan Partisi, Atatürk'ün ülkemize kazandırdığı ekonomik değerlerin kökünü kazımıştır.

Türkdoğan'a göre liberal kapitalist düzen kendi düzenini dayatmak istemiştir. Bu düzene göre belirli bir sınıfın elinde yüklü bir sermaye vardır. Bu sınıfın dışındakiler ise kendi sermayelerinden yoksundur. Kendi emeklerini satarak yaşam mücadelesi verirler. Türkdoğan, liberal ekonominin ülkemizi içerisinde suni zenginler yarattığına işaret etmiştir (Türkdoğan, 2009a, s. 99). Türkdoğan'a göre bu sınıf kendi özel zevklerinden yoksundur. Halk kültürünü aşağılamıştır. Batı'nın kültürünü sorgusuz sualsiz kendi kültürüymüş gibi kabul etmiştir. Bu bakımdan Türkdoğan'a göre, yaratılmış olan bu zenginler taklitçidir. Kendi fikirleri ve zevkleri yoktur. Türkdoğan, bu sınıfın toplumdan kopuk bir vaziyette yalnızca tüketime ve gösterişe önem verdiğine işaret etmiştir (Türkdoğan, 2004b, s. 251). Üretim konusunun bu üst zenginler tarafından yalnızca para kaynağı olarak görüldüğünü belirtmiştir. Bu kişilerin sırf zevk için Batı ülkelerine seyahatler düzenlediğini, sahip oldukları vakitleri boş geçirdiklerini ve onların üretmiş oldukları küresel metalara aşırı derecede bağlılık sergilediklerini söylemiştir (Türkdoğan, 2014b, s. 446). Türkdoğan, bu sınıfın yaratmış olduğu sorunların Batı literatüründe inceleme konusu olduğunu ancak ülkemizde yeterli çalışmanın olmadığını belirtmiştir (Türkdoğan, 2017b, s. 26). Türkdoğan, kendi ekonomik sistemimizin kendi kültürel değerlerimiz ile ortaya çıkabileceğine inanmıştır.

Türkdoğan, günümüz liberal şartlarının Türk toplum yapısına zarar verdiğinin altını çizmiştir. Türkdoğan'a göre liberal sistem toplumun değerler sistemine terstir (Türkdoğan, 2004b, s. 235). Bu yüzden Türkdoğan'a göre mevcut sistemin devamlılığı

tehlikelidir. Oysaki Türkdoğan'a göre, kültürel değerlerin liberal ekonomi ile kaynaşarak kalkınmayı gerçekleştirebilen ülkeler vardır. Bu ülkeler liberal sisteme geçtikleri halde kendi tarihsel ve kültürel ögelerini koruyarak kalkınmışlardır. Türkdoğan bu ülkelerin başında Japonya'nın geldiğini söyler. Türkdoğan'a göre "kokutai" denilen kavram Japon halkını bir arada tutmuştur (Türkdoğan, 2016b, s. 141). Başka bir deyişle liberalizmin, Japon toplum yapısı bozmamasında "kokutai" bilinci etkili olmuştur.

Türkdoğan, toplum kalkınmasında Japonya dışında "Dört Kaplan" olarak adlandırdığı bölgeleri de belirtmiştir. Bunlar sırasıyla Güney Kore, Tayvan, Hong Kong ve Singapur'dur (Türkdoğan, 2015c, s. 545). Türkdoğan, belirtilen yerlerin liberal ekonomi içerisinde olduklarını ancak kendi kültürlerini muhafaza ederek kalkındıklarını söylemiştir. Bu bakımdan liberal ekonomi kültürel bir erozyon yaratmak zorunda değildir demiştir. Liberal ekonomiyi kendi kültürel değerlerimiz çerçevesinde değerlendirerek kullanmanın ülkemiz için yararlı olacağını söylemiştir. Türk ekonomik yapısının yeniden güçlenebilmesinin imkânsız olmadığına işaret etmiştir. Doğru adımlar atılırsa hem kültürel değerlerimizi koruyabileceğimizi hem de ekonomik olarak gelişebileceğimizi söylemiştir.

Türkdoğan'a göre ekonomik kalkınma öncelikle geniş bir çalışmayı gerektirir. Türkdoğan, ekonomik kalkınmanın yalnızca ekonomi ile gelemeyeceğinin altını çizmiştir. Türkdoğan'a göre kalkınma toplumun her alanında aynı anda atılımlar yapılarak gerçekleşebilir (Türkdoğan, 1984, s. 55). Bu yüzden Türk toplumunun ekonomik yapısını güçlendirmek için topyekûn bir anlayışa gerek vardır.

Türkdoğan, bu süreçte iktidara çok büyük iş düştüğünü söylemiştir. Liberal ekonomi içerisinde üst zenginlerin zaman zaman kendi sermayelerini kullanarak kendi çıkarları doğrultusunda müdahaleler yapmaktan çekinmediği görülmüştür. Türkdoğan, yapılacak olan yatırımların öncelikle devlete ve halka hizmet etmesi gerektiğine inanmıştır. Bu yüzden iktidarın zenginlerin karşısında güçlü vaziyette durabilmesi gerektiğini söylemiştir (Türkdoğan, 2017b, s. 74). Türkdoğan, bu süreçte milli yatırımların ön plana çıkması gerektiğini söylemiştir. Türkdoğan'a göre ekonomik anlamda güç ancak milletin düşünüldüğü politikalar ile sağlanabilir.

Türkdoğan yürütülecek olan politikalar konusunda bazı temel adımlardan söz etmiştir. Bu adımların ekonomik anlamda güçlü duruma gelmenin önünü açacağını söylemiştir. Bu aşamalardan ilki toplum içerisinde saha çalışmacıları yaratmaktır. Türkdoğan, bu çalışmacıların çalışacakları bölgelerde coğrafi, kültürel, ekonomik ve tarihsel yapılarına hâkim insanlar olması gerektiğine inanmıştır. Bu kişilerin kendi bölgelerinin kalkınması sürecinde sahada hem tespit yapmaları hem de yürütülen politikaların doğru şekilde sürdürülmesi görevlerini üstlenmelerini istemiştir. İkinci adım ise sosyal ilimciler yetiştirilmesidir. Türkdoğan'a göre bu ilimciler üniversite bünyesinde alanlar arası disiplinlerde eğitim almış kişiler olmalıdırlar. Bu çok yönlü kişiler kendi bölgelerinin kalkınması için çalışmalar düzenlemelidirler. Üçüncü adım ise kalkınmanın gerçekleştirileceği bölgedeki halkın tam desteğini almaktır. Türkdoğan, ekonomik yapının güçlenebilmesi için uygulanan politikalara tam katılımın sağlanmasının önemli olduğunu söylemiştir. Dördüncü ve son aşamada ise halkın kalkınmaya karşı ümidini diri tutmak olarak belirlemiştir (Türkdoğan, 2017c, s. 115-116). Türkdoğan, ülke içerisindeki ümitsizliğin ekonomik sorunları daha da artıracağını düşünmüştür. Bu yüzden ekonomik kalkınmanın halk ile birlikte yapılması gerektiğini söylemiştir. Türkdoğan, bu süreçlerin doğru uygulanması durumunda üretimin hızlı bir şekilde artacağını düşünmüştür (Türkdoğan, 2017c, s. 114). Türkdoğan'a göre refah seviyesinin yükselmesi için bu adımların atılması önemlidir.

Sonuç olarak, Türkdoğan, Türk ekonomik yapısının incelenmesine özen göstermiştir. Türkdoğan'a göre Türk toplum yapısı geçmişinden beslenmiştir. Zaman zaman bu durum kesintiye uğrasa dahi ekonomik yapımızın kökleri tarihimizdedir. Bu yüzden Türkdoğan, Türk toplumunun ekonomik yapısını açıklarken tarihimize atıfta bulunmuştur. Ekonomik yapımızın tarihsel sürecini incelemiş ve günümüze olan yansımaları arasında bağlantı kurmuştur. Türkdoğan, İslamiyet öncesi dönemde eşitlikçi ve adaletli bir ekonomik sistem olduğunun altını çizmiştir. Türkdoğan'a göre İslamiyet öncesi Türk toplumunda ekonomi dengelidir. Ancak İslamiyet sonrası dönemde, özellikle Osmanlı İmparatorluğu ile, ekonomik denge hanedan lehine dönmüştür. Bu dönemde halk kendi yaşamını sürdürebileceği kadar mala sahip olmuş ve fazlasına sahip olmasına imkân sağlanmamıştır. Türkdoğan'a göre Osmanlı İmparatorluğu döneminde zenginleşmenin önü kesilmiştir. Cumhuriyet'in kuruluş döneminde ise Atatürk, Türk milletine hak ettiği değeri vermeye yönelik atılımlar sağlamıştır.

Devletçilik politikaları ile devlet-fert dengesi tekrardan sağlanmaya çalışılmıştır. Ancak Türkdoğan'a göre bu durum Atatürk'ün ölümü ile geri plana itilmiştir. Atatürk'ün ölümünden sonra liberal ekonominin kodları ülkemizi esir almıştır. Türkdoğan, günümüzde de bu durumun devam ettiğini söylemiştir. Bu durumun sorunlarını ortaya koymuştur. Türkdoğan'ın düşüncesine göre ülkemiz sorunları doğru politikalar uygulandığı takdirde çözüme kavuşabilir. Bu bakımdan Türkdoğan, Türk ekonomi yapısının özelliklerini incelemiş ve açmazlarına çözüm yolu getirmeye gayret etmiştir. Türkdoğan, liberal sistem içerisinde kendi değerlerimizi koruyabileceğimizi ve uygulayabileceğimizi söylemiştir. Türk ekonomi yapısına milliyetçi perspektiften yaklaşan Türkdoğan, çıkış yolunu tarihsel geçmişte aramıştır. Bu bakımdan Türkdoğan, muhafazakâr bir ekonomik yapı tasarlamıştır. Hem kapitalist ekonomi içerisinde olabileceğimize hem de kültürel değerlerimiz ile onu şekillendirebileceğimize inanmıştır. Bu durumun zorluğu konusuna ise değinmemiştir. Kısacası Türkdoğan'a göre Türk ekonomi yapısının düzelebilmesi için tarihe dönmek şarttır. Böylelikle Türkdoğan'a göre ideal Türk ekonomi sistemi ortaya çıkabilecektir.

4.3. Din Kurumu

Türkdoğan, Türk toplumunun yapısı içerisinde din kurumuna önem vermiştir. Din kurumunun toplumlar için önemli olduğunu belirtmiştir. Türkdoğan'a göre din, sosyal hayatı düzenleyici rol oynamıştır (Türkdoğan, 1987d, s. 51). Türkdoğan'a göre kişilerin hareketleri aynı zamanda dini izler taşır. Türkdoğan, din kurumunun kişiler üzerinde etkili olduğuna işaret etmiştir.

Türkdoğan'a göre "din" düşüncesi kolektif izler taşır (Türkdoğan, 2004c, s. 256). Türkdoğan, bu konuda Durkheim'ın düşüncelerini örnek gösterir. Durkheim gibi Türkdoğan da dinin toplumsal işlevlerine dikkat çekmek istemiştir. Toplumsal işlevlere dikkat çekerken din kurumunun diğer kurumlar üzerindeki etkilerini de ortaya koymak istemiştir.

Türkdoğan, bu konuda iki farklı düşünce tipinden yola çıkmıştır. Bu düşünceler Marx'ın ve Weber'in düşünceleridir. Türkdoğan, Marx'ın düşüncelerine eleştirel yaklaşırken Weber'in düşüncelerine ise sıcak bakmıştır. Marx, din kurumunu bir üstyapı olarak görmüştür (Türkdoğan, 2015c, s. 623). Türkdoğan'a göre bu düşünce

hatalıdır. Çünkü Marx, her kurumun temeline ekonomiyi koymuştur. Ancak Türkdoğan'a göre din kurumu üstyapı kurumu olamayacak kadar değerli ve temeldir. Bu yüzden Türkdoğan'a göre din kurumu altyapı kurumudur.

Türkdoğan bu düşüncesini Weber ile temellendirmiştir. Türkdoğan, Weber'in din kurumunun toplumların üzerindeki etkisini açıklamaya çalışmasını değerli bulmuştur. Türkdoğan'ın belirtmiş olduğuna göre Weber, din kurumunu ekonomik kurumun sonucu değil, nedeni olarak görmüştür (Türkdoğan, 1985a, s. 15). Türkdoğan, bu konuda Weber'in din kurumunu altyapı olarak gördüğüne işaret etmiştir. Ekonomik farklılıkların din temelinden ortaya çıktığı konusunu savunduğunu söylemiştir (Türkdoğan, 2016b, s. 117). Türkdoğan'a göre de dini düşünce, toplumları şekillendirmede önemlidir. Bu yüzden Türkdoğan, Türk toplumunun incelenmesi sürecinde din kurumuna önem verilmesini istemiştir. Türk toplumunun tarihi boyunca farklı dinlere inandığını ve farklı düşünce yapıları içinde olduğunu belirtmiştir. Bu farklılıkların dini kurallar ile belirli bir ölçüde açıklanabileceğini söylemiştir.

Türkdoğan'a göre Türkler tarih boyunca farklı dini inanışlara sahip olmuşlardır. Bu durum da beraberinde farklı düşünce ve yaşayış şekillerini getirmiştir. Türkdoğan'a göre Türkler Asyatik kültürden günümüze kadar inanış biçimlerini hem korumuş hem de değişiklikler yaşamıştır (Türkdoğan, 2019, s. 95). Türkdoğan, muhafaza edilen ve değişen özelliklerin toplumun yaşam şeklini de derinden etkilediğini düşünmüştür.

Türkdoğan'a göre Türkler her zaman için tek Tanrı inancına sahip olmuşlardır. Türkdoğan, her zaman için asıl olanın Gök Tengri inancı olduğunu söylemiştir. Türklerin tarih sahnesine çıkış anından itibaren Gök Tengri inancı içerisinde olduklarını belirtmiştir. Türkdoğan, Şamanizm inancının da Türkler içerisinde bulunduğunu fakat bu durumun bir din olarak görülmemesi gerektiğine işaret etmiştir. Türkdoğan'a göre Şamanizm bir din olmaktan çok dünya görüşüdür. Türkdoğan'ın belirttiğine göre Şamanizm bir din pratiğidir (Türkdoğan, 2014b, s. 257). Türkdoğan, göçebe yaşam tarzında birden çok tanrı inancına sahip olunamayacağını söylemiştir. Tarım uygarlıklarının birden çok tanrıya inanabileceğini düşünmüştür. Fakat Türkdoğan, Türklerin yaşam tarzında Şamanist öğeler görülmesine rağmen her zaman için Tek Tanrı inancı içinde olduklarının altını çizmiştir.

> Doğaya bir uyum içinde bakmak ve oradaki birlik ve düzenden, kendi toplum yapısındaki birlik ve düzenin bir yansımasını görmek, çoğu kez bir tasvir olsa bile, gerçeği, çözüm yolları araması bakımından başarılı bir çabadır. Hiç değilse böylesi bir tabiat felsefesi, tekçi (monist) bir evren düşüncesini ortaya koymaktadır. (Türkdoğan, 2019, s. 257).

Türkdoğan, Tek Tanrı inancına sahip Türklerin kanunlarının da Tanrı'dan geldiğine inandığını belirtmiştir. Türkdoğan'a göre Türkler kendi kanunlarını Tanrı'dan almışlardır. Bu yüzden kanunların uygulanması ve devamlılığının sağlanması aslında dini bir vazifedir (Türkdoğan, 2019, s. 241). Türkdoğan'a göre bu durum da yöneticiler için doğru bir yol göstericidir. Tanrı'dan geldiğine inanılan kanunların devamlılığı toplum içinde uygulanmalı ve korunmalıdır.

Türkdoğan, halkın kimliğinin belirlenmesi sürecinde de dinin önemine dikkat çekmiştir. Örneğin Müslümanlığı seçmiş olan Türklerin diğerlerinden ayrıldığının bir göstergesi de kendilerine Türkmen denmesidir. Türkdoğan, Türkmen kelimesinin kökenini "Türk-i iman" olarak göstermiştir (Türkdoğan, 2019, s. 324). Türkdoğan'a göre Türklerin İslamiyet'i seçmesi yaşam şeklinin ve düşüncelerinin de değişmesine neden olmuştur. Kendilerini dini olarak farklı bir kimlik ile tanımlamaya başlamışlardır. Bununla birlikte Türkler, İslami kuralları kabul etmekle birlikte kendi Şamanist düşüncelerini de beraberinde getirmişlerdir.

Türkdoğan, dini kodların farklı bir din seçmek ile tamamen ortadan kalkmadığını söylemiştir. Bu durumun nedeninin de dini öğelerin toplumu derinden etkilemesine bağlamıştır. Türkdoğan bu konuda dervişlerin durumunu örnek göstermiştir. Türkdoğan'ın belirttiğine göre İslamiyet'in kabul edildiği ilk zamanlar dervişlerin Şamanist öğeler taşıması söz konusudur. Türkdoğan, ilk dervişlerin hayvan ya da ağaç şekillerine girebilmeleri ve onların özellikleri ile tasvir edilmeleri bunun kanıtıdır (Türkdoğan, 2019, s. 254). Türkdoğan, İslami öğretilerde böylesi bir durumun görülmediğini söylemiştir. Şamanizm ve İslamiyet arasındaki alışverişin Türkler ile sağlandığına işaret etmiştir.

Türkdoğan, Türklerin İslamiyet'e geçmesini çok önemli bir olay olarak görmüştür. Bu önemli olayın sonuçlarını incelemeye gayret etmiştir. Buna karşın her fırsatta tam ve keskin bir değişimin gerçekleşmediğini ve gerçekleşemeyeceğini belirtmiştir (Türkdoğan, 2019, s. 248). Türkdoğan'a göre tam bir değişim mümkün değildir. Türkdoğan, bu durumun gayet doğal bir durum olduğunu belirtmiştir.

Türkdoğan, İslamiyet'e geçildikten sonra İslami kodlarının toplum yapısı üzerinde etkili olduğunu belirtmiştir. Bu etkilerin Türk toplumunun geleneklerinden de beslendiğine işaret etmiştir. Türkdoğan, İslamiyet öncesi din ile İslamiyet arasında birçok benzerlik olduğuna işaret etmiştir (Türkdoğan, 2003d, s. 28). Örneğin Türkdoğan'a göre ekonomik anlamda malın eşit dağılımı İslam dininin de temelinde yer almıştır (Türkdoğan, 1989, s. 82). Türkdoğan'ın belirtmiş olduğuna göre ekonomik bir durumun dini temele bağlandırılması söz konusu olmuştur. Türkdoğan, İslamiyet düşüncesindeki gelirin eşit dağılımının, Türklerin gelenek ve eski dinlerinde zaten mevcut olduğuna işaret etmiştir.

Türkdoğan, eski Türk geleneği olan potlaçların, servetin eşit dağıtılmasına hizmet ettiğini belirtmiştir. Bu durumun İslamiyet'in sadaka anlayışında da mevcut olduğunu söylemiştir (Türkdoğan, 2004c, s. 326). Türkdoğan, bu anlayışların Türk toplum yapısının temeli olduğuna dikkat çekmiştir. Dini inanışların toplum yapısı üzerindeki etkilerini önemsemiştir.

Türkdoğan, İslamiyet'in Protestan etiğine sahip olduğunu söylemiştir (Türkdoğan, 2016b, s. 79). Protestan düşünce şeklinin İslamiyet kültür kodları içerisinde zaten bulunduğuna dikkat çekmiştir. Türkdoğan'a göre İslamiyet'te kazanç ve gelişim önemlidir. Türkdoğan, İslamiyet'in gelişim için bilime ve bilgiye önem verdiğine işaret etmiştir (Türkdoğan, 2011b, s. 290). Türkdoğan'a göre İslamiyet, bilimi ve gelişimi desteklemiştir.

Türkdoğan'ın belirtmiş olduklarına göre İslamiyet, gelişim ve büyüme anlayışını yalnızca ekonomi ile sınırlamamıştır. Kapitalizmin vahşi boyutunun İslamiyet düşüncesi içerisinde barınamadığını söylemiştir. Türkdoğan'a göre İslami düşünce içerisinde gelişim maddi olduğu kadar manevidir (Türkdoğan, 2016b, s. 162). Türkdoğan, bu durumu ahi teşkilatı ile örneklendirmiştir. Türkdoğan'a göre ahi teşkilatı yalnızca ekonomik bir örgütlenme değil aynı zamanda dini bir örgütlenmedir. Ahi teşkilatı eşit ve dengeli kazancın kontrolünü sağlamıştır (Türkdoğan, 2000e, s. 23). Türkdoğan, özellikle Osmanlı İmparatorluğu döneminde toplum yapısının örgütlenmesi sürecinde dini yapının ve dini örgütlenmenin önemine işaret etmiştir.

Türkdoğan'a göre İslami ekonomik sistem kendine özgü kalıplar ve kurallar ortaya çıkarmıştır. Türkdoğan, Osmanlı halkının hem kendi özel mülkünün olduğunu

hem de devlet mülkiyetine olan saygının yüksek olduğunu söylemiştir. İki mülkiyet tipi birbiri üzerinde baskı unsuru oluşturmamıştır. Baskı oluşturmanın aksine birbirini tamamlayıcı nitelikte hareket etmişlerdir. Türkdoğan'a göre bu durum dengeli bir ekonomik sistemi beraberinde getirmiştir (Türkdoğan, 2004c, s. 347). Türkdoğan, İslamiyet'in Osmanlı İmparatorluğu sosyal yapısındaki eşitlikçi ve adaletli tutumu üzerinde etkili olduğunu söylemiştir. Bu bakımdan Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki sosyal yapının İslamiyet çerçevesinden bakılmadıkça anlaşılamayacağının altını çizmiştir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde kapitalist düzene geçişin zorluğunun temelinde bu düşüncenin yattığını söylemiştir (Türkdoğan, 1981a, s. 12). Osmanlı İmparatorluğu toplumunun hem İslamiyet öncesi dini gelenek hem de İslamiyet ile yoğrulduğunun altını çizmiştir. Türkdoğan, dini yapının Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki durumunu önemsemiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş döneminde dini yapıda değişimler olmakla birlikte kendisini yine de muhafaza ettiğini söylemiştir. Türkdoğan, dini yapının tarih içerisinde birçok defa değiştiğini söylemiştir. Gök Tengri inancından İslamiyet'e geçişi önemseyen Türkdoğan, Türk toplumundaki İslamiyet düşüncesinin Türkiye Cumhuriyet'i dönemi ile değiştiğini de belirtmiştir. Bu değişimin incelenmesine önem vermiştir.

Türkdoğan, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş döneminde Ziya Gökalp'in din konusundaki düşüncelerini önemsemiştir. Türkdoğan'a göre Ziya Gökalp, döneminin diğer pozitivist isimleri gibi din olgusunu bir kenara itmemiştir. Türkdoğan'ın düşüncesine göre Ziya Gökalp, modern Türklüğü İslamiyet ile harmanlamak istemiştir (Türkdoğan, 2004c, s. 201). Bu bakımdan toplumun her katmanı için din olgusunun önemli olduğunu belirtmiştir. Türkdoğan'a göre, Ziya Gökalp bu konuda oldukça haklıdır. Ancak Türkdoğan'ın belirtmiş olduğuna göre, Ziya Gökalp'in bu düşüncesi kendi döneminde yeteri kadar kabul görmemiştir. Laiklik düşüncesi ile sekülerizm birbirine karıştırılmıştır. Türkdoğan, laiklik düşüncesinin toplum için olumlu olduğunu düşünmüştür. Fakat laiklik düşüncesi altında Türkiye'de sekülerizm uygulandığını belirtmiştir. Türkdoğan, kuruluş yıllarından itibaren kutsal olan ve olmayan ayrımının gerçekleştirildiğine işaret etmiştir (Türkdoğan, 2004b, s. 324). Türkdoğan, Türk toplumundan kutsal olanı dünyevi ortamdan uzaklaştırılmasının istendiğini söylemiştir. Kutsal olan dinin, toplumsal hayattan çekilmesi ile kutsallığın korunacağı düşüncesinin yaygınlaştırıldığına işaret etmiştir. Türkdoğan'a göre bu tutum hatalı olmuştur. Çünkü

Türkdoğan, kutsal olandan bilim, sanat, gündelik hayat pratiklerini çektiğimizde elimizde bir şey kalmadığını söylemiştir (Türkdoğan, 2013a, s. 316). Türkdoğan'a göre din, toplumsal hayatımızın her alanına sirayet etmelidir. Bu şekilde hem kendi kültür kodlarımızı koruyabiliriz hem de gelişim sağlayabiliriz. Türkdoğan, olması gerekenin aslında dini hayat ile bütünleşmiş bir toplumsal hayat olduğunu söylemiştir. Ancak Türkdoğan'a göre Türk laiklik modeli İslam karşıtıdır (Türkdoğan, 2016b, s. 33). Türkdoğan'a göre Türk laiklik modeli kendisini kutsal alandan tamamıyla uzaklaştırmıştır. Dini alanı göz ardı ederek yok saymıştır.

Türkdoğan'a göre en başta eğitim sistemi içerisinde modern bir dini eğitim olması gerekmektedir. Fakat Türkdoğan, Fransız pozitivist düşünce geleneğini ithal ettiğimizi ve bu sistem içerisinde dinin yer almadığını söylemiştir (Türkdoğan, 2015c, s. 662-663). Türkdoğan, dini grupların modern dünya içerisinde kendilerine yer edinememelerinden kaynaklı içe kapanma yaşadıklarını söylemiştir. Bu durumun da dinin, yalnızca halk katına inerek kendi sistemini kurmaya ittiğini belirtmiştir. Türkdoğan'a göre dinin geri plana itilmesinden kaynaklı halk tabakasında bir direnç oluşmuş ve kendi içerisinde bu direnç "paralel İslam" olgusunu ortaya çıkarmıştır (Türkdoğan, 2015c, s. 657-664). Türkdoğan'a göre bu durumun temel nedeni yanlış algılanan laiklik düşüncesidir.

Türkdoğan, din konusundaki dışlamanın yalnızca egemen din anlayışına karşı değil, tüm dini gruplara karşı olduğunu söylemiştir. Yani Türkdoğan'a göre İslam dini içerisindeki tüm mezhepler laiklik düşüncesi içerisinde kendine yer bulamamıştır (Türkdoğan, 1995b, s. 27). Türkdoğan, Sünni İslam anlayışının yanında Alevi İslamı'nın da ötekileştirildiğini söylemiştir. Türkdoğan, Alevi kimliğinin azınlık konumunda olmasından dolayı (Türkdoğan, 2005a, s. 11) Alevilerin kapalı bir dini sisteme sahip olduklarını söylemiştir. Türkdoğan, bu gruplar içerisinde "pirlerin" önemli karar makamları olduğunu söylemiştir (Türkdoğan, 1999b, s. 18). Türkdoğan'a göre bu kişilerin verdikleri kararlar zaman zaman devlet kuralları ve kanunlarının önüne geçebilmektedir. Dini alanda meydana gelen bu sorunları toplumun her katmanını etkileyebileceği açıktır. Türkdoğan, kuruluş döneminde yapılan bu hatanın izlerinin günümüzde de devam ettiğini söylemiştir. Türkdoğan'a göre dini hayatın gündelik hayattan dışlanması günümüzde de sorunlar yaratmaya devam etmiştir.

Türkdoğan'a göre dini hayatın gündelik hayattan kopması yalnızca bizim ülkemizde değil tüm dünyada gerçekleşmiştir (Türkdoğan, 1997c, s. 35). Türkdoğan'a

göre dünya üzerinde din ve ahlak ortadan kalkmaya yüz tutmuştur (Türkdoğan, 2013a, s. 315). Türkdoğan'a göre özgürleşme kavramı günümüzde bireyin kendisini dinden uzak tutmak için kullandığı bir kavrama dönüşmüştür (Türkdoğan, 1997d, s. 42). Türkdoğan, özgürlük adı altında, özellikle gençlerde görülen, toplumsal sapmaların (Türkdoğan, 2015c, s. 676) sekülerleşme düşüncesi altında meydana geldiğini söylemiştir (Türkdoğan, 1991a, s. 44). Türkdoğan, günümüz bunalımlarının dini değişimden etkilenerek ortaya çıktığını söylemiştir. Türkdoğan'a göre günümüz toplum sistemimizin manevi yapısı ortadan kalkmıştır (Türkdoğan, 2016b, s. 23). Türkdoğan, bu durumun sakıncalarına işaret etmiştir. Toplumumuzun yeniden bir araya gelebilmesi için çaba sarf etmemiz gerektiğine inanmıştır.

Türkdoğan, din olgusunun toplumsal sermayenin en önemli öğelerinden biri olduğunu söylemiştir (Türkdoğan, 2011b, s. 288). Türkdoğan'a göre günümüzde en gelişmiş olarak kabul edilen ülkelerin bile temellerinin dini anlayışa dayandığını söylemiştir (Türkdoğan, 2004b, s. 482). Türkdoğan'a göre dini anlayıştan uzak bir toplum düşünülemez. Türkdoğan, ülkemiz toplumunun sorunlarından kurtulmasının anahtarını dini ve ahlaki pratiklerin korunmasına bağlamıştır. Türkdoğan'a göre din birleştirici bir öğedir (Türkdoğan, 1996f, s. 6). Toplumun kendini bulabilmesi için din önemli bir araçtır.

Türkdoğan, dini pratiklerin gündelik hayat için önemli olduğunu savunmuştur. Dinde öğütlenen davranışların toplumsal hayatı düzene soktuğunu söylemiştir. Diğer dinler arasında da İslamiyet'in en güzel öğütlere ve yaşam biçimine sahip olduğunun altını çizmiştir. Ahlaklı ve düzgün bir insan olabilmek için dini öğretilere bağlı kalınmalıdır (Türkdoğan, 2015c, s. 649). Ilımlı, karşılıklı anlayış ve çözüm odaklı yöntemler ile dini bütünleşmenin sağlanması gerektiğini söylemiştir (Türkdoğan, 2011b, s. 338). Türkdoğan'a göre sağlıklı bir toplum, dini bakımdan bütünleşmiş bir toplumdur.

Sonuç olarak, Türkdoğan, Türk tarihi boyunca toplumumuzun dine karşı bakış açısını incelemiştir. Türkdoğan'a göre Türk toplumu tarih sahnesine çıkış anından itibaren tek tanrılı inanca sahip olmuştur. Bu yüzden dini buyrukların uygulanması ve uyulması konusunda her daim büyük bir hassasiyet gösterilmiştir. Türkdoğan'a göre İslamiyet öncesi Türk toplumu ile İslami sistem birbirine uyumludur. Bu bakımdan Asyatik Türk toplumu ile Osmanlı İmparatorluğu dönemi Türk toplumu arasında

devamlılık ve uyumluluk görmüştür. Ancak Türkdoğan, Cumhuriyet'in kuruluşu ile dini yapının geri plana itilerek yerine laiklik ismi altında sekülerizm getirildiğini söylemiştir. Türkdoğan'a göre uygulanmış olan bu sekülerizm toplum içerisinde birçok sorunu beraberinde getirmiştir. Türkdoğan'a göre günümüzde yaşanan ahlaki sorunların temelinde bu sekülerizm düşüncesi vardır. Türkdoğan, Türk toplumunun düşünce şeklinin anlaşılabilmesi ve açıklanabilmesi için dini yapının iyi analiz edilmesi gerektiğini söylemiştir. Bu bakımdan da Türkdoğan'a göre dini yapı Marx'ın belirtmiş olduğu gibi üst yapı değil alt yapıdır. Türkdoğan, Türk toplumunun yapısını açıklarken din kurumunu temel olarak görmüştür. Türk toplumunu açıklarken her zaman için dini ve ahlaki açıklamalar getirmiştir. Türkdoğan, Türk toplumu içerisindeki tüm kurumların dini yapı ile açıklanabileceğini söylemiştir. Kendi açıklamalarını da din perspektifi içerisinde gerçekleştirmiştir. Bu yüzden din kurumu Türkdoğan için önemlidir.

4.4. Siyaset Kurumu

Türkdoğan, Türk toplum yapısını incelerken Türk toplumunun siyasi yapısına önem göstermiştir. Türkdoğan, günümüz siyasi anlayışımızın tarihsel geçmişimiz ile şekillendiğini söylemiştir. Bu yüzden günümüz durumunu açıklayabilmek için toplumumuzun tarihsel sürecini göz ardı etmemek gerekir. Türkdoğan da kendi çalışmalarında Türk toplumunun İslamiyet öncesi döneminden başlayarak incelemeye gayret etmiştir. Çalışmalarında tarihsel duruma sıklıkla atıfta bulunmuştur. Türkdoğan, günümüz siyasi yapısını anlamanın anahtarının tarihten geçtiğine işaret etmiştir.

Türkdoğan, İslamiyet öncesi Türk toplumunun siyasi yapısını incelerken en temele aile kurumunu koymuştur. Türkdoğan'a göre aileler soyları, soylar boyları, boylar kabileleri, kabileler bodunları, bodunlar da illeri oluşturur (Türkdoğan, 2013a, s. 174). Türkdoğan'a göre bu katmanlı yapılanma Türk toplumunun örgütlenmesinde olumlu sonuçlara yol açmıştır. Akrabalık ilişkilerini temel alarak diğer boylarla birleşen Türk toplumu, dış etkilere karşı kendisini koruyabilmiştir.

Türkdoğan, bu katmanlı yapı sayesinde yönetimsel anlamda özgürlükçü ve eşitlikçi düşünce şeklinin ortaya çıktığını düşünmüştür. Türkdoğan, kağanın yönetimde kalabilmesi için diğer beylerin onayını alması gerektiğine işaret etmiştir (Türkdoğan, 2014b, s. 141). Türkdoğan bu durumu "atama" olarak da betimlemiştir (Türkdoğan,

2014b, s. 126). Kağan, diğer beylerin onayını aldıktan sonra ancak yönetime geçebilmiştir.

> Kız kardeşlerini bir beye veriyorlar onu Kağan yapıyorlar veya Kağan unvanını verdikleriyle kız kardeşlerini evlendiriyorlar. Her iki halde de bu süreç, tanrısal "kutsal" Kağanlık unvanı altında ikinci derecede, kutsallığı bulunmayan beylerden atama yoluyla yeni Kağanlar üretme yolunun açık olduğunu bize göstermektedir. (Türkdoğan, 2014b, s. 126).

Türkdoğan'a göre bu durum yurt içerisindeki birliği sağlamlaştırmıştır. Türkdoğan, kağanın kendi yerini sağlamlaştırabilmek için her boyu devlet mekanizması içerisinde önemli yerlerine getirmesi gerektiğini söylemiştir (Türkdoğan, 2014b, s. 140). Türkdoğan'ın düşüncesine göre bu sistem içerisinde her boy kendi çıkarını koruyabildiği müddetçe birlik ve beraberlik korunur. Kağan, önemli kararlar alınacağı zaman beyleri toplayarak kurultay kurulur. Türkdoğan'a göre kurultayda her boyun eşit söz söyleme hakkı vardır. Türkdoğan, Türk tarihinin en karizmatik liderlerinden olan Mete'nin bile karar alacağı zaman kurultaya danıştığını söylemiştir (Türkdoğan, 2014b, s. 333). Türkdoğan'ın belirtmiş olduğuna göre Türk yöneticileri yalnızca kendi istekleri doğrultusunda davranmamışlardır. Karar verilmeden önce halkın temsilcisi olarak orada bulunan beylerin düşünceleri de alınmıştır. Türkdoğan'a göre bu durum Türk toplumunun eşitlikçi zihniyetinden kaynaklanmıştır.

Türkdoğan, toplum içerisindeki sınıflanmanın yönetenler ve yönetilenler olarak ikiye ayrıldığına işaret etmiştir. Türkdoğan, yöneten tabakanın kendisini "ak budun" yani "ak kemikli" olarak nitelendirdiğine işaret etmiştir. Yönetilen tabaka ise "kara budun" yani "kara kemikli"dir (Türkdoğan, 2014b, s. 120-121). Türkdoğan, bu farklılaşmanın ak budunlulara kutsallık atfettiğine işaret etmiştir (Türkdoğan, 2014b, s. 125). Fakat atfedilen bu kutsallığın sınırsız geçerliliği söz konusu değildir. Tanrı, kutsallık atfettiği gibi onu geri de alabilir. Bu yüzden Türkdoğan'a göre Türk yöneticiler kendi sorumluluklarını her zaman için yerine getirmişlerdir. Yoksulları doyurmuş, çıplakları giydirmiş, fakir milleti zengin kılmışlardır (Türkdoğan, 2014b, s. 126). Türkdoğan, yöneticilerin kendilerini halka karşı sorumlu hissettiklerinin altını çizmiştir. Türkdoğan'a göre gaddar ve dediğim dedik yönetici tipi Türkler için geçerli değildir.

Türkdoğan, Türk yönetim sisteminde kutuplaşmanın olmadığına işaret etmiştir. Türkdoğan'a göre yöneticiler ve yönetenler birdir ve bütünü oluşturur (Türkdoğan, 2014b, s. 131). Kutsal olarak görülen ak budunlar, zaman zaman kutsallığını

kaybedebilirler. Bu yüzden katı statü dağılımı söz konusu değildir. Türkdoğan da bu duruma işaret etmiş ve eşitlikçi yönetim sisteminin Türk toplum zihniyetinde var olduğunu söylemiştir.

Türkdoğan, eşitlikçi zihniyetin özel mülkiyet anlayışından kaynaklandığını belirtmiştir. Türkdoğan'a göre Marx'ın sınıflandırmaları ve düşünceleri Türk tarihi ve toplumu için geçerli değildir. Türk toplumu kendi ekonomik bağımsızlığına sahiptir. Türk ekonomik yapısında yaylaklar devletin malıdır. Onun dışında herkesin kendi özel hayvanı ve toprağı mevcuttur. Türkdoğan'a göre de özel mülkiyetin bulunuşu Türk toplumunu özgür kılmıştır. Türkdoğan, özel mülkiyet anlayışının Türkleri demokratik, eşitlikçi bir yapıya sevk ettiğine işaret etmiştir. Görüldüğü üzere, Türkdoğan, İslamiyet öncesi Türk toplumunun siyasi yapısına önem vermiştir. Türkdoğan'a göre Türk toplumu kendi özgürlüğüne ve kendi özel mülkiyetine önem vermiştir. Bu durum da siyasi anlamda eşitlikçi, söz hakkına sahip ve kendi çıkarını koruyabilir bir Türk siyasi yapısının oluşumunu sağlamıştır (Türkdoğan, 2013a, s. 175). Türkdoğan, İslamiyet öncesi Türk siyasi yapısını özgürlükçü ve eşitlikçi olarak tanımlamıştır.

Türkdoğan, İslamiyet'in kabulü ile Türk siyasi yapısında değişiklikler olduğunu belirtmiştir. Türkdoğan'a göre özellikle Osmanlı İmparatorluğu kuruluş dönemini ve sonrasındaki değişimi anlamak önemlidir. Türkdoğan, kuruluş döneminde Osmanlı İmparatorluğu'nu âdem-i merkeziyetçi yapıya benzetmiştir (Türkdoğan, 2014b, s. 345). Türkdoğan, Türkmen beylerinin uçlarda güttüğü politikanın Osmanlı İmparatorluğu için hem olumlu hem de olumsuz yönleri üzerinde durmuştur. Türkdoğan'a göre Osmanlı İmparatorluğu'nda asker ve halk ayrımı kesin bir ayrımdır (Türkdoğan, 2013a, s. 179). Türkdoğan, Türkmenlerin asker olarak kullanılmasının fetihler açısından olumlu sonuçlar doğurduğuna inanmıştır. Fakat aynı zamanda Türkdoğan, Türkmenlerin merkezi otoriteye karşı olan tavırlarının tehlikeli olarak da algılandığına işaret etmiştir. Bu bakımdan merkezi yönetimin Türkmenlerden kendisini kesin olarak ayırdığını ifade etmiştir (Türkdoğan, 2015a, s. 446). Türkdoğan'a göre Osmanlı İmparatorluğu, İstanbul'un fethine kadar güçlü bir merkezi otorite kuramamıştır. İstanbul'un fethine kadar Türkmenler yönetimde söz sahibi olmaya devam etmişlerdir. Bu durum Türkdoğan'a göre Fatih Sultan Mehmet ile son bulmuştur (Türkdoğan, 1991d, s. 35; 1991e, s. 18). Türkdoğan, merkezi otoritenin bu denli güçlü ve sabit olması durumuna sıcak bakmamıştır. Türkdoğan'ın âdem-i merkeziyetçiliği savunmadığı açıktır. Ancak

tüm yetkilerin tek bir kişide toplanmış olması Türkdoğan'a göre oldukça hatalı bir seçimdir (Türkdoğan, 2012b, s. 105). Türkdoğan, Fatih Sultan Mehmet'in otoritesini bu denli güçlendirmesine sıcak bakmamıştır. Kendi yönetim kadrosunu halktan kopardığını düşünmüştür.

Türkdoğan'a göre yönetici sınıf ile halkın birbirinden kopması ve tüm yetkilerin merkezi otoritede toplanması sosyal anlamda sorunlara yol açmıştır. Türkdoğan, Osmanlı İmparatorluğu döneminde Türk insanının siyasi anlamda yönetimden korkması ve ona karşı güvensizlik duymasının ortaya çıktığını söylemiştir (Türkdoğan, 2013b, s. 102). Türkdoğan, halk tabanından yönetime karşı nefret duyulduğunu söylemiştir. Halkın yönetimsel anlamda pasifize edilmesi onu sosyal hayattan da soyutlamıştır. Türkdoğan, devlet otoritesinin hem toprak mülkiyetinde (Türkdoğan, 1982c, s. 33) hem de ticari anlamda (Türkdoğan, 1981a, s. 9) tam kontrole sahip olduğunu söylemiştir. Türkdoğan'a göre bu durumun devamlılığının sağlanabilmesi için Türkmenlerin yönetimden tamamen uzaklaştırılmaları gerekmiştir. Osmanlı İmparatorluğu yönetimi de devşirme politikası ile bu durumun devamlılığını sağlamıştır.

Türkdoğan'ın belirtmiş olduğuna göre devşirme politikası Türkleri "kavm-i ecnebi" (Türkdoğan, 2018a, s. 33) durumuna getirmiştir. Türkdoğan'a göre yönetim, kendi devamlılığını sağlayabilmek amacıyla Türk olmayan unsurları devlet bünyesine katmıştır. Türk olanları ise dışlamıştır. Türkdoğan bu durumu "yönetimin bürokrasi katmanının yabancıların eline geçmesi" olarak tanımlamıştır (Türkdoğan, 2000c, s. 21). Türkdoğan'a göre devşirme sistemi Türkler tarafından kurulan bir devletin yabancılar tarafından yönetilmesi anlamına gelmiştir.

> Osmanlının yüzyıllar süren hanedanı hümayun veya patrimonial yönetim sistemi, çevre-merkez ikilemini meydana getirmiş ve yüz yıllarca asli unsur- Türk halkı ötekilenmiş, dışlanmış, "kavm- i ecnebi" konumuna getirilmiştir. Buna karşın, Yahudi- Hristiyan ve Arabi soylular "kavmi asli" kimliklerini sürdürmüşlerdir. (Türkdoğan, 2018a, s. 33).

Türkdoğan, yönetim kadrosundaki aydınların "kapı bekçisi" (Türkdoğan, 2012b, s. 76) vazifesi görmesi gerektiğini söylemiştir. Türkdoğan'a göre bu sınıf, toplum içerisindeki değişimi yönetecek olan sınıftır. Toplumun sosyal hayatını bu sınıf belirleyecektir. Devletin yürüteceği siyaseti yine bu sınıf belirleyecektir. Ancak Türkdoğan'a göre Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki aydınların milli olmaktan çok uzak oldukları açıktır. Türkdoğan'a göre devşirilmiş olan bu aydın sınıfın kökleri yoktur

(Türkdoğan, 1985b, s. 78). Milli köklerden uzak oldukları için Batı normlarını kendilerine amaç edinmişlerdir. Türkdoğan, bu dönemin aydınlarının kendilerini Batılı olarak gördüklerini ve halktan kendilerini ayırdıklarını belirtmiştir (Türkdoğan, 2012b, s. 107). Türkdoğan'a göre bu sınıf kendi çıkarını ve yerini koruyabilmek için kendi kadrosuna tanıdık isimler almaya gayret etmiştir. Bu bakımdan Türkdoğan, Osmanlı İmparatorluğu aydın sınıfını nepotizmin yaygın olduğu bir sınıf olarak adlandırmıştır (Türkdoğan, 2011c, s. 111). Türkdoğan, Osmanlı İmparatorluğu yönetim kadrosunun zaman içerisinde yabancılaşarak Türklük kimliğinden koptuğunu belirtmiştir. Türkdoğan'a göre Osmanlı İmparatorluğu döneminde Türk kimliği yalnızca milli aydınlar arasında bulunabilir. Türkdoğan, askeri sınıfın ve halk tabanının milli kimliklerini muhafaza ettiğini söylemiştir. Bu bakımdan Cumhuriyet'in kuruluş döneminde de milli kimliğin yeniden uyandırılmasının söz konusu olduğuna işaret etmiştir.

Türkdoğan, Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında hâkim olan milliyetçilik düşüncesinin öneminden söz etmiştir. Türkdoğan'a göre o dönemde birçok farklı fikir ortaya atılmıştır. Ortaya atılan fikirler kısa zaman içerisinde kendisini ortadan kaldırmıştır. Fakat Türkdoğan'a göre milliyetçilik, o dönemin en geçerli çözüm yoludur (Türkdoğan, 2018a, s. 37). Türkdoğan, milliyetçilik düşüncesinin zorunlu ve tek çözüm yolu olduğunu düşünmüştür. Türkdoğan'a göre Atatürk de bu kanıdadır. Türkdoğan'ın düşüncesine göre Atatürk, toplumsal birliktelik için en uygun düşüncenin milliyetçilik olduğuna karar vermiştir (Türkdoğan, 2015h, s. 118). Geleneksel yapıdan kaynaklanan merkez-çevre farklılaşması, aşırı batılılaşma ile birlikte daha da görünür hale gelmiştir. Türkdoğan, bu sorunun çözümünün ancak birlik ve beraberlik ile sağlanabileceğini düşünmüştür. Bu bakımdan da Türkdoğan, resmi teorinin insanımıza duygusal bağlamda birliktelik kazandıracağını söylemiştir (Türkdoğan, 2015c, s. 525). Türkdoğan'a göre resmi teori birlik ve beraberlik amacı ile kurulmuştur.

Türkdoğan, Atatürk'ün Türk toplumundaki ayrımı ortadan kaldırmak istediğine dikkat çekmiştir. Türkdoğan'a göre Atatürk, uzun yıllar boyunca dışlanan Türk kimliğini ve Türk insanını hak ettiği noktaya getirmeye çalışmıştır. Türkdoğan, Atatürk'ün yönetimi yabancı ellerden alarak Türk kimliğine verdiğini söylemiştir (Türkdoğan, 2003c, s. 24). Türkdoğan'ın belirtmiş olduğuna göre bu durum adeta bir "yeniden uyanış"tır (Türkdoğan, 2011b, s. 441). Türkdoğan, Cumhuriyet yönetim

sisteminin Türk halkını tekrardan önemli konuma getirdiğini belirtmiştir. Cumhuriyet'in ve onun kuruluş paradigması olan milliyetçiliğin Türk toplumunun bütünleşmesindeki en önemli araçlar olduğunu söylemiştir (Türkdoğan, 1987d, s. 41). Türkdoğan, halkın kendi yöneticisini kendisinin seçtiği yönetim şeklinin Türk tarihinde var olduğunu ve onun yapısına en uygun yönetim şekli olduğunu söylemiştir. Türkdoğan'a göre Türk halkı kendi yönetim kaderini kendisi belirleyebilecek kapasitededir. Türkdoğan, Atatürk'ün de Cumhuriyet'in kuruluşunu bu temele aldığını belirtmiştir.

Türkdoğan, eşitlikçi ve adaletli yönetim sisteminin Atatürk'ün ölümünden kısa süre sonra bozulduğunu belirtmiştir. Türkdoğan, en uygun yönetim şekli olan Cumhuriyet'in, yönetici kadroların işine gelmemesinden dolayı bu sistemi bozmaya çalıştıklarını söylemiştir. Türkdoğan, özgün ve yerli olan yönetim şeklinin Atatürk'ün ölümünden sonra "şeflik" (Türkdoğan, 2005d, s. 18) biçiminde ithal edildiğine dikkat çekmiştir (Türkdoğan, 2018a, s. 40). Bu dönemden sonra Türkiye'nin oturmuş bir siyasi zihniyete sahip olamadığını söylemiştir. Türkdoğan, bir yandan tek adam sistemini eleştirirken diğer yandan, savrulan bir siyasi zihniyet ile karşı karşıya kalındığını söylemiştir.

Türkdoğan'a göre özellikle 1950'li yıllardan itibaren Türkiye kendi politikasını oluşturamamıştır. Amerika'nın düşüncesi altında onun dediklerini yapmak durumunda kalmıştır. Türkdoğan'a göre Türk milliyetçiliğine verilen değer azaltılmıştır. Ülkemizin milli kimliği, Anadoluculuk düşüncesi altında zayıflatılmak istenmiştir (Türkdoğan, 1997j, s. 12). Türkdoğan'a göre aydın ve yönetici kesim kendi kimliğini küçük görerek Batı dünyasına ait kimliklere yönelmişlerdir. Anadolu coğrafyasını Türklük kimliğinden çıkararak Yunan/Roma kimliği altında tanımlamak istemiştir (Türkdoğan, 1990d, s. 17). Türkdoğan, bu zihniyetteki yöneticilerin yabancılaştığını belirtmiştir (Türkdoğan, 1993a, s. 24). Yabancı etkisi altında kalan siyasilerin Türk milleti adına doğru karar veremeyeceği açıktır. Türkdoğan, siyasilerin ekonomik anlamda kapitalizmi kabul etmesi gibi kimliksel anlamda da parçalanmışlığa yöneldiğine dikkat çekmiştir. Türkdoğan, Türk kimliğinin özellikle 1980'ler sonrasında iyice parçalandığını söylemiştir (Türkdoğan, 1995c, s. 24). Türkdoğan'a göre tercih edilen ekonomik sistemler siyasi alanda ciddi sorunlara yol açmıştır. Türkdoğan, ne komünizmin (Türkdoğan, 1985c, s. 23) ne de kapitalizmin vaat ettiği ütopyaların gerçekleşmediği gibi siyasi anlamda da ütopik bir durumun varlığının mümkün olmadığını söylemiştir.

Türkdoğan, siyasi kimliğin parçalandığını ve Türkiyeli olmanın Türk olmaya tercih edildiğini belirtmiştir (Türkdoğan, 2004e, s. 27). Türkdoğan'a göre kimliklerin parçalanması günümüzde ulus-devlet kimliğini oluşturmuş ülkelerin işine gelmiştir. Türkdoğan özellikle Avrupa Birliği'ne yönelik eleştirel tutum sergilemiştir. Türkdoğan, parçalanmış kimliklerin Avrupa Birliği tarafından kullanılacağını (Türkdoğan, 2002a, s. 54) ve adeta Avrupa'nın uydusu (Türkdoğan, 2004d, s. 28) olacağımızı söylemiştir. Türkdoğan'a göre milli kimlikler, toplumların kaderini belirler.

Türkdoğan, günümüzde milliyetçiliğin bittiği düşüncesinin yaygınlaştığını söyler. Halbuki bu durum Türkdoğan'a göre bir illüzyondur. Türkdoğan, milliyetçilik düşüncesinin bitmediğini belirtmiştir (Türkdoğan, 2000g, s. 21). Milliyetçilik düşüncesi hala toplumların siyasetine yön vermektedir. Türkdoğan da milliyetçilik düşüncesinin bittiğini belirten ülkelerin bu söylemi kendi çıkarları adına yaptığını belirtmiştir. Türkdoğan, Batı'nın kendi milli kimliğini (Türkdoğan, 2003c, s. 25) uzun zaman önce kurduğunu ve etnikliğin kendi siyasi yapılarına zarar vermeyecek vaziyette bulunduğunu söylemiştir (Türkdoğan, 1988b, s. 3). Örneğin Türkdoğan'a göre Amerika günümüzde çok uluslu değil çok kültürlü bir yapıya sahiptir (Türkdoğan, 2013b, s. 179). Ayrıca Türkdoğan'a göre 11 Eylül saldırılarının milliyetçilik düşüncesinin ne kadar diri tutulduğuna kanıt niteliğinde olduğunu belirtmiştir (Türkdoğan, 2005d, s. 13). Bu yüzden siyasi anlamda milli kimlikler dönemi Türkdoğan'a göre geride kalmamıştır. Türkdoğan, milli kimlikler döneminin günümüzdeki varlığından söz etmiştir.

Türkdoğan, kendi siyasal yapımızın bozukluğuna dikkat çekmek istemiştir. Türkdoğan'a göre siyasi yapımız düzgün işlememiştir (Türkdoğan, 1996e, s. 20). Toplumsal anlamda tarihsel yarılmalar söz konusudur (Türkdoğan, 2000g, s. 22). Toplum içerisinde farklı grupların bütünleşememesi sorunu gündemdedir. Türkdoğan, toplumumuzun tarihsel süreçte ayrıştığını söylemiştir. Türkdoğan'ın düşüncesinde bu ayrım parçalanmaya neden olmamalıdır. Türkdoğan, hiçbir toplumda net homojenliğin mümkün olmadığını söylemiştir (Türkdoğan, 1993b, s. 23). Ancak Türkdoğan, düzgün bir ulus-devletin kültürel anlamda birbirine yakın topluluklardan oluşması gerektiğini düşünmüştür. Türkdoğan, gerçekleştirmiş olduğu çalışmalarda da Türk milletinin kültürel anlamda birbirine çok yakın topluluklardan oluştuğunu gözlemlemiştir (Türkdoğan, 1990b, s. 119). Bu yüzden milletleşme süreci Türkdoğan'a göre hala geçerli olabilecek durumdadır.

Türkdoğan, demokrasi modelimizin oturmuş bir sisteme sahip olmadığını söylemiştir. Türkdoğan'a göre halk uygun ve becerikli yöneticileri seçmekten uzaktır. Günümüz yöneticileri seçilmelerini popüler olmalarına borçludur (Türkdoğan,1997h, s. 8). Bu yüzden Türkdoğan'a göre günümüz siyasetçileri gerçek siyasetten uzaktır. Türkdoğan onları "teknokrat" olarak tanımlamıştır (Türkdoğan, 1991a, s. 6). Türkdoğan'a göre günümüz siyasileri kendi kültürel geleneklerimizi yıkmıştır (Türkdoğan, 1991e, s. 14). Türkdoğan'ın belirtmiş olduğuna göre Teknokratlar, yalnızca "yaptım oldu" düşüncesi ile hareket etmişlerdir.

Türkdoğan, sorunların çözümü için önerilerde bulunmuştur. Türkdoğan'ın çözüm önerileri öncelikle zihniyet değişikliğinin gerçekleşmesine yönelik olmuştur (Türkdoğan, 1993c, s. 34). Türk siyasal zihniyeti kendi kültürel kimliğinden ve yapısından uzaktır. Türkdoğan, öncelikle bu sorunun aşılması gerektiğine dikkat çekmiştir. Türkdoğan, İslamiyet'in değer ve yargılarının Türk toplumuna uygun olduğunu söylemiştir. Siyasi anlamda da İslami değerlerin toplumumuzu besleyeceğini söylemiştir (Türkdoğan, 1996e, s. 21). Türkdoğan, İslami değerlerin Türk toplumuna uygun olduğunu ve bu değerlerin milliyetçilik ile harmanlanması gerektiğini belirtmiştir.

Türkdoğan, milletçilik düşüncesinin Türk toplumuna yeniden kazandırılması gerektiğine inanmıştır. Türkdoğan'a göre milliyetçilik, sevinçte ve üzüntüde bir arada olmak demektir (Türkdoğan, 1994c, s. 44). Türkdoğan'a göre milliyetçilik ekonomik anlamda, duyguda, sosyal hayatta ve siyasi alanda eşit ve adaletli olma durumudur (Türkdoğan, 1991d, s. 38). Gelenekli yapımızın sahip olduğu bu değerler tekrardan gün yüzüne çıkarılmalıdır. Türkdoğan'a göre Türk toplumu birlik ve bütünlük içerisinde olmalıdır. Türkdoğan, Türk toplumunun siyasi ve sosyal alanda eşitlikçi olduğuna dikkat çekmiştir (Türkdoğan, 1982d, s. 5). Türkdoğan, adaletli toplumun yolunun adaletli siyasetten geçtiğine inanmıştır.

Türkdoğan'a göre siyasi demokratikleşmenin yolu milli ve yerli aydınlardan geçebilir. Türkdoğan, Türk toplumundaki aydınların topluma yön verici statülerinin milliyetçi çizgi içerisinde olması gerektiğini söylemiştir (Türkdoğan, 2015b, s. 320). Türkdoğan'a göre yüzyıllarca kutuplaşmak durumunda kalmış aydın-halk ikiliği artık bitmelidir. Aydınlar siyasi anlamda halk ile bütünleşerek doğru bir demokrasinin yolunu açmalıdır. Bunun gerçekleştirilmesi için de sivil toplum örgütleri sıkı biçimde

çalışmalıdır (Türkdoğan, 1997h, s. 10). Sivil toplum örgütleri, aydınlar ile halk arasında bağlantı kurarak toplumun demokrasiyi korumasına fayda sağlamalıdır. Türkdoğan, bütünleşmenin ve siyasi yapının düzelmesinin yolunun bu çözümlerden geçtiğine inanmıştır.

Türkdoğan, siyasi anlamda milliyetçiliğin yeniden düşünülmesi gerektiğini söylemiştir. Türkdoğan'a göre kültürel anlamda kardeş olduğumuz Orta Asya ülkelerine yeniden yakınlık kurmamız gerekmektedir. Türkdoğan, büyük Türk milletinin yeniden birleşmesi gerektiğine inanmıştır (Türkdoğan, 2014b, s. 347). Bu birleşmenin hem Türk siyaseti hem de dünya siyasetine yön vereceğini düşünmüştür. Siyasi birliğin Türk devletleri ile sıkı ilişkiler kurmaktan geçtiğine inanmıştır. Bu yüzden Türkdoğan, Türk toplumunun kültürel birlikteliğinin önemine dikkat çekmiştir.

Sonuç olarak Türkdoğan, Türk siyasi yapısının temellerini İslamiyet öncesi Türk toplum yapısına kadar götürmüştür. Türkdoğan'a göre Türkler aradıkları cevheri yüzyıllardır kendi içerisinde saklamaktadır. Orta Asya geleneğinin eşitlikçi ve adaletli yapısı siyasi alanı şekillendirmiştir. İslamiyet'in kabulü eşitlik ve adalet yapısını zenginleştirmekle birlikte Osmanlı İmparatorluğu yönetiminin hatalı politikaları demokrasimize darbe vurmuştur. Türkdoğan, Osmanlı İmparatorluğu yönetim kadrosunun kendi yapısını koruyabilmek için tehlike olarak gördüğü diğer Türkmenleri dışladığını düşünmüştür. Bu dışlama, Türk kimliğinin geri plana itilmesi ve zaman zaman da hor görülmesine sebebiyet vermiştir. Türkdoğan, Osmanlı İmparatorluğu yönetiminin yabancılaştığını ve Türklük kültürüne ve kimliğine uzaklaştığını söylemiştir. Cumhuriyet'in kuruluşu ile yeniden Türklük kimliğinin önem kazandığını söyleyen Türkdoğan, resmî ideolojiyi ya da diğer adıyla Kemalist sistemi benimsemiştir. Türkdoğan, Atatürk'ün Türk toplum yapısını çok iyi anladığını ve Türk toplumunun yeniden refaha kavuşabilmesi için doğru adımlar attığını belirtmiştir. Türkdoğan'a göre Atatürk, Türklük kimliğini yeniden canlandırmıştır. Fakat Atatürk'ün ölümünden sonra Türklük kimliği yeniden geri plana itilerek Anadoluculuk düşüncesi ön plana çıkarılmıştır. Türkdoğan'a göre bu düşünce Kemalist sistemin düşmanıdır. Türk kimliğini Anadolu halklarına dayandırarak Türklüğü temelsiz bırakmak istemişlerdir. Siyasi anlamda da Türk kimliği dışlanmış ve evrensellik adı altında kimlikler parçalanmıştır. Türkdoğan, siyasi ve düşünsel parçalanmışlığın milliyetçilik düşüncesi ile çözüme kavuşturulabileceğini söylemiştir. Türkdoğan, milliyetçiliğin

tarihin tozlu sayfalarına atılmadığını düşünmüştür. Türkdoğan'ın düşüncesinde Türk toplumunun çözümü milliyetçiliktedir. Türkdoğan, küreselleşme ve kapitalizmin parçalayıcı ve yok edici etkisinden milliyetçilik ile kurtulabileceğimiz belirtmiştir. Bu bakımdan Türkdoğan Türk kimliğini muhafaza etmenin önemli olduğuna işaret etmiştir. Türkdoğan'ın milliyetçiliği ırkçılıktan ve dincilikten uzaktır. Türkdoğan, Türk toplumunun bir arada yaşayabileceği bir sistem kurmak istemiştir. Türkdoğan'a göre Türk milletinin parçalanmışlığı onun önündeki en büyük engeldir. Bu yüzden milliyetçilik düşüncesi ile milli bütünleşmenin önünün açılması gerektiğini söylemiştir. Türkdoğan, milliyetçiliğin önemine ve gerekliliğine her fırsatta değinmiştir. Görüldüğü üzere, Türkdoğan'ın düşünce yapısında milliyetçilik her düşüncenin üzerindedir. Türkdoğan, milliyetçiliği halkı bir arada tutan ve yağmurdan koruyan bir şemsiye olarak görmüştür.

4.5. Kültür

Türkdoğan, Türk toplum yapısının incelenmesi konusunda Türk kültür unsurlarını önemsemiştir. Türkdoğan, Türk kültürünün hem Türk zihniyetini hem de Türk yaşayış tarzını iyi açıkladığını düşünmüştür. Türkdoğan'a göre her toplum kendi kültürünü yaratır (Türkdoğan, 1988e, s. 20). Toplumun yaşamış olduğu coğrafya, etkileşim halinde bulunduğu diğer toplumlar ve gelenek-görenekler kültürleri meydana getirir. Her toplum, kendi kültürünü kendi dünya görüşü çerçevesinde düzenler. Bu bakımdan Türkdoğan, toplumların anlaşılabilmesi için kültürlerini ve tarihsel temellerini iyi anlamak gerektiğini belirtmiştir. Bu yüzden de Türk kültür unsurlarının incelenmesini önemsemiştir.

Türkdoğan, milli kültürün ne olduğu meselesi ile ilgilenmiştir. Milli kültürün toplumların yaşayış şeklinin bir göstergesi olduğunu belirtmiştir. Türkdoğan'a göre milli kültür, toplumların dilinden, müziğinden, gelenek ve göreneklerinden, dininden, alışkanlıklarından, estetik zevklerinden oluşur (Türkdoğan, 2013b, s. 59). Türkdoğan'a göre bu unsurların hepsinin toplamı bize milli kültürü vermektedir. Milli kültürün unsurlarını toplumsal hayat içerisinde bulmak mümkündür. Türkdoğan da Türk tarihine yönelerek bu unsurları araştırmıştır. Türk tarihinin araştırılması ve milli kültür kaynaklarının tespit edilmesi bu bakımdan Türkdoğan için önemlidir.

Türkdoğan, kültür kavramını halkın yapıp ettiklerinin bütünü olarak görmüştür (Türkdoğan, 2013b, s. 60). Türkdoğan'a göre halk kendi yaşayışını kültürü olarak görmüştür. Bu bakımdan kanunları, müziği, edebi ve sanat eserleri, inancı, zevkleri ve dili Türk toplumunun kültürünü meydana getirmiştir. Türkdoğan, bu unsurların Türk yaşam şekline ve zihniyetine etkide bulunduğunun altını çizmiştir. Türkdoğan, bu unsurların önemine dikkat çekmiştir.

Türkdoğan'a göre kültür, kısa süre içerisinde oluşan ve benimsenen bir olgu değildir. Türk kültürünü de bu perspektiften incelemek gereklidir. Türkdoğan'ın belirtmiş olduğuna göre Türk kültürünü "gelenekli yaklaşım" perspektifinden incelemek gereklidir (Türkdoğan, 2018b, s. 45). Türk kültürünün günümüz durumunun açıklığa kavuşabilmesi için önceki hallerinin iyi bilinmesi gereklidir. Türkdoğan, Türk kültür yapısını açıklığa kavuştururken tarihsel geçmişe önem vermiştir. Türkdoğan, kültür unsurlarının nesilden nesle aktarıldığını söylemiştir (Türkdoğan, 2013a, s. 415). Kültürün nesilden nesle aktarılması durumu Türkdoğan'a göre kendi yapısını korumasında temel öğedir. Türkdoğan, toplumların oluşmasında nesiller arası etkileşimin önemine vurgu yapmıştır.

Türkdoğan, Türklerin İslamiyet öncesi dönemde eşine rastlanılamayan yüksek bir kültüre sahip olduklarını belirtmiştir (Türkdoğan, 2014b, s. 213). Türkdoğan'a göre Türk kültürü kendi özgün öğelerine sahip olmuştur. Günümüzde bilinen tarihin henüz çok başlarında böylesi yüksek kültüre sahip olmak Türkdoğan'a göre ayrıcalıktır. Yüksek bir zihniyetin ürünüdür. Türkdoğan, ilk medeniyetler olarak bilinen uygarlıkların Türk kültür öğeleriyle olan benzerliğine dikkat çekmiştir (Türkdoğan, 2014b, s. 88). Örneğin, Hititler'de karşılaştığımız ay ve güneş motifleri Türk kültürü içinde de bulunmuştur. Aynı şekilde tavşanın da iki toplum açısından kutsallığı bulunmaktadır. Türkdoğan, Hitit kazılarında bulunan ev gereçlerinin üzerlerindeki desenlerin Türk motifine olan yakınlığına dikkat çekmiştir.

Türkdoğan, Hititler haricinde Sümerler ile olan dil benzerliğini de önemsemiştir. Türkdoğan iki dilin birbirine çok yakın olduğunu ve yapısal olarak birbirine çok benzediğini söylemiştir (Türkdoğan, 2014b, s. 90). Türkdoğan, ilk uygarlıkların Türk kültürüne olan yakınlığını kaynaklarının aynı olması ile açıklamıştır. Türkdoğan'a göre tarihin ilk kültürü Orta Asya Türk kültür ve geleneğidir.

Türkdoğan, Orta Asya kültürünün Anadolu coğrafyasındaki etkilerine dikkat çekmiştir. Türkdoğan, Türk kültür sınırlarını Çin-Bizans-Avrupa topraklarına kadar genişlediğini söylemiştir (Türkdoğan, 2014b, s. 235). Türkdoğan'a göre Türk kültürü hem çok geniş bir coğrafyaya yayılmış hem de kendi özgün kimliğini oluşturabilmiştir.

> Eski Türk toplumu, göçebe kültür yapısını yansıtmakla birlikte, bir yandan Çin den Bizans' a kadar geniş bir yöreyi etkisi altında tutmuş ve kendi kültürünün yayılmasını sağlamıştır. Türk toplumunun bu yapısı, her şeyden önce temsil ettiği zihniyet, tutum ve idrak alanının bir ürünüdür. (Türkdoğan, 2014b, s. 235).

Türkdoğan'a göre Türk kültürü içerisinde sembollerin önemli bir yeri vardır. Türkdoğan, Türk kültürünü incelerken çok sayıda sembolle karşılaşacağımızı söylemiştir. Bu sembollerin incelenmesi ve araştırılması gerektiğini düşünmüştür. Örneğin Türk kültüründe "24" sayısının önemli bir sayı olduğunu belirtmiştir. Türkdoğan'ın belirtmiş olduğuna göre Türk boyları Oğuz Han'ın 24 torunundan meydana gelmiştir. Bir yörüğün fakir sayılması için 24 koyundan daha az koyuna sahip olması gereklidir. Oymaklar 24 oba şeklinde teşkilatlanmıştır. Bölgeyi gezen gezginlerin belirttiklerine göre Türkler 24 obaya ayrılmıştır (Türkdoğan, 2014b, s. 161). Türkdoğan, 24 sayısının Türk kültürü için önemli olduğunu söylemiştir.

Türkdoğan, Türk kültür öğelerinde hayvan, savaşçı ve doğaüstü yaratıkların da bulunduğunu söylemiştir (Türkdoğan, 2014b, s. 401). Türkdoğan, bu motiflerin kilimler üzerine dokunduğunu söylemiştir. Hayvan sembollerinden özellikle geyik ve atın ön plana çıktığına işaret etmiştir. Geyiğin ve atın Türk kültüründe önemli yerlere sahip olduğunun en açık kanıtının kilimler üzerindeki desenler olduğunu söylemiştir.

Türkdoğan, Türk kilimlerinin dünyada eşi-benzerinin olmadığına dikkat çekmiştir. Türk göçebe kültürünün en önemli eserinin kilimler olduğunu söylemiştir. Türkdoğan, Türk kilimlerinin kalitesinin zor beğenen Avrupalı için bile lüks eşya olarak görüldüğünü söylemiştir (Türkdoğan, 2014b, s. 209). Türk halısının kalitesi ve ustalığı, dünyanın hiçbir yerinde yoktur. Türkdoğan'a göre göçebe kültürü içerisinde sergilenebilecek en doğru sanat eseri kilimdir. Bu yüzden Türklerin kilimcilik ve dokumacılık alanlarında çok ileri olduklarını düşünmüştür.

Türkdoğan, Türk kültür öğelerinin yayılmasında kilimciliğin önemine vurgu yapmıştır. Örneğin, Ödemiş ve çevresinde ortaya çıkarılan kilimlerde kartal, geyik ve

kuş motiflerine ağırlık verildiği görülmüştür (Türkdoğan, 2014b, s. 407). Türkdoğan, Ödemiş yöresinin motiflerinin Türk kültür geleneği içerisinde olduğuna işaret etmiştir. Türkdoğan, bu kilimleri Pazırık kültür çevresindeki kilimlere benzetmiştir. Pazırık çevresine özgü olan kilimlerin Türk kilimciliğinin en özgün örnekleri olduğuna işaret etmiştir.

Türkdoğan'a göre hayvan sembolleri Türk kültür geleneği içinde yok olup gitmemiştir. 1310 yılında inşaatı biten Yakutiye Medreselerinin geyik, devlet ağacı, zırhlı asker figürleri ile donatıldığına işaret etmiştir (Türkdoğan, 2013a, s. 261). Türkdoğan, kültürel öğelerin toplum yaşamında büyük zenginlik getirdiğini belirtmiştir. Kültürün, toplum zihniyetinin yansıması olduğunu düşünmüştür.

Zihniyet yansımasının en net örneklerinin de destanlarda bulunabileceğine inanmıştır. Türkdoğan, Dede Korkut destanlarının Türk kültürü içindeki en önemli öğelerinden biri olduğunu söylemiştir. Bu bakımdan Fuat Köprülü'nün Dede Korkut hakkında söylediklerine katılmıştır. Türk edebiyatının tamamını Dede Korkut ile kıyasladığımızda Dede Korkut'un ağır bastığını belirtmiştir (Türkdoğan, 2004c, s. 82). Dede Korkut destanlarının Türk toplumunu aydınlatıcı bir ışık vazifesi gördüğünü düşünmüştür. Türkdoğan, Türk düşünce zihniyetinin ve yaşam pratiklerinin tamamıyla ilgili bilginin Dede Korkut destanlarında bulunduğuna dikkat çekmiştir (Türkdoğan, 2004c, s. 77). Türkdoğan, Dede Korkut destanlarındaki deyişlerin Türk kültürünü anlattığını söylemiştir. Örneğin "er malına kıymayınca adı çıkmaz" ve "yiğidin dağ kadar malı olsa nasibinden fazlasını yiyemez" deyişleri Türk toplumunun ekonomik ve sosyal zihniyetine doğrudan atıftır (Türkdoğan, 2004c, s. 94-95). Bir başka örnekte ise "oğlu-kızı olmayana Tanrı beddua etmiştir" deyişi Anadolu kültüründe günümüze kadar gelmiştir (Türkdoğan, 2004c, s. 99).

Türkdoğan, Dede Korkut destanlarının anonim olmasının da Türk kültürü için önemli olduğuna işaret etmiştir. Bu destanların belirli bir kişiye ait olmaması onu halka mal etmiştir. Bu bakımdan Türkdoğan, Dede Korkut destanlarının halkın benimsediği anonim eserler olduğunu söylemiştir (Türkdoğan, 2004c, s. 83). Türkdoğan'a göre bu destanlar halkın kendi yaratıcı zihniyetinin ürünüdür. Toplum yapısını açıklamış ve şekillendirmiştir. Bu bakımdan Türk destanları içerisinde Dede Korkut destanlarının ayrı bir yeri bulunmaktadır.

Türkdoğan, sözlü edebiyatın yanı sıra yazılı edebi eserlerin de bulunduğuna dikkat çekmiştir. Bu konuda özellikle Sümer diline atıfta bulunmuştur. Türklerin göçebe yaşam tarzı nedeniyle yazılı kültürü ağırlık vermemesi söz konusu olmuştur. Ancak Türkçe kelimeler ve eserlerin Sümer dili içerisinde barındığına işaret etmiştir (Türkdoğan, 2018b, s. 61). Bu perspektiften bakıldığında Türkdoğan, tarihin en eski yazı dilinde Türkçeyi bulabilmenin mümkün olduğuna dikkat çekmiştir. Türkdoğan, Türk dilinin gücünün tarihin en eski dönemlerine kadar gittiğine vurgu yapmıştır.

Türkdoğan, doğrudan Türk yazılı kaynakları olarak ise Orhun kitabeleri, Kutadgu Bilig ve Divan-ı Lugat-it Türk'ü örnek göstermiştir (Türkdoğan, 2014b, s. 214). Türkdoğan'a göre bu eserler Türk toplum yapısını ve zihniyetini ortaya koymuştur. Göçebe kültürün yazılı kaynaklar da üretebildiğine dair en güçlü çalışmalar bunlardır. Türkdoğan, bu eserlerdeki dilin kullanım gücüne işaret etmiştir (Türkdoğan, 2014b, s. 233). Türkdoğan'a göre eserlerdeki dil kullanımı oldukça kuvvetlidir. Dildeki bu güç, kültürün ne denli köklü ve kuvvetli olduğuna işarettir. Türkdoğan'a göre sözlü ve yazılı gelenek Türk toplumu için önemlidir. Türkdoğan, Türk toplumunun edebi alanda güçlü bir kültüre sahip olduğuna işaret etmiştir.

Türkdoğan, İslamiyet'e geçiş ile birlikte Türk kültür yapısında derin bir yarılmanın meydana geldiğini söylemiştir. Selçuklu ile başlayan bu yarılmanın Osmanlı İmparatorluğu ile de devam ettiğini belirtmiştir. Türkdoğan, Türklerin İslamiyet öncesinde her daim dilde ve kültürde birlik içinde yaşamak isteğinde olduklarını düşünmüştür. Selçuklu Devleti ve Osmanlı İmparatorluğu dönemlerinde ise yönetici kadrolar ve halk tabakası olmak üzere ikili kültürel yarılma gerçekleşmiştir (Türkdoğan, 2012a, s. 38-39). Türkdoğan, yönetici kadronun kendisini halk tabakasından soyutladığını belirtmiştir. Bu konudaki yarılmanın önemli bir belirtisi dildeki yozlaşmadır (Türkdoğan, 1991e, s. 15). Türkdoğan, bu dönemde Türk dilinin dışlanarak yozlaştırılmaya itildiğini söylemiştir.

Türkdoğan'a göre dildeki ayrımın en net örneği edebi eserlerde görülmüştür. Türkdoğan, Osmanlı İmparatorluğu döneminde iki farklı edebiyat-dil tarzı kullanıldığını söylemiştir. Bir tarafta sarayın ve yönetici kadronun dilini kullanan Mevlâna, diğer tarafta ise halkın kendi öz dilini kullanan Yunus Emre vardır (Türkdoğan, 2012a, s. 42). Türkdoğan, bu durumun ana sebebinin yabancı kültürlere karşı olan bağlılık olduğunu

söylemiştir. Türkdoğan, yabancı kültürlere olan bu özenme durumunun Türkçeyi geri plana ittiğini belirtmiştir.

Türkdoğan, elit kadronun Arapça, Farsça ve Türkçe karışımı olan bir dil kullanarak kendisini kültürel ve dilsel anlamda halk tabakasından kopardığını söylemiştir (Türkdoğan, 2018c, s. 62). Türkdoğan'a göre bu ayrılma, kültürel yapımızdaki farklılaşmanın da kaynağını oluşturmuştur (Türkdoğan, 2013b, s. 98). Türkdoğan, artık saray dili ile halk dilinin birbirinden ayrıldığını ve iki zıt yaşam tarzının Osmanlı İmparatorluğu yapısı içinde barındığını söylemiştir. Türkdoğan'a göre dildeki bu ötekileştirme politikası kültürel yarılmalara sebep olmuştur.

Türkdoğan, Osmanlı İmparatorluğu yönetim kadrosunun kendi kültürel kalıplarından koparıldığını söylemiştir (Türkdoğan, 2013b, s. 84). Türkdoğan, Osmanlı İmparatorluğu kuruluş döneminde Arap ve Fars kültürü, Osmanlı İmparatorluğu çöküş döneminde ise Batı kültürü hayranı olan aydınlarımızdan söz etmiştir. Türkdoğan'a göre yaratılmış olan bu suni aydın kadrosu (Türkdoğan, 1982a, s. 39) Türk kültüründen uzaktır. Türk kültürüne zarar vermiştir (Türkdoğan, 2018c, s. 55). Türkdoğan, Osmanlı İmparatorluğu kuruluş döneminde aşırı ümmetleşme politikası ile kültürel erozyonun yaşandığını söylemiştir (Türkdoğan, 2018b, s. 55). Aydın ya da yönetici sınıf, halk tabakasını "kavmini sevme" şuurundan uzaklaştırmıştır (Türkdoğan, 2018b, s. 69). Türkdoğan'a göre Osmanlı İmparatorluğu kuruluş dönemindeki politikalar halk kültürünü dışlayarak çevreye itmiştir.

Türkdoğan, Osmanlı İmparatorluğu'nun gerileme ve çöküş dönemlerinde aydınların benzer politikalar uyguladığını söylemiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun özellikle maddi kültür öğelerinde Batılı gibi olma isteklerinin arttığını söylemiştir (Türkdoğan, 2004b, s. 106). Türkdoğan'a göre öncelikle mühendislik ve askeri alanda gerçekleştirilmeye çalışılan yenilikler zamanla sosyal yaşama da sıçramıştır. Ancak tepeden inme şekilde gerçekleşen bu yenilikler halk tabanında kendisine yer edinememiştir. Halk bu kültürel değişmeye kendisini kapatarak yöneticilerine "Gavur" diye seslenmiştir (Türkdoğan, 2012a, s. 148). Türkdoğan, aydınların topluma yönelik hatalı tutumlarının olduğunu vurgulamıştır. Osmanlıcılık adı altında başta Türk kültürü olmak üzere tüm kültürlerin eritilmeye çalışıldığını söylemiştir (Türkdoğan, 2012a, s. 53). Türkdoğan, Osmanlı İmparatorluğu elit kültürünün kendisini halk kültüründen soyutlayarak halkı kendi başına bıraktığını düşünmüştür. Yönetici sınıfın halk kültürüne

aşağılayarak baktığını söylemiştir (Türkdoğan, 2013b, s. 223). Bu bakımdan günümüz kültür yapısındaki bozukluğun temellerinin Osmanlı İmparatorluğu döneminde bulunabileceğini işaret etmiştir. Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki yarılmanın Cumhuriyet'in kuruluşu ile iyileştirilmeye gayret edildiğini düşünmüştür. Bu bakımdan Kemalist sistem ve Ziya Gökalp'in fikirlerinin incelenmesi gerektiğine vurgu yapmıştır.

Türkdoğan, Ziya Gökalp'in düşüncelerinde kültür konusunun önemli olduğunu söylemiştir. Ziya Gökalp'in millet tanımında kültür birliğine önem verdiğinin altını çizmiştir. Bu bakımdan Ziya Gökalp'i 400 yıldır kendi kimliğini bulma konusunda bocalayan bir topluma kimlik kazandıran kişi olarak görmüştür (Türkdoğan, 2015g, s. 76). Türkdoğan'a göre Ziya Gökalp Türk milletinde kültür birliği sağlamak amacı taşımıştır. Türk kimliğinin oluşması ancak Türk kültürü ile mümkün olabilmiştir (Türkdoğan, 2004c, s. 50). Türkdoğan'a göre milli kültür, milli kimliği inşa etmiştir (Türkdoğan, 2018b, s. 92) ve inşa edilen bu kimlik Türk milletinin tarihsel ve kültürel yansıması olmuştur (Türkdoğan, 2018b, s. 143). Türkdoğan, Ziya Gökalp'in milli kimliğin oluşturulması sürecinde kültürel birliğin en temel öğe olarak gördüğünü söylemiştir.

Türkdoğan, Ziya Gökalp'in ikili toplum yapısının farkında olduğunu belirtmiştir. Ziya Gökalp, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ikili yapının millet oluşturma sürecinde sorun yaratacağını düşünmüştür. Bu bakımdan kültürel birliktelik konusunda hars ve tezhip olarak ikili yapıyı gündeme getirmiştir. Ziya Gökalp, millet olma sürecinde kültürde birlik olması gerektiğini söylemiştir (Türkdoğan, 2004b, s. 255). Hars ve tezhip kültürlerinin de birbirinden ayrı fakat birbirini bütünleyici vazife görebileceğini söylemiştir (Türkdoğan, 2004c, s. 47). Yani Türkdoğan'ın belirtmiş olduğuna göre hars ve tezhip birbirinden kopuk iki kültür değildir. Hars, halk kültürü iken, tezhip aristokrat kültürüdür (Türkdoğan, 2018c, s. 53). Bu iki kültür tarihsel süreç içerisinden birbirinden kopuk hale getirilmiştir. Türkdoğan'ın belirtmiş olduğuna göre milli kültürün oluşumu için bu iki kültürün birleşmesi gerekmektedir.

Türkdoğan, kültürün bir araya getirilmesi görevinin aydın tabakaya verilmesi gerektiğini söylemiştir (Türkdoğan, 2004c, s. 59). Türkdoğan'a göre halk tabakası bu atılımı gerçekleştirebilecek bilgi birikimine sahip değildir. Türkdoğan, aydınların toplumun kültür yürütücüsü olduğunu düşünmüştür. Bu yüzden aydınların kültürde birlik amacıyla hareket etmeleri gerektiğini belirtmiştir.

Türkdoğan, tezhip kültürünün dilde, inançta, sanatta ve düşüncede halk kültüründen farklı olduğunu söylemiştir (Türkdoğan, 1982b, s. 152). Bu farklılaşmanın ortadan kaldırılması için ilk basamağın dilde ortaklık olduğunu düşünmüştür. Türkdoğan, halkın konuştuğu dil ile aydın sınıfın konuştuğu dilin aynı olması gerektiğini söylemiştir. Kültürde birlik için önce toplumun birbirini anlaması gerekmektedir. Türkdoğan da bu yüzden, milli dilin yaratılmasına önem vermiştir.

Türkdoğan, Cumhuriyet'in kuruluş döneminde dilde tasfiyecilik düşüncesine dikkat çekmiştir. Bu düşünceye göre Türk dili yabancı kelimelerden kurtulmalıdır. Böylelikle köklerinden beslenmiş olan Türk dili tekrardan yaşam olanağı bulacaktır (Türkdoğan, 2015b, s. 253). Türkdoğan'a göre millet oluşturma sürecinde dil önemli bir vasıtadır. Türkdoğan, Osmanlı İmparatorluğu'nun çok dilli yapısından "çokta bir" yapıya geçildiğini söylemiştir (Türkdoğan, 2019, s. 79). Halkın kendi içinde çok sayıda dili konuşuyor olması Türkdoğan'a göre normaldir. Ancak edebiyat alanında ortak kültür ürünü olan Türkçenin kullanılması gerektiğini söylemiştir. Türkdoğan, milli edebiyat oluşturulması gerektiğini belirtmiştir (Türkdoğan, 1982b, s. 156). Bu konuda Ziya Gökalp'in öncülüğündeki *Genç Kalemler Dergisi*'nin önemine vurgu yapmıştır (Türkdoğan, 2015b, s. 92). Türkdoğan, bu oluşumun özellikle genç aydın kadroları üzerinde etkisi olduğunu söylemiştir.

Türkdoğan, milli kimlik oluşması sürecinde milli kültürün canlandırılmasına özen gösterildiğini belirtmiştir. Türkdoğan'a göre Cumhuriyet'in kuruluş paradigmasında milli kültür anahtarı bulunmuştur. Fakat Ziya Gökalp'in ve Atatürk'ün ölümlerinden sonra bu anlayış yeteri kadar benimsenemediği ve anlaşılamadığı için yitirilmiştir (Türkdoğan, 2018b, s. 31). Aydınların kendisini halktan koparark halkı küçük görmesi durumu devam etmiştir. Aydın kültür, kendi özgün yapısını oluşturmaktansa Batı kültürünü taklit etmeye devam etmiştir (Türkdoğan, 2018b, s. 16). Türkdoğan'a göre günümüz kültür sorunlarının sebeplerinden bir tanesi de budur. Türkdoğan'ın belirtmiş olduğuna göre aydın kültür, kendisini halktan kopardığı için günümüzde kültürü yönlendirebilecek ve milli kimliğe kavuşturabilecek aydın kadrolar yoktur.

Türkdoğan, günümüz aydınlarının milli kimlikten uzak olduğunu söylemiştir. Türkdoğan'a göre Türk aydını yabancılaşma sendromuna sahiptir (Türkdoğan, 2012a, s. 323). Türkdoğan'a göre aydınımız kendi kültürünü küçümseyerek Batı kültürüne kucak açmıştır. Kendi kültür öğelerini korumak ve güçlendirmek yerine kültürel iktibasa

başvurmuştur (Türkdoğan, 2015c, s. 682). Kendi yaratıcı zihniyetini yok etmiştir (Türkdoğan, 2015c, s. 694). Türk toplumunu derin yarılmaların içine sürüklemiştir (Türkdoğan, 2009c, s. 231). Türkdoğan'ın tabiri ile "aydınlıktakiler" kendi kültürlerini sürekli değişim içine sokup köksüzleştirirken, "karanlıktakiler" kendi dayanışma durumlarını koruyarak değişimi engellemeye çalışmıştır (Türkdoğan, 2012a, s. 212). Böylelikle toplumsal anlamda birlik sağlanmaktan ziyade ikili kültür farklılaşması devam etmiştir.

Türkdoğan, aydınların modernleşme adı altında Batılı kültüre uyum sağlama çabasını eleştirmiştir. Türkdoğan, günümüz dünyasının artık küreselleştiği düşüncesine eleştirel bakmıştır. Türkdoğan'a göre küreselleşme Batı'nın icadıdır (Türkdoğan, 2015b, s. 275). Ülkemize de 12 Eylül döneminin havasını yumuşatması için dahil edilmiş oryantalist bir plandır (Türkdoğan, 2004c, s. 606). Türkdoğan'a göre Batı, kendi kültürünü tüm dünyaya pazarlamıştır. Türkdoğan'ın düşüncesine göre Batı, kendi kültür yapısını modernliğin en son aşaması olarak göstermiştir (Türkdoğan, 2011b, s. 566). Türkdoğan'a göre tarihin sonuna ya da nihai hedefe yönelik yapılan atıfların tamamı yalnızca Batı kültürüdür. Türkdoğan, bu konuda Batı kültürünün Herodian kültür perspektifinde hareket ettiğine inandırıldığımızı söylemiştir (Türkdoğan, 2009c, s. 442). Bu konuda Türkdoğan, Batı tarafından kendi kültürünün her zaman yeniliğe ve değişime açık olduğu yalanının söylendiğini belirtmiştir. Türkdoğan'a göre Batı kendisini Herodian olarak tanımlarken, Doğu kültürünü Zilotoist yani değişime kapalı kültür olarak tanımlamıştır (Türkdoğan, 2009c, s. 447). Oysaki Batı'nın hedefi bu siyaset ile kültürel hegemonya sağlamaktır (Türkdoğan, 2009c, s. 452). Türkdoğan'a göre Batı, kendi çıkarı için kültürel öğeleri devreye sokmuştur. Kendi kültürlerinin esnek olduğu yalanını ortaya atmıştır. Halbuki Türkdoğan, Batılı devletlerin kendi kültürlerine sıkı sıkıya bağlı olduklarının altını çizmiştir. Kendi özgün kültürlerinin muhafaza edilmesine dikkat ettiklerini belirtmiştir (Türkdoğan, 2012a, s. 201). Hatta yalnızca Amerika ve Avrupa Birliği'nin değil Rusya ve İsrail'in de kendi kültürlerine son derece sahip çıkan emperyalist ülkeler olduğunu düşünmüştür (Türkdoğan, 2015b, s. 302). Türkdoğan'a göre bu ülkeler kendi kültürlerini korurken, kitle kültürü ya da popüler kültür adı altında suni bir kültürü dünyaya pazarlamıştır.

Türkdoğan'a göre kitle kültürü, gelenekli yapıdan kopuk ve yalnızca tüketime ağırlık veren bir kültür tipidir (Türkdoğan, 2018c, s. 147). Türkdoğan bu kültürü

zevksiz (Türkdoğan, 2004b, s. 299), amaçsız (Türkdoğan, 2018c, s. 142), yalnızca hazza yönelen bir kültür şekli olarak görmüştür. Kendi geleneği olmayan bu kültür tipi Türkdoğan'a göre uzun süredir kültürümüzü tehdit etmekte ve yozlaştırmaktadır. Halk kültürümüzün zengin yapısı arka plana itilmiş ve kitle kültürü benimsenmiştir. Türkdoğan, kitle kültürünü halk kültürünün düşmanı olarak tanımlamıştır (Türkdoğan, 2013a, s. 418). Türkdoğan, kitle kültürünü ideolojik bir aygıt olarak görmüştür. Toplumların kendi kimliğini yıpratan ve onlara köksüzlük vaat eden bir kültür tipi olduğuna işaret etmiştir. Türkdoğan, kültürel anlamda toplumumuzun yıpratıldığının altını çizmiştir.

> Kitle kültürü, bayağı seviyede Freudian mit veya jargonlarla belirlendiği takdirde "para aşkı teorisini" gündeme getirmek suretiyle "kişinin ne olduğunu değil ne yaptığını" ele alan yeni bir oluşumdur. Böyle bir ortamda yaşayan kişiler bağımsız ve özgür değillerdir. Kendi seslerini dinleyecekleri yerde kitlelerin peşine takılırlar. Bu yüzden yaratıcılıkları yoktur. (Türkdoğan, 2013a, s. 415)

Türkdoğan, kültürel yıpratılmanın yalnızca kültüre karşı saldırılar ile olmadığını belirtmiştir. Türkdoğan, Türk kimliğine karşı da kültürel saldırıların olduğunu söylemiştir. Türkdoğan, Türk toplumunun çoğulcu ya da çok kültürlü olduğuna yönelik iddialardan söz etmiştir (Türkdoğan, 2018b, s. 90). Türkdoğan'a göre ülkemizde yapılan kimliğe dayalı çalışmalarda çok sayıda etnik gruptan söz edilerek Türk kültürünün hakim kültür olmadığına yönelik bulgular vardır. Türkdoğan bu düşüncelerin karşısında yer almıştır. Türkdoğan'a göre yapılan bu araştırmalar ideolojik bir çıkar gözetmiyorlar ise adeta gaflet ve delalettir (Türkdoğan, 2015c, s. 710). Ülkemizde çok sayıda etnik ve azınlık grubun bulunduğu doğrudur. Ancak Türkdoğan'a göre hümanizma, yeni Anadoluculuk, çok kültürlülük isimleri altında Türk kültürünün yıpratılması doğru değildir (Türkdoğan, 2011c, s. 44). Türkdoğan bu atılımları, tarihsel kültürümüze yönelik propagandalar olarak görmüştür (Türkdoğan, 2015g, s. 54). Türkdoğan, kendi saha çalışmalarında etniklik ve azınlık gruplarını incelemiştir. Bu yüzden ülkemizin çok kültürlülük adı altında Türk kültürüne yönelik ötekileştirmelerle karşı karşıya olduğunu belirtmiştir. Kendi çalışmalarında kültürel ayrılıkların belirtildiği düzeyde yoğun olmadığını düşünmüştür. Türkdoğan'a göre Türk toplumu "çokta bir" düşüncesi içerisindedir. Türkdoğan'a göre ülkemizde çok sayıda dil konuşulmasına ve çok sayıda farklı kültürel öğe olmasına rağmen %80'lik bir oranda Türk dili ve Türk kültürü hakimiyeti vardır (Türkdoğan, 2015b, s. 302). Bu bakımdan Türk kültürü denildiğinde

ülkemizde hâkim kültür ya da standart kültür akla gelmektedir. Türkdoğan, ülkemizdeki kültür çeşitliliğini Mevlana'nın deyimiyle "çiçek bahçesine" benzetmiştir (Türkdoğan, 2015c, s. 714). Türkdoğan'a göre Türk toplumu yozlaştırmalar ve saldırılar ile karşı karşıya olmasına rağmen birlik ve bütünlüğünü koruma eğilimindedir. Bu yüzden Türkdoğan, Türk kültür yapısında ortaklık olduğunu gözlemlemiştir.

Kısaca Türkdoğan, milli kültürümüzün güçlendirilmeye ihtiyacı olduğunu söylemiştir. Bunun yolunun da gerçekleştirilecek doğru atılımlar ile olacağını düşünmüştür. Türkdoğan, müzelerin, arşivlerin, kütüphanelerin ve istatistik kurumlarının bu doğrultuda hareket etmesi gerektiğini öğütlemiştir (Türkdoğan, 2018c, s. 58-59). Türkdoğan, Türk kültürünün son derece kuvvetli ve özgün olduğunu söylemiştir. Türkdoğan'a göre Türk toplumunun başka bir kültüre özenmeye ihtiyacı yoktur. Kendi değerleri ve kendi kültürü yüksek mertebededir. Türkdoğan, Türk gençlerinin Amerikan ya da Avrupa taklitçiliğinden uzak durmasını tavsiye etmiştir (Türkdoğan, 2012a, s. 324). Türkdoğan, Türk kültürünü önemsemiş ve Türk kültürünün korunması gerektiğini düşünmüştür.

4.6. Sağlık-Hastalık Sistemi

Türkdoğan, Türk toplum yapısında sağlık-hastalık sistemine önem vermiştir. Sağlık ve hastalığın yalnızca biyolojik durumlar olmadığını söylemiştir. Türkdoğan'ın belirtmiş olduğuna göre sağlık ve hastalık biyolojik olduğu kadar sosyal bir olgudur (Türkdoğan, 2006d, s. 19). Bu yüzden toplumun sağlık-hastalık yapısının incelenmesi gereklidir.

Türkdoğan, sağlık hastalık sisteminin incelenmesine yönelik fikri Amerika'da araştırma yaptığı sırada edinmiştir. Türkdoğan, 1962 yılında Amerika'da çalışmalar yaptığı sırada literatürde bulunan sağlık-hastalık çalışmaları ile karşılaşmıştır. O dönemde Talcott Parsons'ın etkisi ile Amerika'da bu tür çalışmalar yoğunluk kazanmıştır. Türkdoğan da bu konu hakkında ülkemizde çalışmanın olmadığını belirtmiştir. 1964 yılında Türkiye'ye döndüğünde Erzurum'un Ilıca kasabasında sağlık-hastalık sistemine yönelik çalışmasını başlatmıştır. Bu çalışma Türk sosyolojisinde sağlık-hastalık konusuna yönelik ilk çalışma olmuştur (Türkdoğan, 2018a, s. 11). Türkdoğan, bu alana öncülük etmiş bir isimdir.

Türkdoğan, sağlık-hastalık konusundaki açıklamalarda Parsons'ın terimlerini kullanmıştır. Hasta-doktor ve hasta-toplum ilişkisini rol kavramı çerçevesinde incelemiştir. Parsons'tan hareketle hastayı, aktör olarak görmüştür ve onun davranış kalıplarının roller ile belirlendiğini düşünmüştür (Türkdoğan, 2006d, s. 13). Bireylerin toplum içerisindeki davranışlarının hasta statüsüne gelmeleri ile esneklik kazandığını vurgulamıştır. Normalde kabul edilemeyecek olan davranışların hastalık zamanlarında göz ardı edilebildiğini söylemiştir. Hastalık zamanında hastanın sinirli, çocuksu, agresif olabildiğini belirtmiştir. Çevresindekilerin bu duruma müsamaha gösterdiklerini gözlemlemiştir. Hasta yakınları onun yemeğini pişirir, sobasını yakar, gerekli ilaçları kullanmasına yardımcı olur (Türkdoğan, 2006d, s. 61). Türkdoğan hastanın ve yakınlarının kendilerine biçilen rol kalıpları içerisinde davrandığını söylemiştir.

Hastanın belirli rolleri olduğu kadar doktorun da belirli rolleri vardır. Türkdoğan, doktorun hasta ile olan ilişkisinde samimiyet derecesinin az olması gerektiğini belirtmiştir. Türkdoğan'a göre doktor, aslında hasta ile değil hastalık ile muhataptır (Türkdoğan, 2006d, s. 107). Bu yüzden doktor, hasta ile olan mesafesini korur. Kendi davranış kalıbının yani rolünün dışına çıkmaz. Kendi statüsünün ve hastanın statüsünün farklı olduğunun bilincindedir. Türkdoğan, hasta-doktor ilişkisinin karşılıklı rollere dayandığını belirtmiştir.

Türkdoğan'a göre hasta-doktor arasındaki ilişkinin benzeri hasta-toplum arasında da vardır. Hasta yakınları hastalıktan sonra farklı davranışlar sergilerler. Üstlendikleri önceki rol kalıpları esner. Böylelikle rollerin karşılıklı etkileşim içerisinde değiştiği görülür (Türkdoğan, 2006d, s. 18). Bu değişimin sebebi toplumsal sapmadan kaynaklanır. Kişinin hasta olmakla birlikte toplumsal normlardan sapmaya neden olduğunu belirtir (Türkdoğan, 2006d, s. 19). Türkdoğan'a göre sapma, giderilmesi gereken bir sorundur. Bu yüzden hastalıktan kurtulmak, toplumun sağlıklı kalmasına sebep olur.

Türkdoğan hastalığın toplumsal olduğunu belirtmiştir. Her kültürün hastalığa karşı bakışının farklı olduğunu söylemiştir (Türkdoğan, 2006d, s. 200). Türk sağlık-hastalık sisteminin geleneklerinden beslendiğini belirtmiştir. Bu yüzden sağlık-hastalık sistemini incelerken saha araştırmaları ile tarihsel bulgulara da yönelmenin önemli olduğunu söylemiştir. İslamiyet öncesi Türk toplumunda şamanların aynı zamanda sağlıkçı olduğunu belirtmiştir. Türkdoğan'a göre bu kişiler ruhlar ile iletişim kurarak ve

şifalı otlarla destekleyerek hastalığı iyileştirmeye çalışmışlardır (Türkdoğan, 2014b, s. 244). Türk toplumunda iyileştirici olma görevinin şamanlar ve kadınlara verildiğini söylemiştir. Türk kadınının çözüm üretici, kurtarıcı ve şifacı özelliklerinin yüksek olduğunu belirtmiştir (Türkdoğan, 2004a, s. 29). Türkdoğan'ın belirtmiş olduğuna göre hastalık ve onun tedavisi kültürel öğelerle iç içedir. Aynı hastalığın farklı kültürde farklı şekilde tedavi edilmesi söz konusudur. Türkdoğan, bu süreçte kültürel farklılıkların önemine dikkat çekmiştir.

Türkdoğan'a göre hastanın rolleri farklı kültürlerde değişiklik gösterir. Örneğin Türkdoğan'ın belirtmiş olduğuna göre çocuklar, sosyalizasyon sürecinde hangi hastalığa nasıl tepki vermesi gerektiğini öğrenmiştir (Türkdoğan, 2006d, s. 21). Her hastalık aynı davranış kalıplarını barındırmaz. Türkdoğan'ın çalışmasında Türk toplumunun özellikle kasaba ve köy yerleşimlerinde "yatağa düşmeden" doktora gitmenin iyi karşılanmadığı görülmüştür. Türkdoğan, hasta olanın gerçekten hasta olduğuna inanılması için "yatarak tedavi" görmesi gerektiğine yönelik bir inanış olduğunu söylemiştir. Farklı kültürlerde ise bu durumun farklı görünümler kazandığına dikkat çekmiştir (Türkdoğan, 2015d, s. 65). Kültürlerin hastalıklar bakışındaki farklılığın bireylere olan etkisinin incelenmesi gerektiğini düşünmüştür.

Türkdoğan, toplumumuzda hastalığın kaynağının ne olduğuna yönelik farklı düşünceler bulunduğunu söylemiştir. Kişinin toplumsal hayattan kopmasına neden olan hastalığın nedeni toplum açısından yalnızca biyolojik değildir. Türkdoğan, kişinin işlemiş olduğu günahlardan dolayı hasta olduğu düşüncesinin yaygın olmasından söz etmiştir (Türkdoğan, 2011a, s. 416). Türkdoğan, toplumda "dini cezalandırma yöntemi olarak hastalığın gelmesi" şeklinde bir algının olduğunu belirtmiştir.

Türkdoğan'a göre dini ve batıl inanışlardan kaynaklanan hastalık durumundan korunabilmek için çeşitli pratikler uygulanmıştır. Türkdoğan, muska yazmanın hastalıklardan koruduğuna yönelik inanışın yaygınlığına vurgu yapmıştır (Türkdoğan, 2006d, s. 52). Türkdoğan'ın belirtmiş olduğuna göre toplumumuzda hastalığın dini sebeplerden kaynaklanabilmesi söz konusudur. Din kaynaklı hastalıklardan korunma yöntemi de dini unsurlar ile sağlanmıştır. Bu yüzden muskanın hastalıklardan koruduğu düşüncesi geliştirilmiştir. Geleneksel düşüncelerden gelen inançlar konusunda da Türkdoğan'ın gözlemlemiş olduğuna göre toplumumuzda "akarsuyun pislik tutmayacağı" (Türkdoğan, 2017b, s. 210) na yönelik bir algı vardır. Akan suyun

mikroplu olup olmamasından ziyade akıyor olması önemlidir. Toplumumuzdaki inanca göre akan su sürekli şekilde değişim içindedir. Bu yüzden mevcut pisliği muhafaza etmez. Bir başka örnekte iste Türkdoğan, Ilıca köyündeki bir duruma işaret eder. Kız çocuğunun 1 yaşından sonra emzirilmesi hoş görülmemekle beraber erkek çocuğu 2-3 yaşına kadar emzirilmeye devam edilir (Türkdoğan, 2006d, s. 183). Bunun sebebi Türkdoğan'a göre erkek çocuğunun emzirildikçe gürbüzleşeceğine yönelik olan batıl inançtır. Anne sütü ile güç-kuvvet arasında bir bağ kurulmuş ve bu bağ, erkek çocuk üzerinden devam etmiştir. Türkdoğan'ın karşılaşmış olduğu bir başka örnek ise gebe bir kadının karanlıkta korkması durumunda korkmuş olduğu yere tükürmesi beklenir (Türkdoğan, 1988e, s. 22) (Türkdoğan, 2017b, s. 79). Halkın inancına göre onu korkutan unsurlar zaman geçtikçe bu tutumlarını koruyacak ve daha ciddi sorunlar yaratacaktır. Tükürmek ile onların kovulduğu düşünülmüştür. Bu yüzden tükürme eylemi kalıplaşmıştır. Aksi takdirde çocuk doğduktan sonra hastalıklı olacağına inanılmıştır.

Türkdoğan, bu tip inançların farklı kültürler ve inanışlar ile birleşebildiğini söylemiştir. Günümüz toplum yapısında hem Şamanist öğelerin hem de İslami öğelerin bir arada bulunduğunu belirtmiştir. Bu konu hakkında da yeni doğum yapmış kadınların kırmızı kurdele bağlaması ve etrafına daire çizilerek Ayet-el Kürsü okunmasını örnek göstermiştir (Türkdoğan, 1997i, s. 13). Kırmızı kurdelenin "alkarısı"na yönelik bir tedbir olduğu düşünülmüştür. Doğumdan hemen sonra alkarısının anneye musallat olabildiğine yönelik bir inanç vardır. Kırmızı kurdele ve etrafa çizilen çember lohusa kadını alkarısından korur. Bu inanç Ayet-el Kürsü'nün okunması ile birleşmiştir. Türkdoğan'a göre Şamanist öğeler varlığını korurken İslamiyet ile iç içe geçmiştir. Türkdoğan, günümüzde bu adetlerin ufak değişimlere uğrayarak devam ettiğini söylemiştir.

Türkdoğan, ülkemiz yapısında hastalık durumunun sağlıklı olmak kadar normal karşılandığını söylemiştir. Bireyin sağlıklı olması ne kadar normalse hastalıklı olması da bir o kadar normaldir. Hastalık düzeltilmesi gereken bir durumdur ancak herkesin başına gelebilir. Bu bakımdan Türkdoğan, ölüm düşüncesinin bile normal olarak algılanabildiğini söylemiştir. Türk toplumunda ecelin bir gün herkes için geleceği düşüncesi söz konusudur. Bu bakımdan ölüm toplum içinde normal bir durum olarak karşılanabilir (Türkdoğan, 2006d, s. 51). Türkdoğan'a göre özellikle gelir seviyesi

düştükçe ölüme karşı olan normalleştirme artmaktadır. Düşük gelir ve eğitim seviyesindeki insanlar ölüm olgusunu daha çok normalleştirmişlerdir (Türkdoğan, 2011a, s. 457). Türkdoğan, sağlık-hastalık algısındaki değişimin eğitim ve gelir seviyesi ile bağlantılı olduğunu belirtmiştir. Türkdoğan'ın özellikle gecekondu bölgelerine yönelik yapmış olduğu çalışmalarda eğitim ve gelir seviyesi yükselen kişilerin sağlık yapısına farklı baktığı görülmüştür.

Türkdoğan, yaşlı insanların geleneksel tedavi yöntemlerine daha çok yöneldiğini söylemiştir. Gençler ise modern tıbba daha çok önem vermişlerdir (Türkdoğan, 2005c, s. 192). Gençler şehir ve okul ile daha çok etkileşim halinde bulundukları için modern tıbbın önemini kavrayabilmiştir. Türkdoğan, şehir ile olan etkileşimin tedavi süreçleri üzerinde etkili olduğunun altını çizmiştir (Türkdoğan, 2006d, s. 220). Toplum içerisinde değişen koşullar sağlık-hastalık sistemini de etkilemiştir.

Kısaca Türkdoğan, sağlık-hastalık sisteminin incelenmesine önem vermiştir. Türkdoğan, sağlık-hastalık sistemi çalışmalarında Parsons'ın bakış açısına katılmıştır. Türkdoğan'a göre hastalık yalnızca biyolojik değil aynı zamanda toplumsal bir sapmadır (Türkdoğan, 2011a, 461). Sağlık-hastalık sisteminin toplumsal ve kültürel boyutları vardır (Türkdoğan, 2006d, s. 27). Türkdoğan'a göre sağlık-hastalık sisteminin toplumsal, sosyal ve kültürel boyutları incelenmelidir. Türkdoğan, toplumsal yapı araştırmalarında sağlık-hastalık konusunu önemsemiş ve eserlerinde yer vermiştir.

5. BÖLÜM

ORHAN TÜRKDOĞAN'IN TÜRK TOPLUMUNUN TEMEL MESELELERİNE YÖNELİK GÖRÜŞLERİ

Tezimizin bu bölümünde, Türkdoğan'ın Türk toplumunun ana sorunlarına yönelik görüşlerine yer verilecektir. Türkdoğan, Türk toplumunun günümüzde ön plana çıkan sorunlarına duyarsız kalmamıştır. Türk toplumunun sorunlarını araştırmaya ve çözümler üretmeye gayret etmiştir. Türkdoğan'a göre, günümüzün sosyal meseleleri yalnızca günümüz açıklamaları ile sınırlı kalmamalıdır. Günümüz sosyal meselelerinin köklerinin temelleri geçmişe uzanmaktadır. Bu bakımdan Türkdoğan, bugünün sorunlarının temellerini geçmişte aramış ve onlara çözümler üretme çabasında olmuştur. Türkdoğan'a göre ülkemiz tarihsel geçmişimizden bazı sorunları beraberinde getirmiştir. Bu bölümde de Türkdoğan'ın üzerinde durduğu temel sorunlar incelenecektir.

5.1. Etniklik ve Azınlık

Türkdoğan, etniklik ve azınlık konularına önem vermiştir. Ona göre, Türk toplumu, etniklik ve azınlık sorunları ile mücadele etmiş bir toplumdur. Etnik ve azınlık grupların Batılı güçler tarafından kullanıldığını söylemiştir. Bu grupların, kendi kimliklerini arama süreçlerinin ulus devlet olma yolunda engel teşkil ettiğinin altını çizmiştir. Toplumların kimliklerin asimile edilmemesi gerektiğini belirtmiş fakat bu kimliklerin ulus-devlet anlayışının önüne geçmemesi gerektiğini söylemiştir. Bizdeki aydınların ise 'etniklik havuzunu' marifet saydığına dikkat çekmiştir (Türkdoğan, 2011b, s. 19). Oysa Türkdoğan, etniklik havuzunun marifet olmadığını ileri sürmüştür.

Türkdoğan, ülkemizdeki etniklik ve azınlık konusuna yönelik çalışmaların az olduğunu belirtmiştir (Türkdoğan, 2019, s. 21). Ülkemizin böylesi çalışmalara ihtiyacı olduğunu dile getirmiştir. Bu alandaki çalışmaların taraflı ve ideolojik çalışmalar olduğunu düşünmüştür. Gerçekleştirilen çalışmaların siyasi çıkar gözettiğini söylemiştir. Halbuki etniklik ve azınlık çalışmaları kültürel farklılıkların ortaya çıkması için gerçekleştirilmelidir (Türkdoğan, 1997f, s. 4). Türkdoğan, kültürler arası farklılıkların tek boyutlu olarak ele alınmaması gerektiğini söylemiştir. Ülkemiz

çalışmalarında milleti bölücü unsur olarak kullanılan ayrıştırmanın tek boyutlu olduğunu gözlemlemiştir. Etniklik ve azınlık çalışmalarının ortaya koyduğu farklılıkların birçok farklı kültürel öğeye dayanması gerektiğinin altını çizmiştir (Türkdoğan, 2019, s. 23). Türkdoğan, dil, tarih, kültür, duygu ve düşüncede birlik gibi birçok farklı öğenin öneminden söz etmiştir. Tüm bu öğelerin toplamının farklı etnik ve azınlık kimliklerini oluşturduğunu düşünmüştür. Türkdoğan, etniklik ve azınlık araştırmalarının bu kriteri göz önüne alarak yapılması gerektiğini öğütlemiştir.

Türkdoğan, ülkemiz etniklik ve azınlık çalışmaları içerisinde en çok Zazalar ve Kürtlere odaklanmıştır. Ülkemizde Zazaların ve Kürtlerin aynı millet olarak düşünüldüğünü söylemiştir. Zazaların, Kürtlerin farklı lehçesine sahip bir halk olarak tanımlandığını belirtmiştir. Bu durumun ana sebebini yeterli çalışma olmamasına ve siyasal Kürtçülere bağlamıştır (Türkdoğan, 2015g, s. 317). Siyasal Kürtçülerin, Zazaları kendi grupları içinde gördüğünü ve çıkarlarının bir olduğunu söylediğinin altını çizmiştir (Türkdoğan, 2004c, s. 557). Bu durumun temelleri Osmanlı İmparatorluğu dönemine kadar gitmiştir. Türkdoğan, Osmanlı İmparatorluğu döneminde tutulan arşivlerde Zazalara yer verilmediğini belirtmiştir (Türkdoğan, 2006a, s. 453). Bu durum Türkdoğan'a göre hatalı bir tutumdur. Bu hatalı durumun düzeltilmesi için saha çalışmaları gerçekleştirmiştir. Gerçekleştirmiş olduğu çalışmalarda da Zazalar'ın ve Kürtler'in farklı kökenlere, kültüre, dile ve anlayışa sahip olduğunu gözlemlemiştir.

Türkdoğan, Zaza halkının geniş alanlara yayıldığını söylemekle birlikte yoğun olarak bulunduğu şehirler Sivas, Erzincan, Elazığ ve Bingöl'dür (Türkdoğan, 2019, s. 24) (Türkdoğan, 2004c, s. 572). Zaza halkı söz konusu şehirlerde kendi varlığını korumuştur. Yapılan araştırmalarda Zaza halkının Kürt haklı ile benzerliklerinin olduğu gözlemlenmiştir (Türkdoğan, 2004c, s. 571). Ancak Türkdoğan'ın gerçekleştirmiş olduğu çalışmada, Zaza önderlerinin kendilerini Kürtlerden net bir şekilde ayırdığına işaret etmiştir (Türkdoğan, 2004c, s. 572). Hatta Siverek'teki Zaza halkının Kürt halkında kız vermediği de bulgular arasındadır (Türkdoğan, 1999h, s. 27). Türkdoğan'ın çalışmalarında iki halk arasında birlikten ziyade ayrılık olduğu görülmüştür.

Türkdoğan, Zazaların Türk olduğuna vurgu yapmıştır. 1998 yılında gerçekleştirdiği çalışmada Zazaca ve Kürtçe konuşanların birbirlerini anlamadıkları gözlemlenmiştir (Türkdoğan, 2006a, s. 449). Türkdoğan, kimlik oluşumunda dilin

önemli olduğunu vurgulamıştır. Burada da iki farklı dili konuşan insanların aynı soydan olup olmadıklarının sorgulanması gerektiğini söylemiştir.

Türkdoğan, Zazaca'daki deyimleri ve atasözlerini incelemiştir. Deyimlerin ve atasözlerinin kelime bakımından kökenlerinin çoğunun Türkçe olduğunu görmüştür. Deyimler ve atasözlerindeki anlatılmak istenen mesajların da Türk kültürünü işaret ettiğine vurgu yapmıştır. Deyimler ve atasözlerinin Zaza kültürü oluşumunda önemli olduğunu belirtmiştir. Türkdoğan, Zaza kültürünün temellerinin Türk kültürüne dayandığını düşünmüştür (Türkdoğan, 2015g, s. 202). Zazalar, yalnızca dil bakımından değil, kültür bakımından da Türk kültürünü benimsemişlerdir. Zazalar, Orta Asya Türk kültür öğelerini kendi kültürleri için kabul etmişlerdir. Al karısı, eşiğin kutsal kabul edilmesi, ay tutulmasına verilen önem bakımından Zaza kültürü ve Türk kültürü paralellik göstermiştir (Türkdoğan, 2006a, s. 463). Bu örnekler Türkdoğan'ın, Zazaları, Orta Asya kavimleri içerisinde gördüğünü göstermiştir. Türkdoğan'a göre Zazalar, Orta Asya kökenli ve yüksek ihtimalle Türk'tür (Türkdoğan, 2019, s. 77).

Türkdoğan, ülkemizde Kürtçe konuşanlar hakkındaki çalışmaların yetersiz olduğuna işaret etmiştir (Türkdoğan, 1990b, s. 115). Ülkemizdeki çalışmaların taraflı ve ideolojik olduğunu düşünmüştür. Siyasal Kürtçülerin, Türk toplumunu bölmeye yönelik çalışmalar için halkı kullandığını söylemiştir. Kürt kimliğinin ayrıştırıcı ideolojiler açısından bir araç olduğuna dikkat çekmiştir. Halbuki Türkdoğan'ın bulgularına göre Kürt halkı toplum ile bütünleşme konusunda büyük sorunlar yaşamamıştır (Türkdoğan, 1996i, s. 16). Kürt halkının, standart toplum ile benzer dünya görüşlerine sahip olduğuna işaret etmiştir.

Türkdoğan, Kürt halkının dilinin incelenmesi gerektiğine inanmıştır. Doğu Anadolu Bölgesi'nde yapılan çalışmada Kürtlerin çok büyük bir çoğunlukla Türkçe konuştuğunu göstermiştir (Türkdoğan, 2011b, s. 42). Bölge halkının tek bir dil üzerinde ortaklaşmadığını ancak çoğunluğun Türkçe konuştuğunu söylemiştir (Türkdoğan, 1995b, s. 20). Dildeki uzlaşımın kültürel yarılmaların önüne geçebileceği düşüncesi oluşmuştur. Türkdoğan, Türk-Kürt gerginliğinin bu kadar yoğun olmasının sebebini siyasal Kürtçülere bağlamıştır. Yoksa kültürel anlamda ayrışma, çatışma söz konusu değildir (Türkdoğan, 1994a, s. 25).

Türkdoğan, dilin yapısının incelenmesine önem vermiştir. Kürtçenin gerçek bir dil olmadığı kanaatinde olmuştur. Ona göre, Kürtçe diye bir dil yoktur. Kürtçe olarak bildiğimiz dil aslında proto-Türkçedir (Türkdoğan, 2000d, s. 19). Kürtçe ise, Türkçe, Arapça ve Farsça'nın birleşiminden meydana çıkmış olan bir lehçedir (Türkdoğan, 2012a, s. 25). Türkdoğan'a göre dilin özgün olup olmadığı numaralar ve rakamlar ile belli olur. Kürtçedeki rakamlar Farsçadan gelmedir (Türkdoğan, 2019, s. 77). Bu durumda Kürtçe diye ayrı bir dil olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Türkdoğan, Kürtlerin kendi kökenlerini dayandırdıkları *Şerefname* isimli eserden söz etmiştir. Bu eserde Kürt halkının geçmişi ve kökenleri anlatılmıştır. Türkdoğan, eserin içeriğini incelediğinde orada gördüğü isimlerin tamamına yakınının Türkçe olduğunu söylemiştir. Eser incelendiğinde Kürtlerin kökeni hakkında açık ve net bir bilgi alınamadığı gibi yönetici ve beylerin isimlerinin de Türkçe olduğuna dikkat çekmiştir (Türkdoğan, 2009a, s. 268). Bu bulgulardan yola çıkıldığında Türkdoğan, Kürtlerin kökeninin Orta Asya olduğunu ve Turani bir kavim olduğunu düşünmüştür. Kürt ırkı diye bir ırk olmadığını belirtmiştir. Turani bir kavmin zaman içerisinde farklı kültürler ile etkileşime girerek kendi özünü kaybettiğini söylemiştir (Türkdoğan, 2019, s. 77). Türkdoğan, farklı kültürlerin etkileşimi ile Kürt halkının kendine yen bir kimlik edindiği düşüncesini dile getirmiştir.

Türkdoğan'a göre, Zaza ve Kürt halkları toplumsal bütünleşme isteği içindedir. Kendi kültürel kalıplarını uzun yıllar boyunca koruyabilmiş ve günümüze getirebilmiştir. Bu bakımdan üzerlerinde baskı söz konusu değildir. Kültürel asimilasyon olduğu düşüncesi siyasal İslamcılar tarafından ortaya atılmıştır. Temelleri ideolojik ve çıkara dayalıdır. Türkdoğan, Zazaları ve Kürtleri, Türk toplumunun bir parçası olarak görmüştür (Türkdoğan, 2015f, s. 583). Bu yüzden çıkara dayalı ideolojik söylemlerin kötü niyetli olduğu açıktır. Türkdoğan'ın belirtmiş olduklarına göre Zazalar ve Kürtler, Türk toplumunun değerli bir parçasıdır ve milli kimliği tehdit etme isteği içerisinde olmamışladır.

> Zazalar Türk boyudur. Bunlar Orta Asya' dan gelen boydurlar. Horasan' a yerleşiyorlar. Horasan' da Türklüklerini yönlendiriyorlar. Arkasından uzun süre Maveraünnehir bölgesine geliyorlar, Anadolu' ya geliyorlar. Bu yüzden Zazalar mesela Tunceli' deki büyük kitle Zaza' dır. Evet efendim yani Türk boyudur. (Türkdoğan, 2019, s. 77).

Türkdoğan, etniklik ve azınlık konusunu irdelerken Alevi-Bektaşi kimliğine önem vermiştir. Türk toplumunda Alevi-Bektaşilerin nüfusumuz içinde dikkate değer bir sayıya sahip olduğunu dile getirmiştir (Türkdoğan, 2019, s. 19). Alevi-Bektaşi kimliği araştırılması gereken bir alandır. Türkdoğan'a göre, Alevi-Bektaşi kimliği toplum içerisinde kendi kapalı sistemini kurmuştur. Tarihsel süreçte görmüş oldukları baskı onları yer altına itmiştir (Türkdoğan, 1999a, s. 28). Bu durum Alevi-Bektaşi cemaatini gizli kalmaya sevk etmiştir (Türkdoğan, 2015g, s. 249). Yavuz Sultan Selim'in İran politikasına cevap olarak gerçekleştirmiş olduğu Alevi kırımı bu cemaatin kapalı sistemde kalmaya zorlamıştır (Türkdoğan, 2011b, s. 337). Türkdoğan, bu kapalı sistemi inceleyerek büyük topluma ne ölçüde katıldığını ve katılabileceğini anlamak istemiştir.

Alevi cemaatleri, öncelikli olarak ibadethanelerini Sünnilerden ayırmıştır. Hazreti Ali'nin camide öldürülmesi neticesiyle Alevilerin camiye gitmeme durumu ortaya çıkmıştır. Bu duruma karşı tepki olarak Alevi toplulukları kendi ibadethanelerini kurmuşlardır. Aleviler Cem evlerinde ibadetlerini gerçekleştirmişlerdir (Türkdoğan, 2015g, s. 230). Müslüman olan iki farklı topluluk, Sünniler ve Aleviler, ibadethaneleri ayırarak önemli bir toplumsal yarılmaya sebep olmuşlardır.

İbadethaneler yalnızca ibadet yeri değil, aynı zamanda, toplumsal dayanışma yerleridir. Halk ibadetini gerçekleştirdiği kadar bir arada olma ve dayanışma duygusunu da yaratır. Camiden uzaklaşan Aleviler kendi dayanışma merkezi olarak "ocak"ları kurmuştur. Ocaklar, Alevi dayanışmasının merkezi haline gelmiştir (Türkdoğan, 2005a, s. 12). Türkdoğan, bu kurumların dayanışmayı sağlayan önemli yerler olduğunu belirtmiştir. Alevi dayanışması ocaklar aracılığıyla sağlanmış ve kapalı durumları muhafaza edilebilmiştir.

Türkdoğan, yapmış olduğu saha çalışmalarında Alevi cemaatinin kendisini Şii olarak görmediklerini saptamıştır. Alevi cemaati, kendisini Şiilerden ayırmıştır. Şiilerin, siyasi ve dışlayıcı politikaya sahip olduklarını belirtmişlerdir. Köken bakımından da Şiilerin dedelerini Yezit soyuna bağlamışlardır (Türkdoğan, 1999b, s. 20). Bu durumda Türkdoğan'a göre, Yavuz Sultan Selim'in aslında hatalı bir tutumda bulunmuştur. Alevilerin bu yüzden Yavuz Sultan Selim'i sevmediğini düşünmüştür.

Türkdoğan, kapalı sistem içerisinde hem dini hayatın hem de sosyal hayatın yönlendiricilerinin önemine değinmiştir. Sünnilerin Diyanet İşleri, müftü, imam gibi yol

göstericileri varken Alevilerin resmi bir yol göstericileri yoktur. Resmi yol göstericilerinin bulunmaması ortaya kendi yol göstericilerini çıkarması ile sonuçlanmıştır. Alevi cemaatlerinde "pir"ler cemaate yol göstermiştir. Pirler, cemaate hem dini hem de sosyal boyutta yardımcı ve yol gösterici olmuşlardır. Pirlerin sözleri dikkate alınmış ve uygulanmıştır (Türkdoğan, 1999b, s. 18).

Alevi-Sünni farklılaşması toplumsal bütünleşme açısından problemlidir. Aleviler kendi kapalı yapılarını korurken Sünniler bu yapıya uzak kalmış ve iki grup birbirini tam olarak anlayamamıştır. Türkdoğan, bu farklılaşmanın toplumsal hayat için büyük bir yarılma olduğunu düşünmüştür. İki grubun birbirini tanımadığını belirtmiştir. Sünnilerin, Alevileri Allahsız" olarak gördüğünü (Türkdoğan, 1996i, s. 14), buna karşın Alevilerin de Sünniler için "dini siyasetten ayırmıyorlar, din kurumunu kendi çıkarları için kullanıyorlar" (Türkdoğan, 2009c, s. 210) düşüncesinde olduklarını belirtmiştir. Resmi anlamda Aleviler kendilerini dışlanmış hissetmişlerdir. Devletin Sünni politika izlemesi sonucu camiler ön plana çıkarken Alevi ibadethaneleri için ödenek verilmemiştir (Türkdoğan, 2009c, s. 211). Bu durum Alevilerin kendi içine kapanmalarına devam etmelerine neden olmuştur.

Sünniler, Alevilere kız vermezken Aleviler de Sünnilere kız vermemeyi tercih etmiştir (Türkdoğan, 2006a, s. 454). Akrabalık yolu ile birbirlerine kanlarının karışmasını istememişlerdir. İki taraf da birbirini tanıyamamıştır. Bu yüzden uzak kalmayı ve kendi yapılarını korumayı tercih etmişlerdir. Fakat Türkdoğan'a göre böylesi bir ayrım anlamsızdır. Kültürel anlamda kökenlere inildiğinde Alevi kültürü içerisinde birçok Şamanist öğeye rastlanmıştır. Geyiğin kutsallığı, al karısı ve kırk sayısına verilen önem Alevi kültüründeki Orta Asya öğelerine işaret etmiştir (Türkdoğan, 2006a, s. 450). Gerçekleştirilen görüşmelerde de halkın kendi kökenini Orta Asya'ya bağladığı net olarak görülmüştür (Türkdoğan, 2000f, s. 6). Türkdoğan, Alevilerin kültürel bakımdan büyük topluma ayak uydurma konusunda sorun yaşamayacağını düşünmüştür (Türkdoğan, 1995a, s. 680). Alevileri Türk kimliğinden ayrı tanımlayamayacağımızı belirtmiştir. Bu bakımdan da milli bütünleşme için Alevi-Sünni bütünleşmesinin gerçekleşmesi gerektiğini önemine vurgu yapmıştır (Türkdoğan, 2011b, s. 336). Türkdoğan, sağlıklı bir toplum için Alevi-Sünni bütünleşmesini önemsemiştir.

Türkdoğan, etniklik ve azınlık sorunu çerçevesinde Polonya asıllı bir grup olan Polonezlere ilişkin araştırma yapmıştır. Polonezler, önceden ismi Adampol olan ancak günümüzde Polonezköy olarak bilinen bölgede yaşamışlardır. Polonya'dan gelen halka o bölgeye yerleşme izni verilmiştir. Başta toprakla uğraşan halk zaman içerisinde turizm ile ilgilenmeye başlamıştır (Türkdoğan, 2018a, s. 77). Turizm, Polonezleri zengin hale getirmiştir. Çevre köylerdeki halk kendi değerlerine uymadığı gerekçesiyle turizm yapmazken bu alan Polonezlere kalmıştır (Türkdoğan, 2017c, s. 210). Böylece Türkdoğan'a göre Polonezler kendi mesleklerine sıkı sıkıya bağlanmıştır.

Polonezler Hristiyan dinine mensup olmakla birlikte dindar kişilerdir. Türkdoğan'ın belirtmiş olduğuna göre gençler dindarlıktan uzaklaşmış olsalar da genel itibarıyla dindarlık anlayışı devam etmiştir. Köy, kurulduğu tarihten itibaren kiliseye sahip olmuştur. Polonezlerin evlerinde dini semboller ve kutsal kitaplar mevcuttur. İbadet günlerinde kiliseye katılım yüksek seviyededir. Türkdoğan'a göre bu işaretler Polonezlerin dindar olduklarını göstermiştir (Türkdoğan, 2017c, s. 208). Polonezlerde içten evlenme kabul görmemiştir. Nadir istisnalar dışında içten evlilik grup içerisinde görülmemiştir. Bunun sebebi de Türkdoğan'a göre eğitim seviyesinin yüksek olmasıdır (Türkdoğan, 2017c, s. 209-212). Polonezler içlerinden eğitim seviyesi yüksek önemli isimler çıkarmışlardır (Türkdoğan, 2017c, s. 212).

Türkdoğan, Polonezlerin kendi kültür kodlarını koruduklarını düşünmüştür. Her yıl Polonya'dan dans ekibi köye gelip gösteri yapmıştır (Türkdoğan, 2017c, s. 210). Bununla birlikte Polonezlerin Türk kültürünü tehdit eden ya da zarar veren bir yapısı olmamıştır. Aksine kültür alışverişi gerçekleşmiştir. Örneğin, Hıdırellez Bayram'ı Polonezlerin bayramı olmamasına rağmen orada da kutlanmıştır (Türkdoğan, 2017c, s. 211). Görüldüğü üzere, Türkdoğan, ülkemizde azınlık konumunda bulunan Polonezler üzerinde incelemede bulunmuş ve özelliklerinin Türk kültürüne karşı olan etkisini incelemiştir. Türkdoğan'a göre, Polonezler, eğitimli, kültürlü, dindar insanlardır. Turizm ile uğraştıkları ve çevre halk ile iyi geçindikleri için de Türk milletinin bütünleşmesi sürecine olumsuz etkilerinin olmayacağını düşünmüştür.

Diğer yandan, Türkdoğan, etniklik ve azınlık incelemelerinde Hristiyan Türklere yer vermiştir. Hristiyan Türk kilisesinin durumundan yeteri kadar haberdar olmadığımızı ve yeterli ilgiyi göstermediğimizden söz etmiştir (Türkdoğan, 1997b, s. 16). Hristiyan olan Karaman Türkleri kendi milli kimliklerini günümüze kadar

korumuştur. Tarih sahnesinde Malazgirt Savaşı'ndan önce Hristiyanlaşan bu kavim kendisini her zaman için Türk siyaseti içerisinde görmüştür. Hristiyan olmalarına rağmen Selçuklu ile birlikte Bizans'a karşı savaşmıştır (Türkdoğan, 2009b, s. 76).

Selçuklu Devleti ve Osmanlı İmparatorluğu döneminde geri planda kalan bu kavim, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş döneminde önemli işlere imza atmıştır. Kendi Türk kimliğini her zaman ön planda tutan Karaman Türkleri, ülkemizde azınlıklar üzerinden hak talep eden Batılı güçlere karşı durmuştur. Pontus ideali için her türlü siyasetin denendiği dönemde kendilerinin Türk olduklarını ısrarla dile getirerek bu durumu dünya kamuoyuna yaymışlardır (Türkdoğan, 1996l, s. 25). Fener Rum Patrikhanesi'nin ülkemiz üzerinde yürütmek istediği politikaya karşı bir direnç unsuru olmuşlardır. Batı siyasetine karşı Türk milletini savunmuşlardır (Türkdoğan, 2009b, s. 81).

Türkdoğan, Karaman Türklerinin dillerinde değişim olduğunu belirtmiştir. Karaman Türkleri zaman zaman Rumca konuşmaya ve çocuklara Hristiyan isimleri koymaya başlamışlardır. Türkdoğan'ın görüşmesinde "Hristiyan olmamız nedeniyle Hristiyan adı taşımamız gayet doğaldır" (Türkdoğan, 2009b, s. 77) şeklinde bildirimde bulunmuşlardır. Fakat bu durum onların Türklük kimliğini zedelememiştir. Karaman Türkleri, Türk kimliği ile kendilerini tanımlamıştır. Standart topluma uyumlu halde yaşamışlardır. Duyguda ve tasada ortaklık kurmuşlardır (Türkdoğan, 2009b, s. 73). Görüldüğü üzere, ülkemizdeki Ortodoks Karaman Türkleri etniklik-azınlık konusu ile ilgili sorun teşkil etmemiştir. Karaman Türkleri her zaman için Türk toplumundan yana olmuş ve Türk toplumunu desteklemiştir.

Türkdoğan, etniklik ve azınlık konusunu irdelerken ülkemizdeki Süryanilere dikkat çekmiştir. 1996 ve 2001 yıllarında Süryaniler ile görüşmeler gerçekleştirmiştir (Türkdoğan, 2015g, s. 377). Ülkemizdeki Süryanilerin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde ve Hatay ilinde yoğunlukla yaşadıklarını belirtmiştir. Halkın dili Süryanice olmakla birlikte özellikle Diyarbakır bölgesinde Türkçe yoğunlukta kullanılmıştır. Süryaniler ibadetlerinde, günlük yaşamlarında Türkçe konuşmuş ve İncil'i de Türkçe okumuşlardır (Türkdoğan, 2019, s. 25). Etniklik-azınlık konusunda Türkdoğan'a göre Süryaniler sorun teşkil etmemişlerdir. Halk kendi kültürünü korumakla birlikte çevredeki Türklerde gayet olumlu ilişkiler kurmuştur. Türk kültürü ile Süryani kültürü

alışveriş içinde olmuştur (Türkdoğan, 2015g, s. 387). Türkdoğan, Süryanilerin büyük topluma katılma ile ilgili sorunlarının olmadığını söylemiştir.

Türkdoğan, Atatürk Üniversitesi'nde görev yaptığı sırada Kars'a gitmiş ve Kars'ta dolaştığı sırada Malakanlar isimli bir gruba rastlamıştır (Türkdoğan, 1991g, s. 19). Malakanlar üzerine gerçekleştirmiş olduğu çalışma doktora çalışması olarak kabul görmüştür. Bu yüzden bu çalışmanın yeri Türkdoğan için ayrıdır (Türkdoğan, 2018a, s. 83). Malakanlar, Rus hükümeti tarafından Doğu Anadolu Bölgesi'nin işgali sonrası Kars bölgesine ve yoğunlukla Yalınçayır'a yerleştirilmişlerdir (Türkdoğan, 2005c, s. 271). Malakanlar, kendi içlerine kapanık ve değişime açık olmayan bir yapıya sahip olmuşlardır (Türkdoğan, 1996h, s. 31). Ekonomik olarak çevre ile fazla ilişkiye geçmemişler, kendi kendilerine yetmeye gayret etmişlerdir. Değirmencilik ve Ayçiçek yetiştiriciliği yapmışlardır (Türkdoğan, 2019, s. 26). Kendine özgü dini yapıya sahip olan Malakanlar, Hristiyanlığın ayrı bir koluna inanmışlardır. Kutsal kitapları *Güneş Kitabı*'dır (Türkdoğan, 2018a, s. 91). Kendi içlerinde kadınların erkeklerden çekinmedikleri görülmüştür (Türkdoğan, 2017c, s. 230). Sosyal hayatta eşitlik ve dini anlamda muhafazakarlık söz konusu olmuştur (Türkdoğan, 2018a, s. 95). 1962 yılında Malakanlar ülkemizden göç etmişlerdir. Bunun sebebi de kendi kültürel kimliklerini koruyamadıkları düşüncesidir (Türkdoğan, 2005c, s. 273). Türkdoğan, Malakanlar'ın kapalı bir yapıya sahip olmaları sebebiyle büyük kültüre zarar vereceklerini düşünmemiştir. Malakanlar, kendi hallerinde yaşamışlar ve çevre halk ile olumlu ilişkiler kurmuşlardır (Türkdoğan, 2005c, s. 241). Böylelikle Türkdoğan'ın düşüncesinde Malakanlar, etniklik-azınlık konusunda sorunsuz bir halktır. Toplumsal bütünleşme açısından sorun teşkil etmemişlerdir.

Türkdoğan, ülkemiz azınlıkları içinde Sabetaycıların incelenmesi gerektiğini söylemiştir. Sabetaycılığın kökeninin 1666 yılında kadar gittiğini belirtmiştir. Sabetay Sevi'nin düşüncelerinin benimsenmesi ve onun kurtarıcı olarak gönderildiği fikri söz konusu olmuştur (Türkdoğan, 2020c, s. 44). Osmanlı İmparatorluğu döneminde yapılan baskılar neticesiyle bu grubun yer altına indiğini ve orada örgütlendiğini söylemiştir (Türkdoğan, 2020c, s. 32). Yahudi önderlerine göre Sabetaycılık bir mezhep değil, tarikattır (Türkdoğan, 2020c, s. 26). Türkdoğan'ın Sabetaycılar hakkında dikkat edilmesini tavsiye ettiği husus ise milli kimliğe ve kültüre karşıt duruşlarıdır. Türkdoğan'a göre bu tarikat kendi kapalı yapısını koruyarak, devletin önemli

kadrolarına kendi insanlarını yerleştirerek Türk toplumuna Batılı kalıpları getirmek istemiştir (Türkdoğan, 2020c, s. 31). Bu konu hakkında dört temel soru gündeme getirmiştir. Birinci soru askeri alanda önemli generallerin Sabetaycı olup olmadığı sorusudur. İkinci soru derin devletteki Sabetaycıların rollerinin ne olduğudur. Üçüncü soru İsrail ile Sabetaycıların bağlantısının tam olarak ne olduğudur. Dördüncü ve son soru ise kendi kültürlerini ülkemizi İslam'dan uzaklaştırmak için kullanıp kullanmadıklarıdır (Türkdoğan, 2020c, s. 60). Bu soruların cevaplarının ülkemiz kimliğini korumak için önemli olduğunu düşünmüştür.

Sonuç olarak Türkdoğan, günümüzde etnik alana yönelik çalışmaların arttığını söylemiştir. Bu çalışmaları "etnikliğin canlanması" (Türkdoğan, 2000a, s. 29) olarak yorumlamıştır. Bu canlanmanın ülkeler için sorun teşkil edeceğini düşünmüştür. Bu konuda Irak'ı örnek göstermiştir. Irak'ın etniklik sorunu yüzünden önemli sorunlar yaşadığını ve bütünleşmenin gerçekleşmediğini söylemiştir. Bu durumların neticesinde kolaylıkla işgal edilebildiğini belirtmiştir (Türkdoğan, 2003a, s. 19; 2004b, s. 416). Ülkemizin tüm kışkırtmalara rağmen böyle bir sorun ile karşılaşmayacağını düşünmüştür. Türkdoğan'a göre ülkemiz etnik ve azınlıkları milli kültürü tehdit etmemiştir. Günümüzde, Sabetay tarikatı dışında, önemli bir azınlık ya da etnik sorunla karşılaşmadığımızı söylemiştir. Ülkemizde birlik ve beraberlik anlayışının egemen olduğuna inanmıştır (Türkdoğan, 2012a, s. 247). Türkdoğan'a göre Tük kültürü, her türlü etnikliğe ve azınlığa karşı hoşgörülü olmuştur (Türkdoğan, 1997k, s. 12). Bunun neticesinde de Türkler, etnikler ve azınlıklar bir arada yaşamıştır (Türkdoğan, 1996o, s. 11). Etnikler ve azınlıklar ülkemiz içerisinde kendi kimliklerini koruyarak birlik ve beraberlik içerisinde yaşayabilmişlerdir. Büyük topluma katılmalarında bir sorun olmamıştır. Türkdoğan, etniklik ve azınlık hakkındaki çıkar amacı güden araştırmalara itibar edilmemesi gerektiğini söylemiştir. Ülkemizin birlik ve beraberliğinin sağlanması için gerekli adımların kolaylıkla atılabileceğine inanmıştır.

5.2. Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Kalkınması

Türkdoğan, Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin incelenmesi gerektiğini düşünmüştür. Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu

Bölgesi'nin milli bütünleşme süreci içerisinde yeteri kadar adaptasyonunun sağlanamadığını söylemiştir. Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin tarihsel süreç içerisinde göz ardı edilmiştir. Gelişimini sağlayacak yeteri adımlar atılmamıştır (Türkdoğan, 2015g, s. 159). Ekonomik faktörlerin yanı sıra kültürel faktörlerde de bütünleşme gerçekleşmemiştir. Millet olma bilinci bu bölgelerde yeterli seviyede değildir. Milletleşme düşüncesi Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde istenilen düzeye gelememiştir (Türkdoğan, 2009a, s. 282). Türkdoğan da bu durumun sebepleri ve çözüm yolları üzerine fikir üretmiştir.

Türkdoğan, Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde aşiret yapılanmasına dikkat etmiştir. Aşiret-kabile yapılanmasının milli bilinç oluşumunun önüne engel olduğunu söylemiştir. Bölgenin yaklaşık dörtte birinin aşiret yapılanması içinde olduğunu belirtmiştir (Türkdoğan, 2017b, s. 204;2019, s. 14). Zaman zaman aşiretleri "klan" olarak da tanımlamıştır (Türkdoğan, 2015c, s. 403). Aşiretlerin bölge insanı üzerinde önemli etkilere sahip olduğunu düşünmüştür. Milli kimliğin tam olarak elde edilemediği bu bölgede halk, kendi kimliğini aşiretler ile tanımlamıştır. Bir aşirete mensup olmak ayrıcalık olarak görülmüştür. Aşirete mensup olmak önemsenmiş, aşirete mensup olmayanlar aşağı seviyede görülmüştür (Türkdoğan, 1990b, s. 113). Bu bakımdan aşiret aslında bölge halkı için bir güvencedir. Halk, aşirete mensup olmak ile kendini güvence altına almıştır (Türkdoğan, 1996c, s. 26). Halk, kimlik kazanımı ve yaşam güvencesi sebepleri ile kendisini aşiret kimliği altında tanımlamıştır.

Aşiretler, kendi soylarını önemli insanlara dayandırarak prestij kazanmak istemişlerdir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde de yöneticiler, aşiret reislerine "Erkanname" ismi verilen soy kütüğü belgeleri vermişlerdir. Bu belgeler aşiretlerin hangi soya dayandığını göstermiştir. Osmanlı İmparatorluğu yöneticileri bu belgeler ile aşiretlerin ayaklanmasını engellemek ve devlete bağlılığını artırmak istemişlerdir. Belgelerde, aşiretin atalarının öğütleri ve düşünce şekilleri de yer almıştır. Böylelikle sosyal hayatın kontrolü amaçlanmıştır (Türkdoğan, 2005b, s. 26). Aşiret yapılanması, bölge halkının sosyal hayatını etkilemiştir. Milli bütünleşmenin önüne engel olmuştur. Bölge insanının kendisini büyük topluma ait hissetmemesini sağlamıştır. Kişiler kendilerini aşiret ile bütünleşmiş hissetmişlerdir. Böylesi bir durumda da milli anlamda sosyal kontrol zorlaşmıştır. Aşiretler, kendi çıkarlarını devletin ve milletin çıkarlarının önüne koyabilmişlerdir. Gerçekleşen sorunların çözüme kavuşması zorlaşmıştır.

Aşiretlerin kalabalık nüfuslara ve organizasyondaki birlik düşüncesine sahip olması sorun teşkil etmiştir. 1988 yılında iki aşiret arasındaki gerginlik toplumsal sorunlara yol açmış ve devlet tarafından sokağa çıkma yasağı getirilmiştir (Türkdoğan, 1991c, s. 28) . Aşiretlerin elindeki bu güç, toplumsal baskı aracına dönüşebilmiştir. Türkdoğan, aşiret sorununun çözülmesinin Türk milleti için iyi olacağına inanmıştır.

Türkdoğan'a göre, aşiret yapısı zaman içerisinde değişime uğramıştır. Özellikle iletişim araçlarının gelişmesi ve kuşaklar arasındaki zihniyetin hızlı değişimi buna sebep olmuştur. Yaşlılar ve gençler arasındaki zihniyet değişikliği aşiret yapılanmasını dönüştürmüştür (Türkdoğan, 1997e, s. 10). Fakat bu değişim yeterli seviyede olamamıştır. Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde aşiret yapılanması kendisini kentleşme ile de sürdürmüştür. Aşiret yapılanması Batı bölgelerinde de devam etmiştir. Aynı aşirete mensup olanlar kendi kimliklerini muhafaza etmişlerdir. Kapalı konumlarını sürdürmüşlerdir. Türkdoğan, bu sorunun devam etmemesi için Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin hem ekonomik hem de sosyal anlamda kalkınmaya ihtiyacı olduğunu düşünmüştür. Bu yüzden de bölgede araştırmalarda bulunmuş ve çözüm yolları üretmeye gayret etmiştir.

Türkdoğan, ülkemiz bölgelerinin ekonomik ve sosyal açıdan dengeli kalkınmadığını belirtmiştir. Batı bölgelerine daha çok önem verilirken Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi ihmal edilmiştir. Bu ihmal neticesinde de toplumsal sorunlar ortaya çıkmıştır. Doğu ve Batı arasında sosyal fark oluşmuştur. Batı bölgesindeki halk görece kalkınabilmişken Doğu bölgesindeki halk bu şansı elde edememiştir. Böylelikle ortaya iki farklı kalkınma düzeyi çıkmıştır (Türkdoğan, 1991e, s. 11). Farklı kalkınma düzeyleri toplumsal sorunları beraberinde getirmiştir.

Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin ihmal edilmesi bölgede belli başlı durumların ön plana çıkmasına sebep olmuştur. Türkdoğan, halkın kendi çabaları ile sorunlara çözüm ürettiğini belirtmiştir. Üretilen çözümler zaman içerisinde bölgenin zihniyetine yerleşmiştir. Bölge halkında mevcut olan bazı zihniyet özellikleri söz konusu olmuştur. Yoksulluk, yalnızlık, hareketsizlik, eğitimsizlik ve kadercilik bu zihniyetin ürünü olmuştur (Türkdoğan, 2006a, s. 306). Halkın tutum ve davranışları bu zihniyeti sürdürmüştür.

Bölge halkı, yaşadıkları zorluklar ve çaresizlikler neticesiyle bulundukları bölgeleri terk etmişlerdir. Kendi geçimlerini sağlayabilmek için göç etmek durumunda kalmışlardır. Türkdoğan, bu göçlerin 1970'lerde yoğunlaştığını belirtmiştir (Türkdoğan, 2015c, s. 408). Yörede kendi geçimini sağlayamayan halk Batı bölgelerine göçmüştür. Batı bölgelerine yığılma gerçekleşmiştir. Halbuki Türkdoğan'a göre, doğru bir kalkınma bölgeler arası dengeyi gözetmelidir (Türkdoğan, 2006a, s. 361).

Türkdoğan, ülke kalkınmasının sağlanması için yerli modellerin üretilmesi gerektiğini düşünmüştür. Batı ya da Doğu'dan alınan örneklerin ülkemiz için doğru sonuçlara yol açmayacağını belirtmiştir. Ülkemizin kendine has bir yapısı olduğunu düşünmüştür. Kendine has yapısı olan ülkemizin de kendine has kalkınma planı olması gerektiğinin önemine değinmiştir. Kalkınma için bölge halkının ve coğrafyanın özelliklerinin iyi bilinmesi gerektiğini söylemiştir. Bu bakımdan kalkınma projelerinin de milli olması gerektiğini belirtmiştir (Türkdoğan, 2006a, s. 306).

> "… yürütülecek sosyal araştırmalar, her şeyden önce o bölgenin kültür dokusunu teşkil eden maddi ve manevi ilişkiler sistemini yakından incelememizi gerektirir. Bu sebeple, bölgede yapılacak köklü kalkınma girişimleri ve teknolojik değişimlerden tutunuz da… her türlü değişme halkın hayat tarzı, dünya görüşü, inanç ve değer normları göz önüne alınmadan gerçekleştirilemez." (Türkdoğan, 2006a, s. 305)

Türkdoğan, bölge kalkınması ile ilgili Güneydoğu Anadolu Projesi'ne (GAP) önem vermiştir. Bu projenin büyüklüğüne dikkat çekmiştir. Nüfusumuzun yaklaşık %10'luk bir kesiminin bu proje içerisinde doğrudan yer alacağını söylemiştir (Türkdoğan, 2009a, s. 221). Bu proje ile bölgenin kalkındırılması ve göçün önüne geçilmesinin hedeflendiğini söylemiştir. Ülkenin bölgelerarası dengeli kalkınmasının yolunun böylesi projeler ile mümkün olduğuna inanmıştır. Fakat projenin gerçekleştirilme şeklinin doğru ve uygulanabilir olması gerektiğinin de altını çizmiştir. Projenin yürütülürken hatalı tercihler sonucuyla büyük problemlere yol açabileceğinin olası olduğunu düşünmüştür. GAP'ın geri döndürülemez sonuçlara yol açabileceğini belirtmiştir (Türkdoğan, 1992a, s. 31). Keban Barajı projesinde uygulanan hatalı tercihleri de bu duruma örnek olarak göstermiştir. Keban Barajı projesi yürütülürken otaya önemli bir gecekondulaşma problemi çıkmıştır. Köylülük şuuruna sahip halkın gecekondulara yığılması ve vasıfsız işçi konumuna gelmesi söz konusu olmuştur. Bölge

kalkındırılması planlanırken halk yoksullaşmış ve göç etmek zorunda kalmıştır (Türkdoğan, 2006a, s. 374).

Türkdoğan, GAP neticesinde bölgenin kültürel yapısının bozulmamasına dikkat edilmesi gerektiğini öğütlemiştir. Geliştirilen projelerin bölgede değişiklik yaratacağı aşikardır. Bu değişimin sağlıklı ve olumlu olabilmesi için sosyal alan dikkate alınmalıdır. Türkdoğan'a göre bölgenin köylülük şuuru korunmalıdır. Önemli olan köylünün ve küçük işletmecinin yararı olmalıdır. Köylünün toprağa bağlı kalması ve üretime devam etmesi ana unsuru oluşturmalıdır (Türkdoğan, 2009a, s. 231). Böylelikle Türkdoğan'a göre bölgenin kültürel değerleri devamlılık sağlayabilecektir.

Sosyal değişimin gerçekleşmesi için Türkdoğan, "değişme ajanı" olarak nitelendirilen kişilerin görevlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ajanların görevi bölgenin ihtiyaçlarını tespit etmek ve çözüm sürecinde halkın uygulanan politikaya dahil olabilmesini sağlamak olmalıdır. Türkdoğan, bu kişilerin bölgenin kalkınması sürecinde önemli vazifelere sahip olması gerektiğini düşünmüştür. Değişme ajanları ile halkın olumlu ilişkiler kurarak bölgeye faydalı işler yapabileceğini söylemiştir (Türkdoğan, 1992b, s. 25). Türkdoğan, değişme ajanlarının yetiştirilmesi ve sahada çalışmasının önemli olduğunu düşünmüştür.

Türkdoğan, bu bölgelerde öncelikli olarak tarımsal faaliyetleri geliştirmenin gerektiğini düşünmüştür. Bu bölgelerdeki köylülük şuuru korunmalıdır. Halkın kendi tarlasına ekmesi ve biçmesi teşvik edilmelidir. Tarımsal faaliyetlerin teşvik edilmesi Türkdoğan'a göre önem arz etmiştir. Bu bölgelerdeki kalkınmaya yaklaşım "zirai-sinai" anlayışı ile olmalıdır (Türkdoğan, 2016d, s. 183). Türkdoğan, gerçekleştirilen yeniliklerin köylü ve küçük boy işletmelere önem vermesi gerektiğini söylemiştir. Kalkınmanın ağır sanayiye yönelmemesi gerektiği konusunda ısrarcı olmuştur. Küçük işletmelerin kendi kooperatiflerini kurarak ticarete katılmaları gerektiğini düşünmüştür. Kendi malından kar eden köylü daha iyi çalışacak ve daha çok üretecektir. Bu üretim de Türkdoğan'a göre kalkınmayı sağlamış olacaktır. Türkdoğan, kalkınma sürecinde Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi için sanayiye ağırlık verilmesindense tarıma ve ticarete ağırlık verilmesi gerektiğini söylemiştir (Türkdoğan, 2017b, s. 211).

Türkdoğan, bölgedeki toprak sorununa da dikkat çekmiştir. Bölgedeki tarıma elverişli toprak ile nüfus oranının dengeli olmadığına işaret etmiştir. Toprağın aşiretlerin

elinde bulunduğunu ve verimsiz şekilde kullanıldığını söylemiştir. Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde halkın kendi toprağına sahip olması gerektiğinin altını çizmiştir. Kendi toprağını işlemenin emanet toprağı işlemekten daha iyi olduğunu düşünmüştür. Böylece toprak reformu uygulamasının hayata geçmesini istemiştir (Türkdoğan, 2006a, s. 369). Toprak reformunun bölgedeki tarımsal faaliyetleri artıracağını ve göçü azaltacağını düşünmüştür.

Türkdoğan, Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ni alt kuşaklara bölmüştür. Bu kuşaklar; Aşiret-kabile, etniklik, okuyup-yazma, Harran, yeraltı zenginlikleri, sağlık-hastalık ve hayvancılık kuşağı olmak üzere yedi adettir (Türkdoğan, 2004b, s. 430). Türkdoğan'ın kuşaklar üzerinden tam olarak neyi kastettiği açık değildir. Örneğin Harran kuşağının tarımsal faaliyetler amacıyla yalnızca tarım ürünü üretmeye ve ticaretini yapmaya yönlendirilmesi gerektiğini söylemiştir (Türkdoğan, 2009a, s. 202). Yeraltı zenginlikleri kuşağında ise "Batman, Garzan ve Diyarbakır bölgelerinin Türkiye'nin Teksas'ı olabilecek potansiyele sahip" (Türkdoğan, 2017b, s. 208) olduğunu dile getirmiştir. Bu iki kuşağın coğrafi nedenlerle kalkınmasına yönelik planlama söz konusu olmuştur. Fakat okuma-yazma kuşağına baktığımızda ise bölge halkının eğitimsiz olduğunu söylemiştir. Bu konuda neden ayrı bir kuşak oluşturduğu konusu belirsizdir. Bölge halkının genel olarak okuma-yazma konusunda geri olduğunu düşünmüştür fakat ayrı bir kuşak olarak belirtmekten de geri kalmamıştır (Türkdoğan, 2017b, s. 209). Bir diğer kuşak olarak sağlık-hastalık kuşağına baktığımızda da aynı belirsizlik görülmüştür. Bölge halkının tamamında sağlık imkanına ulaşmakta zorluk çekildiği belirtilmiştir. Tarımda ve madende diğer bölgeler arasında belli olan ayrım sağlık-hastalık için geçerli değildir. Buna rağmen sağlık hastalık kuşağı olarak ayrı bir ayrıma gitmiştir (Türkdoğan, 2009a, s. 203). Türkdoğan'ın yapmış olduğu ayrımlar net değildir. Ortak bir kategori altında birleştirilen farklı maddeler kendi içerisinde bütün değildir. Hayvancılık ve yeraltı konusunda yapmış olduğu ayrımlar isabetli iken, sağlık-hastalık ve okuma-yazma konusunda yapmış olduğu ayrımlar belirsizdir.

Türkdoğan, bölge kalkınmasının üniversitelerin desteği ile gerçekleşmesi gerektiğini belirtmiştir. Bölge üniversitelerinin temel amacının bölge kalkınması olması gerektiğine işaret etmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Tenesse Bölgesi'nin bu şekilde kalkınma gerçekleştirdiğini savunmuştur (Türkdoğan, 2009a, s. 227). Harran

Üniversitesi, Dicle Üniversitesi, Van 100. Yıl Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi, İnönü Üniversitesi ve Fırat Üniversitesi'nin bu konuda öncülük etmelerini söylemiştir (Türkdoğan, 1994b, s. 40). Bu üniversitelerin ekonomik anlamda kalkınmayı gerçekleştirirken aynı zamanda Türk dili ve edebiyatı bölümlerinin de desteği alınması gerektiğini söylemiştir. Bölge halkının Türkçe ile daha fazla etkileşim halinde olmasının milletleşmenin önünü açacağına inanmıştır (Türkdoğan, 2009a, s. 235). Bölge üniversitelerinin bölgeyi daha yakından tanıması gerektiğini söylemiştir (Türkdoğan, 2009a, s. 198). Üniversite-bölge halkı arasındaki yakınlığın kalkınmaya hizmet edeceğini düşünmüştür.

Türkdoğan, Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin kalkınmasının elzem olduğuna inanmıştır. Ülkemiz sorunlarının önemli bir kısmının bu bölgeler ile alakalı olduğunu belirtmiştir. Bölgenin hem içten hem de dıştan çok fazla tehdide maruz kaldığını söylemiştir (Türkdoğan, 1995c, s. 5). Etniklik ve kimlik sorunlarının ekonomi ile birleştiğinde çok daha büyük problemler yaratacağının altını çizmiştir. Dış tehdit unsurlarının kimlikler üzerinden bu bölgeler hakkında hak talebinde bulunmalarının önüne geçilmesi gerektiğini söylemiştir (Türkdoğan, 2002a, s. 54). Türkdoğan'a göre Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin ne feodalizm ile ne de özerklik ile tanımlanamaz (Türkdoğan, 2009a, s. 303). İlerleyen teknoloji ve iletişim kolaylığı sayesinde bölge yapısında değişimler meydana gelmiştir (Türkdoğan, 2006a, s. 310). Türkdoğan, bu değişimlerin henüz yeterli seviyede olmadığını belirtmiştir. Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin kalkınmaya ve milletleşme yolunda hızlı ilerlemelere ihtiyacı olduğunu düşünmüştür.

5.3. Köyün Yapısının Tahrip Edilmesi

Türkdoğan, ülkemizde önemli bir köy sorununun olduğuna dikkat çekmiştir. Köylerin, Türk kültürünün ve geleneğinin taşıyıcısı olduğunu hatırlatmıştır (Türkdoğan, 1996k, s. 6). Köylü halkın kendi kültürünü yüzyıllardır yaşattığını düşünmüştür. Küçük toplumların muhafazakâr yapısının köyleri devamlı kıldığını belirtmiştir. Atalarımızdan gelen kültürel öğelerin köy içerisinde muhafaza edildiğini söylemiştir (Türkdoğan, 2018c, s. 153). Milli kültürün taşıyıcısının köy kültürü olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca ülkemiz kalkınmasının temelinin de tarımdan geçtiğini düşünmüştür (Türkdoğan,

2002c, s. 34). “Ülkemizde temel sektör tarımdır” (Türkdoğan, 2006a, s. 367) demiştir. Tarımın ve köylünün önemini vurgulamıştır.

Türkdoğan, günümüz köylerinin değişim sürecinde olduğunu belirtmiştir (Türkdoğan, 2015d, s. 104). Köylünün ve köy kültürünün yavaş yavaş erozyona uğradığını düşünmüştür. Köylünün göç ederek köyünden koptuğunu söylemiştir. Köylülük şuurunun giderek ortadan kalktığı düşüncesine sahip olmuştur. Köylerin hızla boşalmasını ve şehirler etrafında gecekondu yapılarını meydana getirmesini gözlemlemiştir. Bu durumun istenmeyen ve kötü sonuçlara yol açabileceğini düşünmüştür (Türkdoğan, 2016d, s. 290). Köy kültürünün korunması durumunun ortadan kalktığına inanmıştır. Köylerdeki dayanışmanın şehir kültüründe yeri olmadığına dikkat çekmiştir (Türkdoğan, 2016d, s. 83). Köylü bilincinden uzaklaşan halk, kendisini şehre de uyarlayamamış ve toplumsal bunalımlar meydana gelmiştir.

Türkdoğan’a göre, gelişmiş ülkeler, kendi köy-şehir bağlantılarını planlayarak gerçekleştirirler. Köylünün köyde, şehirlinin şehirde kalması sağlanır. Bu sayede toplumsal bunalımların önüne geçilir (Türkdoğan, 1987c, s 87). Oysa, ülkemizde bu durum yanlış ilerlemiştir. Köy kalkınması için hedeflenen projelerde köylü daha çok geçim sıkıntısının içine düşmüştür. Köyün kalkınması hedef alınırken köylünün şehirlere yığılması durumu gerçekleşmiştir (Türkdoğan, 2009a, s. 231). Atılan yanlış adımlar yüzünden köylü kendi köyünde geçinemez olmuştur ve göç etmiştir. Köylünün göç etmesinde dört temel faktör belirlenmiştir. Bunlar sırasıyla; toprak darlığı, hızlı nüfus artışı, geçim sıkıntısı, genç neslin şehirde yaşama isteğidir (Türkdoğan, 2018c, s. 151). Bu faktörler köylüyü toprağından etmiş ve gecekondu mahallelerine yığılmasına sebep olmuştur. Türkdoğan’a göre, bu sorun acilen çözülmesi gereken bir sorundur. Bu nedenle köy kalkınmasına ve köylülük bilincinin korunmasına yönelik çözüm önerileri sunmuştur.

Türkdoğan, köy kalkınmasında ilk olarak merkez köyler modelinin uygulanmasının doğru olacağını düşünmüştür. Her köye sağlık, alış-veriş, eğitim hizmetleri götürmek çok zordur. Dolayısıyla belirli merkez köyler ya da kasabalar etrafında köylerin örgütlenmesi gerekmektedir. Ülkemiz için 15-20 köyün bir merkez etrafında toplanması uygundur (Türkdoğan, 2016d, s. 297). Köyler, bu merkez üzerinden ticaret gerçekleştireceklerdir. Gelişmiş iletişim ağı sayesinde kısa sürede köylerde burjuva sınıfı yetişebilir (Türkdoğan, 2018c, s. 168). Böylelikle daha az masraf

ile kalkınma gerçekleşebilir. Türkdoğan, merkez köyler sisteminin kalkınmaya destek vereceğini düşünmüştür.

Merkez köy sisteminin uygulanmasının kültürel açıdan da olumlu faydaları söz konusudur. Merkez köyler, gelişmiş iletişim ağları sayesinde ticareti gerçekleştirecektir. Buna ek olarak köylünün köyde kalmasını teşvik edecektir. Böylelikle köy kültürü kendisini koruyabilecek ve erozyona uğramayacaktır. Köy kültürünün ve dolayısıyla milli kültürün korunmasının temellerini merkez köy sisteminde bulmak mümkündür (Türkdoğan, 2006a, s. 395). Türkdoğan'a göre, merkez köyler hem ekonomik anlamda hem de kültürel anlamda kalkınmayı sağlayabilir.

Köy kalkınmasında diğer önemli çözüm yolu ise kooperatifleşme ve mono-ürün üretimidir. Türkdoğan, köylünün malını satarken araya aracılar girdiğini ve bu yüzden şehirdekinin malı çok pahalıya aldığını belirtmiştir. Şehirdeki halk ürün için çok para verirken köylü satarken az para kazanır. Paranın önemli kısmı aracılara gider. Bunun önüne geçebilmek amacıyla köylülerin kooperatifler kurarak kendi mallarını kendilerinin satması sağlanmalıdır. Böylelikle köylü, kendi malının gerçek fiyatını yakından görebilir (Türkdoğan, 2006a, s. 396). Kooperatiflerdeki "zirai-sinai" yöntem sayesinde köylü ihtiyaç olan malı üretecek ve kendi ürünü ziyan olmayacaktır (Türkdoğan, 2017b, s. 208). Kooperatifler sayesinde köylünün kazancı bir bakıma garantiye alınmış olacaktır.

Mono-ürün üretiminde ise belirli bölgelerin kendilerine has ürünlerinin üretimine ağırlık vermesi gerekmektedir. Köylünün her şeyden biraz yetiştirmesindense yalnızca en iyi üründen yetiştirmesi kalkınmayı hızlandıracaktır. Örneğin, Dursunbey kasabasında elma üretimi ağırlıktadır. Elma yetiştiriciliği bölgenin temel geçim kaynağıdır. Üretilen elmaların hızlıca ve kolaylıkla satılabildiği görülmüştür. Bir başka örnekte ise Antalya'nın Bahtılı köyü örnek gösterilmiştir. Bu köyde ana üretim turunçgillerdir. Yalnızca turunçgil üretimi ile köy kendisini geçindirebilmiştir ve dışarıya çok az sayıda işçi vermiştir (Türkdoğan, 2018c, s. 160-168). Türkdoğan, köylünün kalkınabilmesi için pazar ekonomisine dahil olmasının zorunluluğuna işaret etmiştir.

Köylerde yalnızca tarım yaparak geçinmenin mümkün olmadığı durumlara da şahit olunmuştur. Böylesi zamanlarda köylünün yine köy içerisinde farklı sektörlere

yönelebilmesi söz konusudur. Örneğin İtalya'da, köylülerin tarım işlerinden arta kalan vakitlerinde daktilo parçaları ürettiği gözlemlenmiştir. Bu faaliyetler, o köyün kalkınmasını hızlandırmıştır. Hem tarım hem de sanayi bir arada götürülmüştür (Türkdoğan, 1997a, s. 29). Bu atılımın benzeri ülkemize de uygulanabilir. Köylünün, demircilik, otelcilik ve kasaplık gibi sektörlerde çalışarak da köy içerisinde geçimini sağlayabileceğini söylemiştir (Türkdoğan, 2018c, s. 155). Türkdoğan'a göre bu çözüm yollarında temel amaç köylünün köyde kalmasını sağlamaktır.

Ülkemiz köylerinde tarım arazisine sahip olmak kolay değildir. Türkdoğan, köylünün toprak reformları ile toprak sahibi olması gerektiğini düşünmüştür. Köylünün "emanet toprak" üzerinde çalışmaması, kendi toprağı için emek sarf etmesi gerektiğini düşünmüştür. Köylünün bu sayede daha verimli çalışacağına inanmıştır. Devlet belirli bir plan çerçevesinde köylüleri topraklandırmalıdır (Türkdoğan, 2016d, s. 149). Köylü ancak kendi toprağına sahip olduğunda köylülük bilincini koruyabilir. Devletin ya da bir başkasının toprağında yalnızca işçi olarak çalışabilir. Bu durumda da işçi kültürünü meydana getirir. Türkdoğan, bu konuda Rusya'yı örnek göstermiştir. Rusya'nın köylü bir millet olduğunu düşünmüştür. Fakat Sovyetler döneminde köylü, işçi konumuna getirilmiştir. Günümüzde ise Rusya'da köylülük şuuru kalmamıştır (Türkdoğan, 2006a, s. 369). Türkdoğan, köylünün köylü şuurunu korumasına özen göstermiştir.

Türkdoğan'a göre köy kalkınmaları değişim ajanları ile ortak çalışarak sürdürülmelidir. Köylü, kendi yapısını gereği muhafazakardır. Tarımda verimliliği artıracak olan yenilikleri hoş karşılamayabilir. Bu nedenle köydeki değişimlerin ajanlar ile ortak gerçekleştirilmesi gerekir. Bu ajanlar, bölge halkının kültürüne ve tarıma hâkim kişiler olmalıdır. Bölge halkının isteklerini, yapısını iyi analiz edebilmeli ve tarımda verimliliği sağlamak için çalışmalıdır. Kalkınma sürecinde değişim ajanları önemli rol oynayacaktır (Türkdoğan, 2017c, s. 131). Değişimin yönüne, nasıl olacağına ve sürecine bu ajanlar hâkim olacaktır (Türkdoğan, 2017c, s. 111). Türkdoğan'ın önerilerine bakıldığında değişim ajanlarına büyük iş düşmektedir.

Sonuç olarak, Türkdoğan, günümüz köylerinin kalkınmaya ihtiyacı olduğunu savunmuştur. Geçim sıkıntısı, toprak eksikliği ve hızlı nüfus artışı gibi sebeplerle köyden göç etmek durumunda kalan halk doğru politikalar ile köye döndürülmelidir. Bunun yolu da toprak reformlarından geçmektedir. Toprak reformu ile toprak sahibi olan köylü, kooperatifler aracılığıyla kendi malını en uygun fiyata satabilecektir.

Değişim ajanları sayesinde ürününün verimliliğini koruyacak ve eski tip tarımın eksikliklerinden korunacaktır. Köylülük şuuru, milli kültür erozyona uğramayacaktır. Şehirlerde gecekondulaşmanın önüne geçilecek ve yığılma engellenecektir. Yalnızca belirli bölgelerin ve şehirlerin kalkınmasının önüne geçilecektir. Yurdun her yeri kalkınmaya teşvik edilecek ve dengeli bir kalkınma politikası izlenebilecektir. Türkdoğan, köy konusunu önemsemiştir. Köylerde meydana gelen sorunların kartopu etkisiyle daha büyük problemlere yol açtığına işaret etmiştir. Bundan dolayı köylünün köyde kalarak kendi kültürünü koruması gerektiğine inanmıştır.

5.4. Varoş Kültürü

Türkdoğan, ülkemizdeki varoş kültürünün, yani yoksulluk kültürünün, incelenmesine önem vermiştir. Varoş kültürünün, ülkemiz bütünleşmesi için engelleyici bir unsur olduğuna işaret etmiştir. Varoş kültürünün kendi kültür kodlarını yarattığını düşünmüştür. Varoş kültürünün milli kültürden ayrıldığını söylemiştir. Halk kültürünün yaratıcı boyutunun varoş kültüründe kaybolduğunu söylemiştir. Varoş kültürü Türkdoğan'a göre sorunlu bir kültür çeşididir. Sorunların ortadan kaldırılması için bu kültür alanı incelenmeli ve araştırılmalıdır.

Türkdoğan, varoş kültürünün gecekondu bölgelerinde oluştuğunun düşünmüştür. Ülkemizde özellikle Marshall Planı'nın uygulanmaya başlaması ile "Küçük Amerika" olma yolunda adımlar atılmıştır. Bu adımlar çiftçinin teknolojiyi kullanır hale gelmesi ile geliştirilmiştir. Ülkemize çok sayıda traktör getirilmiş ve tarımda makineleşme yoğunluk kazanmıştır (Türkdoğan, 1988a, s. 111). Traktör, tarlada çok sayıda işçinin yaptığı işi daha kısa sürede ve tek başına yapabilmiştir. Daha büyük araziler daha kısa süre içinde sürülür hale gelmiştir. Böylelikle tarlalarda çalışacak insan sayısında azalma gerçekleşmiştir. Toprak miktarı sabit kalırken gerekli insan sayısında fazlalık meydana gelmiştir. Köylünün toprağı kendisine yetmemeye başlamıştır. Köylü kendi geçimini sağlayamaz duruma gelmiştir (Türkdoğan, 1977, s. 47).

Tarlarda ekilen ürünün çeşidinde de değişimler meydana gelmiştir. Önceleri çiftçi kendi ektiği ürün ile kendisini besleyebiliyordu. Fakat Marshall yardımları ile tarlalara tahıl gibi bakliyatlar yerine pamuk gibi sanayiye yönelik ürünler ekilmeye başlandı. Bu durum Türkdoğan'a göre çiftçi açısından sorunlar yaratmıştır. Çiftçi kendi ürününü

satmak durumunda kalmış ve piyasa ekonomisi içinde kendisini geçindirebilecek karı sağlayamamıştır (Türkdoğan, 2011a, s. 60). Bu nedenler köylünün önce yakın şehirlere sonrasında da büyük kentlere göç etmesine neden olmuştur.

Türkdoğan, varoş kültürünün başlangıcını bu göçlere bağlamıştır. Şehirlerin böylesi büyük göç dalgalarına hazır olmadığını belirtmiştir. Şehirlerin iş, barınma ve altyapı olanaklarının böylesi büyük göç dalgalarını kaldırabilecek vaziyette olmadığını söylemiştir (Türkdoğan, 2011a, s. 7). Türkdoğan'a göre, bu göçler tek seferde olup bitmemiştir. Dalgalar halinde süreç içerisinde devam etmiştir. Zaman ilerledikçe gecekondu nüfusları anakentin nüfusuna oranla oldukça büyük hale gelmiştir (Türkdoğan, 2015a, s. 12). Göç edenler, şehirlerdeki ev sıkıntısından dolayı yakınlarının yanında barınmak durumunda kalmışlardır. Gecekondu evleri gelen kişilerin eve oda eklemesi ile büyümüştür. Aynı ev içerisinde kalabalık nüfuslar barınmak durumunda kalmıştır. Şehirde iş bulma sorunu olmuştur. Sağlık olanaklarına erişmekte güçlük yaşanmıştır. Beslenme, barınma ve sosyal ihtiyaçlar yeterli seviyede sağlanamamıştır (Türkdoğan, 2015a, s. 11). Türkdoğan'a göre tüm bu faktörler varoş kültürünün oluşumuna zemin hazırlamıştır.

Gecekondu bölgesinde yaşayan halk yoksulluk ile karşı karşıya kalmıştır. İş olanakları kısıtlı olduğu için sürekli para kazanamamışlardır. Para kazanamadıkları için yeterli beslenememişlerdir. Alışveriş yaparken temel malzemeleri satın almakta güçlük çekmişlerdir. Kendi geçimlerini sağlamakta güçlük çeken halk, empati yapma yeteneğini köreltmiştir. Toplumsal normlar geri plana itilmiştir. Gecekondu kültürü zaman içerisinde kendi kurallarını yaratmaya başlamıştır (Türkdoğan, 2011a, s. 447).

"Milli kültür, halk yaratıcılığı, masal, efsane, mizah, hiciv, fıkra ve çeşitli sanat eserleri yaratır ancak yoksullukta bu yaratım güdükleşir ve yerini karnını doyurmaya bırakır (Türkdoğan, 2011a, s. 387)". Köy kültürü ile yetişen kişiler şehre uyum sağlayamamışlardır. Köydeki kültür kodları şehirde yaşama imkânı bulamamıştır. Halk kendi kültürünü şehre adapte edememiştir. Bu durumda da şehir göç eden kitleyi içerisinde kabul etmemiştir. Bu kişiler adeta şehrin "istenmeyen çocukları" olmuşlardır (Türkdoğan, 2011a, s. 413). Şehirli olmak umuduyla gelen kitle, şehir tarafından dışlanmıştır.

Türkdoğan, varoş kültürü içinde bulunan kişilerin beslenme düzenlerinde sorunlar tespit etmiştir. Köyde halk bir şekilde birbirine yardım edebilmiş ve geçim sağlanabilmiştir. Fakat şehirde bu olanak bulunamamıştır. Şehirde herkes kendini besleyebilme derdine düşmüştür. Besin olarak genellikle sofrada yalnızca çay ve ekmek bulunmuştur (Türkdoğan, 2011a, s. 466). Okula giden çocuklar yetersiz beslenme neticesiyle sık sık hastalığa yakalanmışlardır. Bakkallardan genellikle veresiye usulü alışveriş yapılmıştır. Kişiler ortalama olarak ayda bir kez et tüketebilmişlerdir. Türkdoğan'ın gerçekleştirmiş olduğu görüşmelerde bir katılımcı "Pancarı 250 gram kemikle pişirip köpek gibi yalanıyoruz (Türkdoğan, 1977, s. 59)" ifadesini kullanmıştır. Beslenme konusunda ciddi sorunlar olduğu görülmüştür. Türkdoğan'ın saha çalışmasında görüşme yaptığı bir kişi ifadesinde şöyle demiştir:

> Bizler öyle an olur ki karnımızı doyuracak tek lokma ekmek bile bulamayız. Yeri gelince ekmek torbasını yırtıp kızımın altına bez diye koyduğumu bilirim. Kızım da henüz bir yaşındadır. O da açıkla büyümenin tadını bu yaşlarda çekmeye başlamış durumdadır. Ne yaparsınız, başka yolumuz yok ki? (Türkdoğan, 2006b, s. 575).

Türkdoğan, beslenme sorunlarının fiziksel hastalıklara da yol açtığını belirtmiştir. Varoş bölgesinde halk genellikle zayıf bir yapıya sahip olmuştur. Hastalığa açık ortamda yaşamışlardır. Bu bölgede halk başlarda doktora gitmiş ancak zamanla gitmekten vazgeçmiştir. Doktora gittiklerinde hastalıklarının sebebinin yetersiz beslenme olduğunu sıklıkla duymuşlardır. Buna çözüm üretemedikleri için zamanla doktora gitmeyi bırakmışlardır (Türkdoğan, 2006b, s. 64). Fiziksel tedavinin mümkün olamadığını düşünen halk manevi tedaviye yönelmiştir. Fal, büyü, kurşun dökme gibi adetler ile kendilerini hastalıktan korumaya gayret etmişlerdir (Türkdoğan, 2006b, s. 103). Halk, maddi dünyadan istediğini alamayınca manevi dünyaya daha çok yönelmiştir. "Gecekondularda kader umudun bittiği yerde başlamaktadır (Türkdoğan, 2006b, s. 89)".

Türkdoğan'a göre varoş kültüründeki her türlü ihtiyacın yokluğu insanların gergin ve sinirli olmasına sebep olmuştur. Ufak çaplı sorunlar kısa süre içerisinde büyük çatışmalara dönüşebilmiştir. Göç sırasında kendi tanıdıkları yanına gelen kişiler kentlerde aşiret yapılarını meydana getirmiştir. Kent içerisindeki bu aşiretleşme gecekondu bölgesindeki şiddet olaylarını da tetiklemiştir. Ciddiye alınmayacak sorunlar aşiretleşme yüzünden büyük çatışmalar haline gelmiştir. Ayrıca bu alanda açığa çıkan

şiddet yine kendi iç unsurları ile çözüme kavuşmuştur. Devlet otoritesine güvensizlik söz konusudur. Geçimlerini sağlama ve insanca yaşama olanakları sağlamayan devletin kendilerini korumayacağı düşüncesi hâkim olmuştur (Türkdoğan, 2006b, s. 39). Türkdoğan'ın belirttiğine göre varoş kültürü zihniyeti devlet otoritesine ve milli bütünleşmeye karşı bir zihniyettir.

Türkdoğan, varoş bölgesindeki insanların çok kötü şartlar altında yaşamaya çalıştıklarını söylemiştir. Ancak geri dönmenin de bir seçenek olmadığını belirtmiştir. Hayatına devam edebilmek için insanların şehirde kalmaya devam ettiklerini düşünmüştür. Yaptığı araştırmalarda insanların köydeki şartların daha kötü ve görece şehrin imkanlarının daha fazla olduğu düşüncesinden söz etmiştir (Türkdoğan, 2011a, s. 373). Bu sebeple insanların köylerine geri dönmediğini düşünmüştür.

Türkdoğan, varoş bölgesindeki halkın genellikle vasıfsız işçi olarak çalıştığını tespit etmiştir. İşçilerin tutum ve zihniyetlerinin incelenmesini önemli bulmuştur. İşçilerin, yokluk çekmemek için işlerine sıkı sıkıya bağlandıklarını belirtmiştir. Çalıştığı fabrikanın evinin geçindirilmesi için anahtar görevini gördüğü işçiler tarafından kabul edilmiştir. Bu yüzden işçiler fabrikaları kendi evleri gibi görmüş ve önemsemişlerdir. İşçi için fabrikası ev, patronu da baba görevi görmüştür (Türkdoğan, 2016c, s. 78). Patronun işçileri azarlaması kötü karşılanmamıştır. Patrona aile babası gözüyle bakan işçiler patronun bu tutumuna kötü tepki göstermemişlerdir. İşçiler, fabrika içerisinde adeta cemaat tipi örgütlenme içinde olmuşlardır (Türkdoğan, 2016c, s. 25). Fakat patron, cemaat tipi ilişkiden ziyade cemiyet tipi, bürokratik bakış açısına sahip olmuştur (Türkdoğan, 2016c, s. 22). Türkdoğan, fabrika içerisinde bakış açısından kaynaklanan bir çatışma olduğunu belirtmiştir.

İşçiler fabrikadan sosyal beklentiler içerisine girmişlerdir. Örneğin mahalle içinde ulaşamadıkları sağlık imkanlarına fabrika doktoru aracılığıyla ulaşmışlardır. Beslenme konusunda sorun yaşadıklarında fabrikadan erzak kolisi yardımı almışlardır. Kendilerini mahalle içerisinde yalnız ve çaresiz hissettiklerinde sendikalar ve iş arkadaşları tarafından sosyal destek görmüşlerdir (Türkdoğan, 2016c, s. 63). Bu faktörler işçilerin fabrikayı yalnızca ekonomik çıkar sağladıkları bir yer olarak görmediklerinin bir işaretidir. Çünkü Türkdoğan'ın belirttiğine göre, fabrika, işçilerin hem geçimlerini sağladıkları hem de sosyal hayatlarını iyileştirdikleri bir mecra olmuştur.

Türkdoğan, bu bölgede dini inanışın yoğun olduğunu düşünmüştür. Halkın hem dini hem de ahlaki kurallara uymaya gayret etmesi söz konusu olmuştur. Her evde muhakkak *Kur'an-ı Kerim* olduğu tespit edilmiştir. Mahalle içerisindeki en prestijli meslek öncelikle imamlık sonrasında ise öğretmenlik olmuştur. Ayrıca kişilerin yaşadıkları olayları kadere bağlamaları da sıklıkla görülmüştür. İnsanların dünyaya tekrar gelseler ne olmak isterlerdi sorusuna cevapları genellikle "Allah neyi takdir ederse onu" şeklinde olmuştur (Türkdoğan, 2016c, s. 68). Halk gecekondu mahallesinde kendi geçimini sağlayabilmek için çok çalışmıştır. Ne kadar çalışırsa çalışsın elde edemeyeceği ve çözemeyeceği sorunlar ile sıklıkla karşılaşmıştır. Bu yüzden tüm sorunların temelinin "kader" olması inancı onlara gönül rahatlığı vermiştir. Kendilerinden üstün bir gücün onların yaşam koşullarını belirlediği ve diğer tarafta mükafatını alacakları düşüncesi halkın bu durumu kabullenmesine yol açmıştır (Türkdoğan, 2016c, s. 87). Böylelikle din olgusu varoş kültürünün gündelik hayat pratiklerinin içinde yer almıştır.

Varoş kültüründe kişiler, kendilerinin toplum içerisinde göz ardı edildiğini düşünmüştür. Bu bakımdan da siyasi katılım düşük seviyede kalmıştır. Halkın siyasilere güveni olmamıştır. Her siyasetçinin yalnızca kendi çıkarını korumaya yönelik hareket ettiğini düşünmüştür. Siyasilerin seçim öncesi gelip vaatlerde bulunduğunu fakat seçim sonrası ortadan kaybolduklarını söylemişlerdir. Türkdoğan, gecekondu halkının siyasilerin sözlerine itibar etmediklerini belirtmiştir (Türkdoğan, 1977, s. 53). Varoş kültüründeki güvensizlik duygusu hem siyasi hem de sosyal alanda mevcut olmuştur.

Türkdoğan, varoş kültürünün zamanla ortadan kalkmayacağını düşünmüştür. Kemal Karpat, Şerif Mardin ve Mübeccel Kıray, bu dönemin bir geçiş dönemi olduğunu belirtmişlerdir. Onlara göre gecekondu kültürü zaman içerisinde yerini kent kültürüne bırakacaktır. Türkdoğan, bu görüşe itiraz etmiştir. Ona göre, varoş kültürünün ortadan kalkmasına sebep olacak bir durum yoktur. Varoş kültürünün ortadan kalkması için yalnızca maddi değişiklikler yeterli olamaz diye düşünmüştür. Varoş kültürünün ortadan kalkması büyük bir sosyal dönüşüm meselesidir. Varoş kültürünün yalnızca yoksulluğu ortadan kaldırmakla yok olmayacağı görüşünü benimsemiştir. "*Yoksulluk kültürünü yok etmek, yoksulluğu yok etmekten daha zordur*" (Türkdoğan, 2004b, s. 114) demiştir.

Türkdoğan, bu sorunlarla baş başa kalmamızı Türk kültüründen ve geleneklerinden sapmakla açıklamıştır. Kent kültürünün geleneksel kültürümüzü tahrip ettiğini söylemiştir. Yardımlaşmanın temel olduğu kültürün gecekondu mahallesinde ortadan kalktığını düşünmüştür. "Ağalık vermekle olur", "komşusu açken tok yatan bizden değildir" anlayışından bireysel çıkarlar uğruna kuralsızlık içine sürüklenmiş bir topluma dönüşüm söz konusu olmuştur. Halbuki, Türkdoğan'a göre yardımlaşma ve komşusunun yanında olma düşüncesi İslam'ın buyruğudur (Türkdoğan, 2011a, s. 63). Türkdoğan'a göre Türk toplum geleneği yüzyıllar boyunca zengin ve fakir arasında ayrım olmaması için çalışmıştır. Çok zengin olmanın önüne engel konulmuş ve fakirlere her zaman yardım edilmiştir. Fakat gecekondularda bu durum ortadan kalkmış ve "parasına göre hizmet" anlayışı hâkim olmuştur. Sınıfsız toplum anlayışından sınıflı toplum anlayışına geçiş gerçekleşmiştir (Türkdoğan, 2011a, s. 148). Gecekondu içinde birçok sorunla mücadele eden halk, sınıflı yapı ile mücadele edememiştir. Bu durum da kendi kültür kodlarını oluşturmaya ve korumaya sevk etmiştir. Kişi hayatta kalabilmek için varoş kültürü kodlarını tutunmuştur.

Türkdoğan'a göre, uygulanan yanlış politikalar toplumda büyük sorunlara yol açmıştır. Merkez-çevre ilişkisinde çevre her daim dışlanmış ve yeterli ilgiyi görmemiştir. Fakat romantik bir düşünce ile "gitmesek de görmesek de o köy bizim köyümüzdür" düşüncesi hep var olmuştur. Türkdoğan da bu düşünceye karşı olarak "Gitmesek de görmesek de o köy bizim köyümüzdür ancak biz gitmeyince onlar bize gelmiştir" (Türkdoğan, 2015a, s. 17) demiştir.

Kısacası Türkdoğan, varoş kültürünün incelenmesini önemsemiştir. Varoş kültürünün, köy kültürünün şehre taşınması ile oluştuğunu söylemiştir. Geçim sıkıntısı ile köyden kente gelen halk daha büyük bir geçim sıkıntısı içine çekilmiştir. Geri dönemeyen köylü, kendi olanakları ile şehre tutunmak istemiştir. İş bulma, beslenme, barınma ve eğitim alma konularında sorunlar yaşamıştır. Yoksulluk içinde hayatını devam ettirmiştir. Kendisini çaresiz hissetmiştir. Bu sebeplerden dolayı halk kendi kültür kalıplarını oluşturmuştur. Türkdoğan, bu kültür kalıplarının milli kültürü tehdit ettiğine inanmıştır. Bu kalıpların gelip geçici olmadığını, insanların zihniyetine yerleşeceğini düşünmüştür. Varoş kültürünün, toplum ile bütünleşmeyi engelleyen bir unsur olduğunu söylemiştir. Varoş kültürünün topluma kazandırılması için yalnızca maddi dönüşümün yeterli olacağı düşüncesine karşı çıkmıştır. Gecekondu evlerini

apartmana dönüştürmekle kültürün ortadan kaldırılamayacağını savunmuştur. Varoş kültürünün dönüşümü için büyük sosyal projeler olması gerektiğini belirtmiştir. Varoş kültürü içindeki insanın büyük yoksulluk sonucu kendi kültür kalıplarını oluşturduğunu ve bu kalıpları hayatta kalabilmek için muhafaza ettiğini söylemiştir. Türkdoğan, varoş kültürünün incelenmesini ve çözümler üretilmesini önemsemiştir. Milli birlik ve beraberlik için varoş kültürünün ortadan kalkması gerektiğine inanmıştır.

5.5. Zenginlik Kültürü

Türkdoğan, zenginlik kültürünün incelenmesini önemsemiştir. Ülkemizde zenginlik kültürüne yönelik incelemelerin olmadığına işaret etmiştir. Zenginlik kültürünün yapısının ve beklentilerinin milli kültürden farklılaştığını söylemiştir. Bu farklılığın nedenlerini ve sonuçlarını belirlemenin önemli olduğunu düşünmüştür. Amerika'da C. Wright Mills'in ve Lloyd Warner'in bu alana yönelik çalışmalarının bulunduğunu belirtmiştir (Türkdoğan, 2009c, s. 486). Bu çalışmalar, toplumun üst tabakasının yapısını ve düşünce şeklini anlamak açısından önemlidir. Türkdoğan'a göre, zenginlik kültürüne yönelik çalışmalar ülkemizde de gerçekleştirilmelidir.

Türkdoğan, ülkemiz zenginlerinin yabancı kökenli olduğunu düşünmüştür. Türk toplumu, uygulanan politikalar neticesinde neredeyse 1000 yıldır kendi burjuva sınıfını açığa çıkaramamıştır (Türkdoğan, 2009c, s. 481). Türk halkının reaya konumuna getirilmesi elinde servet birikmesine engel olmuştur. Parayla uğraşmanın aşağı seviye uğraş olduğu düşüncesi Türk burjuvazisinin oluşumunu engellemiştir. Ticarete ve üretime koyulan sınırlar halkın fazla para kazanıp daha çok yatırım yapmasının önüne geçmiştir. Avrupa'da gördüğümüz serbest piyasa ekonomisi kendi burjuvasını yaratmıştır. Avrupa'da devletlerin burjuvalara destek verdiği görülmüştür. Bizde ise, burjuva olmak desteklenmemiş aksine hor görülmüştür (Türkdoğan, 2015c, s. 449). Bu durum da burjuvalığın gayrı-Müslim halk tarafından ele geçirilmesine sebep olmuştur.

Türkdoğan, "yoksulluk kültürünün olduğu yerde mutlaka zenginlik kültürü de vardır" (Türkdoğan, 2018c, s. 173) demiştir. Ülkemizde "bir tarafta gecekondu ve yoksul mahalleler, köy altı yerleşim yerleri varken diğer tarafta ise yazlıklar, Dragoslar, Floryalar vardır" (Türkdoğan, 2018b, s. 88) demiştir. Türkdoğan, bu tabakanın estetikten, zevkten ve duygudan yoksun olduğunu düşünmüştür. Bu grubun tek

amacının daha çok para kazanmak ve daha çok harcamak olduğuna dikkat çekmek istemiştir (Türkdoğan, 2015c, s. 465). Ülkemiz zenginlerinin etik değerlerden yoksun olduğunu söylemiştir. Para kazanmak için ne yaptığının öneminin olmadığını düşünmüşlerdir. Bir işin çok para getiriyor olması onu yapmak için yeterli görülmüştür. Bu bakımdan oluşturdukları ahlak inancının temelinde yalnızca para kazanmak vardır (Türkdoğan, 2016c, s. 89). "Paraya giden her yol mubahtır" (Türkdoğan, 2015c, s. 486) anlayışı söz konusu olmuştur. Mills, zengin olmanın yolunu üst zenginler ile olan ilişkiye bağlamıştır. Türkdoğan'a göre ülkemiz için de aynı durum söz konusu olmuştur. Örneğin Koç ailesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kiremitlerini onararak zenginliğe ilk adımlarını atmıştır (Türkdoğan, 2015c, s. 496). Zengin olmak için üst makamlar ile iletişime geçip kapalı gruba dahil olmak gerekmiştir.

Türkdoğan, ülkemiz zenginlerinin Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren belirli bir seviyeye kadar zengin olabildiklerini düşünmüştür. Fakat 1950 ve özellikle 1980'lerde bu durum değişmiştir. İki basamak halinde ekonomik olarak dünyaya açılma hamleleri ülkemiz zenginlerini de etkilemiştir. Ülkemiz zenginleri dünyaya açılarak "kozmopolit zengin" olma yoluna girmişlerdir. Zenginliklerini yalnızca ülke içinde değil, tüm dünyada sergileme imkanına sahip olmuşlardır (Türkdoğan, 2018c, s. 214). Türkdoğan'a göre zenginler kaybolan etik değerleri ile gösterişçi harcamalar yoluyla zevksiz ve duygusuz yaşamlarını gösterme çabası içinde olmuşlardır.

Türkdoğan'a göre, zenginler kendilerini halktan koparmışlardır. Tarihsel perspektiften bakıldığında zenginler merkez-çevre ilişkisinde merkezi oluşturmuşlardır. Çevreye karşı duyarsız kalmışlarıdır. Önemli kadroları her zaman için elinde bulundurarak çevreyi merkeze yönelmekten alıkoymuşlardır. Çevre insanını, para kazanmak için bir araç olarak görmüşlerdir. Bu yüzden insan ilişkileri bakımından yalnızca kendilerine değer vermişlerdir. Çevreyi dışlamış ve onu tanımak istememişlerdir (Türkdoğan, 2018c, s. 204). Merkez zenginler kendilerini çevreden adeta soyutlamışlardır.

Türkdoğan'a göre bunun sebebi Türk halkını küçük görmeleri olmuştur. Zenginlerin çevreyi eğitimsiz, kültürsüz ve düşüncesiz gördüğü düşüncesi oluşmuştur. Çevre, tarihsel süreçte kasıtlı olarak eğitimsiz bırakılmış ve günümüzde de eğitimsiz kaldıkları için dışlanmıştır (Türkdoğan, 2018b, s. 96). Merkezin ve dolayısıyla zenginlerin, çevreyi aşağılık, küçük görmesi tarihsel sürecin bir ürünüdür. Hem

kendileri eğitimsiz bırakmış hem de kendileri dışlamıştır. Bu sayede kendi konumlarını daha rahat koruyabilmişlerdir. Eğitim vermedikleri kişilere "siz eğitimsizsiniz" diyerek çıkar yol göstermemişlerdir.

Türkdoğan, bir başka örnek olarak ise Canan Barlas'ın *Eğreti Burjuvalar* isimli kitabını örnek göstermiştir. Barlas, Rumların, Yahudilerin ve Ermenilerin meyhane ve kent kültürünü koruduklarını ve bu kültürün çevre insanı tarafından tahrip edildiğini belirtmiştir. Çevre insanının kültürünü "lahmacun kültürü" olarak görmüş ve küçümsemiştir (Türkdoğan, 2009c, s. 497). Türkdoğan, zenginlik kültürü içerisindeki kişilerin azınlıkları övmeye meyilli olduğunu söylemiştir. Azınlıklarla bir şekilde kendi bağlarını bulduklarını dile getirmiştir. Ülkemizdeki azınlıkların kültürlerini Türk kültürüne tercih ettiklerini belirtmiştir (Türkdoğan, 2018c, s. 195). Ülkemiz zenginlerinin kendi kültürlerine uzak olduklarının altını tekrar tekrar çizmiştir.

> İster üst tabaka isterse büyük ölçüde onların bir uzantısı olan merkezi yönetim bakış açısı, büyük çapta Arnold Toynbee'nin "yaratıcı azınlık" adını verdiği ve toplumların modus operandisi sayılabilecek tipleştirmeleri veya J. F. Kennedy'nin "Cesaret Profilleri"nde yücelttiği Amerika'nın ulus-devlet idealini gerçekleştiren kilit kişiler kimliğinden uzak düşmelerini gözlemiş olmamız ne hazin! (Türkdoğan, 2018c, s. 198).

Türkdoğan'a göre ülkemiz zenginleri parayı boş yere savurmaktan hoşlanmıştır. Gösterişçi tüketim tarzını benimseyerek hiçbir fayda sağlamayan parıltı hayatlar içerisinde yaşamışlardır. Yat kulüplerinde, kumarlarda, seks ve eğlence partilerinde uyuşturucu eşliğinde parayı çarçur etmişlerdir. Kürkler, pırlantalar ve kolyeler ile birbirlerine hava atmışlardır (Türkdoğan, 2015c, s. 507). Topluma katkı sağlamaktan, kendi insanının farkına varmaktan uzak durmuşlardır. Bayağı ve aşağılık bir yaşam tarzını benimsemişlerdir (Türkdoğan, 2015c, s. 483).

Türkdoğan, bu grubun yalnızca haz alma peşinde olduğunu söylemiştir. Haz almak için tüm servetlerini kullandıklarını söylemiştir. Onların faydalı olmaktan ziyade haz almak isteğinde olduklarını düşünmüştür. Bu hazzın başında da cinsel haz geldiğinin altını çizmiştir. Sosyete camiasında bir dönem zenci kadın pazarlamacılığının popüler olduğunu belirtmiştir. Üst zenginlerimizin "farklı bir haz almak" amacıyla zenci kadınlar ile cinsel ilişkiye girdiklerini söylemiştir. Ahlak polislerinin operasyonu ile yakalanan ekibin müşterilerinin neredeyse tamamının üst zenginlerden oluştuğu

görülmüştür (Türkdoğan, 2018c, s. 274). Türkdoğan, cinsel haz arayışının bu grup için yoğun olduğunu söylemiştir.

Türkdoğan, üst zenginlerin, harcama konusunda aşırı savurgan davrandıklarına dikkat çekmiştir. Örneğin önemli bir iş adamının kızının düğünü için 750 bin dolar para harcandığını söylemiştir. Düğünün üst zenginlerin hayranı olduğu Paris şehrinde gerçekleştirildiğini belirtmiştir. Düğüne katılacak olanlar için Türk Hava Yollarından uçak kiralanmıştır. Konukların en lüks otelde konaklamaları sağlanmıştır. Takılan takılar ise tam bir servet değerinde olmuştur. Düğünde sahneye ise İbrahim Tatlıses çıkmıştır. Tüm bu harcama yalnızca iki kişinin dünya evine girmesi içindir. Türkdoğan'a göre tüm bu harcama israftan başka bir şey değildir (Türkdoğan, 2018c, s. 201).

Türkdoğan'a göre üst zenginlerimiz artık küresel anlamda bir "deneyim ekonomisi" içine girmişlerdir. Saçları için kuaför Atina'dan, yiyecek özel ekmekleri Londra'dan gelmiştir. Paris'te yemek yiyip İsviçre'de konaklamışlardır. En ufak bir sorunla karşılaştıklarında "kafa tatillerini" Havana'da yapmışlardır. Üst zenginler tüm bunlara harcayacak paraya sahip olmuşlardır fakat kendi halklarına en ufak faydaları dokunmamıştır. Türkdoğan'a göre üst zenginlerimizin toplumumuz içinde olmadığı apaçıktır (Türkdoğan, 2018c, s. 303). Üst zenginler hem zihniyet hem de yaşam şekli bakımından Türk insanının gerçeklerinden uzaktırlar.

Türkdoğan, üst zenginin hayvanının bile Türk insanından daha iyi şartlar altında yaşadığını söylemiştir. Köpeklerin en kaliteli ithal mamalarla beslendiğini dile getirmiştir. Köpekler için ayrı kuaförler ve terziler olduğunu belirtmiştir. Köpeklerin otellerinin ülkemizdeki evlerin çoğundan daha konforlu ve olanaklı olduğunu söylemiştir. Türkdoğan, "Rin Tin Tin Club" olarak isimlendirdiği bu otellerde köpeklere piyano çalınmış ve özel veteriner eşliğinde konaklaması sağlanmıştır. Özel havuzlarda köpeklerin yüzme aktivitesine katılması gerçekleşmiştir (Türkdoğan, 2018c, s. 207). Türkdoğan, bir tarafta imkansızlıklar yüzünden okula gidemeyen çocukların olduğunu diğer tarafta ise çok rahat yaşayan zengin köpekleri olduğunu belirtmiştir.

Türkdoğan'a göre üst zenginler o kadar halkına uzaktır ki yeni zenginleri bile kendisinden dışlamıştır. Kendisini "beyaz zengin" olarak tanımlamışken yeni zengin olan Anadolu burjuvasını "siyah zengin" olarak görmüş ve dışlamıştır. Beyaz zenginler,

kendilerini siyah zenginlerin gittikleri mekanlardan geri çekmeye başlamışladır. Örneğin bir dönemin zenginlik göstergesi olan kışın Uludağ'a gitmek yerini İsviçre Alp'lerine gitmeye bırakmıştır (Türkdoğan, 2018c, s. 216). Siyah zenginler, beyaz zenginlerin kültürüne erişmeye çalıştıkça beyaz zenginler kendilerini daha da yukarıya taşımaya gayret etmiştir.

Ekonomik olarak paranın siyah zenginler ile beyaz zenginler arasında bölüşülmesi sorun yaratmıştır. Beyaz zenginler bu sorunu siyah zenginleri aşağılayarak çözmeye çalışmışlardır. Onları "sonradan görme" şeklinde tanımlamışlardır. Bir yere kadar da bu ifade doğrudur. Siyah zenginler, tabiri caizse "parayı bulduktan sonra" kendi kültürlerinden uzaklaşmış ve özendikleri hayatı körü körüne yaşamaya gayret etmişlerdir. Beyaz zenginler kendilerini kültürlü ve estetik değerlere sahip insanlar olarak tanımlarken siyah zenginleri kültürsüz görerek dışlamışlardır (Türkdoğan, 2018c, s. 218-219).

Türkdoğan, üst zenginlerin toplumdan tamamen kopuk bir yaşam sürdüklerini belirtmiştir. Toplumsal bütünleşme açısından üst zenginlerin sorunlu olduğunu düşünmüştür. Ellerindeki imkanların fazla olmasından dolayı halka tenezzül etmemeleri söz konusu olmuştur. Halk, onlar için aşağı ve bayağıdır. Zihniyette ve duyguda birleşme bu sınıf için söz konusu olmamıştır. Japonların kokutai anlayışı, ülkemiz için geçerli olamamıştır (Türkdoğan, 2018c, s. 211). Türkdoğan'a göre üst zenginlerin toplumsal bütünleşme gibi bir dertleri ve amaçları asla olmamıştır.

Türkdoğan, üst zenginlerin tek kriterinin para kazanmak olduğunu söylemiştir. Her türlü etik ve ahlaki değer para kazanmak için feda edilmiştir. Para kazanmak, insandan daha değerlidir. Para, her şeyi satın alabilir düşüncesi hâkim olmuştur. Üst zenginler yalnızca para ile ilgilenmişlerdir (Türkdoğan, 2018c, s. 225). Ayrıca üst zenginler, başarılı kimseler olarak görülmemelidir. Türkdoğan'a göre, üst zenginler zenginliklerini siyasi bağlantıları sayesinde ya da zaten aileden zengin oldukları için elde etmişlerdir. Ortada bir başarı söz konusu olmamıştır. Bu yüzden topluma başarı sembolü olarak gösterilen kişilerin kocaman bir yalandan ibaret oldukları açıktır (Türkdoğan, 1981b, s. 353). Türkdoğan'a göre, üst zenginler önemli konumları kendilerine ayırdıkları için sanki başarılıymış gibi gözükmüşlerdir.

Türkdoğan, üst zenginlerin Batı değerlerini özentili bir biçimde benimsediklerini düşünmüştür. Bu anlamda Batı ne yaparsa yapsın kendilerini hemen adapte etmişlerdir. Kendi kültür ve değerlerine asla sahip çıkmamışlar aksine aşağılamışladır. Kendilerini "ikon" gibi göstererek toplumsal normları bozmuşlardır (Türkdoğan, 2001, s. 38). Tarihsel süreç içinde sürekli gözetilen fert-toplum dengesi bozulmuştur (Türkdoğan, 1991d, s. 43). Türk kültürü, üst zenginler için bir anlam ifade etmemiştir.

Türkdoğan'a göre üst zenginler kendi kültürel değerlerini para ile değiştirmişlerdir. "Para kazanma"yı kültürel değer olarak benimsemişlerdir. Tüm değerlerini para üzerine kurmuşlardır. Paranın üst zenginler tarafından kutsal olarak görülmesi söz konusu olmuştur (Türkdoğan, 2001, s. 46). Türkdoğan, para kazanma ve harcama pratiklerinin "insanı çıldırtacak boyutta" (Türkdoğan, 2015c, s. 466) olduğuna dikkat çekmek istemiştir.

Türkdoğan, üst zenginlerin küçük gördükleri halk sayesinde zenginleştiklerini hatırlatmak istemiştir. Üst zenginlerin kendi zenginliklerinde halkın payının göz ardı edildiğini söylemiştir. Zenginlerin ülkemiz içinde zengin olduklarını bu yüzden devlete ve millete borçlu olduklarını düşünmüştür. Ülkenin kaynaklarını ortak paylaştığımızı belirtmiştir. Bu yüzden zenginlikleri yalnızca kendilerine bağlı değildir. Üst zenginlerin zenginliği tüm toplumun ortak ürünüdür (Türkdoğan, 2018b, s. 95). Bu yüzden Türkdoğan'ın beklentisi, artık üst zenginlerin halkı küçük görmemesi ve sömürmemesidir (Türkdoğan, 2018b, s. 92).

Özetle Türkdoğan, zenginlik kültürünü incelemiştir. Üst zenginlerin toplum yapımıza uygun hareket etmediklerini ve milli bir duruş sergilemediklerini söylemiştir. Kendi değerlerini hor görerek Batı kültürüne yamanmaya çalıştıklarını düşünmüştür. Kendilerini toplum gerçeğimizden soyutladıklarına inanmıştır. Paralarını milletin hayrına değil kendi abartılı hazlarına harcadıklarını belirtmiştir. Üst zenginlerin zenginlik kaynağının Türk halkı olduğunu hatırlatmıştır. Bu yüzden üst zenginlerin bir an önce milleti kucaklaması ve "milli burjuva" zihniyeti ile hareket etmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Türkdoğan, üst zenginlerin eleştirilmediğinden yakınmıştır. Bu yüzden kendisi üst zenginler karşısında halkın yanında yer almıştır.

5.6. Küreselleşme

Türkdoğan, küreselleşme konusu üzerinde durmuştur. Küreselleşmenin boyutları ve sorunları hakkında fikir üretmiştir. Küreselleşmenin nasıl bir sistem olduğuna yönelik çalışmalar yapılması gerektiğini düşünmüştür. Küreselleşmeyi bir özgürlük patlaması olarak görmemek gerektiğini belirtmiştir. Küreselleşmenin özgürlükten ziyade asimilasyon getireceğinin altını çizmiştir. Türk toplumunun kültürel birliğini tam olarak sağlamadan küreselleşme sürecine dahil olmamızın olumsuz sonuçlanacağını düşünmüştür (Türkdoğan, 2018b, s. 93). Türkdoğan, küreselleşme olgusuna olumsuz yaklaşmıştır.

Türkdoğan, küreselleşme olgusunun temelini Batılılaşma düşüncesinde bulmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinden itibaren bu sürecin başladığını belirtmiştir. Atatürk'ün kendi milli yapımızı kurmaya yönelik çalışmalarının ölümünden sonra benimsenmediğini söylemiştir (Türkdoğan, 2018b, s. 16). Batılı gibi olmanın marifet sayıldığı düşüncesinin hakimiyetinden söz etmiştir. 1950 yılına gelene kadar ülkemizin görece kapalı bir sisteme dahil olduğunu düşünmüştür. 1950'den sonra ise Amerika Birleşik Devletleri'nin hakimiyetine yavaş yavaş girildiğini belirtmiştir (Türkdoğan, 2018b, s. 26). Bu sürecin küreselleşmenin önünü hazırladığını düşünmüştür.

Türkdoğan'a göre küreselleşmenin ülkemizde en hissedilir olmaya başladığı dönem Anavatan Partisi dönemi olmuştur. Kapitalist sistemin tam anlamıyla kabul edilmesi büyük sisteme dahil edilmemize sebep olmuştur. Anavatan Partisi, liberal-muhafazakâr bir çizgide olduğunu iddia ederek Türk değer ve sistemini bozmuştur. Ülkemizi Batı kültürüne açık hale getirmiştir. Ekonomik anlamda küresel değerlere bağlı kılmıştır. İç üretimimizi küresel ölçeğe göre ayarlama zorunluluğu getirmiştir. Muhafazakarlığın liberalizmden uzak kalması gerekirken ülkemiz için değer kaybına uğratılmıştır (Türkdoğan, 2018b, s. 158-159). Türkdoğan'a göre, bu durumun sorumlusu Anavatan Partisi iktidarıdır.

Türkdoğan'a göre, küreselleşme olgusu ülkemize 12 Eylül döneminin havasının yumuşatılması adına getirilmiştir. Ülkenin üzerindeki gergin havanın küreselleşme adı altında gelen özgürlük düşüncesiyle yatışacağına inanılmıştır. Tüm gruplara özgürlük vaat edilmiştir. Ülkenin belirli kimlikler ile tanınması yerini sonsuz sayıda kimliğe

bırakmıştır. Tüm bu özgürlük düşüncesi altındaki amaç Batı'nın Türkiye'yi sömürme isteğidir. Küreselleşme, özgürleşme ve liberalleşme adı altında serbest piyasanın ülkemiz pazarına göz koymasıdır (Türkdoğan, 2004c, s. 606). Türkdoğan, küreselleşmenin ülkemizi sömürge haline getireceğine inanmıştır.

Türkdoğan'a göre küreselleşme bölücü bir faaliyettir. Tüm dünyayı bütünleştiriyor düşüncesi altında toplum fikrini ortadan kaldırmak amacındadır. Küreselleşme olgusunun insanları birbirinden koparark uzaklaştırdığını belirtmiştir. Bir arada olma durumunun yerini bireyselliğe bıraktığı düşüncesini benimsemiştir. Türkdoğan'a göre küreselleşme olgusu toplumu yok etmiştir (Türkdoğan, 1981a, s. 6). Toplum, küreselleşme adı altında parçalara ayrılmıştır.

Türkdoğan, küreselleşmenin etniklik düşüncesine vurgu yaptığına dikkat çekmiştir. Etniklikler bu dönemde önem kazanmış ve sayısı hiç olmadığı kadar artmıştır. Artık ulus-devlet döneminin aşıldığı düşüncesi söz konusudur. Ulus-devletler yerini küreselleşmeye bırakmıştır. Bu konuda da ülkemiz baskı altına alınmak istenmiştir. Ülkemizdeki etniklik çalışmalarının sayısı artırılmış ve adeta herkese ayrı bir kültürel kimlik verilmek istenmiştir. Ülkemizde 47 farklı etnik grubun varlığından söz edilmiştir (Türkdoğan, 1997l, s. 9). Ülkemizdeki etniklik sayısı abartılı şekilde gösterilerek Türk kimliği yıpratılmaya çalışılmıştır.

Türkdoğan'a göre, küreselleşme düşüncesi kültürel kimlikleri bir kenara koyarak coğrafi kimlik vermeye yönelmiştir. Örneğin "bir halkın kim olduğuna cevap kültürel geçmişinden değil, yaşadığı bölgeden anlaşılabilir" düşüncesinin ortaya belirtilmiştir. Türk olmak yerini Türkiyeli olmaya bırakmıştır (Türkdoğan, 2013b, s. 154). Etnikliğin öne çıkmasıyla birlikte küreselleşmenin parçalayıcı aracı olarak tarih de ön plana çıkmaya başlamıştır. Ülkemizin Türk yurdu olmasından ziyade Sümerlerin, Etilerin ve Lidyalıların yurdu olduğu düşüncesi yayılmıştır. Anadolu kültürlerinin Türk kültürünün üzerinde olduğuna yönelik çalışmalar ortaya atılmaya başlanmıştır. Bu toprakların Türk toprakları olmasından ziyade ortak topraklar olarak görülmesi istenmiştir. Yeni Anadoluculuk fikri altında küresel kimlikler dayatılmaya çalışılmıştır (Türkdoğan, 2009c, s. 355). Milli kimliğin Anadolu kimliklerine dönüştürülmesi istenmiştir.

Türkdoğan'a göre egemen kültür anlayışı ortadan kaldırılmak istenmiştir. Egemen kültür düşüncesinin yaratmış olduğu birleştirici etki yok edilmek istenmiştir. Bu yüzden

etniklik kültürü, azınlık kültürü, Sümer kültürü, Lidya kültürü gibi kültür çeşitleri ön plana çıkarılmıştır. Türkdoğan'ın sıklıkla üstünde durduğu milli kimlik ve milli kültür küreselleşme düşüncesi ile yok sayılmak istenmiştir. Milli kimlikler küçük ve hor görülmüştür (Türkdoğan, 2009c, s. 357). Milli kimlikler kenara itilerek müdahaleye açık kimlik yapıları elde edilmek istenmiştir.

Türkdoğan, milli kimliklerin ötekileştirilmesinin göz boyama olduğunu düşünmüştür. Küreselleşme çağına geçmeden önce Batılı devletlerin durumunun incelenmesi gerektiğini söylemiştir. Batılı devletlerin ulus-devlet anlayışına çok önem verdiklerini düşünmüştür. Ulus-devlet sürecini tamamlamadan küreselleşme dünyasını hazırlamadıklarını dile getirmiştir. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nin küreselleşme sürecine geçmeden önce yaklaşık 350 yıldır yoğun bir biçimde milletleşme politikası uyguladığını söylemiştir (Türkdoğan, 2013b, s. 157). Aynı durumun Rusya'da da görüldüğünü düşünmüştür (Türkdoğan, 1991c, s. 25) Milletleşme sürecini tamamladıktan sonra ise diğer ülkelerin milletleşme süreçlerini durduracak politikalar sonucu küreselleşme olgusunun gündeme geldiğini söylemiştir.

Türkdoğan, Avrupa yapısına baktığımızda da aynı durumun görüldüğünü belirtmiştir. Avrupa ülkelerinin, özellikle Batı Avrupa ülkelerinin, milletleşme seviyelerinin yüksek olduğunu düşünmüştür. Kendi milletlerini diğer milletlerden üstün görerek uzun süre sömürdüğünü hatırlatmıştır. Günümüzde ise bu durumdan pişman olmadıklarını aksine geçmişin ekmeğini yediklerini söylemiştir. Ulus halinde hareket etmenin ilk olarak İngiltere ile başladığını belirtmiştir. Bu hareket sonrasında sömürü ile birlikte yüksek bir ekonomik seviyeye sahip olmuşlardır. Geçmişin sömürge ganimetlerinden hala faydalanır halde kalabilmişlerdir. Burjuvalarının da milli çıkar gözeterek hareket etmesinin bu duruma katkı sağladığını söylemiştir (Türkdoğan, 2018b, s. 116). Millet düşüncesinin günümüz İngiltere'sinde devam ettiğini düşünmüştür.

Türkdoğan'a göre diğer Batılı devletler de aynı politikayı yürütmüşlerdir. Günümüz küreselleşmesini en çok savunan ülkelerin kendi milletlerini herkesten üstün tuttuğunun altını çizmiştir. Bir Fransız için "ben Fransız'ım", bir Alman için "ben Alman'ım", bir İngiliz için ben "İngiliz'im" demek övünç kaynağıdır. Günümüz büyük küresel şirketleri elinde bulunduran İsrail'e bakıldığında ise kendi milletinden olmayana tarlasını bile toplattırmadığı görülmüştür (Türkdoğan, 2011c, s. 324-325).

Küreselleşmenin getirmiş olduğu kimlik parçalanması günümüz Batı ülkelerinde görülmemektedir. Milli kimliğin gücü hala devam etmektedir.

Türkdoğan'ın düşüncesine göre ülkemiz kültürel değerleri yıpratılmıştır. Batı kültür kalıplarının sorgusuz sualsiz kabul edilmesi kültürümüzü zedelemiştir. Toplumumuzda derin kültürel yozlaşmalar söz konusu olmuştur (Türkdoğan, 2004c, s. 638). Küreselleşme ülkemizin derinliklerine kadar işlemiş ve insanımızı dönüştürmüştür. Batının kültürel kalıpları ülkemizin ücra köşelerine kadar yayılmıştır (Türkdoğan, 2011b, s. 155). Yerel kültürler bir yandan övülmüş diğer yandan tahrip edilmiştir

Türkdoğan, Batılı devletlerin tüm dünyaya artık dünyanın "küresel köy" olduğu düşüncesini yaydığını düşünmüştür (Türkdoğan, 2004c, s. 605). Tüm dünyanın benzer olduğu düşüncesi benimsetilmek istenmiştir. Görünürde tüm dünyaya eşitlik ve özgürlük verilmiştir. Fakat Türkdoğan, küresel köy düşüncesinin Batı köyü olduğunu belirtmiştir. Dünyaya yayılan değerler Batı değerleridir. Bir devlet eğer küreselleşebilmek istiyorsa Batılılaşmak zorunda kalmıştır. Kendi kültürel öğelerini ne yayabilmiş ne de koruyabilmiştir. Batılı devletler tüm dünyaya kendi kültürlerini pompalamışladır (Türkdoğan, 2004c, s. 643).

Türkdoğan'ın belirtmiş olduğuna göre Batı kültürü, etik değerlerden uzaktır. Tarihsel geçmişe sahip değildir. Kısa süre için üretilmiş ve amacına ulaştıktan sonra yok olup gitmiştir. Yok olanın yerine zaman kaybetmeden yeni kültür ürünü getirilmiştir. Türkdoğan, bu kültür şekline "kullan-at" kültür ismini vermiştir (Türkdoğan, 2011b, s. 140). Bu kültür ürünleri tüketilmek için üretilmiştir. Kısa süre içerisinde tüketilerek yerini yenisine bırakmıştır.

Büyük medya kuruluşları bu kültüre tam destek sağlamışlardır. Türkdoğan, Batılı medya kuruluşlarının "kullan-at" ya da "popüler" kültür ürünlerinin tüketilmesini sağladığını belirtmiştir. Televizyon ve radyo aracılığıyla gösterişçi, boş eğlenceye dayalı ve yalnızca hedonistik amaç güden ürünler göz önünde tutulmuştur. Sinemalarda Batı yaşam tarzının aktarıldığı filmler desteklenmiştir. Cinsellik ön planda tutulmuştur. Toplum kültürünü hazcılık yoluyla yok etmek amaçlanmıştır (Türkdoğan, 2018c, s. 146-147). Türkdoğan'a göre, yalnızca haz almak isteyen bir dünya yaratılması amaçlanmıştır.

Türkdoğan, kültürel ikonların değişime uğratıldığını söylemiştir. Her kültürün kendi tarihsel geçmişinden getirdiği önemli figürlerin yerini tarihsiz ve yüzeysel ikonlara bırakmasının söz konusu olduğuna değinmiştir. Yerel kültürlerde yerleri olmayan kültürel öğelerin dayatıldığını söylemiştir. Punk ve Dazlak kültürünün tüm dünyaya yayılmasını eleştirmiştir (Türkdoğan, 2018c, s. 148). Bu kültürlerin suni olarak yaratıldığını ve dünyanın büyük bir kesimini aslında ilgilendirmediğini düşünmüştür. Fakat medya kuruluşlarının gücü ile bu kültürlerin tüm dünyaya yayıldığını söylemiştir.

> Batı teknolojisi ve telekomünikasyonunun arka planındaki, kültür değerleri, kültür önermeleri, kültür inançları ve kültür normları gibi kapalı davranış biçimlerinin bir şok etkisiyle toplumumuzu bombardıman etmesi, özellikle culturati diye ifade ettiğimiz gençlik bunalımlarının nedenlerini oluşturur. (Türkdoğan, 2018c, s. 147)

Türkdoğan, küreselleşmenin tarihsel aşamanın son aşaması olduğuna yönelik düşüncenin ortaya atıldığını belirtmiştir (Türkdoğan, 2009c, s. 360). Bu sistemin artık dünyada benimsenmesi gerek son aşama olduğuna inandırıldığımızı söylemiştir. Dünyadaki en ideal ve en eşitlikçi sistemin küreselleşme ile geldiği düşüncesine itaat edilmesi istenmiştir. Fakat tüm bunlar Türkdoğan'a göre Batı'nın sömürge aracından başka bir şey değildir. Hristiyan dünyasının kendi kültür ve geleneğinin tüm dünyaya aşılanması söz konusudur. Küreselleşme tüm dünyanın küresel hale gelmesi değil, Batı'nın tüm dünyaya egemen olması anlayışıdır. Batı kültürünün tüm kültürler üzerindeki baskısıdır (Türkdoğan, 2004b, s. 504).

Türkdoğan, küreselleşme ütopyasının yalan olduğunu söylemiştir. Batı'nın kendi sömürü kültürünü tüm dünyaya yayma aracının isminin "küreselleşme" olduğunu düşünmüştür. Küreselleşme ile tüm dünyada serbestlik, eşit haklar ve özgürlük olacağı düşüncesi yanılsamadır. Batı, kendi kültürel öğelerini ön plana çıkararak tüm dünyaya benimsetmek istemiştir. Kendi serbest pazar arayışını savaşmadan gerçekleştirmenin yolunu bulmuştur. Bu bakımdan küreselleşmeye ütopya olarak bakmak baştan aşağı yanlış bir tutumdur (Türkdoğan, 2015g, s. 427)

Türkdoğan'a göre ülkemiz ahlaki değerleri tehdit altındadır. Milli değerlerimiz küçük görülmüş ve Batı değerleri yükseltilmiştir. Ahlaki bakımdan Batı bizim örnek almamızı gerektirecek bir yapıya sahip değildir. Fakat kendi hazcı değerlerini toplumun her katmanına yaymak istemiştir. Bunu da küreselleşme düşüncesi ile başarmıştır.

Türkdoğan'a göre ülkemizin kültürel gidişatı iyi değildir (Türkdoğan, 2015c, s. 559-560). Türkdoğan'a göre kısa süre içerisinde çözüm yolları bulunması gereklidir.

Türkdoğan, küreselleşmenin tehlikeli boyutunu sınırımızda yaşadığımızı söylemiştir. Amerika'nın küreselleşme düşüncesi ile tüm dünyadaki ülkelere müdahale etme imkânı sağladığını söylemiştir. Amerika'nın Irak'ı işgal etmesi bu sözde müdahalenin en net örneğidir (Türkdoğan, 2013b, s. 172). Türkdoğan, küreselleşme ile Batı devletlerinin fiziksel sınırlarının artık tüm dünya olduğunu düşünmüştür. Bu bakımdan artık Amerika'nın sınırda yanı başımızda olduğunu belirtmiştir.

Türkdoğan'a göre, kültürler, yüzeysellikten uzak, derin anlamlara sahip olmalıdır (Türkdoğan, 2013a, s. 415). Kültür, bir kuşaklar arasında bağ kurmalı ve toplumsal birliğe teşvik etmelidir. Fakat günümüzde küresel kültür düşüncesi ile Türk kültürü tahrip edilmiştir. Kuşaklar arası bağlantı kopmuştur. Bir kuşağın kültürü ile diğer kuşağın kültürü arasında ciddi farklar vardır. Kuşakların kültürleri kısa süre içerisinde tüketildiği için derinlik kazanamamıştır (Türkdoğan, 2012a, s. 323). Küresel kültür, derinlikten uzaktır.

Türkdoğan, ülkemiz aydınlarının artık milli kimliğe dönüş yapmalarını istemiştir. Kültürel değişimlerde aydınların rolünün önemli olduğunu düşünmüştür. Bu bakımdan ülkemizin kültürel yönlendirilmesinin temeline aydınları yerleştirmiştir. Aydınlarımızın küresel kültüre karşı tavır almaları gerektiğini söylemiştir. Yabancılaşan aydınların ülkemiz değerlerini tahrip ettiğini belirtmiştir. Küresel kültür yozlaştırılmasına karşı aydınların "kapı bekçiliği" görevlerini layıkıyla yapmasını istemiştir (Türkdoğan, 2015h, s. 301). Türkdoğan, çözümün aydınlar tarafından getirilmesi gerektiğini söylemiştir.

Türkdoğan'a göre artık kendi kültürel değerlerimize dönmenin vaktidir. Küresel kültür, kendi öz değerlerimizi yeteri kadar yıpratmıştır. Batılı kültürün dünyadaki en üstün kültür olduğuna inanmamız sağlanmıştır. Batılı olmanın övüldüğü bir dünya yaratılmıştır. Batılı olanın iyi, geri kalan her şeyin kötü olduğu düşüncesi yayılmıştır. Her kültürün Batı kültürü gibi olması istenmiştir. Batılı kültürü benimsemek yüksek kültüre mensup olmak anlamına gelmiştir (Türkdoğan, 2012a, s. 325).

Kısacası, Türkdoğan, küreselleşmenin hem ekonomik hem de kültürel olarak incelenmesine önem vermiştir. Küreselleşmenin kimlikleri parçaladığını, ekonomileri

ezdiğini ve kültürleri yok ettiğini düşünmüştür. Küreselleşmenin aslında Batı'nın sömürgecilik düşüncesinin bir sonucu olduğunu belirtmiştir. Fiziki savaş söz konusu olmadan ülkelerin hakimiyet altına alınması inancını taşıdığını belirtmiştir. Türkdoğan'a göre küreselleşme düşüncesi milletleşmenin tam tersidir. Batı, milletleşme sürecini tamamladığı için küreselleşme adı altında sömürgecilik yapmıştır. Oysa ülkemiz henüz milletleşme sürecini tamamlamamıştır. Bu yüzden küreselleşme düşüncesini benimsemek yalnızca sömürgeleşmek anlamına gelmiştir. Türkdoğan, küreselleşme olgusuna karşı durmuştur. Yerli ve milli kimliğin, kültürün ve ekonominin oluşturulması gerektiğini söylemiştir. Küreselleşme düşüncesinin bize bir faydası olmayacağını düşünmüştür. Milli karakterimizin bizleri aydınlığa çıkaracağına inanmıştır.

5.7. Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri

Türkdoğan, Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerine eleştirel yaklaşmıştır. Ülkemizin bir süredir Avrupa Birliği'ne dahil olması konusuna dikkat çekmek istemiştir. Avrupa Birliği'nin ne olduğunu ve bize ne kazandıracağını iyi tespit etmek gerektiğini düşünmüştür. Avrupa Birliği'nin ülkemize yararından çok zararının dokunacağına inanmıştır. Bu bakımdan Avrupa Birliği süreci konusunda mantıklı adımlar atılmasını tavsiye etmiştir.

Türkdoğan, tarihsel perspektiften bakıldığında kültürel değişmelerin toplumların yapısını bozduğunu söylemiştir. Toplumların yapısında meydana gelen değişimler zamanla o toplumu ortadan kaldırabilmiştir (Türkdoğan, 2004b, s. 535). Egemen kültürün zayıf kültürü baskı altına alarak yok etmesine tanık olunmuştur (Türkdoğan, 2015g, s. 419). Bu perspektiften bakıldığında kültürel değişmenin ne yöne ve ne şekilde olacağına dikkat etmek önemli hale gelmiştir. Avrupa Birliği, kendi kültürel kimliğini aday ülkeler üzerine dayatmıştır. Avrupa Birliği'ne girmeyi kabul eden ülkelerden değişim beklenmiştir.

Türkdoğan, Avrupa Birliği'ni "Hristiyan kuruluşu" olarak tanımlamıştır (Türkdoğan, 2012a, s. 347). Kültürel, siyasi ve dini yapısı bakımından Hristiyan kimliğinin temsilcisidir. Batı'nın kendi çıkarlarını koruyabilmek ve geliştirebilmek amacıyla kurmuş olduğu bir birliktir. Sergilemiş olduğu politikalarla aday ülkelerin

kendi çıkarlarına yönelik çalışmasını istemiştir. Aday ülkelerden kendileri gibi olmasını talep etmiştir. Bu konuda bir kültür alışverişini sakıncalı görmüşlerdir. Kültür alışverişinden çok kültürel emperyalizm düşüncesini benimsemişlerdir. Kendi kimliklerini diğer kimliklerden üstün tutmuşlardır (Türkdoğan, 2004b, s. 386). Böylelikle kendi kültürlerini aday ülkeler üzerinde yayabilme imkânı elde etmişlerdir.

Türkdoğan'a göre, Türk toplumu, kendisini çokkültürlülük arenasında bulmuştur. Avrupa Birliği sürecinde ülkemizdeki etnik gruplar sürekli olarak ön plana çıkarılmıştır. Ulus-devlet düşüncesi yok sayılmış, yerini çokulusluluğa bırakmıştır. Türk toplumu, büyük sisteme dahil edilmeye çalışılmıştır. Bu dâhiliyet, ülkemizin sömürülmesi için bir araçtır. Ne yazık ki bu durum yeteri kadar anlaşılamamış ve ülkemiz giderek çokkültürlülük içerisine sevk edilmiştir (Türkdoğan, 2020b, s. 154).

Türkdoğan, Avrupa Birliği'ne katılmadan önce onun yapısının ne olduğunu tam olarak bilmemiz gerektiğini söylemiştir. Avrupa Birliği'nin tam bir birlik ve bütünlük içinde olmadığını düşünmüştür. Batı norm ve değerlerinin diğer kültürlere benimsetilmesi amacı ile hareket edildiğini belirtmiştir (Türkdoğan, 2011c, s. 368). Avrupa Birliği sürecinin ülkemiz değerlerini yıprattığına inanmıştır. Batı değerlerinin tam olarak benimsenmesi düşüncesinin hakimiyetinden söz etmiştir. Türkdoğan'a göre Avrupa Birliği, Batı değerlerinin ülkemize empoze edilmesidir (Türkdoğan, 1990e, s. 10). Kültürel asimilasyonun farklı bir metodudur.

Türkdoğan'ın düşüncesine göre, ülkemiz çok uzun süredir Batı değerlerini benimseme gayreti içinde olmuştur. Ülkemiz değerleri bir kenara bırakılarak Batı değerleri önemsenmiştir. Ülkemiz kendisine Batı kültürünü hedef koymuştur. Oraya erişmek için adımlar atılmıştır. Tanzimat'tan başlayan bu durum, günümüzde de varlığını sürdürmüştür. Türkdoğan'a göre, Avrupa Birliği süreci Batılılaşmanın son ayağıdır (Türkdoğan, 2015c, s. 550). Batı, kendi asimilasyon politikasını Avrupa Birliği adı altında devam ettirmiştir.

Türkdoğan'a göre, Avrupa Birliği ülkemizde kimlik sorununa yol açmıştır. Türk toplumunun çok kimlikli bir yapı olduğu iddia edilmiştir. Bu konudaki iddialar, henüz başvuru süreci tamamlanmadan ülkemizde sorunlara neden olmuştur. Ülkemizde çok kimlikli yapı olduğu iddia edilerek iç sorunlarımıza müdahale etme isteği başlamıştır. Ülkemiz, Avrupa Birliği sürecinde, kimlikler üzerinden tehdit edilmiştir (Türkdoğan,

2015c, s. 556). Türkdoğan, özellikle Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne yönelik eleştirilerin yoğunlaştığına dikkat çekmiştir. Bu bölgedeki sorunlar üzerinde durmuştur.

Türkdoğan, ülkemizdeki bazı akademisyenlerin milli olmaktan uzak kaldıklarını söylemiştir. Akademisyenlerin Batı'nın çıkarına göre hareket ettiklerini düşünmüştür. Doğu Anadolu Bölgesi üzerinde etnik grupların yapısının incelendiğini söylemiştir. Bu raporun ülkemizi kötü göstermeye yönelik hazırlandığının altını çizmiştir (Türkdoğan, 2006a, s. 326). Ülkemizi olabildiğince fazla etnik gruba bölerek buradaki büyük topluma katılımı azaltmak istemişlerdir. Türkdoğan, gerçekleştirilen araştırmaların tarafsız olmadığına inanmıştır.

Ulus-devlet oluşumunun artık geçmişte kaldığı düşüncesi ile etniklik ve azınlıklar ön plana çıkarılmıştır. Ön plana çıkan etniklikler, Avrupa Birliği tarafından kullanılmak istenmiştir. Çıkarlarını gerçekleştirmek amacıyla taraflı ve gerçeği yansıtmayan raporlar paylaşılmıştır. Türkdoğan, özellikle Baskın Oran'ın 2004 yılında yayınlanan *Türkiye'de Azınlıklar* isimli raporuna tepki göstermiştir. Bu raporun, ülkemiz etniklik ve azınlıklarını gerçek bir şekilde yansıtmadığını söylemiştir. Bununla birlikte milli değerlere karşıt tavır alındığının da altını çizmiştir. Ülkemizdeki etnik grupların sayısının fazla gösterilmesi ile Batı'ya şirin görünmeye çalışıldığını düşünmüştür (Türkdoğan, 2004b, s. 395). Etniklik konusunun Batılı çıkarlar uğruna çarpıtıldığını belirtmiştir.

Türkdoğan'a göre ülkemiz büyük kültürüne dahil olan grupların azınlık olarak gösterilmesi söz konusu olmuştur. Doğu'daki etnik grupların tamamına yakını ülkemiz kültür yapısına tehdit oluşturmamakta hatta bütünleşmiş vaziyettedir. Türkdoğan, tam anlamıyla bir milletleşme düşüncesinin gerçekleşmediğini farkındadır (Türkdoğan, 2016b, s. 212). Fakat raporlarda dile getirildiği ölçüde azınlıklara karşı kötü bir muamele söz konusu olmamıştır. Etniklik ve azınlıklar ayrımcılığa maruz kalmamışlardır.

Türkdoğan, özellikle Kürtler üzerinde ülkemizin yıpratılmaya çalışıldığına dikkat çekmiştir. Kürtlerin, Türk kültür yapısından farklılaştığını ve Türk kültürü altında asimilasyona maruz kaldıkları öne sürülmüştür. Kürtlerin dışlandığı, baskı altında tutulduğu belirtilmiştir. Türkdoğan'a göre bu durum hatalıdır. Kürtler, büyük toplum ile

benzer kültürel yapılara sahiptir. Kürt halkının bölünmek gibi bir isteği yoktur. Ülkemiz içerisinde ayrımcılığa maruz kalmamışlarıdır. Türk kültürü ve kimliği altında birleşme arzuları söz konusu olmuştur. Bu birleşim tam olarak gerçekleşememiş olsa bile istek bu yöndedir. Kürt halkı üzerinden yapılmaya çalışılan bu politika tamamıyla Batı çıkarına yöneliktir (Türkdoğan, 2004b, s. 468). Türkdoğan, bölge yapısını iyi anlamak ve analiz etmek gerektiğini düşünmüştür.

Kürtler üzerinden bölgede gündeme getirilen bir diğer konu ise, PKK sorunudur. Batılı devletler tarafından finanse edilen bu örgüt sözde Kürt halkının özgürlüğü adına savaşmaktadır. Ülkeyi bölmek amacıyla gerçekleştirdikleri gerilla tipi saldırılar ile çok sayıda sivil halkımızı ve askerimizi kaybetmiş bulunmaktayız. Fakat Batı gözünden bakıldığında PKK masum gösterilmeye çalışılmıştır. Türkdoğan, PKK konusunda ülkenin net bir tavır alması gerektiğini belirtmiştir. Avrupa Birliği ülkelerinin PKK'yı terör örgütü olarak tanımadıklarını belirtmiştir. Aksine, Kürt halkının savunucusu olarak gösterilmek istenmiştir. Halbuki Kürt halkının savunulmaya ihtiyacı yoktur. Ülkemizde Kürt sorunu olmamasına rağmen Batılı devletler tarafından Kürt sorunu yaratılmak istenmiştir (Türkdoğan, 2004b, s. 488-489). Ülkemizde faaliyet gösteren terör örgütleri, "özgürlük savaşı" kisvesi altında Batı'dan destek toplamıştır. Amerika'nın kendisine karşı saldırı gerçekleştirdiği terör örgütlerine çok sert müdahalelerde bulunduğu bilinmektedir. Fakat ülkemizdeki terör örgütleri akademik anlamda da Batılı devletlerce desteklenmiştir (Türkdoğan, 2002a, s. 54).

Avrupa Birliği masum bir birlik değildir. Avrupa Birliği, Avrupa'nın gücünü yayması için kurulmuştur. Avrupa Birliği'ne girmek marifet olarak görülmemelidir (Türkdoğan, 2004d, s. 27). Avrupa Birliği'ne kurtarıcı gözüyle bakmamız yanlıştır. Türkdoğan'a göre, Avrupa Birliği, ülkemizin çıkmazlarını çözüme kavuşturamaz. Ülkemizi ancak daha büyük sorunların içine dahil eder. İç işlerimize daha çok karışma imkânı bulur. Birliği amacı, ülkeleri asimile etmektir. Ülkemiz kimlik ve kültürel asimilasyon süreci içerisindedir. Türkdoğan, Avrupa Birliği'nin ülkemizi kültürel yönden bölmeye istekli olduğunu düşünmüştür (Türkdoğan, 2015h, s. 297). Avrupa Birliği'nin tehlikeli yanlarına dikkat çekmek istemiştir.

Türkdoğan'a göre Avrupa Birliği'nin ülkemize katacaklarının yanında ülkemizin Avrupa Birliği'ne ne katacağını da düşünmek gerekir. Bu konuda "Ülkemiz Avrupa Birliği'ne lahmacun ve çiğ köfte dışında bir şey katamaz. Rönesans ve reform ile

milletleşme sürecini tamamlamış olan Batı'ya karşı ülkemiz ne verebilir?" (Türkdoğan, 2004b, s. 502) demiştir. Ülkemizin kendi sorunlarını çözmeden daha büyük bir mecra ile bütünleşmeye çalışması doğru değildir. Türkdoğan'a göre ülkemiz henüz kabile-aşiret yapısını aşamamıştır. Bu aşamayı sağlıklı bir şekilde atlatamayan bir ülkenin Avrupa Birliği'ne katkı sağlayacağına inanmak gerçekçi değildir. Bu konuda Türkdoğan, mecvut politikaların değişmesi gerektiğini tavsiye etmiştir (Türkdoğan, 2015h, s. 310). Günümüz politikaları ile bir yere varılamayacağını söylemiştir.

Türkdoğan'a göre İslami zeminde politikalar oluşturmak gerekmiştir. İslamiyet'in toplumsal hayatı iyileştirici etkiye sahip olduğunu belirtmiştir. İslami kodlar ile milletleşme düşüncesinin birleşimi sonrasında ülkemizin tam ve bütüncül yapıya sahip olabileceğini söylemiştir. İslami kodların ülke kalkınmasında anahtar görev göreceğini düşünmüştür. Böylelikle milletleşmenin tam anlamıyla gerçekleşebileceğini ve Avrupa Birliği sürecinin daha sağlıklı ilerleyeceğini belirtmiştir (Türkdoğan, 2016b, s. 214). Avrupa Birliği'ne karşı İslam'ın savunucu olabileceği düşüncesini benimsemiştir.

Sonuçta, Türkdoğan, Avrupa'nın yayılmacı politikası karşısında dik durulması gerektiğine inanmıştır. Bu konuda Mustafa Kemal Atatürk'ün düşüncesinin tekrardan uygulamaya sokulması gerektiğinin altını çizmiştir. Türkdoğan'a göre, Mustafa Kemal Atatürk, hiçbir Batılı devletin ülkemiz üzerinde emperyal oyunlar oynamasına izin vermemiştir. Kendi fikrimizi ve kendi duruşumuzu oluşturduğumuzu söylemiştir. Kalkınmak için Avrupa Birliği'nden önce kendi birliğimize ihtiyacımız vardır. Kendi milli kalkınmamızı oluşturmadan Avrupa Birliği içerisine dahil olmaya çalışmak gerçekçi değildir. Türkdoğan, Avrupa'yı taklit etmekle bir yere varamayacağımızı söylemiştir (Türkdoğan, 2015h, s. 312). Türkdoğan, Avrupa Birliği'ne karşıt duruş sergilemiştir. Ülkemizin ve milletimizin onlardan alacak bir şeyinin olmadığını düşünmüştür. Avrupa Birliği'nin ülkemizi yıpratmak adına çokça faaliyette bulunduğunu hatırlatmıştır. Bu yüzden Avrupa Birliği'ne karşı milli kalkınmayı savunmuştur.

5.8. Terör-Şiddet

Türkdoğan, ülkemiz ana sorunları arasında terör ve şiddete ağırlıklı olarak yer vermiştir. Terör ve şiddet olaylarının incelenmesi gerektiğini düşünmüştür. Terörün ve

şiddetin toplumsal boyutlarının iyi analiz edilmesi gerektiğine inanmıştır. Sorunların temeline inilmeli, bilimsel düzlemde araştırmalar yapılmalı ve bulgular halkın tamamı ile doğru bir şekilde paylaşılmalıdır. Terör ve şiddet yalnızca fiziksel boyutlu olgular değildir. Fiziksel boyutundan ziyade sosyal boyutu önemlidir. Terör ve şiddetin ne şekilde açığa çıktığı ve açığa çıkma nedenleri sosyal temellere dayanmıştır. Terör ve şiddeti yalnızca fiziksel boyutu ile görmek hatalı olmuştur. Terör ve şiddetin sosyal boyutu önemlidir (Türkdoğan, 1985b, s. 21). Türkdoğan'a göre şiddet olayları yüzeysel ve tek boyutlu değil, derin ve çok boyutludur.

Türkdoğan'a göre dünya literatürü ve politikalarına bakıldığında terör ve şiddet olaylarının bilimsel düzlemde incelendiği görülmüştür. Terör ve şiddet olaylarını incelemek adına komisyonlar kurulmuştur. Bu komisyonlar hem sorunun sebebine hem de çözümüne yönelik çalışmalar gerçekleştirmişlerdir. Terör ve şiddet, küçük ölçekli düzeyde ortaya çıkabileceği gibi büyük ölçeğe de yayılabilmiştir. Bu bakımdan kurulan bu komisyonlar hem devlet düzeyinde hem de uluslararası boyutta incelemelerde bulunmuşlardır (Türkdoğan, 2012b, s. 166). Terör ve şiddet incelemeleri şiddetin boyutuna göre farklı seviyelerde incelenmeye alınmıştır.

> Şiddet ve araştırmalarında hükümetlerin katkıları birçok şekilde olduğu gibi, bu katkılar milli sınırların ötesine de uzanabilmektedir. Son 15- 20 yıl içinde şiddet; toplumları kuşatan büyük bir problem olarak kabul edilmekle beraber, çok milletli ve milletlerarası teşkilatlardan birçok hükümet kuruluşlarının da dikkatini üzerine çeken bir konu olmuştur. (Türkdoğan, 2012b, s. 167)

Türkdoğan, dünyada şiddet konusunda araştırma yapan ülkelerin, şiddetin "neden" değil "sonuç" olduğunu bildiğini belirtmiştir. Bu ülkeler kendi içlerinde gerçekleşen şiddet olaylarının temeline inmeyi kendilerine amaç edinmişlerdir. Ülke içerisinde bazı sorunların şiddet eylemlerine yol açtığının farkında olmuşlardır. Bu yüzden şiddeti öncelikli olarak sosyal anlamda engellemek istemişlerdir. Fiziksel şiddetin nasıl olsa bastırılabileceğini bildiklerinden şiddetin sosyal boyutuna eğilmişlerdir. Ortaya çıkan "sonucun/şiddetin" nasıl yönetilmesi gerektiği hususunda çalışmalarda bulunmuşlardır. Bu konuda çalışmalarda bulunan ülkeler yalnızca Batı ülkeleri değildir. Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Fransa gibi Batılı devletlerin haricinde Arjantin, Kolombiya, Kenya ve Tanzanya gibi görece geri kalmış ülkelerde de bu komisyonlar kurulmuştur (Türkdoğan, 2012a, s. 260-261). Türkdoğan, bu ülkelerin şiddet konusuna nasıl yönelmeleri gerektiğini iyi analiz ettiklerini söylemiştir.

Türkdoğan'a göre terör ve şiddet uluslararası boyutta da ortaya çıkmıştır. Bu yüzden devletlerin yalnızca belirli sınırlar çerçevesinde bu örgütlenmeleri araştırmasının yeterli olmayacağını düşünmüştür. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünyanın yavaş yavaş küreselleşmesi terör ve şiddetin de sınırlarını ortadan kaldırmıştır. Aynı terör örgütünün farklı ülkelerde yakın zamanlı eylemler gerçekleştirdiği görülmüştür. Böylesi durumlarda ülkeler yalnızca kendilerine karşı gerçekleştirilen eylemleri araştırmakla bir sonuca varamaz. Ortadan kalkan sınırlar çerçevesinde ülkeler, kendi sınırlarını da araştırma amaçlı kaldırmalıdır. Farklı ülkeler ile iş birliği gerçekleştirmelidir. Türkdoğan, bu konuda UNESCO'nun düzenlemiş olduğu toplantıyı örnek göstermiştir. 14 ülkenin katılımı ile düzenlenen bu toplantının uluslararası şiddete yönelik sonuçlar ortaya koyduğunu belirtmiştir (Türkdoğan, 2017b, s. 134). Türkdoğan, terör ve şiddet incelemelerinin, farklı ülkeler ile ortak çalışmalarla gerçekleştirilmesi gerektiğini söylemiştir.

Türkdoğan, ülkemizdeki terör ve şiddet olayları ile ilgili ilk olarak sağ-sol çatışmasından söz etmiştir. Radikal sağ grupların ve radikal sol grupların birbirleriyle olan çatışmasını ön plana çıkarmıştır. Ülkemiz gençlerinin yabancılaştığını ve ideolojilerin içerisine çekildiğini düşünmüştür. Küçük gruplaşmalar içerisinde büyük çatışmaların var olduğunu söylemiştir. Radikal grupların birbirlerine karşı empati duymadıklarını belirtmiştir. Ülkemiz gençlerinin ideolojik bağlılıklarının tehlikeli sonuçlara yol açtığını düşünmüştür (Türkdoğan, 2012a, s. 274).

Türkdoğan, henüz bütünleşememiş bir toplumun kent gecekondularında örgütlenerek sağ-sol çatışmalarına dahil olduğuna inanmıştır. Ülkemizde meydana gelen hızlı göçler toplumsal sorunları beraberinde getirmiştir. Gecekondu mahallelerinde örgütlenen bu gruplar toplum adına tehlike meydana getirmiştir (Türkdoğan, 2011b, s. 324). Bu çatışmalar insanların canına mal olmuştur. 15 yıllık periyotta (1965-1980) yaklaşık 6000 vatandaşımızın ölümü gerçekleşmiştir (Türkdoğan, 2012b, s. 169). Türkdoğan, bu süreçte çatışma gruplarının suçu olduğu kadar hükümetlerin de suçunun olduğunu düşünmüştür. 1980 öncesi dönemde iktidarın dik duruş sergilememesi ve yalpalayan bir grafik çizmesi nedeniyle ülkede istikrar sağlanamamıştır. Bu durum ülkeyi kaosa-anarşiye sürüklemiştir. Yönetimin ne varlığı ne de yokluğu hissedilmiştir (Türkdoğan, 2012b, s. 228). Türkdoğan, güçlü bir hükümetin terörü ve anarşiyi dizginleyeceği düşüncesindedir.

Türkdoğan'a göre, ülke anarşizminin kaynağı sol görüştür. Ülkemiz sol düşüncesi eşitlik ve adalet anlayışını şiddete başvurarak aramıştır. Ya da şiddete başvuranlar kendilerine sol görüş izlenimi vermişlerdir. Her iki durumda da şiddet ve sol görüş bir arada bulunmuştur. "Yeni sol" olarak tanımlanan durum ülkemizde radikal hareketlerin öncüsü durumuna gelmiştir (Türkdoğan, 2012b, s. 238). Şiddet ve terör olayları bir şekilde solcu hareket olarak algılanmıştır. "DEV-GENÇ", "DEV-Sol" isimli örgütler kendilerini solculuk ve özgürlük perspektifinden tanıtmışlardır (Türkdoğan, 2015f, s. 501). Özellikle yoksul ve kimsesiz mahallelerde-köylerde örgütlenerek kendi alanlarını genişletmişlerdir. Bu örgütlerin bildikleri çözüm yolu şiddet ve terördür.

Türkdoğan, bu durumların temelini Rus komünizmi düşüncesine bağlamıştır. Sol grupların kendilerine Rus solcuları örnek aldığını belirtmiştir. Rus solcular, amaçlarına ulaşabilmek için her türlü eylemin kullanılabileceği düşüncesine sahip olmuşlardır. Özellikle Trotsky, terörün araç olarak kullanılmasını gayet doğal görmüştür. Bu bakımdan günümüz solcularının örnek aldığı isimler tam anlamıyla terör destekçileridir (Türkdoğan, 2009c, s. 164). Türkdoğan, sol düşüncenin temellerinde terörün yattığını düşünmüştür.

Türkdoğan'a göre ülkemiz PKK terörü ile karşı karşıyadır. PKK hem gerilla tarzında hem de siyasi Kürtçüler aracılığıyla ülkemizi tehdit etmiştir (Türkdoğan, 2015g, s. 89). Ülkemiz Kürtlerinin tamamının arkalarında olduğu politikasını dünyaya yaymaya çalışmışlardır. Bunu yaparken yalnızca Kürt halkı değil Zazaları da kullanmışlardır. Zaza halkını Kürt olarak göstermişler (Türkdoğan, 2015g, s. 435) ve toplan nüfus sayılarını abartılı olarak aktarmışlardır. Uzun süren gerilla mücadelelerini siyasal alanda da başlatmışlar ve ilerleme kaydetmişlerdir (Türkdoğan, 2004b, s. 485). Fakat Türkdoğan'ın üzerinde önemle durmak istediği konu Kürt halkının terör olaylarına soğuk yaklaştığıdır. Kürtlerin terör istemediklerini dile getirmiştir. Terörü yöneten ve onu destekleyenlerin dış lobiler olduğunu düşünmüştür. Ermeni, Rum, İngiliz ve Amerikan lobilerinin terörü büyüterek ülkemizi sorunların kucağına attığını belirtmiştir. Bu konuda "siyasi Kürtçüler, püriten Kürt insanı değildirler" (Türkdoğan, 2009c, s. 183) demiştir. Türkdoğan, PKK terör örgütü önde gelenlerinin Kürt halkıyla bir bağının olmadığını söylemiştir. Köken olarak Kürt olmadıkları gibi kültürel anlamda da Kürt halkıyla aynı değildirler (Türkdoğan, 2017b, s. 199). Türkdoğan, terör örgütlerinin akademik seviyeye çıkarılması üzerinden eleştiriler getirmiştir. Terör

örgütlerini akademik seviyeye getirildiğini ve destek bulduğunu söylemiştir. Terör örgütlerinin akademik alanda insanların beynini yıkadığının altını çizmiştir. Yalnızca üniversite düzeyinde kalmamış, genişlettiği bağlantılar sayesinde parlamentoya girmiş, PKK mitinglerine katılmış ve PKK desteğini kuvvetlendirmiştir (Türkdoğan, 2017b, s. 214). Sık sık gerillaların inlerine ziyaretlerde bulunulmuş ve devlet görevinde yer almanın Kürt kimliğini yok saymak anlamına geldiğine yönelik ifadelerde bulunulmuştur (Türkdoğan, 2011b, s. 273). Dünya kamuoyunda ülkemizi bölücü metinler kaleme alınmıştır. Terör ve şiddet eylemlerinin haklılığı ispatlanmaya çalışılmıştır. Kürtlere karşı zulüm yapıldığı söylenmiştir. Kendi fikirlerini haklı çıkarabilmek için bir terör örgütünü "kurtuluş savaşı" vermekle nitelendirilmiştir. Kürdistan'ın bağımsızlığı için mücadele edildiğini dile getirmiştir (Türkdoğan, 2009c, s. 180). Türkdoğan'a göre bu ifadeler kişisel çıkarlar için söylenmiş yalanlardan başka bir şey değildir.

Türkdoğan'a göre bu yalanların ispatlanabilmesi için akademik seviyede çalışmalar yapılmalıdır. Dünya kamuoyuna sergilenen yalanları su yüzüne çıkarabilmek için komisyonlar kurulmalı ve araştırmalar yapılmalıdır. Terör ve şiddet eylemlerini adeta "öcü" olarak gösterip ona tamamen düşman olmamak gereklidir. Terör ve şiddetin sonuç olduğunu unutmadan sosyal araştırmalara gidilmelidir. Bilimsel araştırmalar ile gerçeklerin açıklanması bu konu için önemlidir. Terörü yalnızca medya aracılığıyla halka kötülemek bir çözüm değildir (Türkdoğan, 2009c, s. 179). Bilimsel çalışmalar gerçekleştirilmeli ve sosyal boyutlu iyileştirilmelere gidilmelidir.

Türkdoğan'a göre terör olaylarının çözüme kavuşabilmesinin en önemli yolu milletleşme düşüncesinin tam anlamıyla gerçekleşmesidir. Ülkemizdeki etniklik ve azınlıklar üzerinden oynanan oyunların çözümü tam anlamıyla bütünleşmiş bir Türk milletidir. Kültürde, dilde, tasada ve kıvançta birleşmiş Türk milleti terörü yenecektir (Türkdoğan, 2011b, s. 332). Fakat bu birleşim yalnızca manevi anlamda kalmamalıdır. Maddi anlamda da kalkınma şarttır. Türkdoğan'a göre ülkemiz zengin-fakir ayrımına sahip olduğu müddetçe terör ve şiddet varlığını koruyacaktır. "Yoksulluk kültürü bölgelerini" kalkındırmak ve ekonomik refaha kavuşturmak önemlidir (Türkdoğan, 2017b, s. 133). Medyada şiddet olaylarının görünürlüğünü azaltmak şiddete olan eğilimi de azaltacaktır. Bu yüzden medyada şiddet olayları daha az gündeme gelmelidir (Türkdoğan, 2012b, s. 509). Türkdoğan, bu sayede şiddetin azalacağını düşünmüştür.

Türkdoğan, terör ve şiddete yönelik çözüm önerileri getirirken Robert Thomson'un düşüncelerini faydalı olacağını söylemiştir. Onun fikirlerine katılmıştır. 5 maddelik çözüm önerilerinin ülkemiz koşullarını iyileştireceğini düşünmüştür. İlk olarak, hükümetlerin ekonomik ve siyasal açıdan bağımsız ve kuvvetli olmaları gerektiğini düşünmüştür. İkinci olarak, hükümetler terör örgütü üyelerine ceza verecekleri zaman yasalara uygun hareket etmelidirler. Temel dayanağın öfke ve kin olmasından ziyade hukuka dayalı olmasının faydalı olacağı düşünülmüştür. Üçüncü olarak, devletin, hükümetlerin üstünde bir strateji ve plana sahip olmaları gereklidir. Dördüncü maddede hükümetlerin gerilla savaşından önce toplumsal çözümlere yönelmelerinin daha iyi olacağı tavsiye edilmiştir. Beşinci ve son madde gerilla ile çatışma başlamadan önce bölge halkının güvenliği garanti altına alınmalıdır. Türkdoğan, bu 5 maddeye ek olarak ülkedeki halk-aydın bütünleşmesinin gerçekleşmesini ve özellikle Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin kalkınmaları gerektiğini öğütlemiştir (Türkdoğan, 2006a, s. 407-408).

Kısacası Türkdoğan, terör ve şiddet olaylarının bir "neden" değil "sonuç" olduğunu düşünmüştür. Bu yüzden çözüm önerisi olarak şiddete başvurmamıştır. Terör ve şiddetin sosyal mekanizmasına değinmiş ve çözümü de sosyal alanda aramıştır. Toplumsal iyileştirmeler ve atılan adımlar ile terör ve şiddet olaylarının biteceğine inanmıştır. Türk milletinin bütünleşmesinin gerçekleştiği zaman terör derdi ortada kalmayacaktır. Bu yüzden terör ve şiddet olaylarında yüzeysel çözümler aramak yerine derinlemesine çözümler araştırılmalıdır. Türkdoğan, terör ve şiddet konusunda sosyal, derinlikli, bilimsel ve kalkındırıcı çözüm önerilerine ihtiyaç duyduğumuzu dile getirmiştir.

5.9. Üniversitelerdeki Siyasal Radikalleşme

Türkdoğan, üniversitelerimizdeki siyasal radikalleşme sorununa dikkat çekmiştir. Üniversitelerin, millet oluşturma sürecinde önemli görevlere sahip olduğunu düşünmüştür. Üniversitelerin, ülkede aydın insan yetiştirme vazifesini üstlendiğini belirtmiştir. Üniversitelerin yalnızca bilgi üreten kurumlar olarak kalamayacağını söylemiştir. Üniversitelerin toplumla bütünleşmesinin önemine vurgu yapmıştır. Milli kültürü koruyan ve geliştiren bir yapıya sahip olması gerektiğine inanmıştır (Türkdoğan, 2018c, s. 11). Üniversitelerin toplumu bir arada tutan kurumlar olması gerektiğini

söylemiştir. Bu konuda Hindistan'ı örnek göstermiştir. Hindistan'da çok çeşitli etnik gruplar ve konuşulan dil olmasına rağmen Hindistan üniversiteleri "büyük kültüre" hizmet etme görevini üstlenmişlerdir. Ülkenin kalkınmasına ve gelişmesine yardımcı olmak istemişlerdir (Türkdoğan, 2011b, s. 100). Türkdoğan, üniversitelerin görevinin milli birlik ve kalkınmayı sağlamak olduğunu düşünmüştür.

Türkdoğan'a göre ülkemiz üniversiteleri bunalım sürecine girmişlerdir. Özellikle 1960-1980 arasındaki dönemde üniversitelerin aşırı radikalleştiğinin altını çizmiştir. Üniversitelerde "bizden-sizden" ayrımının olduğunu belirtmiştir (Türkdoğan, 2011b, s. 115). Özellikle 1960-1980 yılları arasına odaklanmak gerektiğini söylemiştir. Bu dönemde üniversitelerin bilgi üretmekten yoksun olduklarını düşünmüştür. Sağ-sol çatışmasına o kadar çok ağırlık verilmiştir ki bilim aracılığıyla bilgi üretmek asıl amaç olmaktan çıkmıştır (Türkdoğan, 1993c, s. 11). Siyasallaşmanın içine sürüklenmiştir (Türkdoğan, 1993c, s. 24). Kutuplaşma giderek yoğunlaşmış ve önünün alınamayacağı şiddet olaylarına kadar gelmiştir.

Türkdoğan, üniversitelerdeki "sen-ben" (Türkdoğan, 2012b, s. 379) ayrımının artık "masum öğrenci isteği" (Türkdoğan, 2012b, s. 380) olmaktan çıktığını düşünmüştür. Rektörlerin, dekanların tehdit edildiğini, sınıfların basıldığını, öğrencilerin rehin alındığını hatırlatmıştır. Üniversitelerin devletten ayrı birimler olduğu düşüncesinin hakimiyetinden söz etmiştir. Üniversitelerin adeta "kurtarılmış bölgeler" olarak ön plana çıktığını söylemiştir. Bilim yapılması gereken yerlerde terör ve şiddet olaylarının hâkim olduğunu düşünmüştür. Siyasallaşma ve kutuplaşmanın şiddeti beraberinde getirerek bilgi üretimini ortadan kaldırdığına inanmıştır (Türkdoğan, 2011b, s. 110). Siyasallaşmanın hakimiyeti altına girildiğini belirtmiştir.

Türkdoğan'a göre, üniversitelerdeki şiddet "özerklik" düşüncesi etrafında şekillenmiştir. Üniversitelerin bağımsız olması isteği bu kurumların siyasal örgütlenmelerin merkezi haline gelmesini kolaylaştırmıştır. Türkdoğan, Türk gencinin olaylara duyarlı ve çözüm arayışında olduğunu düşünmüştür (Türkdoğan, 2012b, s. 443). Ülke sorunlarını kendine dert edinen gençler, çözüm arayışı içerisinde siyasallaşmışlardır. Özerklik düşüncesiyle hareket eden kadrolar, üniversitelerde sol örgütlenmeyi kuvvetlendirmiştir. Sosyalizm düşüncesinin yayılmasını isteyen gruplar kendilerine "özerklik" kılıfını bulmuşlardır (Türkdoğan, 1993c, s. 14). Türkdoğan, "özerklik" kavramı altında üniversitelerin sol gruba hizmet ettiğini düşünmüştür.

Türkdoğan, o dönem üniversitelerdeki kadrolarda çok sayıda sosyalizm savunucusu olduğunu düşünmüştür. Bu kişilerin ülkenin temel değerlerine ve rejimine karşı insanlar olduğuna inanmıştır. Ülkenin çıkarından ziyade sosyalist-komünist grupların çıkarlarına odaklandıklarını belirtmiştir. Sosyalizmin daha iyi bir yönetim getireceği düşüncesinin öğrencilere aktarıldığını söylemiştir. Bunun başarılmasının yolunun da üniversitelerin özerk kalarak sosyalist düşünceleri savunmaya devam etmesiyle olacağının altını çizmiştir. Üniversitelerin, devletten kendini ayırarak sosyalist düşünceye hizmet ettiğini gözlemlemiştir (Türkdoğan, 2011b, s. 107).

Türkdoğan'a göre bunun sebebi iktidardaki boşluktur. O dönem iktidarın yalpalayan duruşu üniversite solcularını cesaretlendirmiştir. Üniversite içerisinde kendi sistemlerini kurarak sosyalizm propagandası yapmaya devam etmişlerdir. Üniversitelerdeki özerkliğin savunulması ya da "halka dönük üniversite" düşüncelerinin temelinde de kendi propagandaları yatmıştır. Asıl düşünülen halkın iyiliği ve kalkınması olmamıştır. Halkın sosyalizme, devrime ve şiddete yönlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu bakımdan güçsüz iktidardan faydalanan gruplar kendi yapısını kuvvetlendirmeye gayret etmişlerdir (Türkdoğan, 2011b, s. 102). Türkdoğan, üniversitedeki radikal grupların güçlenmesinin sebebini iktidardaki boşluğa bağlamıştır.

1980 döneminden itibaren Yükseköğretim Kurulu'nun (YÖK) devreye girmesi ile üniversitelerdeki özerklik tartışmaları geri planda kalmıştır. Üniversiteler görece eğitim odaklı kurumlar olarak görev yapmışlardır. Fakat atılan tüm adımlara rağmen üniversitelerdeki ana misyonun iyileştirilmesi tam olarak gerçekleşememiştir. Üniversiteler bilgi üreten kurumlar olarak görülememiştir. Üniversitelerin bilim üretecek kapasiteye sahip olamadığı görülmüştür (Türkdoğan, 2011b, s. 132). Türkdoğan'a göre, üniversitelerin iyileştirilmesi için bazı atılımların hızlıca devreye sokulması gerekmektedir.

Türkdoğan, günümüz üniversitelerinin siyasallaşmaktan tamamen kopmadığını düşünmüştür. Bu bakımdan öncelikli olarak üniversitelerin YÖK çatısı altında siyasallaşmaktan uzaklaştırılması gerektiğini düşünmüştür. Üniversitelerin ideoloji üreten kurumlar olmaktan çıkarak bilim üreten kurumlar olması gerektiğini belirtmiştir (Türkdoğan, 2011b, s. 137). Çağımızın artık bilgi üretimi çağı olduğunun altını çizmiştir Türkdoğan, 2000b, s. 23). Bilgi üretiminin üniversiteler aracılığıyla gerçekleştiğini

söylemiştir. Üniversitelerimizin durumunu anlamanın önemine bu yüzden vurgu yapmıştır.

Türkdoğan'a göre üniversitelerimiz Batı çizgisindedir (Türkdoğan, 1990f, s. 73). Batı'nın ihtiyaçlarının karşılanması yönünde çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Özellikle bilgi üretiminin bireysel düzeye indirilmesi ile şirketlerin üniversiteler üzerinde etkisinin artması ile üniversiteler tam olarak şirketler adına çalışmaya başlamıştır (Türkdoğan, 2015g, s. 476). Üniversitelerin asıl amacının toplumun kalkındırılması olduğu unutulmamalıdır. Türkdoğan, üniversitelerin şirketler için değil toplum için var olduğunu hatırlatmıştır. Üniversitelerin bilgi üretiminin asıl amacı ülkeyi kalkındırmak olmalıdır. Bu yüzden, üniversitelerin şirketler ile değil halk ile yakın ilişki içinde olması gerekmektedir (Türkdoğan, 1997e, s. 14). Örneğin, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin kalkındırılması için bölge üniversiteleri halk ile ortaklaşa çalışmalıdır (Türkdoğan, 1994b, s. 40). Öğretim üyesinin yetersiz olduğu durumlarda yüksek lisans ve doktora öğrencileri devreye sokulmalıdır (Türkdoğan, 2006a, s. 373). Böylesi projelerde çalışacak olan öğrencilerin ihtiyaçları karşılanmalıdır (Türkdoğan, 1996g, s. 12). Üniversiteler meslek edindirme yeri olarak görülmemeli (Türkdoğan, 2000b, s. 23) ve bilimsel çalışma yapmaya teşvik edilmelidir (Türkdoğan, 2011b, s. 138). Türkdoğan'a göre bilimsel bilgi için gerekli olanaklar devlet tarafından karşılanmalıdır.

Türkdoğan, devletin her konuya ve her alana yetemeyeceğini düşünmüştür. Bilimsel çalışmalar için devlet desteğine ihtiyaç olduğu kadar devletin de belirli bir bütçesi vardır. Bu sebeple özel ve vakıf üniversitelerinin teşvik edilmesi gerektiğini düşünmüştür. Bu üniversitelerin büyük şehirde kurulmaması gerektiğinin altını çizmiştir. Özel üniversiteler ve vakıf üniversiteleri Anadolu'da ve Doğu da ağırlık olarak kurulmalıdır. Türk toplum yapısında vakıfların sosyal adalete yönelik olumlu çalışmaları olmuştur. Bu yüzden üniversiteler ve bilim konusunda da vakıflardan yardım alınmalıdır (Türkdoğan, 2011b, s. 118).

> Üniversitelerin durumu parlamentolarda, akademik kuruluşlarda, medyada gündeme gelmeli ve konu tüm boyutlarıyla tartışılmalıdır… Üniversiteler, her alanda yetişmiş yaratıcı insan gücü toplumumuzun dinamosunu teşkil edecektir. Bugünkü üniversiteler bu güçte değildir, siyasallaşmış, ideoloji hastasıdır. (Türkdoğan, 2011b, s. 138)

Özetle Türkdoğan, üniversitelerdeki siyasal radikalleşme sorununa dikkat çekmiştir. Ülkemiz üniversitelerinin durumunun iyileştirilmesi gerektiğine inanmıştır.

Üniversite öğrencilerinin siyasallaştırılması ile bilgi üretiminin sekteye uğradığını düşünmüştür. YÖK aracılığıyla bu siyasallaşma aza indirilmiş olsa da ortadan kalkmış değildir. Bu yüzden Türkdoğan'a göre öncelikli olarak üniversiteler içinden ideolojinin çıkarılması gerekmektedir. Sonrasında ise üniversitelerin ülke kalkınmasına yönelik çalışmalarda bulunması gerektiğinin altını çizmiştir. Türkdoğan, üniversitelerin şirketler için bilgi üretmeyi bırakıp ülke kalkınmasına ve milli bütünleşmeye hizmet etmesi gerektiğini düşünmüştür. Gerekli atılımların sağlanması ile çözüme yakın zamanda kavuşulabileceğine inanmıştır.

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Tezimizde Orhan Türkdoğan'ın temel sosyolojik fikirlerini ayrıntılı bir biçimde tahlil etmeye çalıştık. Tezimiz, Türkdoğan'ın eserlerinin incelendiği bir tezdir. Bu bakımdan teorik bir çalışmadır. Türkdoğan, Türkiye gerçeğine yönelmiş, Türk tarihine ilgi duymuş ve ülkemiz sorunlarına duyarlı şekilde yaklaşmış bir sosyologdur. Türk toplumunun ana meselelerini tarihsel temellere oturtarak açıklamaya gayret etmiştir. Yalnızca sorunlarımızı tespit etmekle kalmamış, aynı zamanda sorunlarımıza çözüm yolları da aramıştır. Bunu yaparken gelişmiş ülkelerdeki sistemleri incelemiş ve ülkemize uygun olup olmadığını araştırmıştır. Türk toplumunun temel sorunlarının çözümü noktasında gayret gösteren, daha çok milliyetçi görüşleriyle tanınan Türkdoğan'ın sosyoloji anlayışı Türk sosyolojisi için önemlidir. Bu nedenle onun en temel sosyolojik fikirleri detaylı olarak analiz edilmiştir.

Türkdoğan, kendi düşünce yapısını inşa ederken birbirinden çok farklı düşünürlerden, sosyal bilimcilerden ve ekollerden faydalanmıştır. Birbirine tam zıt ekollerden yararlanmış ve onların uygun yönlerini alarak sentez yapmaya çalışmıştır. Türkdoğan, milliyetçi-muhafazakâr bir düşünür olarak görülmüştür. Milliyetçi yönü ağır basmakla birlikte, Ziya Gökalp ve Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu çizgisinde yer almıştır. Türkdoğan, kendisini, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi ekolünün devamcısı olarak görmüştür (Türkdoğan, 2018a, s. 22).

Türkdoğan, sosyolojide metot konusuna önem vermiştir. Bilim olgusunun ne olduğuna ve neleri içerdiğine yönelik düşünceler ortaya koymuştur. Bilimin nasıl yapılması gerektiğine yönelik yazılar kaleme almıştır. Günümüzde bilim denilince akla genellikle Batı'da ön plana çıkan bilim ve doğa bilimleri gelmektedir. Türkdoğan'a göre, bilimin yalnızca Batı kaynaklı olduğunu düşünmek ona göre hatalıdır. Batı günümüz gelişmişliğinin ve biliminin temelini Doğu uygarlıkları sayesinde atmıştır. Türkdoğan'a göre, "Yunan Aydınlanması", Yunancaya yapılan Arapça çevirilerinden kaynaklanmıştır. Ayrıca bilimsel gelişmenin önemli simgelerinden olan matbaa ve pusula, Doğu kaynaklı icatlardır (Türkdoğan ve Gökçe, 2012, s. 55). Bu bakımdan bilimi yalnızca Batı uygarlığının geliştirdiği bir alan olarak görmek hatalıdır.

Türkdoğan'a göre, doğru bilgiye ulaşmak için tek bir metot yoktur. Doğru bilgiye ulaşmak için yalnızca doğa bilimleri metodu olduğunu düşünmek hatalıdır. Farklı bakış

açıları ve metotlar bir arada kullanılmalıdır. Türkdoğan, hem pozitivist metodu hem de hermeneutik metodu bir arada kullanmıştır. Pozitivist metodun aracı olan gözlem ve anketi kullanmış, hermeneutik perspektiften olayları anlamaya çalışmıştır. Bunların yanı sıra, Türkdoğan, Türkiye'nin farklı bölgelerinde saha araştırmaları yapmıştır. Bu saha çalışmalarını teoriyle desteklemiştir. Saha çalışmalarında tespit ettiği sorunları tarihsel süreçle temellendirmiştir (Türkdoğan, 2018a, s. 16). Görüldüğü üzere, Türkdoğan, doğru bilgiye ve çözüme ulaşabilmek için farklı metotları bir arada kullanmıştır.

Türkdoğan, Türk toplumunun tarihinin anlaşılması gerektiğini düşünmüştür. Türk toplumunun yapısının ve sorunlarımızın temellerinin Türk tarihinde yer aldığını belirtmiştir. Bu yüzden Türk toplumunun sosyal yapısının incelenmesinin önemine vurgu yapmıştır. Türkdoğan'ın tahlillerinden onun Türk tarihini üç temel döneme ayırdığı görülmüştür. Bu dönemlerden ilki İslamiyet öncesi dönemdir. Türkdoğan, İslamiyet öncesi Türk toplum yapısını çok önemsemiştir. Türk toplum yapısının temellerinin bu dönemde atıldığına dikkat çekmiştir. İslamiyet öncesi göçebe yaşam şeklinin Türk toplumunun karakter yapısını en iyi yansıtan yaşam biçimi olduğunu düşünmüştür (Türkdoğan, 2014b, s. 195). Türkdoğan, bu dönemin toplum yapısını analiz etmeye gayret etmiştir.

Türkdoğan'a göre, göçebe yaşam şekli Türk karakterini şekillendirmiştir. Göçebelik, hızlı hareket etmeyi, çabuk karar vermeyi ve özgür ruhlu olmayı sağlamıştır. Göçebe kültür kodları, hızlı hareketi övmüştür. Göçebe toplumların güçlü zamanlarında hızlıca saldırı yapabilmesini ve güçsüz zamanlarında hızlıca geriye çekilmesini kolaylaştırmıştır. Göçebe toplumlar, "mal biriktirerek zengin olma" düşüncesini benimsememişlerdir. İslamiyet öncesi Türk toplumunda malın-mülkün çok olmasından ziyade "dostun" çok olması önemlidir. Taşınamayacak malların göçebe kültür dünyasında yeri yoktur. Bu yüzden, Türkdoğan'a göre, Türkler, çok mala-mülke sahip olmak yerine çok dosta sahip olmaya önem vermişlerdir (Türkdoğan, 2014b, s. 130).

Türkdoğan, İslamiyet öncesi dönemde Türklerin özel mülkiyet anlayışına sahip olduklarını düşünmüştür. Karl Marx'ın Doğu toplumlarında "yağma düzeni" tanımlamasına Türkdoğan karşı çıkmıştır. Türklerin kendi hayvanları, otlakları ve ev gereçleri olduğunu söylemiştir. Her hayvanın damgalanarak sahibinin belli edildiğini dile getirmiştir. Kağan'ın bu özel mülklere dokunmadığını belirtmiştir. Özel mülkiyete sahip Türk insanının kendi özgürlüğüne daha çok düşkün olduğunu dile getirmiştir

(Türkdoğan, 2014b, s. 151). Türkdoğan, bu özgürlük anlayışının yönetimsel alanda da kendini gösterdiğini söylemiştir. Ayrıca Türkdoğan, Kağan'ın despot olmadığını, kararları kurultay ile aldığını belirtmiştir

Türkdoğan, Türklerin İslamiyet öncesinde de Tek Tanrı inancına sahip olduğunu belirtmiştir. Türk kültür dünyasında Şamanizm'in önemli yeri olmasına rağmen Türkdoğan'a göre, Şamanizm bir din değildir. Ritüellerin toplamıdır. Asıl inanç Gök Tanrı'yadır. Gök Tanrı halka ve yöneticilere kut verir ve geleneğe uyulmadığında, istenmeyen olaylar gerçekleştiğinde geri alır (Türkdoğan, 2014b, s. 127). Türkdoğan'ın görüşlerine bakıldığında din ve sosyal hayat çok iç içe geçmiştir. Birbirlerini çok fazla etkilemiştir.

Türkdoğan, Türk tarihinde bir diğer önemli tarihsel dönemin Osmanlı İmparatorluğu dönemi olduğunu düşünmüştür. Osmanlı İmparatorluğu döneminin Türk toplumunun yapısına önemli etkileri olduğunu savunmuştur. Türkdoğan, bu dönemi merkez-çevre farklılaşması perspektifinden incelemiştir. Hanedan üyelerinin kendilerini merkez olarak algıladıklarını ve geri kalanları çevreye ittiklerini söylemiştir. Türk toplumunda kimlik yırtılmasının meydana geldiğini dile getirmiştir. Türk kimliği, bu süreçte dışlanmış ve ötekileştirilmiştir. Hanedan, kendi varlığının devamlılığını koruyabilmek için diğer Türk unsurlarını yönetimden uzaklaştırmıştır. Türkleri reaya konumuna getirmiştir. Türkdoğan'a göre, zaman zaman, "Türk olmak" hakaret anlamına gelmiştir. Çevrenin merkeze olan tepkisi, kendisini Celali isyanlarda göstermiştir. Anadolu'nun farklı yerlerinde farklı dönemlerde Celali isyanlar gerçekleşmiştir. Türkdoğan'a göre, bu isyanların asıl isteği bölünme, parçalanma, ayrılma değildir. Asıl istek yönetimde söz sahibi olmaktır. Türkdoğan, Osmanlı İmparatorluğu yönetiminin yabancı soylulara bırakılarak yönetimin yabancılaştırıldığını söylemiştir. Çevrenin de buna tepki olarak isyanlar ortaya koyduğunu belirtmiştir. Devşirme kökenlilerin hakimiyeti ve reaya arasındaki çatışmanın Osmanlı İmparatorluğu'nun temel problemi olduğunun altını çizmiştir. Osmanlı İmparatorluğu dönemini iyi anlamak için siyasi ve savaş tarihi yanında sosyal tarihi de iyi bilmemiz gerektiğini düşünmüştür. Bu bakımdan Türkdoğan, Osmanlı İmparatorluğu'nun sosyal tarihine ağırlık vermiştir (Türkdoğan, 2015c, s. 194). Türkdoğan, toplum dinamiklerini anlayabilmek için sosyal tarihin önemini vurgulamıştır.

Türkdoğan'ın Türk toplumunun tarihine odaklandığı üçüncü aşama Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş dönemidir. Bu dönem, Türklerin kendi kimliğini yeniden kazandığı dönemdir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde Türklük kimliği geri plana itilmiş ve önemsenmemiştir. Türkdoğan'a göre, Türkiye Cumhuriyeti Türklere kendi kimliğini hatırlatmıştır. Bu fikrin yaratıcısı da Mustafa Kemal Atatürk'tür. Mustafa Kemal Atatürk'ün, Ziya Gökalp'in fikirlerinden etkilenerek ve Batılı düşünürlerin fikirlerini sentezleyerek özgün bir Türkiye Cumhuriyet'i kurması Türkdoğan'a göre, son derece mühimdir. Mustafa Kemal Atatürk'ün milli kimliğimizin uyanışında payı büyüktür. Bu dönemde Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu'nun katkıları ile Türklük ön plana çıkarılmış ve millete asıl ait olduğu yapı sağlanmıştır. Bu dönemin özelliklerini geçmişe doğru gitmek suretiyle Osmanlı İmparatorluğu dönemini atlayarak İslamiyet öncesi Türk kültür kodlarının geri gelmesi olarak görebiliriz. Milli kalkınma ve kimlik kazanma stratejileri ile Türklüğün ön plana geçirilmesi Türkdoğan'a göre, çok önemli bir hamledir. Bu dönem, Türk toplumunun yeniden uyanışıdır. Türkdoğan, bu dönemin önemine vurgu yapmış ve milli kimlik kazanılması bakımından üzerinde sıklıkla durmuştur (Türkdoğan, 2013b, s. 58).

Özetle, Türkdoğan, Türk tarihine ilgi duymuştur. Türklerin, dünya tarihi içerisinde her zaman önemli roller üstlendiğine işaret etmiştir. Türkdoğan, Orta Asya Türk toplumunun Türk kimliğinin açıklanmasında ve milli kültürün inşa edilmesinin temelinde yer aldığını söylemiştir. Böylelikle tarihin en eski dönemlerinden itibaren Türk kültürü olarak anılabilecek bir yapının oluşumunun söz konusu olduğuna işaret etmiştir. Osmanlı İmparatorluğu dönemine gelindiğinde ise ortaya derin bir ikili yapının çıktığı düşüncesine sahiptir. Yönetici kadroların zamanla halktan kendilerini kopardıklarını belirtmiştir. Bu kopmanın toplumsal birçok sorunun temelinde yer aldığını açıklamıştır. Türk toplumunda ikili farklılaşmanın temelini Osmanlı İmparatorluğu yönetim sistemine dayandırmıştır. Yönetim kadrolarının Türk kimliğini kaybettikleri düşüncesindedir. Türkdoğan, Türk kimliğinin kaybedilmesinin Türk toplumu için temel sorun olduğunu söylemiştir. Türkdoğan, ikili yarılmanın Mustafa Kemal Atatürk ile ortadan kaldırılmaya çalışıldığına işaret etmiştir. Mustafa Kemal Atatürk hem tarihsel perspektiften hem de Batılı düşünce yapısından beslenerek kendi kimliğini unutmuş olan Türklerin yeniden kimliklerine kavuşmasını sağlamıştır. Bu konuda yapılan çalışmalarda Türklerin destansı tarihleri yeniden gündeme gelmiştir. Bu

çalışmalar hem bir millete kendi yurtlarının neresi olduğunu hatırlatmış hem de kimliklerinin dayanağını göstermiştir. Türk toplumunun yapısının anlaşılabilmesi için Türk tarihinin iyi araştırılması gerekmektedir. Türkdoğan da buna işaret ederek Türk tarihinin incelenmesi konusunda hassasiyet göstermiştir. Türkdoğan, Türk toplumunun tarihinin incelendiğinde güncel sorunların temeline yönelik birçok unsurun bulunabileceğine inanmıştır. Böylelikle Türkdoğan, Türk toplumunun tarihine önem vermiştir

Türkdoğan, Türk toplumunun yapısını analiz etmiştir. Tarihten beslenen toplum yapısının günümüz durumunu incelemenin yolunu yine tarihte bulmuştur. Günümüz toplum yapısının tarihsel öğeler aracılığıyla analiz etmiştir. Türk toplumunun yapısını incelerken altı farklı unsur üzerinde durmuştur. Bunlardan ilki aile kurumudur. Türkdoğan, Türk aile yapısının İslamiyet öncesi dönemde oturduğunu ve Osmanlı İmparatorluğu döneminde ufak değişiklikler geçirerek günümüz şeklini aldığını ifade etmiştir. Aile kurumunun Türk toplum yapısının temelini oluşturduğunu düşünmüştür. Günümüz liberal dünyasının aile kurumunu yıkmaya yönelik hamleleriyle aile kurumunun yıpratıldığını ifade etmiştir. Ailenin, kendi öz değerlerine sahip çıkarak toplumsal sorunların önüne geçilebileceğine inanmıştır (Türkdoğan, 2015c, s. 619).

Türkdoğan'ın, Türk toplumunun yapısını incelerken üzerinde durduğu ikinci kurum ekonomi kurumudur. Türk toplumunun yapısının, İslamiyet öncesi eşitlikçi ve adaletli geleneğini koruduğunu söylemiştir. Malın adaletli dağıtımının kökenlerini İslamiyet öncesi dönemde bulmuştur. Osmanlı İmparatorluğu döneminde ise bu dengenin hanedan lehine kaydığını dile getirmiştir. Toplum içerisinde zengin olmanın bir şekilde önüne geçildiğini ifade etmiştir. Hanedan üyelerinin zenginliği kendi ellerinde biriktirdiğini düşünmüştür. Türkiye Cumhuriyeti'nin, Mustafa Kemal Atatürk öncülüğünde bu dengesiz gidişata dur dediğini söylemiştir. Türkdoğan, Mustafa Kemal Atatürk'ün dengeli ekonomi modelinin, Türk toplumu için en uygun model olduğuna inanmıştır. Dengeli ve topyekûn kalkınmanın ana hedef olması gerektiğini dile getirmiştir. Günümüzde liberalleşme ve küreselleşme ile dengeli ekonomik kalkınmanın önünün tıkandığını söylemiştir. Bu durumu eleştirmiş ve bir an önce Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş prensiplerine geri dönülmesi gerektiğini ifade etmiştir (Türkdoğan, 2015b, s. 383).

Türkdoğan, sosyal yapımızın analizinde dine önem vermiştir. Toplumsal yapı içerisinde din kurumuyla ilgili olarak ise dini, üstyapı olarak değil altyapı olarak gördüğünü söylemek mümkündür. Dinin, sosyal hayatı etkilemesi bakımından temel bir sosyal kurum olduğunu düşünmüştür. Türkdoğan, Türklerin her zaman için tek Tanrı inancına sahip olduklarını ifade etmiştir. İslamiyet öncesi dönemde Gök Tanrı, İslamiyet sonrası dönemde Allah inancına sahip olmakla birlikte çok Tanrılı dini inanca hiçbir zaman sahip olunmamıştır. Türkiye Cumhuriyeti kuruluş döneminde ise dini yapıda sekülerleşmenin gerçekleştiğini düşünmüştür (Türkdoğan, 2004c, s. 209).

Türkdoğan, Türk toplumunun yapısının tahlilinde siyaset kurumunun önemine değinmiştir. Türk toplumunun siyasete ile ilgilendiğine inanmıştır. İslamiyet öncesi dönemde eşitlikçi ve adaletli siyasete katılımın söz konusu olduğunu ifade etmiştir. Türklerin yönetimde özgür düşüncelerini kolaylıkla ifade edebildiklerini belirtmiştir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde ise Hanedan kendisini tek kuvvet haline getirmiştir. Türklük kimliği dışlandığı gibi Türkler siyasi alandan da dışlanmıştır. Türkdoğan, bu durumu Türk kimliğine karşı bir ihanet olarak algılamıştır. Mustafa Kemal Atatürk ile Türklerin siyasi alana geri döndükleri görülmüştür. Bu dönemde Türkler yönetimde yeniden söz sahibi olabilmişlerdir. Türkdoğan, bu durumun Türk kimliği açısından olumlu olduğunu söylemiştir. Günümüzde ise küreselleşme olgusu altında siyaset kurumu, kendi kimliğini kaybetmeye yüz tutmuştur. Siyasilerin bir görüşün arkasından gitmesindense popüler olanın peşine takılması söz konusudur (Türkdoğan, 2011c, s. 476). Türkdoğan, günümüzde siyasette popülizmin ön plana çıktığını ileri sürmüştür.

Türkdoğan, sosyal yapımızı incelerken Türk kültürüne özel bir önem atfetmiştir. Türk kültürünün incelenmesi gerektiğini düşünmüştür. Türk kültürünün tarihin en eski kültürlerinden birisi olduğuna inanmıştır. Bu bakımdan kültürel öğelerin sosyal hayatı aydınlatacağına inanmıştır. Kültürel öğelerin Türk zihniyetini iyi yansıtacağını düşünmüştür. Bunların Türklerin siyasi sınırlarını belirlemede kullanılabileceğini belirtmiştir. Kültürel öğelerin yıpratılmaması gerektiğini söylemiştir. Kültürel öğelerin, toplumun ayırt edici özellikleri olduğunu ifade etmiştir. Bu yüzden, Türk kültür yapısının tarihçiler, arkeologlar ve müzeciler ile ortak çalışmalar sayesinde açığa çıkarılması gerektiğini dile getirmiştir. Elde edilen bulguların müzelerde sergilenerek Türk halkına sunulması gerektiğini öğütlemiştir (Türkdoğan, 2013b, s. 82).

Türkdoğan, Türk toplumunun yapısını çözümlerken sağlık kurumuna önemli ölçüde yer vermiştir. Sağlık-hastalık konusu, yalnızca fiziki bir mesele değildir. Sağlık-hastalık aynı zamanda, sosyal bir konudur. Hastanın ve şifacının farklı rollere sahip olduğunu ve toplumsal davranışın sağlık-hastalık durumlarında esneyebildiğini düşünmüştür. Toplum yapısında hoş karşılanmayacak davranışların bu süreçlerde hoşgörüyle bakılabileceğine işaret etmiştir (Türkdoğan, 2006d, s. 59). Türkdoğan, bu davranış kalıplarının incelenmesine ve anlaşılmasına ihtiyaç olduğunu söylemiştir.

Türkdoğan, Türk toplumunun yapısını analiz ettikten sonra Türkiye'nin temel sorunlarına odaklanmıştır. Ülkemizin çeşitli sorunlarla mücadele ettiğini ve bu sorunlara en kısa sürede çözümler üretilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ülkemiz için en önemli sorunun etniklik-azınlık meselesi olduğuna işaret etmiştir. Ülkemizde çok sayıda etnik ve azınlık grubun bulunduğunu dile getirmiştir. Batılı devletlerin bu etnik ve azınlık grupları kullanarak iç işlerimize karışmak istediğini söylemiştir. Ülkemizi bir "akvaryum" olarak nitelendirilenlere karşı milli kültürün önemine vurgu yapmıştır. Ülkemizdeki etnik ve azınlık grupların fazlalığına rağmen kültürel anlamda uçurumlar olmadığını dile getirmiştir. Ülkemizdeki etnik grupların ve azınlıkların milli kültüre uyum sağladığını söylemiştir (Türkdoğan, 2020c, s. 103). Türkdoğan, devletin bu gruplara karşı ayrımcı bir politika gütmediğini vurgulamıştır.

Türkdoğan'a göre, Türkiye'nin temel sorunlarından bir diğeri Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin kalkınmasıyla alakalıdır. Bu bölgeler, kalkınma anlamında sorunlar yaşamaktadır. Yöre halkı geçim sıkıntısı çekmektedir. Kalkınma temelli birçok farklı sorunla boğuşmaktadır. Şiddet ve terör olaylarının fazla olmasının kaynağı kalkınma seviyesinin düşüklüğüdür. Bu yüzden, Türkdoğan, söz konusu bölgelerin kalkınmasına yönelik planların hayata geçirilmesini öğütlemiştir. Değişim ajanları, mono-kültür faaliyetleri, tarımın desteklenmesi, hayvancılığın geliştirilmesi ve madenciliğe ağırlık verilmesi önerilerinin bir an önce gerçekleşmesi gerektiğini düşünmüştür (Türkdoğan, 2006a, s. 381-393). Türkdoğan, dengeli kalkınmanın, Türkiye'nin temel sorunlarının çözümüne büyük bir katkı sağlayacağını düşünmüştür.

Türkdoğan, Türkiye'nin ana sorunları arasında köylerin yapısının tahrip edilmesini göstermiştir. Köylerin kalkınma düzeylerinin yeterli olmadığını bu yüzden yoğun göç verdiklerini ifade etmiştir. Köylülük şuurunun ortadan kalktığını söylemiştir.

Halbuki Türkdoğan'a göre, Türk milletii köylü kökenlidir. Köylerin tekrardan kalkınması ve köylülük şuurunun tekrardan oluşması gerektiğine inanmıştır. Bu bakımdan merkez-köy modeli ile köylerin durumlarının iyileştirilebileceğini, mono-ürün üretimi ve kooperatifleşme ile ticaretin yoğunlaşabileceğini düşünmüştür. Tarımın, toprak reformu ile desteklenmesi ve şehirlerdeki yığılmanın azaltılması gerektiğini belirtmiştir. Ülkemiz köylerinin iyileştirilerek topyekûn kalkınmanın önünün açılacağına işaret etmiştir (Türkdoğan, 2016d, s. 576-578).

Türkdoğan, Türkiye'nin ana sorunları arasında varoş kültürünün de olduğunu ileri sürmüştür. Yoğun göçlerden kaynaklanan gecekondulaşma problemi, kültürel alanda sorunlar yaratmıştır. Köy kültürünü şehre getiren halk, şehir ile bütünleşememiş ve kültürel anlamda arada kalmıştır. Bu arada kalmışlık durumu ortaya kendi problemli kültür kodlarını çıkarmıştır. Türkdoğan'a göre, bu kültür varoş kültürüdür. Varoş kültürü, kendisini milli kültürden ayıran kodlara sahiptir. Varoş kültürü, dışlanmışlık kültürüdür ve milli kültüre karşı tepkidir. Bu bakımdan Türkdoğan, varoş kültürünün yalnızca ekonomik hamleler ile çözülemeyeceğini söylemiştir (Türkdoğan, 2004b, s. 114). Türkdoğan, varoş kültürünün çözülebilmesi için sosyal bütünleştirici adımların atılması gerektiğini ifade etmiştir.

Diğer yandan, Türkdoğan, varoş kültürünün sorunlu olduğunu belirttiği kadar zenginlik kültürünün de sorunlu olduğunu düşünmüştür. Ülkemiz zenginlerinin kendilerini toplumdan soyutlayarak kendi kültür kodlarını yarattığını ifade etmiştir. Zenginlik kültürünün milli kültürden farklılaşması söz konusudur. Zenginler, yalnızca daha çok para kazanmayı amaçlamışlardır. Bu amaç doğrultusunda milli kültürün eşitlik ve adalet anlayışı, bu kültüre terstir. Türkdoğan, zenginlerimizin bu ayrışmayı bir kenara bırakarak bir an önce milli burjuva kimliğini kazanmaları gerektiğini söylemiştir. "Türk halkını düşünen burjuva" zihniyetinin Türk kültür kodlarında bulunduğunu belirtmiştir (Türkdoğan, 2011a, s. 594). Bu zihniyetin tekrardan gündeme gelmesi gerektiğini öğütlemiştir.

Türkdoğan, Türk toplumunun günümüz sorunları arasında küreselleşme olgusuna da yer vermiştir. Küreselleşmenin bir illüzyon olduğuna işaret etmiştir. Türkdoğan, küreselleşmeyi, Batı'nın kendi emperyalist çıkarlarını uygulayabilmesi için üretmiş olduğu bir kavram olarak görmüştür. Kendi milli kimliğini oluşturmuş olan ülkelerin, henüz bu süreci tamamlayamayan ülkeler üzerinde kurduğu baskının adının,

küreselleşme olduğunu ifade etmiştir. Kültürel emperyalizmin yeni adının küreselleşme olduğunu düşünmüştür. Bu bakımdan küreselleşme olgusunun milli kimliği yıprattığını dile getirmiştir (Türkdoğan, 2009c, s. 478). Türkdoğan, küreselleşme olgusuna eleştirel yaklaşarak milli kalkınmayı, milli devleti ve milli kimliği savunmuştur.

Türkdoğan, Türk toplumunun ana meseleleri arasında Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinin önemli bir yer kapladığını iddia etmiştir. Avrupa Birliği'nin Hristiyan birliği olduğunu düşünmüştür. Bu nedenle Avrupa Birliği'ne eleştirel yaklaşmıştır. Avrupa Birliği'ne katılım için aranan şartların milli kimliği zedeleyen şartlar olduğunu söylemiştir. Avrupa'nın kendi yaşam tarzını, zihniyetini, dini unsurlarını diğer devletlere dayatma aracı olarak algılamıştır. Avrupa Birliği'ne bir katkımızın olamayacağını ifade etmiştir. Henüz kendi milli kimliğimizi oluşturmadan böylesi büyük kuruluşlara dahil olmanın Türk toplumu için hayırlı olmayacağını düşünmüştür (Türkdoğan, 2009c, s. 476). Bu sebeplerden dolayı Türkdoğan, Avrupa Birliği'nden uzak durmamız gerektiğini öğütlemiştir.

Türkdoğan'a göre, Türkiye'nin bir diğer önemli problemi ise, terör ve şiddettir. Ülkemizin terör ve şiddet sorunlarıyla mücadele ettiğini söylemiştir. Terör ve şiddeti sebep olarak değil sonuç olarak görmüştür. Bu sebeple terör ve şiddetin yalnızca fiziksel boyutuyla değil sosyal boyutuyla da algılanması gerektiğini ifade etmiştir. Grupları teröre ve şiddete iten sebepler vardır. Bu sebeplerin, kuruluşlar tarafından detaylıca incelenmesi gerektiğini belirtmiştir. Ülkemizde terör ve şiddete yönelik ötekileştirici ve adeta "öcü" konumuna getirilen bir tutumun varlığından söz etmiştir. Şiddet araştırmalarına yönelik kurumların ülkemizde bulunmamasını eleştirmiştir. Gelişmiş ülkelerde böylesi kuruluşların yoğun çalışmalarda bulunduğunu söylemiştir (Türkdoğan, 2012b, s. 496-500). Türkdoğan, ülkemizde de böylesi kuruluşlara ihtiyaç olduğunu dile getirmiştir.

Türkdoğan, üniversitelerin özellikle 1960-1980 yılları arasında sorunlu dönemlerden geçtiğini ifade etmiştir. Bu dönemlerde üniversitelerde bilim üretmek yerine ideoloji üretilmiştir. Akademisyenlerin kendi ideolojilerini gençler üzerine yaydığı gözlemlenmiştir. Gençler, aşırı siyasallaşmanın içerisine itilerek kutuplaştırılmış ve birbirine düşman edilmiştir. Türkdoğan, üniversitelerdeki siyasal radikalleşmeden kurtulmamız gerektiğini ifade etmiştir. Üniversitelerin özerklik adı altında ayrımcı tutumlarının ortadan kaldırılması gerektiğine inanmıştır. Üniversitelerin

tek bir çatı altında örgütlenerek toplumsal kalkınma amacıyla çalışmalar gerçekleştirmesi gerektiğini belirtmiştir (Türkdoğan, 2012b, s. 368). Türkdoğan, üniversitelerin görevinin toplum ve devleti kalkındırmak olduğunu vurgulamıştır.

Sonuç olarak tezimiz Türkdoğan'ın temel sosyolojik fikirlerine odaklanmıştır. Türkdoğan, Türk sosyolojisinde önemli eserlere imza atmıştır. Türkdoğan, oldukça üretken bir sosyoloğumuzdur. Türkdoğan, Türkiye'nin tanınan sosyologlarından biridir. Türkdoğan, Türk toplumunun yapısını ayrıntılı olarak incelemiş, Türk tarihini analiz etmiş ve Türk toplumunun temel sorunlarına çözümler üretmek için gayret etmiştir. Bu açıdan Türkdoğan, Türk sosyolojisine önemli katkılar sunmuş bir sosyoloğumuzdur.

KAYNAKÇA

Akpolat, Y. (2016). Türk Sosyolojisi Üzerine Kısa Bir Bakış. Sosyoloji Konferansları, (53), 3-27.

Arslantürk, Z. ve Taşdelen, M. (2008). Orhan Türkdoğan. (Ed.: Özdemir, M. Ç.), Türkiye'de Sosyoloji İsimler-Eserler, Ankara: Phoenix Yayınevi, 269-311.

Aydın, G. (2008). Orhan Türkdoğan'da Devlet Anlayışı. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aydın, G. (2010). Orhan Türkdoğan'ın Devlet Anlayışı. (Ed.: Ergan, N. G. ve Burcu, E. ve Şahin, B.), Sosyoloji Yazıları 3, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 65-74.

Ergan, N. G. (2010). Prof. Dr. Orhan Türkdoğan'ın Hayatı ve Eserleri. (Ed.: Ergan, N. G. ve Burcu, E. ve Şahin, B.), Sosyoloji Yazıları 3, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 3-47.

Kaçmazoğlu, H. B. (2015). Türkiye'de Sosyolojinin 100 Yıllık Birikimi Üzerine Bazı Tespitler. Sosyoloji Konferansları, (52), 29-55.

Kaçmazoğlu, H. B. (2017). Atatürk Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Tarihi. (Ed.: Eğribel E. ve Özcan, U.), Sosyoloji Yıllığı 12, İstanbul: Doğu Kitabevi, 633-642.

Kızılçelik, S. (2019). Çağdaş Sosyal Teorisyenler 2. Ankara: Anı Yayıncılık.

Koyuncu, A. (2014). Türkiye'de Sosyoloji Ekolleri. Sosyoloji Divanı Dergisi, (4), 65-96.

Tüfekçioğlu, M. T. (Sunucu). (05 Temmuz 2019). Türk Dili ve Tarihi (Televizyon Programı). Bursa: Bursa Line Tv.

Türkdoğan, D. (2010). Babama Dair. (Ed.: Ergan, N. G. ve Burcu, E. ve Şahin B.), Sosyoloji Yazıları 3, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 1-2.

Türkdoğan, O. (1973). Batı Almanya'nın Bir Kentinde Türk İşçilerinin Sosyo-Ekonomik Yapısı. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

Türkdoğan, O. (1977). Yoksulluk Kültürü Gecekonduların Toplumsal Yapısı. İstanbul: Dede Korkut Yayınevi.

Türkdoğan, O. (1981a). 19. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda İşçi Sınıfının Doğuşu. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (11). 5-22.

Türkdoğan, O. (1981b). Türkiye'nin Sanayileşmesi Sanayi Sosyolojisi Dün Bugün Yarın. Ankara: Töre Devlet Yayınevi.

Türkdoğan, O. (1982a). Milli Kültürün Kaynakları. Türk Edebiyatı Dergisi, (106), 38-40.

Türkdoğan, O. (1982b). Türk Sosyolojisinde Milli Kültür Meselesi. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (18), 149-163.

Türkdoğan, O. (1982c). Türk Tarihi Açısından Feodalizm ve Asya Tipi Üretim Tarzı Üzerinde Bazı Tartışmalar. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (17), 16-43.

Türkdoğan, O. (1982d). Ziya Gökalp'ten Aşık Veysel'e. Türk Edebiyatı Dergisi, (99). 5.

Türkdoğan, O. (1984). Milli Eğitim ve Kalkınmadaki Rolü. Türk Edebiyatı Dergisi, (126), 55.

Türkdoğan, O. (1985a). Max Weber, Günümüzde ve Türkiye'de Weberci Görüşler. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (36), 1-158.

Türkdoğan, O. (1985b). Sosyal Şiddet: 12 Eylül Öncesi Toplumun Anatomisi. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (38), 67-89.

Türkdoğan, O. (1985c). Sosyalist Çin'de Yeni Gelişmeler. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (39), 11-23.

Türkdoğan, O. (1985d). Prof. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu Bir Sosyoloğun Profili. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (35), 28-41.

Türkdoğan, O. (1987a). 1906-1907 Erzurum Hürriyet Ayaklanması ile İlgili Yeni Belgeler. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (47), 23-72.

Türkdoğan, O. (1987b). Hüseyin Tosun: Bir İhtilalcinin Profili. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (46), 69-83.

Türkdoğan, O. (1987c). Köylülük Şuuru ve Zirai Kalkınmanın Dinamikleri. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (51), 85-104.

Türkdoğan, O. (1987d). Türk-İslam Sentezi Üzerine. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (48), 39-57.

Türkdoğan, O. (1988a). Değişme, Kültür ve Sosyal Çözülme. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.

Türkdoğan, O. (1988b). Millet Olma Sürecinde Milli Kültürün Önemi. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (55), 1-40.

Türkdoğan, O. (1988c). Sosyal Hareketler Olarak Celali İsyanlar. Türk Dünyası Tarih Dergisi, (14), 17-25.

Türkdoğan, O. (1988d). Sosyal Hareketler Olarak Celali İsyanlar 2. Türk Dünyası Tarih Dergisi, (15), 33-39.

Türkdoğan, O. (1988e). Tıbbi Folklor Açısından Sağlık Hastalık Sistemi. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (52), 19-22.

Türkdoğan, O. (1989). İslami Kapitalizm Mi?. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (58), 71-88.

Türkdoğan, O. (1990a). Aile Yapıları. Türk Edebiyatı Dergisi, (202), 41-42.

Türkdoğan, O. (1990b). Doğu Anadolu'nun Sosyo-Kültürel Meseleleri. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (65), 101-119.

Türkdoğan, O. (1990c). Eski Türklerde Aile Tipolojisi. Türk Yurdu Dergisi, (40), 4-6.

Türkdoğan, O. (1990d). Tanzimat ve Batılılaşma. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (67), 9-20.

Türkdoğan, O. (1990e). Türk Tarihinin Bazı Sosyolojik Meseleleri. Türk Dünyası Tarih Dergisi, (143), 7-10.

Türkdoğan, O. (1990f). Türkiye'de Sosyal Antropolojinin Gelişimi. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (64), 63-74.

Türkdoğan, O. (1991a). Geçmişiyle ve Bugün Laiklik. Türk Dünyası Tarih Dergisi, (53), 15-20.

Türkdoğan, O. (1991b). Hızlı Değişmenin Boyutları Üzerine. Türk Yurdu Dergisi, (43), 4-13.

Türkdoğan, O. (1991c). Millet Olma Sürecinde Milli Kültürün Önemi. Türk Yurdu Dergisi, (48), 23-31.

Türkdoğan, O. (1991d). Millet Olma Sürecinde Milli Kültürün Önemi. Türk Yurdu Dergisi, (49), 35-43.

Türkdoğan, O. (1991e). Millet Olma Sürecinde Milli Kültürün Önemi. Türk Yurdu Dergisi, (50), 11-18.

Türkdoğan, O. (1991f). Türk Düşünce Sistemi Üzerine Bir Deneme. Türk Yurdu Dergisi, (44), 26-30.

Türkdoğan, O. (1991g). Türkiye'de Bazı Rus Azınlık Gruplarının Sosyo-Kültürel İncelemesi. Türk Dünyası Tarih Dergisi, (53), 15-20.

Türkdoğan, O. (1992a). GAP'ın Sosyo-Kültürel Yönü. Türk Edebiyatı Dergisi, (220), 31.

Türkdoğan, O. (1992b). Güneydoğu Anadolu Projesinin Sosyo-Kültürel Yönü. Türk Edebiyatı Dergisi, (219), 25.

Türkdoğan, O. (1993a). Türk Demokrasi Modelinin Sosyal Yapısı ve Eleştirisi. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (86), 10-25.

Türkdoğan, O. (1993b). Türk Toplumunun Kültürel Dinamikleri. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (83), 15-42.

Türkdoğan, O. (1993c). Üniversitelerimizin Dünü-Bugünü ve Geleceği Hakkında Bir Rapor. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (85), 8-34.

Türkdoğan, O. (1994a). Değişme Sürecinde Güneydoğu. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (88), 9-30.

Türkdoğan, O. (1994b). Güneydoğu Anadolu Projesinin Sosyo-Kültürel Yönü. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (90), 23-40.

Türkdoğan, O. (1994c). Kabile Aşiret Yapısı. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (93), 1-44.

Türkdoğan, O. (1995a). Alevi-Bektaşi Kimliği. İstanbul: Timaş Yayınları.

Türkdoğan, O. (1995b). Doğu ve Güneydoğu Kimliği Hakkında Öneriler ve Çözüm Yolları. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (95), 5-28.

Türkdoğan, O. (1995c). Günümüz Türk Sosyolojisinin Dinamikleri. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (94), 1-25.

Türkdoğan, O. (1995d). Türk Ailesinin Yapısı ve Tarihi Gelişimi. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (96), 1-48.

Türkdoğan, O. (1996a). 2000'li Yıllarda Türkiye'nin Sosyolojik Meseleleri. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (103), 9-14.

Türkdoğan, O. (1996b). Anadolu'da Macar Köyleri. Türk Dünyası Tarih Dergisi, (115), 9-14.

Türkdoğan, O. (1996c). Anadolu'nun Etnik Yapısı Dünü ve Bugünü. Türk Dünyası Tarih Dergisi, (112), 9-29.

Türkdoğan, O. (1996d). Eski Bir Kültür Kodu Olarak Nevruz. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (100), 23-38.

Türkdoğan, O. (1996e). Halksız Demokrasi. Türk Dünyası Tarih Dergisi, (109), 11-21.

Türkdoğan, O. (1996f). İslam'da İnsan ve İnsan Sevgisi. Türk Dünyası Tarih Dergisi, (118), 5-6.

Türkdoğan, O. (1996g). Kapitalistleşme Sürecinde Öğrenci Beklentileri. Türk Dünyası Tarih Dergisi, (114), 5-13.

Türkdoğan, O. (1996h). Kars'ta Bir Etnik Grup Malakanlar. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (101), 19-33.

Türkdoğan, O. (1996i). Kurmanç ve Zaza Aleviler. Türk Dünyası Tarih Dergisi, (113), 14-16.

Türkdoğan, O. (1996j). Osmanlı Kimliği Üzerine. Türk Dünyası Tarih Dergisi, (110), 6-13.

Türkdoğan, O. (1996k). Şehirleşme Üzerine. Türk Dünyası Tarih Dergisi, (116), 5-6.

Türkdoğan, O. (1996l). Tarihi Bir Dava: Pontus. Türk Dünyası Tarih Dergisi, (120), 9-26.

Türkdoğan, O. (1996m). Türk ve Türkiyeli Tartışmaları. Türk Dünyası Tarih Dergisi, (111), 11-15.

Türkdoğan, O. (1996n). Türk Düşünce Sistemi Üzerine Bir Deneme. Türk Dünyası Tarih Dergisi, (116), 23-28.

Türkdoğan, O. (1996o). Türkiye'de Etnik Yerleşim ve Kars. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (102), 8-11.

Türkdoğan, O. (1997a). Akyazı (Sakarya) Çevresinde Bölge Araştırmaları. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (109), 29-36.

Türkdoğan, O. (1997b). Anadolu'da Ortodoks Türkler. Türk Dünyası Tarih Dergisi, (124), 7-16.

Türkdoğan, O. (1997c). Batı ve Türk Toplumunda Yeni Dini Hareketler. Türk Yurdu Dergisi, (116), 33-38.

Türkdoğan, O. (1997d). Batı'da ve Türk Toplumunda Yeni Dini Hareketler. Türk Dünyası Tarih Dergisi, (121), 41-44.

Türkdoğan, O. (1997e). Doğu ve Güneydoğu'da Aşiret ve Sosyo-Antropolojik Yaklaşımlar. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (108), 9-22.

Türkdoğan, O. (1997f). Etnik Sosyoloji ve Gelişimi. Türk Dünyası Tarih Dergisi, (127), 3-5.

Türkdoğan, O. (1997g). Güneydoğu'da Aşiret Yapısı ve Kültürel Benzerlikler. Türk Dünyası Tarih Dergisi, (130), 37-46.

Türkdoğan, O. (1997h). KAOSTAN-KOSMOS'A. Türk Dünyası Tarih Dergisi, (126), 8-10.

Türkdoğan, O. (1997i). Kültürel Paralelizm ve Kültürel Benzerlikler. Türk Dünyası Tarih Dergisi, (132), 11-15.

Türkdoğan, O. (1997j). Türk Kimliği Üzerine Bir Deneme. Türk Dünyası Tarih Dergisi, (128), 11-16.

Türkdoğan, O. (1997k). Türk Kültüründe Yezidiler. Türk Dünyası Tarih Dergisi, (122), 7-12.

Türkdoğan, O. (1997l). Türkiye'de Kazak Türkleri. Türk Dünyası Tarih Dergisi, (129), 9-16.

Türkdoğan, O. (1999a). Alevi-Sünni Bütünleşmesi Niçin Önemli?. Türk Edebiyatı Dergisi, (312), 28.

Türkdoğan, O. (1999b). Erzincan Yöresi Alevileri. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (118), 9-24.

Türkdoğan, O. (1999c). Etnik Sosyoloji. İstanbul: Timaş Yayınları.

Türkdoğan, O. (1999d). Kemalist Sistemde Milletleşme. Türk Dünyası Tarih Dergisi, (147), 56-60.

Türkdoğan, O. (1999e). Niçin Osmanlı Kimliği. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (123), 9-44.

Türkdoğan, O. (1999f). Niçin İşçi Kültürünün Yükselişi?. Türk Dünyası Tarih Dergisi, (148), 42-48.

Türkdoğan, O. (1999g). Türkiye'de Göçler, Sorunları ve Çözüm Yolları. Türk Dünyası Araştırmaları, (119), 5-24.

Türkdoğan, O. (1999h). Van'ın Sosyal Tarihi: Aşiretler. Türk Dünyası Tarih Dergisi, (152), 25-30.

Türkdoğan, O. (2000a). 21. y.y. Eşiğinde Türk Sosyolojisinin Dinamikleri. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (125), 9-36.

Türkdoğan, O. (2000b). Bilgi Çağında Üniversitelerimiz. Türk Edebiyatı Dergisi, (316), 23.

Türkdoğan, O. (2000c). Bir Sosyal Sistem Olarak Resmi Teori. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (124), 9-30.

Türkdoğan, O. (2000d). Bir Türkolog: Kazım Mirşan. Türk Yurdu Dergisi, (151), 16-20.

Türkdoğan, O. (2000e). Halk Kültürü ve Toplum Yapısı. Türk Edebiyatı Dergisi, (317), 22-24.

Türkdoğan, O. (2000f). Kozluk Alevileri ve Bektaşiliğin Savunusu. Türk Yurdu Dergisi, (157), 6-18.

Türkdoğan, O. (2000g). Osmanlı'da Sosyal Sistem. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (127), 9-22.

Türkdoğan, O. (2000h). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (128), 9-24.

Türkdoğan, O. (2000i). Türk Sosyolojisinde Yöntem Uygulamaları. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (126), 9-18.

Türkdoğan, O. (2001). Zenginlik Kültürü ve Gecekondulaşma. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (130), 8-50.

Türkdoğan, O. (2002a). Avrupa Birliği Eşiğinde Türkiye ve Sorunları. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (136), 9-54.

Türkdoğan, O. (2002b). İkinci Kuşak Türk Sosyolojisinde Fındıkoğlu'nun Yeri. Türk Yurdu Dergisi, (177), 5-8.

Türkdoğan, O. (2002c). Toplum Yapısı ve Aydın Sınıfın Tarihsel Rolü. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (137), 9-34.

Türkdoğan, O. (2003a). Doğu ve Güneydoğu Aşiret-Kabile Yapısı ve Antropolojik Yaklaşımlar. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (146), 11-34.

Türkdoğan, O. (2003b). İslam'da Bilim ve Bilimsel Gelişme. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (144), 11-18.

Türkdoğan, O. (2003c). Osmanlı'da Siyasal Radikalleşme. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (147), 11-32.

Türkdoğan, O. (2003d). Safevi Şiasından Anadolu Şiasına mı?. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (143), 25-40.

Türkdoğan, O. (2004a). Günümüz Türk Aile Sistemi. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (152), 11-52.

Türkdoğan, O. (2004b). Kültür Değişme ve Toplumsal Çözülme. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Türkdoğan, O. (2004c). Milli Kültür Modernleşme ve İslam. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Türkdoğan, O. (2004d). Ulus-Devletin Yolu Kesiliyor mu?. Türk Yurdu Dergisi, (207), 27-31.

Türkdoğan, O. (2004e). Son Azınlıklar Raporu Üzerine. Türk Yurdu Dergisi, (208), 26-29.

Türkdoğan, O. (2005a). Alevi-Bektaşi'lerde Norm ve Statü Dağılımı. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (154), 11-24.

Türkdoğan, O. (2005b). Alevi-Bektaşi'lerde Statü ve Rol Dağılımı. Türk Yurdu Dergisi, (210), 20-29.

Türkdoğan, O. (2005c). Kars'ta Bir Etnik Grup Malakanlar'ın Toplumsal Yapısı. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Türkdoğan, O. (2005d). Kemalist Sistem Sonrası Ulus Devlet. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (157), 11-40.

Türkdoğan, O. (2005e). Tanzimat: Prototip Batılılaşma ve Günümüze Yansımaları. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (155), 11-32.

Türkdoğan, O. (2006a). Doğu ve Güneydoğu Kabile-Aşiret Yapısı. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Türkdoğan, O. (2006b). İstanbul Gecekondu Kimliği. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Türkdoğan, O. (2006c). İstanbul Gecekondu Kimliği. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (160), 11-18.

Türkdoğan, O. (2006d). Toplumsal Yapı ve Sağlık-Hastalık Sistemi. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Türkdoğan, O. (2009a). Doğu ve Güneydoğu Sorunlar ve Çözüm Yolları. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Türkdoğan, O. (2009b). Günümüzde Karaman ve Hazar Türkleri. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Türkdoğan, O. (2009c). Türk Toplumunun Tarihsel Kimliği ve Günümüz Sorunları. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Türkdoğan, O. (2011a). Günümüzde Aydınlıktakiler Karanlıktakiler. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Türkdoğan, O. (2011b). Türk Toplum Sistemi ve Yapısal Sorunları. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Türkdoğan, O. (2011c). Türk Toplumunda Aydın Sınıfın Anatomisi. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Türkdoğan, O. (2012a). Ergenekon Öncesi-Sonrası Türk Toplumunda Yeni Oluşumlar. Konya: Çizgi Kitabevi.

Türkdoğan, O. (2012b). Günümüzde Toplumsal Şiddet ve Türkiye Gerçeği. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Türkdoğan, O. ve Gökçe, O. (2012). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemi. Konya: Çizgi Kitabevi.

Türkdoğan, O. (2013a). Sosyal Hareketlerin Sosyolojisi. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayıncılık.

Türkdoğan, O. (2013b). Türk Ulus-Devlet Kimliği. Konya: Çizgi Kitabevi.

Türkdoğan, O. (2014a). Anadolu Kültüründe Antik Türklük Profili. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (209), 9-56.

Türkdoğan, O. (2014b). Türk Tarihinin Sosyolojisi. Konya: Çizgi Kitabevi.

Türkdoğan, O. (2015a). Gecekondu ve İnsan İstanbul Varoş Kültürü. Konya: Çizgi Kitabevi.

Türkdoğan, O. (2015b). Kemalist Sistem ve Sosyo-Kültürel Yapısı. Konya: Çizgi Kitabevi.

Türkdoğan, O. (2015c). Osmanlı'dan Günümüze Türk Toplum Yapısı. Konya: Çizgi Kitabevi.

Türkdoğan, O. (2015d). Sosyo-Kültürel Bölge Monografileri Beşikdüzü ve Dursunbey. Trabzon: Serander Yayınevi.

Türkdoğan, O. (2015e). Türk Sanayi Toplumu Sanayi Sosyolojisine Giriş. Konya: Çizgi Kitabevi.

Türkdoğan, O. (2015f). Türk Toplumunda Zazalar ve Kürtler. Konya: Çizgi Kitabevi.

Türkdoğan, O. (2015g). Türk Toplumunun Kültürel Dinamikleri. Konya: Çizgi Kitabevi.

Türkdoğan, O. (2015h). Ziya Gökalp ve Sosyolojik Düşünce Sistemi. Konya: Çizgi Kitabevi.

Türkdoğan, O. (2016a). Çağdaş Türk Sosyolojisi ve Sorunları. Konya: Çizgi Kitabevi.

Türkdoğan, O. (2016b). İslam Değerler Sistemi ve Max Weber. Konya: Çizgi Kitabevi.

Türkdoğan, O. (2016c). İş Ahlakımız ve İşçi Kültürünün Yükselişi. Konya: Çizgi Kitabevi.

Türkdoğan, O. (2016d). Türk Köy Sosyolojisi ve Sorunlarımız. Konya: Çizgi Kitabevi.

Türkdoğan, O. (2017a). Doğu Bölgesi Erzurum ve Çevresinde Sosyal Değişmeler. Konya: Çizgi Kitabevi.

Türkdoğan, O. (2017b). Toplumsal Kök Paradigmalarımız. Konya: Çizgi Kitabevi.

Türkdoğan, O. (2017c). Türk Toplumunun Birliktelik Kimliği. Konya: Çizgi Kitabevi.

Türkdoğan, O. (2018a). Günümüz Arenasında Bir Sosyal Bilimci. Konya: Çizgi Kitabevi.

Türkdoğan, O. (2018b). Günümüz Toplum Yapısı ve Radikal Sorunlarımız. Konya: Çizgi Kitabevi.

Türkdoğan, O. (2018c). Toplumsal Beklentilerimiz Çok Kültürden Tek Kültüre. Konya: Çizgi Kitabevi.

Türkdoğan, O. (2019). Türk Sosyolojisinin Günümüz Yönelimleri. Konya: Çizgi Kitabevi.

Türkdoğan, O. (2020a). Bir Sosyoloğun Yol Haritası. (Ed.: Çav, E. ve Genç, E. S.), Türkiye'de Sosyolojinin Yüz Yıllık Birikimi, İstanbul: Ketebe Yayınevi, 57-60.

Türkdoğan, O. (2020b). Öteki Türkiye. Konya: Çizgi Kitabevi.

Türkdoğan, O. (2020c). Türkiye'de Toplumsal Azınlıklar. Konya: Çizgi Kitabevi.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	**Mertcan MUTLU**
E-Posta	**mertcanmutlu95@gmail.com**

Eğitim	
Lisans	Ege Üniversitesi Sosyoloji Bölümü
Yüksek Lisans	İzmir Bakırçay Üniversitesi
Doktora	

Yayın Listesi	
Makale	
Bildiri	
Bilimsel Faaliyetler	
Ödüller	